НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПЕРЕПІЧКА НАДІЯ ГРИГОРІВНА

УДК 343.13: 343.132.5

ДИСЕРТАЦІЯ
ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ОРГАНАМИ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ **Н. Г. Перепічка**

Науковий керівник – **Миронюк Тетяна Василівна**, кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Перепічка Н. Г. Запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023.

Дисертація є одним з перших в Україні комплексним монографічним дослідженням, у якому на підставі аналізу теоретичних джерел, сучасного стану кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого законодавства та правоохоронної діяльності, отриманих емпіричних даних розроблено систему заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, які мають значення не лише для науки, а й для діяльності правозастосовних органів.

Дослідження наукових публікацій та аналіз правової регламентації становлення інституту пробації в Україні, дали можливість виокремити та запропонувати періодизацію даного процесу. І етап охоплює період починаючи з 2001 до 2010 рр., який характеризується адаптацією та прийняттям законодавчих змін, щодо можливості індивідуалізації системи кримінальних покарань та забезпечення виправлення правопорушників без ізоляції від суспільства, що послужило початком становлення інституту пробації. ІІ етап включає в себе період з 2010 до 2015 рр., який відзначився оптимізацією та наближенням кримінально-виконавчого законодавства України до європейських стандартів. ІІІ етап розпочався з 2015 р. та триває до сьогодні – період трансформацій нормативно-правових змін та подальшого вдосконалення законодавства в сфері кримінально-виконавчої політики. Початком даного періоду є прийняття Закону України «Про пробацію» та низки інших нормативно-правових актів, якими на загальнодержавному рівні затверджено

інститут пробації, запроваджено програми щодо суб'єктів пробації для їхньої подальшої адаптації та реінтеграції в соціум.

У десиртації проаналізовано положення міжнародно-правових актів та відповідну правозастосовну практику США, Великої Британії, Швеції, Данії, Чеської Республіки, Нідерландів, Норвегії, Угорщини щодо запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації. З'ясовано, що в вищезазначених країнах основні тенденції розвитку пробації можна простежити за кількома основними лініями, зокрема: 1) рух від приватної до громадської організації системи пробації; 2) виникнення, спад і відродження такої важливої складової, як участь волонтерів; 3) розвиток системи пробації на професійних засадах; 4) збільшення кількості виконуваних нею альтернативних видів покарань. Розкрито дієві технології, механізми та запобіжні заходи, які використовуються в іноземних державах органами пробації, наведено рекомендації щодо подальшого впровадження таких заходів в правову та практичну дійсність України. Зокрема, запропоновано перейняти досвід служби пробації в Англії та Уельсі, де впроваджено первинне та вторинне запобігання. Первинне запобігання, передбачено законодавчо та здійснюється у виді домовленостей з іншими органами, що підтримують Службу пробації у виконанні цього обов'язку. Вторинна профілактика кримінальних правопорушень націлена на молодих людей, які фігурували у криінальних правопорушеннях чи антигромадській поведінці або які ризикують стати причетними до кримінального правопорушення.

Розкрито зміст елементів кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються суб'єктами пробації, зокрема відомості про кількісні та якісні показники таких правопорушень. Щодо стану повторних кримінальних правопорушень, вчинених у 2018–2022 роках, слід звернути увагу на їх відносну стабільність, тобто відсутність неконтрольованого зростання, а у 2021 та 2022 роках навіть тенденцію до зниження на тлі збільшення кількості осіб, які перебували на обліку.

За результатами дослідження встановлено найпоширеніші детермінанти,

що впливають на вчинення кримінальних правопорушень суб'єктами пробації, серед яких виділено та охарактеризовано соціально-економічні, політико-правові, морально-психологічні.

Окремо вивчено соціально-демографічні, кримінально-правові, морально-психологічні та інтелектуальні характеристики особи кримінального правопорушника суб'єкта пробації. З'ясовано, що суб'єкти пробації, які найчастіше вчиняють кримінальні правопорушення є особи чоловічої статі (83,8 %), віком від 26 до 35 років – (37,3 %), які мають середню освіту(46 %), не одружені і офіційно непрацевлаштовані(58,5 %).

Визначено роль і місце уповноваженого органу з питань пробації у системі запобіжної діяльності. Надано власне поняття запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженим органом з питань пробації, під яким пропонується розуміти систему заходів, які здійснюються уповноваженим органом з питань пробації спрямованих на виявлення та усунення детермінантів, що впливають на протиправну поведінку особи пробаціонера, з метою її виправлення та ресоціалізації.

У роботі розглянуто систему запобігання кримінальним правопорушенням органом пробації, виходячи із загальних теоретичних та практичних підходів, визначених кримінологічною наукою, які передбачають загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням.

Заходи загально-соціального запобігання окреслені в таких концепціях: Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, що покликані вирішити питання загально-соціальної спрямованості запобігання кримінальним правопорушення органами пробації. Визначено, що на даному рівні, слід продовжити впровадження євроінтеграційних процесів, у межах яких необхідне прийняття відповідних нормативних актів у сфері запобігання вчинення кримінальних правопорушень, зокрема тих, що стосуються пробаційної діяльності.

Встановлено, що спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації повинні здійснюватися в тісній співпраці з державними органами, громадськими організаціями, правоохоронними і судовими органами, спрямованих на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення кримінальних правопорушень на різних стадіях злочинної поведінки.

Визначено комплекс заходів індивідуального впливу на суб'єктів прбації, з метою недопущення ними повторного вчинення кримінальних правопорушень, а саме: профілактично-виховні заходи; контроль та нагляд за поведінкою засуджених; засоби стимулювання (заохочення та стягнення); сприяння розвитку саморегулятивної поведінки.

Акцентовано увагу, що для підвищення ефективності запобіжної діяльності органами пробації слід впровадити систему додаткових змін та доповнень як на організаційному, так і на законодавчому рівнях. У цьому аспекті розроблено пропозиції до проєкту Комплексного цільового плану запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні на період 2024-2029 р.р., який передбачає план заходів формування реалізації та координації державної кримінально-виконавчої політики у сфері діяльності уповноваженого органу з питань пробації з урахуванням сучасних тенденцій розвитку даного інституту, ефективності та використання державних та регіональних ресурсів, а також запобігання правопорушенням шляхом удосконалення та впровадження загально-організаційних та правових, спеціально-кримінологічних, індивідуальних, організаційно-технічних заходів.

Наголошено, що в процесі формування служби пробації необхідно знаходити основні шляхи вирішення складних ситуацій, розв'язувати питання матеріально-технічного забезпечення, рівномірно розподіляти навантаження між співробітниками. Все це виключить можливі порушення законодавства та буде сприяти нормальній організації роботи служби, дозволить знизити рецидив злочинів серед підоблікових осіб.

Обґрунтовано, що працівник органу пробації в сучасних умовах – це, перш за все, соціальний працівник, який володіє технологією надання соціальної допомоги піднаглядним, здатний організувати роботу свого громадського помічника та процес виховного впливу на піднаглядних. Для покращення ефективності діяльності органу пробації важливу роль відіграватиме кваліфікованість працівника пробації та наявність у нього таких критеріїв, як: 1) навичків міжособистісного спілкування; 2) знання психології; 3) організаційні здібності; 4) взаєморозуміння; 5) уміння приймати рішення; 6) гнучкість і відкритість до змін.

Окремі аспекти запобігання ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі розглядаються як запобігання ухиленню засуджених від громадських і виправних робіт, запобігання ухиленню засуджених, від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю, запобігання ухиленню засуджених від сплати штрафу.

Запропоновано авторське визначення запобігання ухиленню від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі– це соціально-виховна та наглядова діяльність органів пробації та інших суб'єктів, що полягає у здійсненні контролю та нагляду за виконанням особами, які відбувають покарання не пов'язані з позбавленням волі, а також виявлення та усунення причин, умов, що негативно впливають на їх виконання.

Обґрунтовано перспективність запровадження низки змін і доповнень до нормативно-правових актів: 1) стосовно порядку здійснення психологічної та педагогічної діяльності щодо суб'єктів пробації, шляхом внесення змін і доповнень до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про пробацію»; 2) нормативного закріплення визначення поняття «постпенітенціарна адаптація» шляхом внесення змін до ст. 2 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»; 3) до Закону України «Про пробацію», доповнивши його окремим розділом «Взаємодія органу пробації з іншими органами виконавчої

влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, громадськими організаціями та окремими громадянами».

Запропоновано власне авторське визначення поняття «ресторативної юстиції» – як одного із напрямків пробаційної діяльності, сутність якого виявляється у спільному проведенні пробаційних заходів між потерпілим та правопорушником, які полягають в оцінці причин та умов вчинення кримінального правопорушення та їх негативних наслідків, а також спільному виборі заходів, які були б найбільш сприятливими та ефективними для роботи із суб'єктом пробації.

Сформульовано поняття «постпенітенціарної адаптації», що виражається у комплексній діяльності спеціально уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських установ та організацій, спрямована на забезпечення соціальної адаптації та допомоги особам, які були звільнені з місць відбування покарання, з метою залучення їх до нормальних умов життя.

Аргументовано доцільність прийняття спільного наказу Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії уповноваженого органу з питань пробації України з Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України, судами та установами виконання покарань у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами прбації, зміст якого містить загальні положення, напрями та форми здійснення взаємодії, якими передбачено заходи щодо: організаціїї реалізації державної політики у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами пробації; профілактики кримінальних та інших правопорушень; виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються пробаціонерами; здійснення наглядової пробації; надання допомоги та сприяння у працевлаштуванні, здобутті освіти, медичного забезпечення суб'єктам пробації; розшук та затримання осіб, які ухиляються від виконання покарань не пов'язаних з позбавленням волі та підоблікових осіб місце знаходження яких

невідоме; удосконалення правової бази профілактики кримінальних правопорушень суб'єктів пробації; забезпечення досудової пробації; здійснення пенітенціарної пробації.

Ключові слова: запобігання, орган пробації, кримінальні правопорушення, суб'єкт пробації; пробаційні програми, кримінологічна характеристика, детермінанти, особа злочинця, загально-соціальні заходи, спеціально-кримінологічні заходи, індивідуальні заходи, запобігання ухиленню від відбування покарання не повязаного з позбавленням волі; взаємодія органу пробації з іншими правоохоронними органами.

ABSTRACT

Perepichka N. G. Prevention of criminal offenses by probation authorities in Ukraine. – *Qualifying scientific work on manuscript rights.*

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 - Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2023.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the specialty 12.00.08 "Criminal law and criminology; criminal law". National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2023.

The dissertation is one of the first comprehensive monographic studies in Ukraine, in which, based on the analysis of theoretical sources, the current state of criminal, criminal procedural, criminal enforcement legislation and law enforcement activities, and empirical data, a system of measures to prevent criminal offenses by probation authorities in Ukraine is developed. The work substantiates a number of new conceptual provisions, conclusions and recommendations, which are important not only for science, but also for the activities of law enforcement agencies.

The study of scientific publications and the analysis of the legal regulation of the formation of the institution of probation in Ukraine made it possible to single out and propose the periodization of this process. The I stage covers the period from 2001 to 2010, which is characterized by the adaptation and adoption of legislative changes

regarding the possibility of individualizing the system of criminal punishments and ensuring the correction of offenders without isolation from society, which served as the beginning of the establishment of the institution of probation. The II stage includes the period from 2010 to 2015, which was marked by the optimization and approximation of the criminal law enforcement legislation of Ukraine to European standards. The III stage began in 2015 and continues to this day - a period of transformation of regulatory and legal changes and further improvement of legislation in the field of criminal enforcement policy. The beginning of this period is the adoption of the Law of Ukraine "On Probation" and a number of other normative legal acts, which at the national level approved the institution of probation, introduced programs for probation subjects for their further adaptation and reintegration into society.

The dissertation analyzed the provisions of international legal acts and the relevant law enforcement practice of the USA, Great Britain, Sweden, Denmark, the Czech Republic, the Netherlands, Norway, and Hungary regarding the prevention of criminal offenses by probation authorities. It was found that in the above-mentioned countries, the main trends in the development of probation can be traced along several main lines, in particular: 1) movement from a private to a public organization of the probation system; 2) the emergence, decline and revival of such an important component as the participation of volunteers; 3) development of the probation system on a professional basis; 4) an increase in the number of alternative types of punishments she carries out. Effective technologies, mechanisms and preventive measures used in foreign countries by probation authorities are disclosed, recommendations are given for the further implementation of such measures in the legal and practical reality of Ukraine. In particular, it is proposed to adopt the experience of the probation service in England and Wales, where primary and secondary prevention is implemented. Primary prevention is provided for by law and is carried out in the form of agreements with other bodies that support the Probation Service in fulfilling this duty. Secondary prevention of criminal offenses is aimed at

young people who have been involved in criminal offenses or anti-social behavior or who are at risk of becoming involved in criminal offences.

The content of the elements of the criminological characteristics of criminal offenses committed by subjects of probation, including information on the quantitative and qualitative indicators of such offenses, is disclosed. Regarding the state of repeated criminal offenses committed in 2018–2022, attention should be paid to their relative stability, that is, the absence of uncontrolled growth, and in 2021 and 2022 even a tendency to decrease against the background of an increase in the number of persons who were registered.

Based on the results of the research, the most common determinants affecting the commission of criminal offenses by subjects of probation were identified, among which socio-economic, political-legal, moral-psychological factors were identified and characterized.

Socio-demographic, criminal-legal, moral-psychological and intellectual characteristics of a criminal offender subject to probation were studied separately. It was found that probation subjects who most often commit criminal offenses are male (83.8%), aged 26 to 35 (37.3%), who have a secondary education (46%), no married and officially unemployed (58.5%).

The role and place of the authorized body on probation issues in the preventive activity system is defined. The proper concept of prevention of criminal offenses by the authorized body on probation is given, under which it is proposed to understand the system of measures carried out by the authorized body on probation aimed at identifying and eliminating determinants affecting the illegal behavior of a probationer, with the aim of its correction and resocialization.

The work examines the system of prevention of criminal offenses by the probation authority, based on general theoretical and practical approaches determined by criminological science, which provide for general social, special criminological and individual measures for the prevention of criminal offenses.

Measures of general social prevention are outlined in the following concepts: Concept of state policy in the field of reform of the State Criminal Enforcement

Service of Ukraine, Concept of reform (development) of the penitentiary system of Ukraine, which are designed to solve the issue of general social orientation of prevention of criminal offenses by probation authorities. It was determined that at this level, the implementation of European integration processes should be continued, within which it is necessary to adopt relevant normative acts in the field of prevention of criminal offenses, in particular those related to probationary activities.

It was established that special criminological measures for the prevention of criminal offenses by probation authorities should be carried out in close cooperation with state bodies, public organizations, law enforcement and judicial authorities, aimed at eliminating the causes and conditions that generate and contribute to crime, as well as preventing the commission of criminal offenses on various stages of criminal behavior.

A set of measures of individual influence on subjects of probation, with the aim of preventing them from re-committing criminal offenses, is defined, namely: preventive and educational measures; control and supervision of the behavior of convicts; incentives (incentives and penalties); promoting the development of self-regulatory behavior.

It was emphasized that in order to increase the effectiveness of preventive activities by probation authorities, a system of additional changes and additions should be introduced at both the organizational and legislative levels. In this aspect, proposals were developed for the project of the Comprehensive target plan for the prevention of criminal offenses by probation bodies in Ukraine for the period 2024-2029, which provides for a plan of measures for the formation of the implementation and coordination of the state criminal-executive policy in the field of activity of the authorized body on probation matters, taking into account modern trends in the development of this institute, efficiency and use of state and regional resources, as well as crime prevention through improvement and implementation of general organizational and legal, special criminological, individual, organizational and technical measures.

It was emphasized that in the process of forming the probation service, it is necessary to find the main ways of solving difficult situations, to solve the issue of material and technical support, to evenly distribute the workload among employees. All this will rule out possible violations of the law and will contribute to the normal organization of the work of the service, will allow to reduce the recurrence of crimes among registered persons.

It is substantiated that the employee of the probation authority in modern conditions is, first of all, a social worker who possesses the technology of providing social assistance to those under supervision, is able to organize the work of his public assistant and the process of educational influence on those under supervision. In order to improve the efficiency of the probation body, an important role will be played by the qualification of the probation officer and his presence of such criteria as: 1) interpersonal communication skills; 2) knowledge of psychology; 3) organizational skills; 4) mutual understanding; 5) ability to make decisions; 6) flexibility and openness to changes.

Certain aspects of prevention of evasion of punishment not related to deprivation of liberty are considered as prevention of evasion of convicts from community and correctional works, prevention of evasion of convicts, from serving a sentence in the form of deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities, prevention of evasion of convicts from paying a fine .

The proposed author's definition of prevention of evasion from serving a sentence not related to deprivation of liberty is a social-educational and supervisory activity of probation authorities and other subjects, which consists in the implementation of control and supervision over the execution by persons serving sentences not related to with deprivation of liberty, as well as identifying and eliminating the causes and conditions that negatively affect their execution.

The prospect of introducing a number of changes and additions to regulatory acts has been substantiated: 1) regarding the order of psychological and pedagogical activities for probation subjects, by making changes and additions to Part 1 of Art. 10 of the Law of Ukraine "On Probation"; 2) regulatory consolidation of the definition of the

concept of "post-penitentiary adaptation" by amending Art. 2 of the Law of Ukraine "On social adaptation of persons serving or having served a sentence of restriction of liberty or deprivation of liberty for a certain period of time"; 3) to the Law of Ukraine "On Probation", supplementing it with a separate section "Interaction of the probation body with other bodies of executive power, local self-government bodies, enterprises, institutions and organizations, regardless of the forms of ownership, public organizations and individual citizens.»

The author's own definition of the concept of "restorative justice" is proposed as one of the directions of probation activity, the essence of which is revealed in the joint conduct of probation measures between the victim and the offender, which consist in the assessment of the causes and conditions of the commission of a criminal offense and their negative consequences, as well as the joint selection of measures , which would be the most favorable and effective for working with the subject of probation.

The concept of "post-penitentiary adaptation" has been formulated, which is expressed in the complex activities of specially authorized bodies of state and local self-government, public institutions and organizations, aimed at ensuring social adaptation and assistance to persons who have been released from places of punishment, with the aim of involving them in normal conditions life.

The expediency of adopting a joint order on the approval of the Instruction on the procedure for interaction of the authorized body on probation issues of Ukraine with the National Police of Ukraine, the State Border Service of Ukraine, the State Migration Service of Ukraine, courts and institutions for the execution of punishments in the prevention of criminal offenses committed by subjects of probation is argued, content which contains general provisions, directions and forms of interaction, which provide for measures regarding: organization of implementation of state policy in the field of prevention of criminal offenses committed by subjects of probation; prevention of criminal and other offenses; detection, termination, disclosure and investigation of criminal offenses committed by probationers; implementation of supervised probation; provision of assistance and assistance in employment, education, and medical care to subjects on probation; search and arrest

of persons who evade the execution of punishments not related to deprivation of liberty and under-reporting persons whose whereabouts are unknown; improvement of the legal framework for the prevention of criminal offenses by subjects of probation; provision of pre-trial probation; implementation of penitentiary probation.

Key words: prevention, probation authority, criminal offenses, subject of probation; probation programs, criminological characteristics, determinants, the identity of the criminal, general social measures, special criminological measures, individual measures, prevention of evasion from serving a sentence not related to deprivation of liberty; interaction of the probation authority with other law enforcement agencies.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Перепічка Н.Г. Інститут пробації в Україні: відповідальність нормам міжнародного законодавства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2019. Вип. 4(113). С. 134–144.DOI: https://doi.org/10.33270/01191134.134

2. Перепічка Н.Г. Аспекти реалізації пробаційних програм в межах здійснення наглядової пробації. *Науковий вісник Національна академія внутрішніх справ*. 2020. Вип.3(116). С. 95–102.DOI: https://doi.org/10.33270/01201163.95

3. Перепічка Н.Г. Особливості встановлення впливу криміногенних факторів на поведінку особи у процесі реалізації досудової пробації. *Науковий вісник Національна академія внутрішніх справ*. 2020.№ 4(117). С. 112–118.DOI: https://doi.org/10.33270/01201174.112.

4. Перепічка Н.Г. Взаємодія органу пробації з іншими суб'єктами у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2021. № 5. doi: https://doi.org/10.33270/01191134.134.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

5. Перепічка Н.Г. Механізм запобігання рецидиву злочину в межах здійснення пенітенціарної пробації в Україні. *KELM*. 2020. № 8. С. 179–184. (Республіка Польща).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Перепічка Н.Г. Реформування системи пробації в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали ІУ Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 12 груд. 2019 р.).Київ,2019. Ч. 2. С. 402–404.

7. Перепічка Н.Г. Особливості тлумачення кримінологічних понять у контексті української наукової мови. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи*:матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції з проблем розвитку та функціонування державної мови (Київ, 28 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 171–174.

8. Перепічка Н.Г. Соціально-виховна робота, як різновид здійснення наглядової пробації в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*:матеріали конференції круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.).Київ, 2020. С 248–251.

9. Перепічка Н.Г. Особливості здійснення досудової пробації. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу (Київ, 4 листоп. 2021 р.). Київ, 2021. С. 178–181.

10. Перепічка Н.Г. Проблемні питання щодо діяльності органу пробації в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу (Київ, 24листопада 2022р.). Київ, 2022. С. 187-189.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 18

ВСТУП 19

РОЗДІЛ 1. УПОВНОВАЖЕНИЙ ОРГАН ПРОБАЦІЇ, ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УКРАЇНІ 29

1.1. Сучасний стан наукового дослідження проблеми запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженими органами з питань пробації 29

1.2. Поняття уповноваженого органу з питань пробації як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням та його роль і місце у системі запобіжної діяльності 57

1.3. Зарубіжний досвід запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації 80

Висновки до розділу 1 107

РОЗДІЛ 2. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ЗАПОБІГАННЯ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОРГАНАМИ З ПИТАНЬ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ 110

2.1. Стан, рівень, детермінанти та інші кримінологічно значущі показники щодо оцінки кримінальних правопорушень, які вчиняються суб'єктами пробації 110

2.2. Особа кримінального правопорушника як суб'єкта пробації та її характеристика 131

2.3. Запобігання вчиненню кримінальним правопорушенням у виді ухилення засуджених від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі 139

2.4. Запобігання вчиненню кримінальних правопорушень засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, та іншими особами, які є суб'єктами пробації 156

Висновки до розділу 2 179

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ І ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОРГАНАМИ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ 184

3.1. Здійснення кримінологічної експертизи щодо чинних законодавчих та підзаконних нормативно – правових актів, які регламентують повноваження органів пробації у сфері запобігання кримінальним правопорушенням 184

3.2. Удосконалення організаційно-правових засад діяльності органів пробації, а також професійної підготовки їх персоналу – як перспективні напрями підвищення рівня запобігання кримінальним правопорушенням цими суб'єктами 200

3.3. Підвищення рівня взаємодії уповноважених органів з питань пробації з іншими суб'єктами запобігання кримінальним правопорушенням – як один із шляхів удосконалення їх діяльності 215

Висновки до розділу 3 229

ВИСНОВКИ 235

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: 250

ДОДАТКИ 271

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КВК – Кримінальний виконавчий кодекс

ЗМІ – засоби масової інформації

ЗУ – закон України

КМУ – Кабінет Міністрів України

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

ВРУ – Верховна Рада України

ГПУ – Генеральна прокуратура України

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЄС – Європейський Союз

ВР – виправні роботи

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Діяльність держави щодо гуманізації та демократизації політики у сфері виконання кримінальних покарань, подолання негативних наслідків репресивної системи судочинства зумовила впровадження інституту пробації в систему кримінальної юстиції. Створення інституту пробації стало можливим завдяки вивченню міжнародного досвіду та підтримці іноземних держав, організацій та інституцій, впровадженню в практичну площину реалізацію пробаційних програм.

У рамках реформи органів пробації в Україні здійснено ряд заходів, а саме: створено систему пробації (Державна Установа «Центр пробації», уповноважених органів з питань пробації); розроблено низки пробаційних програм, впроваджено новий інститут кримінального процесу, налагоджено алгоритм ефективної взаємодії установ виконання покарань та органів пробації при підготовці засудженого до звільнення; створено комунікаційні платформи для поширення в суспільстві інформації про роль та переваги пробації, як перспективної та логічної моделі виконання покарання, що поєднана за допомогою підтримки, мотивації порушника до змін без вилучення його із суспільства. Такі платформи є дієвою альтернативною формою покарань у вигляді позбавлення або обмеження волі сприяли певним позитивним змінам і наближенню України до Європи. Проте на думку фахівців кримінально-виконавчої системи сьогодні в законі та інших нормативно-правових актах існує чимало прогалин і неточностей, що потребують урегулювання. Окрім цього, слід взяти до уваги міжнародний досвід діяльності системи служби пробації, що передбачає необхідність зміни підходу від певних традиційних, застарілих поглядів щодо розуміння сутності пробаційної роботи, до сучасних альтернативних кримінально-правових заходів.

Сьогодні удосконалення системи пробації та ресоціалізація передбачає створення повноцінної системи пробації, що здатна забезпечити реабілітацію правопорушників і створити баланс між безпекою суспільства та запобіганням

скоєння кримінальних правопорушень. Зрозуміло, що ця робота триває, і наразі комплекс проблем залишається ще невирішеним.

Аналіз повторних кримінальних правопорушень, вчинених особами, які перебували на обліку уповноваженого органу пробації упродовж 2018–2022 років, свідчить, що середній коефіцієнт повторних кримінальних правопорушень в Україні у 2018 році становив – 3,33, у 2019 – 3,00, у 2020 – 3,13 у 2021 році знизився до 2,52, середній коефіцієнт у країні за чотири роки склав 3 кримінальних правопорушення. У 2021 році спостерігається найнижчий коефіцієнт інтенсивності повторних кримінальних правопорушень. У 2022 році фіксується зменшення показника осіб, які злісно порушують умови покарання без позбавлення волі.

Результатами соціологічних опитувань, свідчать про те, що запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації посідає одне з чільних місць серед основних проблем, що тривожать суспільство. Більше того, на думку фахівців, стратегічною метою пробації є гарантування безпеки суспільства шляхом здійснення нагляду за особами, до яких судом застосовано пробацію, а також проведення з ними соціально-виховної та профілактичної роботи з метою їх подальшої ресоціалізації та зниження рівня рецидивної злочинності.

В умовах сьогодення запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні були досліджені в роботах, зокрема: О.І. Богатирьова у своїй докторській дисертації на тему: «Пробація в Україні: гуманізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань» (2014 р.). Л.І. Олефір у своїй кандидатській дисертації на тему: «Кримінально-виконавчі засади застосування пробації в Україні» (2018 р.) висвітлила теоретично-прикладні засади діяльності уповноваженого органу з питань пробації в Україні. Г.В Житник «Виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю» (2017 р.).

Сформульовані зазначеними авторами положення в галузі кримінально-

виконавчого права, кримінології мають важливе наукове і практичне значення. Проте більшість наукових робіт із зазначеної проблематики належить на початку 2000 року, тож їх актуальність в більшості випадків втрачена у зв'язку з оновленням законодавства. Крім того, спеціальних досліджень, присвячених комплексному аналізу кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні та проблемам їх запобігання на дисертаційному рівні в сучасних умовах до цього часу не проводилось. Зазначені обставини стали визначальними при обранні теми даного дисертаційного дослідження та визначили його об'єкт та предмет.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, схваленої Указом Президента України від 24 травня 2011 року № 597/2011; Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, ухваленої Указом Президента України від 8 листопада 2012 року № 631/2012. Дослідження виконано відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, схваленої Указом Президента України від 25.08.2015 № 501; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, схваленої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 та Плану дій щодо реалізації Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

від 14 листопада 2019 року (протокол №6)та зареєстровано Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 832, 2019 рік).

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає у розробці комплексу заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації.

Для досягнення зазначеної мети поставлено наступні *задачі:*

– з'ясувати сучасний стан наукових досліджень, пов'язаних із запобіганням кримінальним правопорушенням органами пробаціїв Україні;

– визначити місце і роль уповноваженого органу з питань пробації в системі суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням;

– проаналізувати зарубіжний досвід запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації та визначити можливість запровадження позитивного досвіду в національне законодавство і практичну діяльність в Україні;

– вивчити стан, динаміку, структуру, детермінанти та заходи запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженими органами з питань пробації;

– виокремити кримінологічно значимі ознаки суб'єктів пробації, що вчиняють кримінальні правопорушення;

– запропонувати заходи запобігання кримінальним правопорушенням у виді ухилення засуджених покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;

– запропонувати заходи запобігання кримінальним правопорушенням з боку засуджених, звільнених від відбування покарання з випробуванням та іншими особами, які є суб'єктами пробації;

– визначити порядок здійснення кримінологічної експертизи щодо чинних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують повноваження органів пробації у сфері запобігання кримінальним правопорушенням;

– надати пропозиції щодо удосконалення організаційно-правових засад запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації;

– запропонувати взаємодії органів пробації з іншими правоохоронними органами, державними органами, організаціями та окремими громадянами.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із запобіганням кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні.

Предмет дослідження – запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні.

Методи дослідження обрано з урахуванням об'єкта і предмета дослідження. У роботі використано сукупність наведених нижче загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, а саме: *історико-правовий метод* визначено витоки становлення й розвитку пробації у зарубіжних країнах та проведення ретроспективного аналізу вітчизняних підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих з метою впровадження пробації в Україні) (підрозділи 1. 2); *герменевтичнийметод*було вивчено пізнання та інтерпретації текстів монографічних видань, наукових статей, навчальних матеріалів, а також текстів зарубіжних нормативно-правових актів у сфері пробації, що уможливило розкриття змісту та узагальнення сформульованих у роботі положень (підрозділи 1.1, 1.2,1.3) *компаративістськийметод* використано для зіставлення кримінального й кримінально-виконавчого законодавства з відповідними нормами зарубіжних країн та їх порівняння); *системно-структурний метод* розглянуто як у кримінально-правовому, кримінально-виконавчому та кримінологічному аспектах, що дало змогу комплексно дослідити предмет дослідження) (підрозділи 3.1);*соціологічний метод*було використано для з'ясування якісно-кількісної визначеності досліджуваного емпіричного матеріалу(підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2); *метод правового моделювання*використано для побудови теоретично обґрунтованої моделі пробації (підрозділи 3.3).

Емпіричну базу дослідження склали: дослідження склали статистичні й аналітичні матеріали Державної установи «Центр пробації», МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, за 2019–2022 роки, а також дані, отримані в ході

проведення анкетування працівників органів пробації (Львівська область опитано 281 (114)працівника (167) суб'єкта, Харківська область 532 опитано (189) працівника(343) суб'єкта, Одеська область опитано 653 (152)працівника (501) суб'єкта, м. Київ та Київська область опитано385осіб (213) працівника (172) суб'єкта.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні дослідженням, в якому на основі комплексної кримінологічної характеристики та вивчення матеріалів кримінальних проваджень і судової практики запропоновано шляхи запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації. У результаті дослідження автором сформульовано й обґрунтовано низку концептуальних наукових положень, достовірних і науково обґрунтованих результатів, що визначальні для подальшого розвитку кримінально-виконавчої доктрини та дозволять здійснити гуманізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, а саме:

вперше:

– запропоновано поняття запобігання органами пробації ухиленню від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, як соціально-виховна та наглядова діяльність органів пробації та інших суб'єктів, що полягає у здійсненні контролю та нагляду за виконанням особами, які відбувають покарання не пов'язані з позбавленням волі обов'язків покладених на них, а також виявлення та усунення причин, що негативно впливають на їх виконання;

– запропоновано поняття ресторативної юстиції, як одного із напрямів пробаційної діяльності, сутність якого виявляється у спільному проведенні пробаційних заходів між потерпілим та правопорушником, які полягають в оцінці причин та умов вчинення кримінального правопорушення та їх негативних наслідків, спільному виборі заходів, що були б найбільш сприятливими та ефективними для роботи із суб'єктом пробації;

– обґрунтовано необхідність внести зміни до ст.2 Закону України «Про пробацію», доповнивши її п. 9, та викласти у такій редакції: «запобігання

кримінальним правопорушенням уповноваженим органом з питань пробації, як система заходів здійснення уповноваженим органом з питань пробації спрямованих на виявлення та усунення детермінантів, що впливають на протиправну поведінку особи пробаціонера, з метою її виправлення та ресоціалізації»;

– розроблено пропозиції щодо проєкту Комплексного цільового плану заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації України на 2024 – 2029 роки;

– розроблено проєкт наказу Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії уповноваженого органу з питань пробації України з Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України, судами та установами виконання покарань у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами прбації, зміст якого містить загальні положення, напрями та форми здійснення такої взаємодії;

– розкрито зміст елементів кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, зокрема, рівень, структуру, динаміку, детермінанти, які сприяють вчиненню кримінально-караних діянь суб'єктами пробації.

– надана кримінологічна характеристика кримінальних правопорушників суб'єктів пробації за соціально-демографічними, соціально-рольовими, кримінально-правовими, морально-психологічними ознаками, на основі чого запропоновано кримінологічний портрет злочинця

удосконалено:

– регламентації порядку здійснення психологічної та педагогічної діяльності суб'єктів пробації шляхом внесення змін і доповнень до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про пробацію», виклавши її в такій редакції: «Наглядова пробація здійснює наглядові, соціально-виховні, психологічні і педагогічні заходи щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний

строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів»;

– рекомендації до оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення неповнолітніми з ураховуванням вікових та психоемоційних характеристик осіб, які не досягли 18 років;

– перелік критеріїв до осіб, які можуть проводити реалізацію пробаційних програм і бути залученими як куратори до вимог заходів передбаченою пробаційною програмою до професійних компетентностей;

дістало подальший розвиток:

– визначення основних етапів становлення та розвитку інституту пробації в Україні, зокрема, на підставі аналізу наукових досліджень і національного законодавства в сфері пробації обґрунтовано та встановленовлено власну періодизацію вказаного процесу;

– поняття «постпенітенціарної адаптації», що полягає у цілеспрямованій діяльності спеціально уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських установ та організацій, спрямована на забезпечення соціальної адаптації та допомоги особам, які були звільнені з місць відбування покарання, з метою залучення їх до нормальних умов життя;

– рекомендації нормативного закріплення визначення поняття «постпенітенціарна адаптація» шляхом внесення змін до ст. 2 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк».

– положення про необхідність розробки методики усунення криміногенних факторів, що виявляють під час здійснення досудової пробації, з метою запобігання вчиненню особою повторного правопорушення;

– рекомендації щодо вирішення на законодавчому рівні питання покладання функції здійснення нагляду за поведінкою осіб, умовно-достроково

звільнених від відбування покарання, на підставі ст. 81 Кримінального кодексу України на уповноважені органи пробації.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в роботі теоретичні положення, висновки й пропозиції упроваджено та надалі може бути використано в:

– *законотворчій діяльності* – шляхом запровадження міжнародних правових стандартів до Закону України «Про пробацію», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»;

– *діяльності правоохоронних органів*– при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні, у системі службової підготовки та у практичній діяльності оперативних працівників та слідчих при запобіганні, виявленні, розкритті та розслідуванні вказаної категорії злочинів (акт впровадження Головного слідчого управління НП України в Сумській області від 22 серпня 2022р.);

– *освітньому процесі та науково-дослідній роботі*– під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінально-виконавчого права, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 10 серпня 2022 року.)

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднені автором на науково-практичних конференціях, всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах:

«Реформування системи пробації в Україні». Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі Частина 2. матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 12 грудня 2019 року, «Особливості тлумачення кримінологічних понять у контексті української

наукової мови». Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи:матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції з проблем розвитку та функціонування державної мови (Київ, 28 листопада 2019 року), круглий стіл»Соціально-виховна робота, як різновид здійснення наглядової пробації в Україні». Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення (Київ, 28 травня 2020 року), «Особливості здійснення досудової пробації». Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу (Київ, 4 листопада 2021 року), «Актуальні проблеми діяльності органу пробації в Україні». Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених: міжнародна науково-практична конференція (Київ, 10листопада 2022року).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами; переліку умовних позначень; вступу; трьох розділів, що містять десять підрозділів; висновків; списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 304 сторінок, із яких 221 сторінки – основний текст, 21 сторінок – список використаних джерел (176 найменувань), 34 сторінок – додатки.

РОЗДІЛ 1.
УПОВНОВАЖЕНИЙ ОРГАН ПРОБАЦІЇ, ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УКРАЇНІ

1.1. Сучасний стан наукового дослідження проблеми запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженими органами з питань пробації

Дослідження будь – якої системи в науці неможливе без аналізу та досвіду вітчизняної, зарубіжної літератури, історичних форм і розвитку філософської парадигми досліджуваного питання та його методологічних засад. Першочерговим аспектом дослідження концептуальних засад пробації, як соціально-правового інституту та його превентивної діяльності є вивчення сучасного стану та наукового розроблення цієї теми й обґрунтування системи методів її дослідження.

Із прийняттям Верховною Радою України Закону «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року започатковано діяльність служби пробації в Україні. Створення інституту пробації стало можливим завдяки вивченню міжнародного досвіду та підтримці іноземних держав, організацій та інституцій, а також впровадженню в практичну площину вітчизняних наукових розробок.

Сучасна тенденція в Україні й світі до зменшення застосування покарання у виді позбавлення волі слугує підґрунтям до запровадження і розвитку наглядової та пенітенціарної пробації. Уповноважені органи з питань пробації, як суб'єкти запобігання, мають повноваження щодо нагляду та проведення з особами, які у них на обліку соціально-виховної роботи з урахуванням оцінки ризиків вчинення ними нових кримінальних правопорушень.

В основному органи пробації більшості зарубіжних країн застосовують психолого-педагогічний, підхід до роботи з засудженими особами. Саме цей вид соціального впливу на злочинця має стати одним із найефективніших,

адже, в першу чергу, це пов’язано з індивідуальним підходом до кожної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а законодавство повинно бути спрямоване саме на виправлення людини, де кара не є самоціллю.

Водночас соціальна політика щодо цих осіб має розглядатися, як діяльність, спрямована на захист інтересів суспільства та дотримання прав, як засуджених, так і інших осіб у цій сфері правовідносин.

Якісне здійснення працівниками пробації соціально-виховної роботи з особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням та засудженими до покарань, не пов’язаних із позбавленням волі, сприятиме зниженню рівня рецидивної злочинності [102]

Значною дискусійною темою в українській правовій науці на сьогодні є створення національної моделі пробації. У розвинених країнах служба пробації виступає стрижнем кримінальної юстиції, оскільки дозволяє знизити державні витрати на утримання в’язниць, сприяти ефективній ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі та знизити рівень рецидивної злочинності, забезпечивши тим самим національну безпеку суспільства.

Відповідно до Закону України «Про пробацію», пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону щодо засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов’язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [103].

В Україні, вчених, чиї наукові інтереси безпосередньо спрямовані на дослідження пробації, досить мало. Питання пробації в науковій літературі вивчається порівняно з іншими нагальними проблемами держави найменше. Хоча і здійснюються певні наукові дослідження, пілотні проєкти, пропагується зарубіжний досвід, проводяться науково-практичні конференції та круглі столи на тему пробації. Проте на сьогодні випадки вивчення окремих теоретико-методологічних питань, пов’язаних із пробацією, одиничні [4, с. 35].

Не зважаючи на це, дискусія щодо пробації в науці триває, й, на жаль, не завжди конструктивна, що призводить не лише до неоднозначного тлумачення

понять «пробація», «досудова доповідь», «служба пробації», а й до значної кількості полярних думок вчених відносно механізму впровадження пробації й перспектив створення відповідної державної інституції у системі кримінальної юстиції України. Взагалі у сучасній правничій літературі використовують концептуально відмінні підходи до розуміння змісту пробації, функцій, структури та підвідомчості органу пробації, що призводить до значних ускладнень на цьому шляху, й, безумовно, не сприяє існуванню пробації в Україні [4, с. 35].

І тільки нещодавно, близько десяти років тому назад, почали сприймати альтернативні покарання як певну можливість заміни позбавлення волі. Зокрема, введення у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) 2001 року покарання у виді громадських робіт та інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням, проведення певної групи досліджень на цю тематику дозволили змінити вектор посилення кримінальної відповідальності за вчинений злочин на певні елементи гуманізації призначення і виконання покарань [49].

Передусім йдеться про співвідношення пробації та покарання. Існують два кардинально протилежних бачення з цього питання: дехто вважає, що пробація є не чим іншим, як покаранням, і служба пробації має справу з усіма засудженими, яким призначено альтернативні види покарання, натомість інші акцентують увагу на тому, що пробація має стати альтернативним покаранню заходом [4]. Також, Богатирьова О.І звертає увагу, що в Україні система кримінальних покарань набирає обертів, а зокрема із застосуванням значної кількості саме альтернативних кримінально-правових заходів. Але саме заходу, який би мав можливість виправляти засуджену особу, і не давати вчиняти нових кримінальних правопорушень, допомагати їм змінюватися, коли її не направляють до установи виконання покарань насправді немає, таким ініціативним заходом могла б стати пробація [5].

Вивчення наукової літератури підтверджує, що на сьогодні цей напрямок дослідження інституту пробації вивчали: О. В. Беца, О.І. Богатирьова, І. Г.

Богатирьов, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, А. В. Кирилюк, О. Г. Колб, В. О. Корчинський, В. О. Меркулова, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, С. І. Халимон, Д. В. Ягунов, І. С. Яковець.

Також, І.Г. Богатирьов у докторській дисертації «Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією)» [4, с. 35-36] підготував наукову концепцію здійснення на практиці вказаних видів державного примусу та зазначив про необхідність збільшення питомої ваги альтернативних видів покарань у їх загальній структурі. Крім того, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про пробацію», а також внесенням змін до чинного кримінально-виконавчого законодавства, окремі положення дисертації І.Г. Богатирьова вимагають наукового переосмислення та більш широкого викладення в контексті змістовного наповнення процесу виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що й обумовило наукову новизну нашого дослідження. Слід звернути увагу, що у теоретичних розробках, щодо яких було дано наукові визначення запобігання рецидивній злочинності у сфері виконання покарань, варто зазначити роботи О.М. Джужі та О.Г. Колба [27; 50].

Проведений нами системний аналіз низки статей і позицій науковців, що приділяють певну увагу цій проблематиці, виявив наступне.

Вітчизняні вчені-пенітенціаристи вважають, що О. В. Беца є першим, хто ще у 2002 році заявив про впровадження пробації в Україні. Зокрема, науковець указує, що пробація – випробування умовним засудженням і відстрочкою від виконання вироку, а також зазначає, що під пробацією розуміють умовне невиконання призначеного покарання або умовне не призначення покарання із поміщенням засудженого на певний строк під індивідуальний нагляд посадової особи (офіцера пробації, агента, помічника тощо), яка здійснює контроль над поведінкою піднаглядного, виконанням ним певних обов'язків та умов пробації, забезпечує проведення виправного курсу [13, с. 314].

У доробку О. В. Беци з окресленої проблематики є наступні наукові праці, зокрема: «До питання про створення служби пробації в Україні», «Створення служби пробації в Україні» та інші [6].

У наукових здобутках Д. В. Ягунова зазначається, що хоч у сучасному науковому та законодавчому «обігу» вже є велика кількість категорій і термінів, що висвітлюють бажані результати щодо дії сили пробації, а саме: «гуманізація кримінального законодавства», «звільнення від кримінальної відповідальності», «звільнення від покарання», «соціальна робота», «виховна робота», «соціальні послуги» тощо [104, с. 8; 167]. При цьому він сам вважає, що пробація є не просто різновидом покарання, альтернативним ув'язненню або особливим органом державного управління. На його думку, ототожнення пробації лише з одним із видів покарання дещо звужує коло проблемних питань. Саме через цю призму сьогодні нерідко розглядається пробація. Отже, вона є концепцією з відповідним філософським обґрунтуванням.

Як стверджує Д. В. Ягунов, з посиланням на американське джерело, першою та головною складовою поняття «пробація» є умовне незастосування покарання у виді ув'язнення для окремих злочинців. Причому, по-перше, йдеться про осіб, вина яких у скоєнні злочину доведена судом у встановленому законом порядку, хоча в деяких країнах існує практика винесення пробаційних ордерів щодо осіб, які не були визнані злочинцями відповідно до загальних кримінально-процесуальних норм. Тобто, у деяких випадках, мова йде про умовне: а) призупинення провадження у справі; б) невинесення вироку; в) незастосування покарання. По-друге, пробація – це метод, що застосовується судом залежно від обставин. Вивчення потребує не лише злочин, а й злочинець, тому суд на вибірковій основі може надавати певним особам можливість виправитися саме в умовах вільного суспільства. Це означає, на його думку, що одні злочинці можуть вважатися придатними для пробації, а другі – ні. По-третє, пробація у будь-якому разі передбачає нагляд за злочинцем і проведення соціальної роботи з ним. Це, своєю чергою, зумовлює не формальний юридичний процес, а встановлення персональних відносин між офіцером

пробації та пробаціонером. По-четверте, пробаційний нагляд має бути відділеним від поліцейського нагляду [18, с. 64].

Крім того, вчений вказує, що термін «пробація» може вживатися у кількох значеннях: як концепція соціальної роботи з правопорушниками й іншими соціально вразливими групами; як ієрархічна організаційна структура; як орган державної влади (служба); як різновид кримінального покарання, не пов'язаного з позбавленням волі й водночас як умовне звільнення від покарання з випробуванням; як специфічний процес виконання деяких альтернативних покарань; як стан, у якому перебуває злочинець упродовж певного терміну: злочинець (probationer) перебуває «на пробації», тобто під пробаційним наглядом (on probation, under probation supervision); як певна з'єднувальна ланка між кримінальною юстицією та соціальною роботою [18, с. 8].

У науковому виданні «Пробація – як альтернатива позбавленню волі в Україні» професор І. Г. Богатирьов розкрив деякі аспекти пробації як альтернативи позбавленню волі в Україні, завдання та функції служби пробації узагальнив окремих країн Європейського союзу, визначив певні шляхи утворення аналогічної служби в Україні. На його думку, пробацію слід визнавати як сучасну модель роботи з особами, які вчинили кримінальне правопорушення і за вироком суду їм призначене покарання, не пов'язане із позбавленням волі, додаючи при цьому, що погляд на пробацію має містити два ключових і принципових моменти.

По-перше, пробація – це різновид кримінальної відповідальності за вчинений злочин, по-друге, пробація є службою, яка створюється для виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, умовно-достроково звільненими, надання їм порад і допомоги. Пробація спрямована на вивчення особи правопорушника, складання його соціально-психологічної характеристики та пропозицій до суду щодо обрання раціонального виду покарання [7, с. 25]. За словами І. Г. Богатирьова, що

пробація – це складний соціально-правовий інститут, який є засобом покарання, що полягає у передачі особи, встановленої судом винною у вчиненні злочину, без застосування до неї санкції у виді позбавлення волі, під нагляд спеціальної служби на термін і на умовах, визначених судом, порушення яких веде до позбавлення волі. Нагляд і контроль за засудженим та їхня адаптація в суспільстві ґрунтуються на правильному вибудовуванні стосунків між працівником органу пробації та засудженою особою, крім цього працівник органу пробації не тільки здійснює наглядає за її життям, а й активними діями сприяє в цьому процесі.

Т. А. Денисова пропонує розуміти пробацію більш ширше, як організацію нагляду, застосування виправних програм і контролю за особами, які відбувають покарання, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками та жінками, які мають дітей віком до трьох років, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, при заміні невідбутої частини покарання більш м’яким і при звільненні від покарання на підставі Закону України «Про амністію» або акта про помилування [28, с. 26]. Тобто, на думку вченої, пробація є певним заходом виправлення та ресоціалізації особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення.

О. Г. Колб розглядав пробацію, зокрема, у контексті її взаємозв’язку з кримінальною субкультурою, а саме впливу пробації на рівень поширеності цього суспільно небезпечного явища як серед засуджених, так і серед населення загалом. На його думку, значення пробації полягає у тому, що вона має усунути установи виконання покарань із центрального місця у кримінально-виконавчих (пенальних) системах, незважаючи на поширену нині практику. А її порівняно низькі витрати, можливості більш гнучкої та результативної реабілітації засуджених, зниження рівня рецидивної злочинності можуть стати наслідком зменшення та локалізації впливу кримінальної субкультури на останніх і населення загалом [51, с. 144].

В. М. Дрьомін відносить пробацію до покарання і вважає, що система покарань, встановлена у законодавстві України, може бути поповнена пробацією. Засудження до пробації має бути самостійним видом покарання, зміст якого полягає лише у виконанні вимог суду про належну поведінку та виконанні визначеної програми виховання і невчинення нових кримінальних правопорушень. Строк такого покарання міг би бути один-два роки і мав би дискреційний характер. Пробація може поєднуватися з виконанням суспільно корисних робіт і припускає здійснення за засудженими профілактичного нагляду органами, що виконують покарання [29, с. 375].

І. С. Яковець вбачає у пробації саме вид звільнення від відбування покарання і зазначає, що пробація має на меті випробування особи, яка вчинила злочин, що замінює можливе відбування покарання в установі виконання покарань, а також допомогу цій особі в її влаштуванні у суспільстві [168].

У той же час у дослідженні О. Г. Бондарчука на тему «Кадрове забезпечення діяльності пенітенціарної системи в Україні: адміністративно-правовий аспект» зазначено, що попри наявність у країнах різноманітних структур, що виконують альтернативні покарання, у кожній з них створено спеціалізоване відомство. Здебільшого системи пробації зарубіжних держав відрізняються функціями, що їх виконує персонал, організацією діяльності, прийомами та методами роботи, кадровим забезпеченням, наявністю чи відсутністю добровільних помічників у мережі неурядових організацій. У згаданій роботі також можна ознайомитися з позитивним зарубіжним досвідом функціонування служби пробації у державах Європи, відповідного законодавчого забезпечення, підбору та підготовки кадрів [8, с. 14].

Пробація, на погляд науковців і юристів Державної пенітенціарної служби України, – це комплекс заходів, що полягає у передачі особи, визнаної судом винною у скоєнні кримінального правопорушення, без застосування до неї санкції у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк, під нагляд служби пробації на термін і на умовах, визначених судом, порушення яких веде до позбавлення волі. Тобто «пробація» – це певне випробування

(випробувальний термін) для особи, яку визнано судом винною у скоєнні протиправного діяння [18, с. 24].

Отже, погляди науковців щодо поняття «пробація» різняться між собою, а їх наукові публікації з цього питання переважно висвітлюють деякі аспекти правової й організаційної сутності пробації, кримінологічні погляди на пробацію, питання проведення органом пробації соціально-правового дослідження особи та організації процедури примирення між правопорушником і потерпілим від кримінального правопорушення. Саме їх аналіз дозволив переконатися у потребі подальшого ґрунтовного дослідження діяльності органу пробації.

На нашу думку, вдалим з них є погляд на цю проблему О.В Беци. Але сутність нашого дослідження полягає не тільки у визначенні змісту рганізаційних, виховних та інших аспектів пробації як соціально-правового інституту, а у запобіганні кримінальним правопорушенням органами пробації.

Основною науковою парадигмою нашого дослідження є виокремлення, та окреслення саме кримінологічної складової цього соціально-правового явища, ядром якого є функція запобігання кримінальним правопорушенням, і вона повинна виконуватися відповідними компетентними суб’єктами, а саме: державою і суспільством, які перш за все повинні нейтралізувати негативні чинники, що породжують злочинність. Кримінологічною проблемою та їхнім корінням на сьогодні залишаються все ще невирішені соціальні, політичні, економічні та духовні питання, які підштовхують осіб до вчинення кримінальних правопорушень.

Як інститут, орган пробації потребує вдосконалення нормативно-правових актів, що регламентує його діяльність та вдосконалення механізму взаємодії з іншими державними органами.

Викликають інтерес праці, що частково торкалися окремих питань пробації. Їх авторами виступили такі вітчизняні вчені, як: О. Г. Бондарчук, О. О. Книженко, А. В. Савченко, С. І. Халимон, О. І. Шапоренко, В. А. Юсупова. Професор А. В. Савченко аналізував поняття, сутність і

значення пробації саме як виду кримінального покарання, що застосовується у США, розкривши його специфічні риси. Він висловив пропозицію про запровадження пробації до системи покарань в Україні [145, с. 30]. Також, на думку науковця, запозичення позитивних моментів, що існують у федеральному кримінальному законодавстві США, може вплинути на вдосконалення національної системи покарань і досягнення найвищих міжнародних стандартів у пенітенціарній сфері. Зокрема, А. В. Савченко вказує, що заслуговують на увагу такі напрями теоретико-прикладної діяльності, як: 1) адекватне застосування «в'язничних» і «не в'язничних» (альтернативних до позбавлення волі/тюремного ув'язнення) покарань; 2) подальше наукове розроблення та запровадження в Україні додаткових видів покарання; 3) створення відповідних державних органів, покликаних реалізовувати пенітенціарну політику держави та відповідати за деякі види покарань. На його думку, реалізація цих напрямів має сприяти зменшенню державних витрат на утримання пенітенціарної системи, зниженню рівня рецидивної злочинності, забезпеченню соціальної реабілітації правопорушників і, врешті-решт, – зменшенню впливу цього внутрішнього чинника на безпеку держави в цілому [145, с. 420–421; 146].

Так само й О. І. Шапоренко пропонує ввести інститут пробації у кримінальне законодавство України з метою захисту суспільства, з одного боку, і захисту прав злочинця, з другого, втім при цьому він чітко не зазначає, до якого вітчизняного інституту відносить пробацію. На його думку, цей вид впливу на злочинця, який вчинив незначний злочин, буде ефективнішим, ніж позбавлення волі. Крім того, такий підхід перш за все спрямований на виправлення злочинця, змінивши його на законослухняним громадянином суспільства.

О. О. Книженко вказує, що під пробацією слід розуміти систему випробування, що застосовується судом до осіб, які можуть виправитися без відбування призначеного основного покарання. На думку О. О. Книженко, інститут пробації поєднує одночасно принципи призначення і звільнення від

покарання, відстрочки виконання покарання, даючи можливість засудженому самому відхилити відбування призначених за вироком суду виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження або позбавлення волі. У межах цього інституту вона вирізняє два субінститути – звільнення від відбування покарання з випробуванням: а) неповнолітніх; б) вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. О. О. Книженко пропонує у подальшому інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням Загальної частини кримінального права України виокремити у самостійний розділ Загальної частини КК України «Пробація» [52, с. 8].

Даний інститут за багатьма ознаками схожий із зарубіжним інститутом пробації. Під звільненням від відбування покарання з випробуванням прийнято розуміти відмову держави від застосування покарання до особи, яка обвинувальним вироком суду визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення, і призначення їй іспитового строку, протягом якого здійснюється контроль за засудженою особою, і остання під загрозою реального відбування призначеного покарання зобов’язана виконувати покладені на неї обов’язки й інші умови випробування.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням, на відміну від більшості інших видів звільнення від покарання, є умовним видом звільнення.

Цей інститут має велике значення для кримінальної та кримінально-виконавчої політики держави, оскільки часто досягнення цілей, що стоять перед покаранням, можливе без його відбування, а сам процес відбування покарання може стати зайвим, неефективним, може зашкодити процесам виправлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Вважаємо, що покарання у виді позбавлення волі має скоріше каральний, ніж виправний характер. У будь-якому разі, це рідко сприяє виправленню правопорушника. Навпаки, надана товариством довіра у вигляді заміни позбавлення волі альтернативним видом має загальновизнане позитивне значення.

Нинішній інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням запроваджено шляхом трансформації інститутів умовного засудження та відстрочки виконання вироку КК УРСР 1960 року [53]. КК України 2001 року [49] значно розширив, порівняно з КК УРСР 1960 року, коло покарань, щодо призначення яких можливе звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Так, примирення або визнання вини у зарубіжних країнах є однією з умов призначення пробації, що може свідчити про спрямованість законодавця вдосконалювати інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням саме шляхом запровадженням елементів зарубіжного інституту пробації.

У науці кримінального та кримінально-виконавчого права України інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням виступав об'єктом теоретичного аналізу у працях: І. Г. Богатирьова, О. М. Звенигородського, А. О. Клевцова, О. О. Книженко, В. А. Ломако, А. А Митрофанова, Є. С. Назимко, Є. О. Письменського, В. М. Трубникова, В. Філонова, С. І. Халимона, А. Чугаєвської та інших науковців. У працях згаданих вчених велику увагу приділено загальній характеристиці цього інституту, юридичним обов'язкам, що покладаються на засуджених, які перебувають на випробуванні, різним аспектам правових засад участі громадськості у контролі над звільненими від відбування покарання з випробуванням і в проведенні заходів виховного характеру щодо цієї категорії осіб тощо. Поряд з цим аналізувалися підстави та порядок скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням й особливості його законодавчої регламентації.

Деякі з вказаних вище науковців у своїх дослідженнях пропонували зміни до чинного законодавства, які, на нашу думку, могли б стати певними передумовами до запровадження окремих елементів інституту пробації у кримінальну юстицію України.

Так, О. О. Книженко у дисертації на тему «Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України» (2003 р.) обстоює потребу надання суду права протягом іспитового строку з огляду на поведінку засудженого і за поданням органу, який здійснює контроль за його поведінкою, змінити або доповнити встановлені раніше обов'язки, зумовлені суспільною небезпечністю особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, оскільки це сприятиме досягненню мети звільнення від відбування покарання з випробуванням, а саме виправлення та спеціальної превенції. Крім того, для сприяння досягненню зазначених цілей і з урахуванням досвіду інших країн доведено доцільність покладення на засудженого такого обов'язку, як усунення завданої шкоди [52, с. 13].

В. А. Ломако висловлював позицію, згідно з якою бажано під час звільнення від відбування покарання з випробуванням з метою підвищення його ефективності запровадити спеціальну лист-картку, де зазначалася б не лише суть звільнення, а й усі можливі правові наслідки порушення умов випробування [72, с. 32].

М. І. Хавронюк звільнення від відбування покарання з випробуванням прирівнює до пробації та справедливо зазначає, що воно є певним проміжним кримінально-правовим заходом між покаранням і звільненням від покарання. З одного боку, воно має ознаки покарання (зокрема, це примусовий захід, який застосовується від імені держави за вироком суду і полягає у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого), і закони деяких країн відносять його до видів покарань. З другого боку, воно не є у власному розумінні покаранням, оскільки як покарання не передбачене у списку видів покарань, визначеному, наприклад, у ст. 51 КК України, та прямо віднесене КК України (ст. 75 та ін.) до видів звільнення від покарання [159, с. 236].

У свою чергу, А. О. Клевцов на підставі проведеного дослідження на тему «Звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх за кримінальним законодавством України» (2009 р.) також вважає доцільним передбачити можливість дострокового скасування частини іспитового строку й

наголошує, що такий крок є цілком обґрунтованим, позаяк виправлення засудженого, а також досягнення інших цілей покарання без його реального застосування відбувається за менший проміжок часу і найбільш ефективно за рахунок заохочувального порядку, що певним чином стимулює засудженого до позитивних дій. Це призводить до економії засобів кримінальної репресії та водночас тиску на особу засудженого [54, с. 125–126].

Є. С. Назимко, навпаки, у науковій роботі на тему «Депеналізація як елемент пенальної політики України» (2010 р.) акцентує увагу на потребі подовжити для осіб, які звільняються від покарання з випробуванням, іспитовий строк до п’яти років, однак одночасно з цим пропонує наділити суд правом скасовувати іспитовий строк і знімати судимість із засудженого після відбуття не менш ніж половини іспитового строку, якщо засуджений своєю поведінкою довів своє виправлення [85].

Окрім іншого Назимко Є. С. переконаний, що звільнення від відбування покарання з випробуванням може застосовуватися не лише у тих випадках, коли особі призначено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше п’яти років, а й щодо покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Обов’язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням Назимко Є. С. пропонує доповнити додатковими обов’язками у виді працевлаштуватися (для засуджених, які не мають роботи) та виплачувати щомісячно грошову суму в розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на здійснення за ним нагляду [85, с. 190–191].

Є. О. Письменський у висновках монографічного дослідження «Звільнення від покарання та його відбування: проблеми кримінального законодавства та практики його застосування» (2011 р.) наголошує на тому, що здійснювати звільнення з випробуванням цілком достатньо від двох найбільш репресивних покарань (обмеження волі та позбавлення волі), додавши до них третє покарання (схоже за каральним впливом з попередніми), що застосовується до військовослужбовців, – тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, оскільки інші покарання не є настільки

суворими, щоб погроза їх реального виконання могла забезпечити виправлення засудженого [105, с. 376].

Вчений також стверджує, що у законодавчому порядку слід заборонити застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням: щодо осіб, які вчинили кримінальні правопорушення упродовж іспитового строку, встановленого судом у зв'язку з їх звільненням від відбування покарання, призначеного за попередній злочин; щодо осіб, які мають непогашену або не зняту судимість за вчинення умисного злочину, з одночасним застосуванням статті 69 КК України («Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом»).

Також Є. О. Письменський вказує, що у вирішенні питання про можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням має враховуватися однаковою мірою суспільна небезпечність учиненого діяння й особа винного в їх конкретному прояві. Тільки у поєднанні обставин, що характеризують скоєний злочин та особу винного (а вони завжди мають або пом'якшувальний, або обтяжливий відтінок), суд може зробити висновок про можливість виправлення засудженого без відбування покарання. З'ясовано, що найбільш об'єктивним підтвердженням такого висновку має бути встановлення не менше трьох обставин, що можуть пом'якшувати покарання (як передбачених ч. 1 статті 66 КК України, так і інших), та не більше однієї обставини, що обтяжує покарання (навіть за умови неврахування під час призначення покарання певних обставин відповідно до ч. 2 статті 67 КК України). Для осіб, які вчинили тяжкі кримінальні правопорушення, а також тих, хто звільнявся з випробуванням, застосування статті 75 КК України має бути можливим за наявності не менше чотирьох обставин, які суд визнає як такі, що пом'якшують покарання, та за відсутності обставин, що обтяжують покарання [105, с. 377; 106].

Автор переконаний, що ці обставини (пом'якшуючі та обтяжуючі) вміщуються у словосполученні «враховуючи інші обставини справ», що закріплено законодавцем у статті 75 КК України. А запропонована

Є. О. Письменським встановлена їх кількість, нам здається, порушує індивідуалізацію покарання як принципу його призначення, оскільки наявність як пом'якшуючих, так і обтяжуючих обставин щодо кожного правопорушника, зрозуміло, може бути різною. На відміну від цього, положення щодо «урахування інших обставин справ», на нашу думку, не обмежує суд, а дозволяє йому всебічно дослідити існування чи відсутність умов і підстав у вирішенні питання про застосування до особи звільнення від відбування покарання з випробуванням.

На основі аналізу наукових публікацій, а також в подальшому законодавства у сфері пробації вважаємо за необхідне запропонувати власну удосконалену періодизацію становлення інституту пробації в Україні.

1. І етап охоплює період починаючи з 2001 до 2010 рр.

2. ІІ етап включає в себе період з 2010 до 2015 рр.

3. ІІІ етап розпочинається з моменту прийняття Закону України «Про пробацію», що набрав чинності 27 серпня 2015 року та є чинним до сьогодні.

У рамках проведеного нами дослідження становлення інституту пробації в Україні більш детально розкриємо кожен із вище зазначених етапів.

Характеризуючи перший етап слід зазначити, що початковим кроком до становлення сучасного інституту пробації була трансформація інституту умовного засудження та відстрочки виконання вироку в один із видів звільнення від відбування покарання з випробуванням, що регламентувався новим КК України прийнятим у 2001 році.

Відповідно ч.1 ст. 75 КК України (2001р.) зазначено, якщо суд при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість злочину, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням. У цьому разі суд ухвалює звільнити засудженого від відбування призначеного покарання, якщо він протягом

визначеного судом іспитового строку не вчинить нового кримінального правопорушення та виконає покладені на нього обов'язки.

Таким чином, якщо КК України 1961 передбачав можливість призначення судом вироку у вигляді умовного засудження, яке було можливе лише при призначенні позбавлення волі та виправних робіт, то новим КК України (2001 р.) звільнення від відбування покарання з випробуванням стало можливим також у разі призначення таких основних покарань, як виправні роботи, службове обмеження для військовослужбовців, обмеження волі або позбавлення волі. Окрім того, було також встановлено можливість звільнення від покарання з випробуванням особам, які були засуджені до позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

Що стосується можливості застосування додаткових покарань, то ст. 77 КК України було регламентовано можливість реального застосування таких покарань, як штраф, за умови, що його передбачено санкцією закону, за яким засуджується особа, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу.

Ще одним важливим кроком до втілення ідеї гуманізації кримінальних покарань та формування пробації, як соціально правового інституту стало схвалення Законом України від 21 листопада 2002 р. Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [107].

Основною метою вказаної програми була розробка комплексу взаємопов'язаних завдань з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної правової системи України шляхом удосконалення нормотворчої діяльності органів державної влади та запровадження єдиної системи планування, координації та контролю роботи з адаптації законодавства.

Оскільки законодавство ЄС є більш прогресивним в порівнянні із вітчизняним законодавством, прийняття Україною зазначеної концепції послужило основою для приведення українського законодавства у відповідність конвенціями та іншими міжнародними угодами ЄС. Вказаний процес стосувався також реформації та удосконалення інституту призначення покарань не пов'язаних з позбавленням волі, що став підґрунтям для виокремлення самостійного інституту «пробація».

Так для прикладу Книженко О.О із урахуванням схваленої концепції пропонує впровадження терміну «пробація» до КК України [52]. Пропонується у структурі цього інституту вирізняти два субінститути, що сформувалися в перебігу диференціації й інтеграції нормативного матеріалу у зв'язку з особливостями такого звільнення залежно від правового статусу особи засудженого: а) звільнення від відбування покарання неповнолітніх, і б) звільнення вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до семи років від відбування покарання з випробуванням. Обидва вони є самостійними комплексами, прийнятими загальними спільними правовими засадами. З урахуванням цього, аргументується доцільність при подальшій кодифікації кримінального законодавства виокремлення в самостійний розділ Загальної частини КК «Пробація» норм, що регламентують загальні питання звільнення від відбування покарання з випробуванням і застосування цієї форми кримінально-правового впливу щодо вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років. Стосовно ж норм, які передбачають звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх, то їх є сенс залишити в розділі «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх», враховуючи спробу законодавця окремо врегулювати це питання з метою всебічного дотримання прав і свобод неповнолітніх [52].

Важливим кроком у напряму розвитку кримінально-виконавчої системи стало прийняття Кримінально-виконавчого кодексу України, що набув чинності 1 січня 2004 року [55]. У кодексі реалізуються загальновизнані концептуальні

положення про демократизацію, гуманізацію, індивідуалізацію кримінальних покарань з урахуванням сучасних досягнень психології і педагогіки.

23 червня 2005 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», яким було визначено правовий статус служби та відповідно до якого на Державну кримінально-виконавчу службу України покладені завдання щодо здійснення єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Вказаним законом було визначено правовий статус служби та відповідно до якого на Державну кримінально-виконавчу службу України покладені завдання щодо здійснення єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Другий етап становлення та розвитку інституту пробації в Україні розпочався із прийняттям Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085/2010, яким було утворено Державну пенітенціарну службу України шляхом реорганізації Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Також було затверджено Положення про Державну пенітенціарну службу України (Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 394/2011) та визначено, що Державна пенітенціарна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України.

Державна пенітенціарна служба України займається реалізацією державної політики у сфері виконання покарань; вносить пропозиції та забезпечує формування системи наглядових, соціальних, виховних і профілактичних заходів. Також здійснює контроль, щодо виконання і відбування кримінальних покарань, засуджених осіб, які узяті під варту.

Наступним кроком стало прийняття 17 березні 2011 року Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк». Вказаний етап можна

вважати одним із найважливіших етапів на шляху до гуманізації кримінальних покарань та фактично надання певних соціальних гарантій особам, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі на певний строк.

Так в Законі вперше було визначено такі поняття, як: «соціальна адаптація» та «соціальний патронаж».

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» соціальна адаптація – це комплекс правових, економічних, організаційних, соціально-психологічних та інших заходів, що здійснюються щодо звільнених осіб з метою пристосування до умов соціального середовища, захисту їх прав і законних інтересів.

Соціальний патронаж Законом визначався, як комплекс заходів державної підтримки та допомоги звільненим особам, які здійснюються з метою сприяння цим особам у працевлаштуванні, професійній переорієнтації та перепідготовці, створення належних житлово-побутових умов, запобігання впливу на них криміногенних факторів.

Також в ст. 4 Закону було визначено основні принципи та гарантії, у відповідності до яких повинен здійснюватись соціальний патронаж звільнених осіб, до яких віднесено: законність; демократизм; рівність громадян; адресність; індивідуальний підхід; доступність і відкритість; добровільність вибору чи відмови від підтримки; гуманність; комплексність; соціальна справедливість; конфіденційність.

Окрім того, ЗУ «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк». містить регламентацію порядку підготовки соціальної допомоги звільненим особам «Підготовка до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, та порядок і організацію проведення соціального патронажу».

Також в рамках розвитку інститут пробації слід згадати схвалення Указом Президента України від 24 травня 2011 року № 597/2011 Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. Н.Д. Квасневською було зазначено, що, відповідно до цієї Концепції, першочерговими заходами побудови в Україні служби пробації визначено прийняття законів про безоплатну правову допомогу, медіацію (примирення), побудову повноцінної системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, що спроможна забезпечити законність, обґрунтованість й ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила в конфлікт із законом, пов'язаного з її перевихованням і подальшою соціальною підтримкою.

Відповідно до Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні було організовано проведення низки комплексних освітніх заходів, спрямованих на підвищення професійних знань спеціалістів, які працюють з дітьми, стимулювання державою розвитку волонтерських програм; запровадження інноваційних, сформованих на основі відновного та проактивного підходів методів та форм роботи з дітьми, схильними до вчинення правопорушень; забезпечення відкритості та доступності широкій громадськості інформації про принципи, норми та правила, на яких ґрунтується законодавство про кримінальну юстицію щодо неповнолітніх; удосконалено моніторинг стану дитячої злочинності та додержання прав дітей, які потрапили у конфлікт із законом; визначення механізмів взаємодії у сфері кримінальної юстиції державних органів; гарантування соціального патронажу неповнолітніх, які відбувають покарання у спеціальних виховних установах та закладах соціальної реабілітації або звільнені з них.

З прийняттям 2012 року нового Кримінального процесуального кодексу України [56], стаття 75 КК України зазнала істотних змін: з'явилися дві нові умови, наявність яких у сукупності з умовою, що існувала, надасть можливість судді застосувати звільнення від відбування покарання з випробуванням. Окрім першої умови, яка полягала у призначенні покарання у виді виправних робіт, службових обмежень для військовослужбовців, обмеження волі, а також

позбавлення волі на строк не більше п’яти років, дві інші нові умови стосуються: перша – затвердження судом угоди про примирення або про визнання вини, з якої випливає друга умова – якщо сторонами угоди узгоджено покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, позбавлення волі на строк не більше п’яти років, а також узгоджено звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Тобто для того щоб суду затвердити угоду про примирення або про визнання вини, в ній має бути узгоджено між сторонами: а) покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, позбавлення волі на строк не більше п’яти років та б) звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Відповідно до вимог ч. 1 статті 475 КПК України 2012 року, якщо суд переконається, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду та призначає узгоджену сторонами міру покарання [56].

Третій етап – становлення пробації, на основі прийняття 5 лютого 2015 року на засіданні пленарної сесії Верховної Ради України Закону України «Про пробацію», що набрав чинності 27 серпня 2015 року. Таким чином Верховна Рада України схвалила реальний крок у сфері наближення юстиції України до міжнародних стандартів і впровадження у державі принципово нової системи заходів кримінально-правового характеру – пробації.

Законом було визначено поняття пробації, її основні види, порядок проведення пробаційних заходів, систему, завдання та повноваження, що покладались на органи пробації. Пробація – система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов’язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого.

Також в ст.8. Види пробації: досудова пробація; наглядова пробація; пенітенціарна пробація. Основними принципами пробації є: справедливості;

законності; невідворотності виконання покарань; дотримання прав і свобод людини і громадянина; поваги до людської гідності; рівності перед законом; диференційованого та індивідуального підходу; конфіденційності; неупередженості; взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами. Важливими заходами на шляху до встановлення та удосконалення діяльності органу пробації стало прийняття низки постанов КМУ:

– Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» від 18 травня 2016 р. № 343, якою було ліквідовано Державну пенітенціарну службу, поклавши на Міністерство юстиції завдання і функції з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;

– Постанови Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції» від 18 травня 2016 р. № 348, якою ліквідовано як юридичні особи публічного права територіальні органи управління Державної пенітенціарної служби та утворено як юридичні особи публічного права територіальні органи Міністерства юстиції – міжрегіональні управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації: Західне, Південне, Південно-Східне, Північно-Східне, Центральне, Центрально-Західне.

– Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення міжрегіонального територіального органу Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань» від 13 вересня 2017 р. № 709 утворено як юридичну особу публічного права міжрегіональний територіальний орган Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань – Адміністрацію Державної кримінально-виконавчої служби України, що проіснувала до початку 2020 року;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції № 20» його і Центральне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації

Міністерства юстиції, відповідно до якої було ліквідовано і утворено як юридичну особу публічного права міжрегіональний територіальний орган Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань – Департамент з питань виконання кримінальних покарань, що є правонаступником територіальних органів Міністерства юстиції, які ліквідуються згідно цієї постанови.

– Наказ Міністерства юстиції України від 06 січня 2022 року № 27/5 «Про затвердження кваліфікаційних вимог до професійної придатності осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 січня 2022 року за № 14/37350

– Наказ Державної установи «Центр пробації» від 07.06.2022 № 248/од-22 «Про закріплення повноважень уповноважених органів з питань пробації на виконання судових рішень стосовно осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях»

– Наказ від 28.09.2022 № 4128/5.30 вересня 2022 р.за № 1147/38483 «Про внесення змін до Порядку складання досудової доповіді» під час воєнного стану зазнав доповнення і відповідно до якого виклик до органу пробації може надсилатися з використанням технічних засобів електронних комунікацій (електронною поштою, текстовим повідомленням з використанням мобільного зв’язку). Особливо якщо суб’єкт пробації за наявності об’єктивних обставин, що унеможливлюють прибуття до органу пробації, обвинувачений може бути ознайомлений з текстом досудової доповіді, а також надати зауваження та уточнення до її тексту з використанням технічних засобів електронних комунікацій (електронною поштою, текстовим повідомленням з використанням мобільного зв’язку).

Фактично з утворенням Департаменту здійснюються заходи щодо формування чіткої і ефективної структури системи органів установ виконання покарань, активізації приведення кримінально-виконавчого законодавства у відповідність до вимог чинного законодавства, міжнародних стандартів

виконання покарань, беззаперечного дотримання прав людини і громадянина та удосконалення кримінально-виконавчого законодавства.

Постанова «Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм» від 18 січня 2017 р. № 24 Кабінет Міністрів України. Станом на 1 січня 2021 року функціонує чотири затверджених пробаційних програм для повнолітніх і неповнолітніх суб'єктів пробації: «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок».

Пробаційні програми призначаються за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити (програми психологічної корекції та програми соціальної адаптації, спрямовані на усунення негативних факторів, що впливали та можуть у подальшому впливати на поведінку правопорушника) [108].

Також у період наглядової пробації Закон України «Про пробацію» дозволяє залучати до здійснення заходів нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи волонтерів пробації – фізичних осіб, які досягли вісімнадцятирічного віку, уповноважені органом пробації на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній та безоплатній основі.

Їх діяльність регламентується Положенням про організацію діяльності волонтерів пробації, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 17.01.2017 № 98/5, передбачається, що діяльність волонтерів здійснюватиметься за такими напрямами: здійснення наглядових заходів за місцем роботи та навчання засуджених; проведення соціально-виховної роботи із засудженими; складання та реалізація індивідуальних планів роботи із засудженими; проведення індивідуально-профілактичної роботи із засудженими; надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги

засудженим; надання допомоги у працевлаштуванні засуджених, залученні їх до навчання, виховних заходів та соціально корисної діяльності; реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.[108]

Окрім цього, розпочато створення центрів ювенальної пробації, в яких працівники пробації працюють з неповнолітніми. Основними завданнями Центрів є надання послуг комплексної допомоги (психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, інформаційних і юридичних послуг тощо), що сприятиме зниженню рівня рецидиву злочинів та як найшвидшому поверненню неповнолітніх до соціально-прийнятних умов життєдіяльності на благо держави та громади, надавши своєчасно комплексну фахову допомогу [108].

Наказом Міністерства юстиції України № 2023/5 від 26.06.2018 запроваджено порядок формування та ведення даного Реєстру. Під реєстром розуміється інформаційна система, що містить відомості про засуджених та осіб, узятих під варту, та складається з чотирьох модулів (підсистем). До Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту включено спеціальну систему «КАСАНДРА» як підсистему для обліку даних з оцінки ризиків скоєння повторного кримінального правопорушення обвинуваченим чи засудженим. Підсистема «КАСАНДРА» оцінює ризики повторного правопорушення, використовуючи алгоритми автоматизованих висновків [38].

«КАСАНДРА» автоматично буде визначати рівень ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення (низький, середній, високий, дуже високий) на підставі алгоритму підрахунку балів та відповідності рівня балів встановленим рівням ризиків.

Прогноз повторного правопорушення ґрунтується на використанні машинного навчання та алгоритмів автоматизованих висновків (прогнозів), що

базуються на результатах обробки великих структурованих масивів даних про історію правопорушень особи, наявності житла, освіти та роботи, матеріального становища, контролю над поведінкою та мисленням, вживання алкоголю та наркотиків, стосунків у суспільстві та інших аспектів. Впровадження Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту є одним із ключових пріоритетів діяльності Міністерства юстиції України та Центру пробації. [38]

Таким чином, пробація не є абсолютно новим революційним шляхом. Пробація – це більш цивілізований процес, що довів свою ефективність в усьому світі саме з точки зору безпеки суспільства та попередження вчинення повторних правопорушень особами, які вже їх вчиняли, забезпечуючи безпеку громади.

Отже, враховуючи вищевикладений аналіз процесу становлення та розвитку пробації в Україні як окремого інституту, пропонуємо виокремити три його етапи:

1. І етап: 2001–2010 рр. – період адаптації та прийняття законодавчих змін, щодо можливості індивідуалізації системи кримінальних покарань та забезпечення виправлення правопорушників без ізоляції від суспільства, що послужило початком становлення інституту пробації. Характерними особливостями цього періоду є: прийняття нового Кримінального кодексу України, яким було введено інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням; затвердження Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; прийняття Кримінально-виконавчого кодексу України; прийняття Закону України «Про Державну кримінально виконавчу службу України».

2. ІІ етап: 2010–2015 рр. – період оптимізації та наближення кримінально-виконавчого законодавства України до європейських стандартів. У межах цього періоду були прийняті такі важливі законодавчі акти, як: Указ Президента України Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади, яким фактично було реорганізовано Державну кримінально-виконавчу службу

України; Закон України» Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або обмеження волі на певний строк»; схвалено концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. В Даний період здійснено поступальні кроки, спрямовані на запровадження Європейських стандартів щодо переваг системи наглядових, соціальних, виховних і профілактичних заходів.

3. ІІІ етап: з 2015 р. та триває до сьогодні – період трансформацій нормативно правових змін та подальшого вдосконалення законодавства в сфері кримінально-виконавчої політики, який розпочався з моменту прийняття Закону України «Про пробацію». За цей період було прийнято низку законодавчих актів у сфері пробації, якими фактично на загальнодержавному рівні затверджено інститут пробації, а також діяльність його органів та запровадження різноманітних програм щодо суб'єктів пробації для їхньої подальшої адаптації та реінтеграції в соціум.

Також з вищевикладеного можна зробити висновок, що запровадження пробації в Україні – це суттєвий крок, що наблизив нас до європейських стандартів. Тим самим зменшив кількість в місцях позбавлення волі та скоротив витрати на їх утримання.

Отже, як видно інститут пробації в наукових дослідженнях з позицій його запобіжної функції у вирішенні кримінологічних проблем конструктивно не розглядався, хоча на нашу думку соціальна потреба для цього існує.

Саме аналіз наукових досліджень дозволив переконатися у потребі самостійно визначити і розв'язати цю проблему. Запобігання кримінальним правопорушенням можна визначити, як специфічну функцію суб'єкта яким є уповноважений орган пробації, що полягає в здійсненні загальної та індивідуальної превенції щодо осіб, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та вільних від відбування покарань з випробуванням. Саме цей аспект визначає кримінологічну сутність цієї функції та реальних запобіжних заходів з боку уповноваженого органу з питань пробації, як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням.

1.2. Поняття уповноваженого органу з питань пробації як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням та його роль і місце у системі запобіжної діяльності

Суб'єкти запобігання злочинності – це державні органи, громадські організації, соціальні групи, службові особи чи громадяни, які спрямовують свою діяльність на розроблення та реалізацію заходів, пов'язаних з випередженням, обмеженням, усуненням криміногенних явищ і процесів, що породжують кримінальні правопорушення, а також на їх недопущення на різних стадіях, у зв'язку з чим мають права, обов'язки та несуть відповідальність [108, с. 326].

За специфікою запобіжної діяльності розрізняють суб'єкти, які: 1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби зі злочинністю), планують, спрямовують і контролюють її, забезпечують її правове регулювання; 2) здійснюють безпосереднє управління і координацію окремими напрямами й учасниками запобігання кримінальним правопорушенням; 3) виявляють та пізнають об'єкт запобіжного впливу, інформують про них інших суб'єктів; 4) виконують запобіжні заходи щодо випередження, обмеження, усунення криміногенних явищ і процесів, захисту соціальних благ і особи; 5) реалізують заходи щодо відвернення і припинення злочинів і злочинності. Множинність суб'єктів запобіжної діяльності становить систему суб'єктів – сукупність об'єднаних єдиною метою суб'єктів, які здійснюють свої повноваження у взаємозв'язку та за узгодженням у часі й просторі [108, с. 326].

Одним із елементів запобігання кримінальним правопорушенням, як відомо, є кримінально-виконавча і кримінологічна політика, а отже органи, на які покладено завдання здійснювати її від імені держави, покликані забезпечити

реалізацію основних функцій у системі запобігання кримінальним правопорушенням.

Серед органів державної влади, які відповідальні за реалізацію кримінально-виконавчої політики, першочергове значення належить Міністерству юстиції України. Його завдання характеризуються бінарною правовою природою. Це зумовлюється тим, що Міністерство юстиції України належить до суб'єктів формування кримінально-виконавчої політики. Водночас одним із основних завдань Мін'юсту названо, крім забезпечення формування, також і реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань і пробації [57: 38, с. 144; 109].

Також варто сьогодні звернути увагу на стратегію щодо реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Мета Стратегії – це, перш за все, створення належного механізму для виконання кримінальних покарань, що гарантуватиме безпеку для самого суспільства, тим самим забезпечуватиме адаптацію засуджених та осіб, які знаходяться під вартою. Стратегічними цілями системи є: 1) забезпечення належних умов щодо тримання засуджених та осіб, які узяті під варту; 2) забезпечення належного медичного обслуговування в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах; 3) удосконалення методів та інструментів виправлення і ресоціалізації засуджених та їх подальше впровадження; 4) гарантування належного рівня безпеки та правопорядку в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах; 5) формування ефективної моделі підготовки та діяльності персоналу пенітенціарної системи; 6) розширення можливостей цифровізації пенітенціарної системи.

На сьогодні ще досі існує потреба удосконалення системи кримінальної юстиції та механізму ресоціалізації засуджених. Станом на 1 січня 2021 року в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах трималося 51 248 осіб, що становить 144 особи на 100 тис. населення. Україна ув'язнює частіше, ніж більшість інших країни Ради Європи, де середній (медіанний) показник становить 94 особи на 100 тис. населення. Умови тримання у багатьох слідчих

ізоляторах та установах виконання покарань не задовольняють базові потреби засуджених і осіб, узятих під варту, чим суттєво ускладнюють чи унеможливлюють досягнення завдань щодо ефективного виправлення та ресоціалізації засуджених, зменшення повторних кримінальних правопорушень, кількості надзвичайних подій. Станом на сьогодні порушення статті 3 («Заборона катування») Конвенції у зв'язку із нелюдським та/або таким, що принижує гідність поводженням, якого зазнали заявники з огляду на переповненість у камерах, неналежні умови тримання під вартою та ненадання належної медичної допомоги під час тримання під вартою, а також статті 13 Конвенції («Право на ефективний засіб юридичного захисту») у зв'язку із відсутністю ефективного юридичного засобу захисту за такими скаргами, констатоване ЄСПЛ у близько 180 справах щодо України, з яких 92 справи досі перебувають під посиленим наглядом Комітету міністрів Ради Європи (далі – КМ РЄ) як такі, що не є виконаними. Одним з ефективним шляхом поліпшення ситуації не пов'язаних з позбавленням волі є розвиток пробації, що направлений на ресоціалізацію засудженого для зміни його поведінки без ізоляції від суспільства, що є перспективним в економічному плані для самої держави.

Інститут пробації – це сучасний інструментарій впливу на засуджених. Він тільки формується та вдосконалює свій механіз роботи щодо зміни поведінки засуджених, формує готовність жити після звільнення, не вчиняючи правопорушень.

Прогрес у досягненні стратегічної цілі та запланованих завдань буде визначатися з використанням таких індикаторів (Додаток Д).

Департамент пробації Міністерства юстиції України входить до структури Державної кримінально-виконавчої служби [147].

На сьогоднішній час інститут пробації можна вважати важливою складовою системи кримінальної юстиції у багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні. Важливим поштовхом до його розвитку став процес гуманізації Державної кримінально-виконавчої служби України, наближення юстиції нашої

держави до міжнародних стандартів і впровадження нової системи заходів кримінально-правового характеру, що притаманна демократичному суспільству. Саме з цією метою 5 лютого 2015 року було прийнято Закон України «Про пробацію». Цей нормативно-правовий акт покликаний регламентувати діяльність, пов'язану із застосуванням пробації в Україні як системи наглядових і соціально-виховних заходів до осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності, та тих, хто за рішенням суду вже відбуває кримінальне покарання.

Відповідно до Закону України «Про пробацію», орган пробації – це центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері пробації [103].

Так поява нового органу пробації в системі кримінально-виконавчих установ покликана не лише реалізовувати завдання, що до цього були покладені на кримінально-виконавчу інспекцію, але і розширити його сферу діяльності.

Завдання органу пробації регламентовано низкою таких нормативно-правових актів як: Закон України «Про пробацію», Кримінально-виконавчий кодекс України, Положення про Державну установу «Центр пробації».

Так відповдно до ст. 6 Закону України «Про пробацію» до основних завдань, які покладено на органи пробації можна віднести:

– здійснення нагляду за засудженими до покарань у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт особами, яким покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у вигляді громадських робіт або виправних робіт, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками й жінками, які мають дітей віком до трьох років;

– виконання певних видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі;

– направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів;

– реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

– проведення соціально-виховної роботи із засудженими;

– здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення;

– реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень [103].

Як видно із положень вказаного Закону перелік повноваженнь органу пробації не є вичерпним, та може визначатись залежно від заходів, що необхідні для забезпечення виправлення суб'єкта пробації, а також виконання інших функцій, визначених відповідно до вимог кримінальної політики.

Одним із способів для запобігання кримінальним правопорушенням для уповноваженого органу з питань пробації як суб'єкта запобігання є також вимоги, які зазначені в ст.50 КК України, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених для запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, ст. 2 КВК.

Нині організація діяльності органу пробації є незавершеною, постає проблема також в кримінологічному запобіганні кримінальним правопорушення, що теж мають не менш вагоме значення при запобіганні подальшим кримінальним правопорушенням.

Г.В.Ф.Гегель зазначав «Тільки метод взмозі загнуздати думку, вести її до предмету і утримувати в ньому».

Отже, механізм регуляції протиправної поведінки на індивідуальному рівні нами розглядається з позиції дії: а) внутрішніх і зовнішніх відносин особи-негативних чинників (статистичних досліджень); б) суб'єктивних і об'єктивних особливостей явищ і процесів предметного буття особи (її біологічного, психологічного, морально-цінісного стану тощо).

Що ж стосується виокремлення основних завдань пробації у Кримінально-виконавчому кодексі України, що визначені у ст. 13, то до повноважень уповноваженого органу з питань пробації належать:

– здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками й жінками, які мають дітей до трьох років;

– виконання покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт;

– реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

– проведення соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію;

– здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення;

– направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів у порядку, визначеному ст. 57 Кримінально-виконавчого кодексу;

– здійснення інших визначених законодавством заходів, спрямованих на виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень [103, с.12].

Таким чином, положення Кримінально-виконавчого кодексу України фактично дублюють завдання, визначені в Законі України «Про пробацію».

Положення про Державну установу «Центр пробації», затверджене Наказом Міністерства Юстиції України від 22.09.2019 року № 561/5, містить дещо інше коло завдань, покладених на органи пробації:

1) організаційно-методичне та практичне забезпечення завдань пробації відповідно до принципів, закріплених законодавством про пробацію;

2) здійснення наглядової пробації, соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію, забезпечення судів інформацією, що характеризує обвинувачених (досудові доповіді);

3) виконання кримінальних покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;

4) здійснення контролю за виконанням покарання у виді штрафу;

5) здійснення нагляду за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, а також звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років;

6) забезпечення направлення засуджених до обмеження волі, які на час винесення вироку не перебували під вартою, до кримінально-виконавчих установ відкритого типу;

7) виконання адміністративних стягнень у вигляді виправних робіт, громадських робіт і суспільно корисних робіт;

8) організація підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;

9) організація взаємодії та контролю за діяльністю уповноважених органів з питань пробації;

10) моніторинг ефективності заходів пробації та розробки пропозицій щодо їх удосконалення і подальшого розвитку пробації в Україні з урахуванням міжнародних стандартів пробації;

11) забезпечення взаємодії з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, судами, установами та організаціями, науковими та навчальними закладами з питань реалізації завдань, визначених законодавством про пробацію;

12) формування вимог до професії та кваліфікаційних характеристик персоналу Центру пробації, підрозділів уповноважених органів з питань пробації та підготовка пропозицій щодо його відбору та навчання;

13) створення ефективної комунікації Центру пробації, уповноважених органів з питань пробації та громадськості, що базується на принципах прозорості, довіри та партнерської взаємодії;

14) здійснення міжнародного партнерства у сфері пробації;

15) складання проєкту кошторису видатків на утримання Центру пробації, уповноважених органів з питань пробації з обґрунтуваннями та детальними розрахунками;

16) підготовка пропозицій до паспортів бюджетних програм і звітів про їх виконання.

Організаційно-методичне забезпеченням діяльності пробації містить сукупність організаційних і методичних заходів, що запроваджуються з метою ефективної реалізації заходів пробації, підвищення рівня професійної компетентності працівників пробації тощо.

Організаційно методичне забезпечення завдань пробації повинно здійснюватись у відповідності із основними принципами, що передбачені законодавством про пробацію.

Такі відповідно до ст. 5 Закону України «Про пробацію» діяльність органів пробації ґрунтується на таких основних принципах: справедливості; законності; невідворотності виконання покарань; дотримання прав і свобод людини і громадянина; поваги до людської гідності; рівності перед законом; диференційованого та індивідуального підходу; конфіденційності; неупередженості; взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об’єднаннями та громадянами [103]

Слід звернути увагу на важливість реалізації принципу гуманізму, що є чи не найвагомішим у сучасній системі виконання покарань.

За своєю природою ці принципи притаманні запобіжній функції суб’єктів пробації.

Оскільки одним із найважливіших векторів сучасної кримінальної політики є розвиток системи покарань, альтернативних позбавленню волі, про що свідчить ухвалення на національному рівні нормативно-правових актів європейського та світового рівня, то і діяльність органів пробації повинна формуватись і реалізовуватись у відповідності із вказаним напрямом.

Так принцип гуманізації передбачає, що завдання діяльності працівників пробації, форми та методи їх роботи мають базуватись на основі особистісної

орієнтованості та підтримання поваги до суб'єктів пробації як з боку працівника пробації, так і з боку суспільства, відмови від застосування жорстких заходів до них, розвитку партнерських відносин між працівником пробації та особою, яка є учасником пробаційної програми, соціальної детермінації тощо.

Окрім того організаційно-методичне забезпечення діяльності органу пробації також означає необхідність постійного оновлення та удосконалення заходів пробації, у відповідності із міжнародними стандартами, процесами та явищами, що відбуваються в державі та суспільстві, а її методи повинні будуватись на основі сучасних інструментів роботи з правопорушниками.

Таким чином аналіз вказаних нормативно-правових актів дозволяє виокремити такі основні завдання органу пробації, що містять у собі превентивну щодо вчинення правопорушень:

1) виконання кримінальних покарань, що не пов'язані з ізоляцією від суспільства та примусових заходів кримінально-правового впливу в порядку, встановленому кримінально-виконавчим законодавством;

2) здійснення нагляду за особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання у вигляді позбавлення волі на певний термін (далі– позбавлення волі);

3) корекція поведінки, формування правослухняного способу життя;

4) вивчення особи суб'єкта пробації, складання його соціально-психологічного портрета;

5) забезпечення прав, свобод і законних інтересів суб'єктів пробації;

6) примирення суб'єкта пробації з потерпілим;

7) профілактика вчинення суб'єктами пробації кримінальних правопорушень;

8) координація реалізації соціальних та реабілітаційних програм;

9) виключення негативного впливу на суб'єктів пробації;

10) виключення та подолання стереотипів суспільства до суб'єктів пробації.

Досягнення цілей та виконання завдань пробації здійснюються у таких формах:

1) контроль і нагляд за суб'єктами пробації та виховний вплив на них відповідно до кримінально-виконавчого законодавства;

2) сприяння суб'єктам пробації у виході із важкої життєвої ситуації та ресоціалізації, розробка та реалізація індивідуальних соціально-правових програм;

3) залучення до виправного процесу громадськості;

4) сприяння у проведенні примиренських процедур суб'єкта пробації із потерпілим;

5) взаємодія державних органів, органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій з виправними установами та суб'єктами пробації;

6) здійснення соціального дослідження осіб на досудовій стадії кримінального процесу у порядку, встановленому кримінально-процесуальним законодавством, а також засуджених, які підлягають умовно-достроковому звільнення від відбування покарання [103].

Слід зауважити, що з огляду на аналіз завдань, які покладено на орган пробації відповідно до чинного законодавства, головним із них є запобігання кримінальним правопорушенням, проте визначення вказаного поняття відсутнє в нормах Закону України «Про пробацію». Таким чином, *пропонуємо внести зміни до ст.2 Закону, доповнивши його п. 9, та викласти у такій редакції: «запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженим органом з питань пробації – це система заходів, які здійснюються уповноваженим органом з питань пробації спрямованих на виявлення та усунення детермінантів, що впливають на протиправну поведінку особи пробаціонера, з метою її виправлення та ресоціалізації»* [110]

Також слід згадати про те, що у системі органу пробації створено та функціонує Сектор ювенальної пробації, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не

пов’язаних із позбавленням волі та пробації щодо неповнолітніх. Діяльність вказаного Сектору регулюється Типовим положенням про сектор ювенальної пробації затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 18.08.2017 № 2649/5 [155].

Так у п.1 Розділу ІІ Положення визначено, що до основних завдань Сектору належать: реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань і пробації; виконання завдань пробації відповідно до принципів, закріплених законодавством про пробацію та з урахуванням особливостей неповнолітніх осіб; забезпечення судів інформацією, що характеризує неповнолітнього обвинуваченого; здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо неповнолітніх, засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; виконання адміністративних стягнень щодо неповнолітніх осіб у вигляді громадських робіт, виправних робіт і суспільно корисних робіт; реалізація пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; забезпечення взаємодії з органами та службами у справах дітей, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень, під час здійснення заходів пробації щодо неповнолітніх; забезпечення нормального фізичного і психічного розвитку неповнолітніх осіб, профілактика агресивної поведінки, мотивація позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків; сприяння залученню неповнолітніх до навчання та здобуттю ними повної загальної середньої освіти; забезпечення проведення соціально-виховної роботи із засудженими неповнолітніми із залученням батьків або їхніх законних представників; взаємодія з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об’єднаннями з питань реалізації завдань, визначених законодавством про пробацію; дотримання прав людини і громадянина при виконанні покарань, не пов’язаних із позбавленням волі, та при здійсненні заходів пробації щодо неповнолітніх [77].

Працівники служби пробації, які працюють з неповнолітніми відіграють особливу роль у системі кримінального правосуддя, оскільки вони здійснюють нагляд за особами, які фактично є однією із вразливих верств суспільства, яка досить часто піддається негативному впливу з боку дорослих.

Унаслідок цього під час пробаційної роботи з неповнолітніми потрібен особливий підхід, що пов'язаний з низкою факторів як соціально-демографічного, так і індивідуального характеру. Тут має місце застосування специфічних запобіжних заходів впливу.

Крім того, в роботі з неповнолітніми суб'єктами пробації працівники пробаційних органів досить часто тісно співпрацюють з правоохоронними органами, зокрема ювенальною превенцією, соціальними службами, навчальними закладами та батьками чи опікунами, щоб допомогти направити правопорушників на правильний шлях.

До їх обов'язків належать:

1) контроль за дотриманням неповнолітніми правопорушниками встановлених судом строків і умов умовно-дострокового звільнення;

2) підготовка та подання в суд звітів про характеристику неповнолітнього, дотримання ним умов пробації, участь у судових засіданнях;

3) зустріч з неповнолітніми правопорушниками, їх сім'ями для проведення роз'яснення щодо їх обов'язків, правил і практики умовно-дострокового звільнення тощо;

4) проведення оцінки ризиків вчинення неповнолітнім повторного кримінального правопорушення;

5) підготовка та реалізація програм для психічного здоров'я неповнолітніх, профілактики чи лікування зловживання психоактивними речовинами або здійснення інших оцінок і лікування, а також моніторинг відвідуваності вказаних програм і прогресу лікування;

6) забезпечення проведення тестування на наркотичну і алкогольну залежність, у разі необхідності;

7) забезпечення здобуття неповнолітніми суб'єктами пробації належно освітнього рівня, сприяння у наданні медичної та психологічної допомоги.

Окрім того, в межах Сектору ювенальної пробації окрім працівника пробації (старшого інспектора (провідного інспектора), який безпосередньо займається пробаційною роботою з неповнолітнім, є також такі, як: фахівець (з питань соціальної роботи із суб'єктами пробації) і психолог.

Фахівець із соціальної роботи відповідно до Типового положення про Сектор ювенальної пробації зобов'язаний: у співпраці зі старшим інспектором (провідним інспектором) узагальнювати інформацію щодо особистості неповнолітніх осіб для визначення їх потреб у наданні соціальних послуг, виявлення факторів, які можуть сприяти протиправній поведінці; організовувати роботу з батьками або законними представниками, взаємодію з установами і організаціями, що надають соціальні послуги неповнолітнім особам; організовувати та проводити заходи соціально-виховної роботи з неповнолітніми особами відповідно до індивідуального плану роботи та визначених соціальних потреб; розробляти програми роботи з неповнолітніми особами, спрямовані на вирішення спеціальних потреб, у тому числі на мотивацію до позитивних змін у поведінці, подолання агресії та керування емоціями, навчання життєвим навичкам; організовувати заходи, спрямовані на забезпечення конструктивного дозвілля неповнолітніх осіб; сприяти у вирішенні соціальних проблем неповнолітніх суб'єктів пробації; здійснювати моніторинг та узагальнення інформації про установи, організації, об'єднання громадян і громадян, які надають соціальні послуги та розташовані у межах адміністративно-територіальної одиниці дислокації Сектору; організовувати співпрацю із зазначеними організаціями; тощо [103; 58].

Психолог у межах своєї компетенції зобов'язаний: забезпечувати аналіз психологічної інформації про неповнолітніх осіб, складання їх психологічної характеристики та надавати рекомендації персоналу Сектору щодо роботи з ними; роз'яснювати неповнолітнім особам зміст і мету психологічного консультування та порядок надання психологічних послуг; організовувати з

неповнолітніми особами заходи психодіагностики та психокорекції, проводити їх психологічне консультування з метою профілактики поведінки, що створює ризик вчинення ними повторних кримінальних правопорушень; проводити програми роботи з неповнолітніми особами, спрямовані на вирішення спеціальних потреб, у тому числі на мотивацію до позитивних змін у поведінці, подолання агресії та керування емоціями, навчання життєвим навичкам; організовувати психологічну роботу з неповнолітніми, спрямовану на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків; забезпечувати необхідне психологічне консультування батьків або законних представників неповнолітніх осіб; інформувати керівника Сектору у разі виявлення підстав для направлення неповнолітньої особи на консультацію до психіатра, нарколога; вивчати та впроваджувати в практику роботи Сектору сучасні методи психологічного та педагогічного впливу на неповнолітніх засуджених [77; 78].

Таким чином пріоритетними напрямками діяльності Служби пробації є: захист громадськості, зменшення кількості повторних правопорушень, забезпечення обізнаності правопорушників про наслідки вчиненого ними кримінального правопорушення щодо жертв злочинів і громадськості, реабілітація правопорушників.

Враховуючи вище розглянуте, слід визнати також необхідність розгляду та розкриття питання щодо кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації.

Серед кримінологів немає єдності у розумінні змісту основної термінології, що вживається у дослідженні зазначеного напряму діяльності, ми поставили за мету висловити власну думку щодо проблеми дослідження. Зокрема, в кримінологічній науці існують такі сталі терміни, як: «профілактика», «попередження», «припинення», «превенція», «протидія». «Запобігання» як науковий термін було введено у науковий обіг з прийняттям КК України 2001 р.

На підставі аналізу наявних поглядів вітчизняних і зарубіжних учених на проблему термінології цього питання та співвідношення зазначених категорій ми дійшли висновку, що більшість з них є спеціальними щодо проблеми запобігання взагалі та зокрема щодо запобігання кримінальним правопорушенням засудженими, які перебувають на обліку в органах пробації. Вважаємо за доцільне подати деякі погляди вчених-криміналогів на використання таких термінів: поняття «попередження» і «профілактика», інакше кажучи, «недопущення чогось», є близькими, тому можуть використовуватися як синоніми; поняття «запобігання», «попередження» та «профілактика» вживаються як рівноцінні та взаємозамінні, що, однак, не виключає того, що кожен з цих термінів може набувати специфічного значення та різних смислових нюансів; «профілактика злочинності» розглядається як загальне поняття, що охоплює всі запобіжні заходи та є особливим видом соціального управління, що має реалізувати безпеку правоохоронюваних цінностей, і таке поняття, що полягає в розробленні та здійсненні системи цілеспрямованих заходів з виявлення та усунення причин і умов правопорушень, а також здійснення попереджувального впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки; «попередження злочинності» – це загальне родове поняття, а термін «профілактика» й інші («запобігання», «припинення») розуміється як частина попереджувальних заходів; «протидія злочинності» – це таке поняття, що цілком відображає сутність описуваної діяльності, тобто це поняття розуміється як дія, що стає на заваді розвитку та прояву іншої дії (ухиленню від відбування покарання); термін «боротьба зі злочинністю» використовується як вихідний, універсальний, а деякі інші – як його складники, що змінюють наголос описуваної діяльності або є її складовими частинами.

Наприклад, часто вживається термін «протидія злочинності» у широкому значенні «боротьба зі злочинністю», тобто така протидія розуміється не лише як діяльність правоохоронних органів у цій сфері, а й як діяльність інших суб’єктів, термін «запобігання» часто вживається поряд із термінами

«припинення» та «кримінологічна профілактика» для визначення частини заходів зі спеціального кримінологічного та (або) індивідуального попередження. Зазначається, що запобігання злочинам присутнє лише тоді, коли злочинна поведінка проходить етап від моменту формування злочинного мотиву до початку виконання злочину – у контексті визначення терміна «запобігання злочинам» слід зауважити, що деякі автори мають на увазі напрям діяльності, що складається із сукупності заходів, спрямованих на окремі групи та конкретних осіб, які виношують злочинні наміри, замислюють вчинення злочинів і позитивно сприймають злочинний спосіб життя, з метою дискредитування злочинної поведінки, відмови від злочинної мотивації та наміру або продовження злочинної діяльності. Цей напрям вважається специфічною частиною спеціального кримінологічного попередження.

Ми підтримуємо думку вчених-кримінологів, про те, що: 1) терміни «попередження» та «профілактика» близькі за змістом, але не є беззаперечними, адже за лексичним значенням вони можуть охоплювати лише таке: діяльність з недопущення правопорушень, тобто дій (бездіяльності), що ще не почалися. Те саме може стосуватися і превенції злочинів; 2) терміни «припинення» та «протидія» можуть використовуватися для позначення діяльності, що полягає у впливі на конкретний злочин, що вже почався, тобто як мінімум перебуває на стадії готування. У цьому аспекті взагалі не можна говорити про припинення чи протидію ухиленню відбування покарання засудженою особою. Таким чином, за межами такої діяльності залишаються загальні заходи з усунення причин та умов ухилення, адже не можна припинити те, що ще не почалося; 3) терміни «боротьба зі злочинністю», «вплив на злочинність» є досить широкими за лексичним значенням і можуть містити певний спектр дій, що не є кримінологічною діяльністю та не охоплюються предметом науки кримінології. Проте вони можуть бути використані для позначення дій, спрямованих на усунення причин і умов злочинності взагалі, – економічних, правових, соціальних тощо. Уявляється, що жоден із запропонованих термінів не може відобразити діяльність органів пробації,

спрямовану на недопущення вчинення ухилення від відбування покарання засудженими, які перебувають у них на обліку, тому така діяльність має охоплювати загальні, соціальні, спеціальні й індивідуальні заходи, а також ті, що здійснюються на всіх стадіях криміналізації особи та стадії ухилення від відбування покарання.

Термін «запобігання», на нашу думку, є найприйнятнішим для окреслення зазначеного виду діяльності органів пробації, адже лексичне значення слова «запобігти» таке: «відвести завчасно, усунути». Отже, ці два значення розкривають зміст діяльності з двох боків: по-перше, термін «відвести завчасно» має значення «запобігти чомусь ще до його початку»; по-друге, термін «усунути» має значення «виконати певні дії щодо ліквідації процесу чи явища, яке вже існує або почалося» [93, с. 309; 19].

Запобігання кримінальним правопорушенням включає в себе різноманітні запобіжні заходи, які вивчають та використовують різні галузі знань. Перш за все для визначення запобіжних заходів потреба стоїть в чіткому визначенні їхнього рівня, напрямів удосконалення та розроблення ефективних і гуманних стратегій їх запобігання.

Запобігання кримінальним правопорушенням включає в себе три основні рівні класифікації, а саме: загально-соціальне запобігання, спеціально-кримінологічне запобігання та заходи індивідуального запобігання.

До загально-соціального запобігання можна віднести такі концепції: Концепцією державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України.

Зокрема реалізація положень Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюється шляхом прийняття нових актів законодавства та внесенням змін до актів, що регулюють питання діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України та порядок виконання покарань. Завдання, що поставлені і на сьогодні залишаються невирішиними, наприклад: умови тримання засуджених

у відповідність з європейськими стандартами та запровадження процедури досудової пробації. Врегулювання механізму щодо соціальної реабілітації засуджених та повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві. Створення умов для залучення засуджених до праці та відшкодування ними збитків, завданих кримінальним правопорушеням, та виконання інших майнових зобов'язань. Служба пробації потребує формування кадрової політики відповідно до Європейських пенітенціарних правил та забезпечення фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів.

Фінансування заходів, пов'язаних із реалізацією Концепції, передбачається здійснювати за рахунок коштів державного бюджету, а також інших незаборонених законом джерел.

Основними завданнями Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, що потребують вирішення, – це залучення нових кадрів у систему на всіх рівнях для більш ефективного виконання роботи. Низький рівень матеріально-технічного забезпечення. Зокрема потреба постає в розробленні законодавства у сфері функціонування слідчих ізоляторів та установ виконання покарань відповідно до законодавства Європейського Союзу. Будівництво нових слідчих ізоляторів та установ виконання покарань у великих містах України в рамках державно-приватного партнерства. Також засуджені не мають можливості для отримання кваліфікованої медичної допомоги, що призводить до зростання рівня захворюваності та смертності серед них. Місця позбавлення волі давно перетворилися у вкрай небезпечний осередок інфекційних захворювань, можливість заразитися в яких набагато вища, ніж на волі.

Разом з тим, не зважаючи на те, що здійснені кроки щодо реформування пенітенціарної системи, які проводились останній рік, значно поліпшили ситуацію у системі, і надалі залишається актуальним питання її подальшого реформування та внесення деяких коректив у вже здійснені заходи.

Отже, вище вказані концепції покликані вирішити питання загально-соціальної спрямованості запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації.

Для виконання завдань, визначених у концепції, необхідні спільні зусилля органів державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів.

Крім того, слід наголосити на євроінтеграційних процесах, у межах яких теж необхідне прийняття відповідних нормативних актів у сфері запобігання вчинення кримінальних правопорушень, зокрема тих, що стосуються поробаційної діяльності.

За останні роки можна простежити, що досягнуто значного прогресу у запобіганні кримінальним правопорушенням органами пробації у застосованні відповідних методів для покращення роботи з суб'єктами пробації. Значного прогресу досягнуто в законодавстві, кримінальній політиці й успіхів досягли в системі кримінального судочинства, а саме в гуманному ставленні до молодих людей, які конфліктують з законом.

Держава в свою чергу теж не повинна стояти осторонь, вона має сприяти благополуччю людей, усуваючи економічні, соціальні проблеми. Важливо теж більше уваги приділяти молоді особливо тим людям, які конфліктують із законом, удосконалюючи механізм і стратегії соціально-кримінологічного планування та удосконалення запобігання новим кримінальним правопорушенням. Зазначена стратегія повинна передбачати механізми, що можуть використовуватися для запобігання молодих правопорушників, вступати в конфлікт з законом, оскільки держава має великий вплив для належної взаємодії між органами пробації та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і громадськими об'єднаннями щодо запобігання кримінальним правопорушенням. Наразі перед державою стоїть ще одна проблема щодо вирішення на законодавчому рівні питання застосування пробації, стосовно осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях або населених пунктах, де проводяться бойові дії, – як забезпечити

вимоги судових рішень що, знаходяться на обліку в центрі пробації на окупованих територіях.

За словами О.М. Джужі, у широкому сенсі спеціально-кримінологічне запобігання злочинам полягає у цілеспрямованому здійсненні цього виду запобіжної діяльності як функції; зв'язку з елементами системи «по горизонталі» (взаємодія) і «по вертикалі» (підпорядкування); неухильному виконанні команд управляючого механізму системи; виборі лінії поведінки відповідно до стану об'єкта профілактичного впливу [59]

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації повинні проводитися в тісній співпраці з державними органами, громадськими організаціями, правоохоронними і судовими органами, спрямованих на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення кримінальних правопорушень на різних стадіях злочинної поведінки.

Необхідно також врахувати, що спеціально-кримінологічне запобігання злочинів складається із трьох напрямів діяльності: кримінологічної профілактики; запобігання злочинам; припинення злочинів [111].

Сьогодні на рівні спеціально-кримінологічного запобігання було розроблено та застосовано працівниками пробації до суб'єктів такі пробаційні програми: «Зміна прокримінального мислення», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Подолання агресивної поведінки», «Формування життєвих навичок», як альтернатива позбавленню волі для більш ефективного повернення особи до нормального способу життя в соціумі.

Уповноважений орган з питань пробації здійснює такі заходи запобігання: 1) проведення занять з метою корекції поведінки суб'єктів, які знаходяться на обліку в центрі пробації; 2) здійснюють сприяння у здобутті освіти, подаючи рекомендації до навчальних закладів стосовно прийняття їх на навчання; 3) сприяють у працевлаштуванні на підприємствах, установах, організаціях з якими самі співпрацюють; 4) ініціюють реєстрацію в центр зайнятості. Загалом можна стверджувати, що метою служби пробації є

реабілітація та ресоціалізація правопорушника, з метою запобігання скоєнню ним кримінального правопорушення. Персонал пробації виконує наглядову, інформативну, допоміжну та реабілітаційну функції щодо правопорушників. Як уже наголошувалося, роль працівника пробації – це спрямувати на зміну ставлення суб'єкта до правопорушення, мотивуючи його на краще життя. На працівника пробації покладається ведення кожної справи, робота з реєстрами, джерелами інформації, яку потрібно зібрати, і на її основі вже будуть прийматися рішення щодо подальшого відбування покарання.

Індивідуальний рівень охоплює корегуючий вплив на людей, особисті риси та неправомірна поведінка яких свідчить про високу вірогідність стати жертвою злочину. Також містить роботу із потенційними злочинцями, що перебувають із жертвами у різного роду зв'язках і відносинах. Крім цього наявне урегулювання віктимогенних ситуацій [20, с. 10].

На індивідуальному рівні потреба стоїть в удосконаленні таких заходів запобігання, які передбачали б можливість ефективно: 1) здійснювати контроль за місцем проживання засудженого до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі та проведення соціально-виховної роботи; 2) проводити роботу з суб'єктами пробації в рамках пробаційних програм: «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок», з метою змінити їх поведінку, корекції психосвідомості для подальшої реінтиграції в соціум; 3) проводити соціально-виховні роботи і здійснювати нагляд за засудженими звільненими від відбування покарання з випробуваннями з метою недопущення вчинення ними повторних кримінальних правопорушень; 4) роз'ясненювати засудженим порядок виконання обов'язків, покладених на них судом, у рамках нагляду вживати заходів з припинення порушень судових рішень; 5) організовувати першочергові заходи з виявлення засуджених місце знаходження яких не відомо; 6) організовувати та забезпечувати розшук суб'єктів пробації, з якими втрачено зв'язок, у зв'язку з воєнними подіями в державі чи за інших обставин

(внутрішньо переміщені особи та особи, які перебувають на окупованих територіях, особи, які, можливо, виїхали за кордон) [112; 113].

На сьогодні одним із індивідуальних заходів запобіганняння та прогнозування кримінальним правопорушенням щодо суб'єктів, які знаходяться на обліку в центрі пробації, є оцінка ризиків програмного забезпечення КАСАНДРА. Тобто за допомогою цієї програми та зібраної інформації про суб'єкта пробації можна спрогнозувати імовірності вчинення кримінального правопорушення.

Для підвищення ефективності запобіжної діяльності органами пробації слід впровадити систему додаткових змін та доповнень як на організаційному, так і на законодавчому рівнях.

Зокрема, з метою забезпечення відстеження стану криміногенної, суспільно-політичної ситуації та оперативне реагування на їх зміну, слід в органах і філіях Центру пробації створити оперативні штаби. Також потреба полягає у здійсненні щоденного контролю та аналізу щодо тенденцій і динаміки розвитку ситуації на території обслуговування. На підставі результатів контролю можна визначати фактори негативного впливу на її стан, здійснювати заходи їх локалізації та усунення. Окрім цього, можна удосконалити роботу та розвиток підсистеми «КАСАНДРА», яка оцінює ризики повторного правопорушення, використовуючи алгоритми автоматизованих висновків. Організувати облік та створити реєстр суб'єктів пробації, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях та вимушено переселених осіб. У взаємодії з органами прокуратури (до яких належить контроль за діяльністю органу пробації) створити робочі групи із числа найбільш уповноважених працівників для забезпечення неухильного додержання вимог кримінально-виконавчого законодавства, ефективного й оперативного реагування на факти порушень прав суб'єктів пробації. Конкретизувати цілі, завдання та функції служби й окремих працівників щодо їх участі у профілактичній діяльності, враховуючи умови воєнного стану в державі. Створити інформаційну базу профілактику ухиленню від відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

Удосконалити нагляд і контроль щодо осіб до яких застосовуються пробаційні програми, шляхом вирішення проблем засуджених перш за все працевлаштування, місце проживання, освіта і забезпечення умов звільнення, з метою зменшення загрози скоєння нового злочину. Розробити методичну базу для ефективної роботи з особами звільненими від відбування покарання в рамках створених психокорекційних програм. Організувати проходження спеціалізованої підготовки та перепідготовки кадрів, враховуючи спеціалізацію щодо виявлення та запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації. Проводити цільові перевірки оперативно-службової діяльності працівників філії з питань, пов'язаних із зміцненням правопорядку та дисципліни. Вживання відповідних заходів щодо усунення виявлених недоліків і прийняття управлінсько-організаційних рішень. Забезпечити контроль за використанням бюджетних коштів, що виділяються на виконання державних програм, вжити заходів для своєчасного недопущення та викриття зловживань у цій сфері. Систематично, з метою недопущення будь-яких протиправних дій з боку осіб, віднесених до категорії ризику, здійснювати перевірку осіб раніше засуджених за вчинення навмисних злочинів, які не стали на шлях виправлення, ведуть антисуспільний спосіб життя; осіб звільнених від відбування покарання або звільнених умовно-достроково; тих осіб, які перебувають на різноманітних профілактичних обліках органу пробації; осіб схильних до вчинення хуліганських та інших антигромадських діянь, різноманітних порушень; Провести моніторинг суб'єктів пробації, які є суб'єктами дозвільної системи, особливу увагу звернути на дотримання умов зберігання зброї, набоїв і сильнодіючих речовин, аналогічні заходи провести стосовно індивідуальних власників зброї. Налагодити взаємодію з громадськістю з метою сприяння запобіганню вчинення кримінальних правопорушень підобліковими. Проводити правову пропаганду щодо покращення роботи органу пробації у сфері забезпечення правопорядку: трансляція радіопередач профілактичного змісту; розміщення плакатів з текстами профілактичного характеру; проведення

роз'яснювальної роботи серед виборців з використанням телефонних і радіомереж.

1.3. Зарубіжний досвід запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації

У багатьох країнах світу інститут пробації має багатолітню історію та досвід становлення. Перед науковцями завжди поставало завдання щодо вивчення та узагальнення аналізу ідей, як запобігти кримінальним правопорушенням.

Історичному розвитку передувало, що перші пробаційні механізми були запроваджені ще на початку XIX ст. у Великій Британії, США, Нідерландах, Данії та ін. Створення, обговорення і поширення питання пробації відбулося на перших Міжнародних тюремних конгресах у Лондоні (1872р.) і Римі (1885р.), на з'їзді Союзу міжнародного права у Брюселі (1889р.), а також на 4-му Міжнародному тюремному конгресі, що відбувся у Санк-Петербурзі у 1890 р. [30].

За визначенням юридичної енциклопедії пробація (лат. probatio – проба, випробування) – це вид покарання у Великобританії, США, що полягає у накладенні певних обмежень на здійснення засудженим своїх прав і свобод, встановленні спеціального нагляду за його поведінкою [60]

Історично першою країною, в якій виник і почав розвиватись інститут служби пробації вважаються Сполучені Штати Америки. Так у 1878 році низка штатів прийняли закони про випробування, починаючи з Массачусетса. На федеральному рівні інститут пробаці був набагато пізніше. Протягом багатьох років федеральні суди використовували форму пробації через відстрочку вироку. Проте все частіше Міністерство юстиції США не схвалювало застосування умовного вироку, вважаючи, що воно порушує повноваження виконавчої влади щодо помилування і тому є неконституційним. Верховний суд у 1916 році постановив, що федеральні суди не мають повноважень

відстрочувати вирок на невизначений термін і що суди не мають жодних підстав чи прав продовжувати цю практику. Верховний суд запропонував закон про пробацію як засіб правового захисту.

Встановлення умовного терміну як варіанта вироку у федеральних судах відбулося протягом досить тривалого часу, а думки щодо доцільності такого рішення різко розділилися. Так деякі федеральні судді вимагали умовного терміну, розглядаючи його як альтернативу іноді суворим покаранням, які вони змушені були накладати. Інші федеральні судді були проти умовного терміну, вважаючи його занадто м'яким. Конгрес у свою чергу не зміг дійти згоди щодо єдиного національного плану. Таким чином перші законопроєкти щодо прийняття федерального закону про пробацію були внесені до Конгресу в 1909 році. Але лише в 1925 році після внесення понад тридцяти законопроєктів у країні було прийнято Закон «Про пробацію».

Так Закон «Про пробацію» 1925 року, підписаний президентом Келвіном Куліджем, передбачав систему пробації у федеральних судах (крім округу Колумбія). Це надавало судам повноваження призупинити призначення чи виконання покарання та помістити обвинувачених на випробувальний термін на такий строк і на таких умовах, які вони вважають найкращими. Закон також уповноважував суди призначати одну або більше осіб для служби пробації без винагороди та одного офіцера пробації.

Спочатку адміністрація федеральної пробації була відповідальною та підзвітною перед Офісом генерального прокурора Міністерства юстиції США. Безпосередній нагляд покладався на наглядача в'язниць, який також відповідав за тюремну промисловість і умовно-дострокове звільнення. Фактично, федеральні офіцери пробації перебували у підзвітності двох органів влади. Незважаючи на те, що генеральний прокурор встановлював їм заробітну плату та передбачав такі витрати, як канцелярські послуги та проїзд, судді їх призначали. Ця домовленість змінилася в 1940 році, коли загальний нагляд за системою пробації було передано з Федерального бюро в'язниць до Адміністративного офісу судів США.

У 1974 році Конгрес прийняв Закон «Про швидкий суд». Розділ II Закону уповноважував директора Адміністративного офісу судів США створювати «демонстраційні» агентства досудових послуг у десяти судових округах. П'ять з них перебували в управлінні адміністративного апарату, а п'ять – опікунськими радами, призначеними головними суддями районних судів. Мета полягала в тому, щоб зменшити злочинність осіб, звільнених до громади до судового розгляду та зменшити кількість непотрібних досудових арештів. Агентства мали опитати кожну особу, обвинувачену в дрібному злочині, перевірити довідкову інформацію та надати звіт судовій офіцері, яка розглядає питання про внесення застави. Агентства також мали здійснювати нагляд за особами, звільненими з-під варти до суду, а також допомагати обвинуваченим, які були звільнені під заставу.

Пізніше у 1982 році було прийнято Закон «Про досудові служби» 1982, який дозволяв розширити досудові служби з десяти демонстраційних округів до кожного федерального судового округу (крім округу Колумбія). Він надав кожному суду 18-місячний період для вирішення питання про створення окремих досудових служби, або ж надавати досудові послуги через бюро пробації. Кожен суд обрав форму організації досудової служби, що найбільше відповідала його потребам, враховуючи такі фактори, як: кількість кримінальних справ і місцезнаходження суду. Розширення досудових послуг на всі округи стало важливою віхою для того, що тепер було «федеральною системою пробації та досудових служб».

Для наочності схематично зобразимо етапи становлення служби пробації у США:

Рік	**Події**
1925	Підписання Закону про пробацію 1925 року, який встановлює умовний термін як вирок у федеральних судах.
1927	Перший федеральний офіцер пробації Річард МакСвіні призначається

	в окрузі Массачусетса.
1930	Конгрес створює Національну раду з умовно-дострокового звільнення та вносить поправки до Закону про пробацію, з метою надання офіцерам пробації право наглядати за умовно-достроково звільненими на федеральному рівні.
1937	Опубліковано перший номер наукового журналу Federal Probation, що станом на сьогодні видається щороку в червні, вересні, грудні, представляє поточні думки, дослідження, проблемні аспекти та практику діяльності служби пробації.
1943	Перше монографічне дослідження в сфері пробації, The Presentence Investigation Report, в якій розповідається порядок проведення офіцерами пробації нагляду та контролю, а також укладання звітів.
1946	Офіцери беруть на себе обов'язок наглядати та контролювати умовно-дострокове звільнення в'язнів армії та повітряних сил та наглядати за ними після звільнення з дисциплінарних казарм.
1950	У Чикаго було створено один із перших національних навчальних центрів для навчання офіцерів пробації та підвищення їх кваліфікації.
1955	Офіцери пробації створюють власну професійну організацію – Федеральну асоціацію працівників пробації та попереднього суду (посилання зовнішнє).
1963	Судова конференція Сполучених Штатів утворює постійний комітет – Комітет з управління системою пробації – створений спеціально для вирішення питань системи пробації.

1975	У десяти штатах експериментально створено органи досудової служби. Судова конференція Сполучених Штатів ухвалює політику, що дозволяє кожному окружному суду вирішувати питання, про можливість носити вогнепальну зброю офіцерам пробації. У 1970-х роках Судова конференція почала розглядати обставини, за яких офіцери пробації мали право носити вогнепальну зброю. У політичній заяві 1975 року передбачалося, що офіцери не повинні бути озброєні, за вийнятком випадків коли під час провадження своєї діяльності існує серйозний ризик фізичного ушкодження. Минуло десять років, перш ніж Судова конференція розглянула питання застосування вогнепальної зброї. У 1987 році під час двотижневих навчальних занять, що проходили в Таскалусі, штат Алабама та Галвестоні, штат Техас, перші інструктори системи пробації пройшли навчання з вогнепальної зброї та заходів безпеки у своїх районах.

1978	Конгрес надає директору адміністративного офісу судів США повноваження надавати послуги після лікарського лікування наркозалежним особам під наглядом системи пробації. До цього часу Генеральний прокурор мав повноваження надавати спеціалізовані програми та громадську допомогу для всіх підсудних та правопорушників, залежних від наркотиків. У 1979 році Адміністративний офіс почав керувати національною програмою лікування наркоманії, щоб направляти офіцерів у виявленні та лікуванні осіб, які зловживають психоактивними речовинами, під їхнім наглядом. Посади спеціалістів з наркозалежності були створені в 1983 році для забезпечення інтенсивного нагляду за наркоманами. У 1986 і 1987 роках Конгрес розширив контрактні повноваження директора, включивши можливість надання послуг для злочинців, залежних від алкоголю, і правопорушників, які потребують психіатричного лікування.
1982	Підписано Закон «Про досудові служби», що дозволяє розширювати досудові послуги на кожен окружний суд.

1984	Закон «Про реформу застави» дозволяє суддям розглядати небезпеку для громади як фактор при прийнятті рішення про звільнення чи затримання осіб, які очікують суду. Закон про реформу застави радикально змінив досудовий процес, дозволивши судам затримувати небезпечних обвинувачених. Раніше суди не враховували небезпеку для громади, вирішуючи питання про звільнення чи затримання осіб, які очікують суду. Прийняття ж вказаного Закону збільшила кількість затриманих до такої міри, що протягом кількох років нація зіткнулася з національною кризою попереднього ув'язнення. Це перешкоджало доступу до обвинувачених співробітникам досудової служби пробації та інших сторін кримінального процесу.
1986	Закон «Про реформу вироків» докорінно змінює процес винесення вироків у федеральних судах. Закон «Про реформу вироків» 1984 року був прийнятий у відповідь на занепокоєння Конгресу щодо справедливості вироків. Закон повністю змінив спосіб винесення судами покарань федеральним правопорушникам. Закон створив нове федеральне агентство, Комісію з винесення покарань США, щоб встановити рекомендації щодо призначення покарання для кожного федерального злочину. Коли 1 листопада 1987 року набули чинності федеральні рекомендації щодо вироків, вони суттєво змінили порядок винесення вироку, підготовку офіцерами пробації звіту та загальну роль офіцерів пробації у процесі винесення вироку. Нова схема вироку також помістила офіцерів пробації у більш змагальне середовище в залі суду, де адвокати могли оскаржувати факти, ставити під сумнів розрахунки керівництва та заперечувати проти інформації у звітах офіцерів пробації.

1986	Офіцер з пробації в США Томас Гал (Південний округ штату Індіана) загинув під час виконання службових обов'язків. 22 вересня 1986 року офіцер пробації США Томас Гал був убитий психічно хворим умовно-достроково звільненим, який перебував під його наглядом. Офіцер Гал, якому було 38 років, був застрелений під час звичайного візиту додому. Його смерть – перша і на сьогоднішній день єдина смерть офіцера на службі в системі пробації – підкреслила ризики, притаманні нагляду за дедалі небезпечнішою групою правопорушників, і вирішальну важливість навчання офіцерів з безпеки.
1986	Програма домашнього ув'язнення запущена у федеральних судах. Спеціальна програма комендантської години була першим застосуванням домашнього ув'язнення федеральними судами. Вона була частиною експериментальної програми – спільного із Бюро в'язниць, Комісією з умовно-дострокового звільнення США та федеральною системою пробації як альтернатива місцевій резиденції Бюро в'язничного центру громадського лікування (CTC) для відповідних ув'язнених. Ці ув'язнені, замість розміщення в CTC, отримували терміни умовно-дострокового звільнення, перевищені максимум на 60 днів, і підлягали комендантській годині та мінімальному щотижневому контакту з офіцером пробації. Через кілька років електронний моніторинг став частиною програми домашнього ув'язнення. У 1988 році в двох округах була запущена пілотна програма для оцінки використання електронного обладнання для моніторингу осіб, які брали участь у програмі комендантської години.

1989	Працівники пробації починають приймати під нагляд осіб, засуджених до відбування наглядового звільнення. Поступове скасування умовно-дострокового звільнення та посилення вимог щодо покарання змінили нагляд громади. Запровадження режиму звільнення під наглядом та збільшення кількості кримінальних переслідувань щодо наркотиків та інших серйозних справ спричинили відхід від справ із випробуванням. Як наслідок, більшість осіб, які потрапили під нагляд федеральних офіцерів пробації, не були засуджені до умовного терміну, а засуджені до тюремного ув'язнення з подальшим наглядом громади.
1999	Судова конференція Сполучених Штатів ухвалює політику, що вимагає оновленого розслідування справ для офіцерів і помічників офіцерів пробації.
2000	Судова конференція Сполучених Штатів ухвалює програму тестування на наркотики на робочому місці для офіцерів і помічників офіцерів і політику нульової терпимості до вживання контрольованих речовин.
2001	Поліцейські беруть на себе відповідальність за отримання зразків ДНК від осіб, які перебувають під їхнім наглядом, які були засуджені за певні злочини.
2002	Судова конференція Сполучених Штатів ухвалює медичні вимоги та рекомендації для офіцерів пробації і помічників офіцерів.

2005	Національна академія підготовки нових офіцерів створена у Федеральному навчальному центрі правоохоронних органів (FLETC) у Чарльстоні, Південна Кароліна. У партнерстві з FLETC Адміністративний офіс судів США започаткував національну академію підготовки офіцерів. Академія надала засоби для того, щоб якомога швидше запропонувати підготовку нових офіцерів після їх призначення судом, а також забезпечити їм всебічну й уніфіковану підготовку. Окрім нових офіцерів, академія запропонувала ідеальне середовище для навчання офіцерів, які служили інструкторами з вогнепальної зброї та техніки безпеки у своїх округах.

Деякі ж науковці вважають, що інститут пробації вперше було запроваджено у Великій Британії, де Ворвікширський магістратський суд з 1820-х рр. використовував виключно формальне покарання для неповнолітніх у вигляді одного дня ув'язнення з одночасною передачею правопорушників під нагляд роботодавців або батьків. Цей інститут пізніше було закріплено Законом 1887 р. «Про випробування уперше засуджених», а 1907 р. набув чинності Закон «Про випробування злочинців», згідно з яким певні категорії дрібних злочинців звільнювали «на пробацію» (onprobation) [169; 170].

З ухваленням у 1907 році ліберальним урядом, що реформувався, ті, хто був просто волонтерами, інакше відомими як «придворні місіонери», отримали офіційний статус і таким чином стали першими працівниками пробації.

Служба пробації бере свій початок наприкінці дев'ятнадцятого століття, коли друкар і філантроп з Хартфордшира Фредерік Райнер, волонтер Товариства стриманості Церкви Англії (CETS), написав суспільству про свою стурбованість про відсутність допомоги тим, хто звертався до суду. Він надіслав пожертву в розмірі п'яти шилінгів до фонду для практичної рятувальної роботи в поліцейських судах. У відповідь CETS призначив двох «місіонерів» до суду

Саутварка з початковою метою «виправити п’яниць». Це лягло в основу Місії Лондонського поліцейського суду (LPCM), місіонери якої працювали з магістратами над розробкою системи звільнення правопорушників за умови, що вони підтримуватимуть зв’язок з місіонером і приймають керівництво.

У 1886 році Закон «Про виправлення осіб», які вперше вчинили правопорушення, дозволив судам по всій країні наслідувати приклад Лондона щодо призначення місіонерів. Велика зміна відбулася в 1907 році, коли Закон «Про пробацію правопорушників» надав місіонерам офіційний статус «службовців суду», пізніше відомих як офіцери пробації. Закон дозволяв судам призупинити покарання та звільнити правопорушників, за умови якщо їм було призначено покарання у вигляді взяття під варту від одного до трьох років. Однією з умов такого звільнення був нагляд з боку особи, зазначеної в «наказі про випробування».

Закон 1907 р. також передбачав статутну основу служби пробації та дав можливість для магістратських судів призначати офіцерів пробації, діяльність яких оплачувалась місцевою владою.

Відомчий комітет Міністерства внутрішніх справ 1909 року заявив, що успіх та ефективність нової системи пробації в першу чергу залежать від особи та характеру офіцера пробації. У 1938 році Міністерство внутрішніх справ фактично взяло під контроль Службу пробації та запровадило широкий спектр модернізаційних реформ.

З цього моменту Служба пробації зазнала багатьох змін, поки у 2000 році Закон «Про кримінальне правосуддя та судову службу» не перейменував службу пробації в Національну службу пробації для Англії та Уельсу, замінивши 54 пробаційні комітети 42-ма місцевими радами з питань пробації та встановивши 100 % фінансування Міністерства внутрішніх справ для служби пробації. Він також створив посаду генерального директора служб пробації в Міністерстві внутрішніх справ і призначив старших офіцерів статутними посадовими особами та членами місцевих рад з питань пробації [171].

Протягом більшої частини двадцятого століття працівники пробації проходили ту саму професійну освіту, що й соціальні працівники, але це було скасовано в середині 1990-х, коли уряд вирішив, що соціальна робота є невідповідним способом розуміння роботи служби. Акцент професії, відображений у навчальній програмі, змінився на забезпечення, реабілітацію та громадський захист. Це було додатково закріплено в Законі «Про кримінальне правосуддя» 2003 року, що визначає цілі винесення вироку такі, як: покарання правопорушників; зниження злочинності; реформування та реабілітація правопорушників; захист громадськості; а також забезпечення відшкодування шкоди особам, які постраждали від їхніх злочинів.

На сьогодні у більшості розвинених країн світу функціонує доволі дієва система служби органів пробації, яка різниться в залежності від історичних передумов її розвитку та формування, організаційних, функціональних особливостей, що обумовлені напрямом і метою діяльності вказаного інституту.

Для прикладу у Великій Британії інститут пробації відноситься до заходів карально-правового характеру, в Естонії його вважають звільненням від відбування покарання, натомість в таких країнах як Латвія, Швеція вказаний інститут входить у систему покарань. Таким чином, залежно від історичних особливостей кожної держави, по-різному формувався і сам інститут пробації та механізм його застосування.

У зарубіжному праві склалися дві системи відтермінування покарання: англо-американська (англо-саксонська система права) пробація (англ. probation); бельгійсько-французька (континентальна система права) – «сурсі» (фр.Sursi) (Тепляшин, П., 2002). Ця систематизація пробації передбачає відтермінування винесення вироку на період пробації. Тоді як «сурсі» полягає у тому, що позбавлення волі призначається, але його виконання відкладається на невизначений термін, а саме термін «пробація» у країнах із конентальною системою права використовується як інститут, що супроводжує умовне позбавлення волі [1].

У США організовано та функціонує п’ять адміністративних моделей функціонування служби пробації:

1. Ювенальна. Більше половини всіх служб пробації у справах неповнолітніх керуються на місцевому рівні або у поєднанні з місцевими і державними органами, а решта – виключно державними органами (16 штатів). У всіх випадках адміністрування пробації для неповнолітніх здійснюється окремо від служб пробації для дорослих.

2. Муніципалітет/округ. Відділи пробації управляються судами першої інстанції відповідно до законодавства та керівними принципами штату і управляються і фінансуються місцевими органами влади. Ця адміністративна модель діє тільки в Каліфорнії і Вашингтоні, округ Колумбія.

3. Державна. Виконавча установа державного рівня управляє централізованою системою пробації та/або комбінованою системою пробації та умовно-дострокового звільнення, що надає послуги по всьому штату. Наприклад, в Нью-Мексико є державне агентство, яке надає послуги з умовно-дострокового звільнення і пробації.

4. Об’єднана держава. У цій моделі пробаційні програми здійснюються на місцевому рівні, але фінансуються на державному рівні. Штат Пенсільванія, наприклад, надає фінансову допомогу окружним відділам пробації в рамках програми гарантової допомоги.

5. Федеральна. Діяльність органів пробації керується федеральними судами.

У Каліфорнії існує три основних підходи для здійснення пробаційних заходів до повнолітніх суб’єктів, які засновані на результатах опитування CRB 1996 року. Недавнє дослідження, проведене Судовою радою Каліфорнії, показало, що аналогічні підходи з альтернативними санкційними програмами більшою мірою використовуються для нагляду за неповнолітніми.

Програми альтернативних санкцій передбачають, що правопорушники з високим ризиком вчинення повторних кримінальних правопорушень піддавалися інтенсивному нагляду, який включав би часті та неоголошені

контакти працівників служби пробації за межами тюремного середовища. Інші альтернативні програми санкцій вимагають, щоб правопорушники з низьким рівнем ризику виплачували компенсацію жертвам і виконували громадські роботи.

Регулярне умовно-дострокове звільнення вимагає від правопорушників періодичних відвідувань або участі в запланованих зустрічах з працівниками служби пробації для обговорення трудової діяльності та умов життя.

Умовно-дострокове звільнення висуває мінімальні вимоги або не висуває ніяких вимог до порушника відвідувати працівника служби пробації або зв'язуватись з ним.

Загалом американська модель рівнів нагляду за суб'єктами пробації передбачає такі їх види:

1. Інтенсивний. Він полягає у суворому домашньому арешті, за якого здійнюється GPS-моніторинг і комп'ютерне управління, що вважається дуже нав'язливими формами випробувального терміну, при яких правопорушник перебуває під дуже пильним спостереженням. На цьому рівні зазвичай здійснюється нагляд за жорстокими злочинцями, високопоставленими членами банд, звичайними злочинцями та сексуальними злочинцями. Деякі штати вимагають, щоб правопорушники, які перебувають під таким наглядом, відмовлялися від своїх конституційних прав у відповідності з Четвертою поправкою, що стосується обшуку і арешту, оскільки такі суб'єкти мають право без попередження відвідувати працівника пробації як вдома, так і на робочому місці, відбувається спостереження та використання електронного моніторингу або супутникового стеження. Згідно з умовами такого роду випробувального терміну суб'єкт пробації не може змінювати свою адресу проживання і повинен залишатися там до закінчення випробувального терміну. GPS-моніторинг і домашнє утримання під вартою поширені у справах неповнолітніх, навіть якщо вони вчинили кримінальні правопорушення невеликої чи середньої тяжкості. Деякі види нагляду можуть передбачати установку будь-якої форми програмного

забезпечення для моніторингу або проведення комп’ютерного пошуку, для відстеження пошукової історії суб’єкта пробації в Інтернеті.

2. Стандартний. Правопорушники, які перебувають під стандартним наглядом, як правило, зобов’язані регулярно відвідувати працівників пробації, найчастіше між двома тижнями та щоквартально, та на них можуть покладатись і інші зобов’язання, а саме: лікування від алкогольної чи наркотичної залежності, громадські роботи, тощо.

3. Без Нагляду. Деякі випробувальні терміни не передбачають прямого нагляду з боку працівників або відділу пробації. Очікується, що суб’єкт пробації сам виконає будь-які зобов’язання без участі працівника служби пробації та, можливо, протягом строку, меншого, ніж термін самого вироку. Наприклад, враховуючи один рік іспитового терміну без нагляду, від особи можуть вимагати завершити громадські роботи та оплатити судові витрати або штрафи протягом перших шести місяців. Протягом шести місяців його можуть зобов’язати просто утримуватися від незаконної поведінки. Суб’єктам пробації дозволяється відвідувати свої робочі місця, навчальні заклади тощо. Також їх можуть зобов’язати прибути до працівника служби пробації на початку або ближче до кінця випробувального терміну.

4. Неформальний. Неформальний випробувальний термін може призначатись у разі відкладення судового рішення без засудження обвинуваченого за кримінальне правопорушення або після укладення угоди про визнання вини до завершення строків, викладених в угоді. Як і у випадках передбачених іншими формами випробувального терміну, суб’єкта пробації можуть зобов’язати пройти курс лікування від наркотичної чи алкогольної залежності або відмовитись від прав за Четвертою поправкою на строк випробувального терміну. У кінці неофіційного періоду справа, як правило, закривається.

5. Деякі програми дають право судді, який виносить рішення, переглянути початковий тюремний вирок. Суддя може звільнити ув’язненого з в’язниці і призначити йому випробувальний термін у межах співтовариства. У суддів є

теорія, що короткий термін ув'язнення може «шокувати» злочинця, змусивши його змінити свою поведінку. Випробувальний термін може бути застосований тільки протягом певного періоду (30-120 днів) після первісного вироку та є доступним не у всіх штатах [31].

У разі порушення суб'єктом пробації умов визначених у випробувальний період, працівник пробації може звернутися до суду з клопотанням про призначення особі покарання. Після цього суд вимагатиме, щоб підсудний з'явився на судове засідання, на якому прокурор повинен довести переважністю доказів, що підсудний допустив порушення умов пробації. Якщо підсудний визнає себе винним у порушенні умов пробації або визнається винним після слухання, працівник пробації або прокурор може вимагати встановлення додаткових умов випробування, продовження терміну або призначення строку ув'язнення. Жоден закон не визначає умов відкриття провадження у справі про порушення умов пробації, хоча в більшості випадків воно розпочинається після засудження підсудного за наступне кримінальне правопорушення або неявки до працівника пробації.

Якщо таке порушення буде доведено, суворість покарань може залежати від фактів первинного правопорушення, причин порушення особою умов, визначених у випробувальний період і кримінального минулого засудженого. Наприклад, якщо правопорушник перебуває на випробувальному терміні за кримінальне правопорушення, пов'язане з бандитизмом, підтримування ним подальших зв'язків із злочинними групами може розглядатися як більш серйозне правопорушення. Аналогічно, покарання за порушення можуть бути більшими, якщо наступне правопорушення є більш тяжким (наприклад, тяжкий злочин після проступку) або якщо початкове кримінальне правопорушення і наступне правопорушення мають той самий тип.

Основна мета програм альтернативних санкцій за умовно-дострокове звільнення в США полягає в тому, щоб здійснювати контроль за поведінкою суб'єкта пробації таким чином, щоб звести до мінімуму ризик для суспільства, який представляє випробуваний, без ув'язнення. Очікується, що поведінка

випробуваного буде контролюватися достатньо, щоб **запобігти повторному вчиненню** ним правопорушення.

У США в окремих штатах службу пробації (умовно-дострокового звільнення) і тюремне відомство було об'єднано у єдину систему, де служба пробації представлена Відділком надання сприяння виконання покарань у суспільстві. Окремі штати США мають самостійні відомства пробації, що мають подвійне підпорядкування – судам і органам місцевого самоврядування. Шведська тюремна адміністрація і служба пробації складають єдине ціле – національну адміністрацію. (Организация и деятельность службы, с.4-5).

Велика Британія в Уєльсі створили службу пробації за територіальною ознакою. Вона є самостійною, але працює у тісному контакті із тюремним відомством, у відповідності до Закону підпорядковується незалежному місцевому комітету.

Послуги пробації в Англії та Уельсі надаються через Службу пробації, що відповідає за захист громадськості та зменшення кількості вчинення особами повторних правопорушень. Служба пробації вважається агентством кримінального правосуддя та є частиною Служби в'язниць і пробації. Служба пробації Великої Британії складається із Регіональних органів пробації (одинадцять в Англії та один в Уельсі), кожен з яких контролюється Регіональним директором пробації (RPD), який тісно співпрацює з іншими місцевими та національними партнерами.

З 2007 року, а саме з прийняттям Закону «Про послуги для правопорушників» розпочалося «роздержавлення» англійської системи пробації, поступово зменшувалася державна монополія на надання пробаційних послуг і перекладання їх на інших, недержавних, виконавців – новостворених регіональних трастів служби пробації, які за організаційно-правовою структурою є приватними або комбінованими об'єднаннями, що побудовані внаслідок конкуренції громадських об'єднань і надають послуги, пов'язані з реабілітацією правопорушників, корекцією їхньої поведінки, а також підготовкою досудових доповідей. Нововведення мали на меті заохочення змагальності, новизни й

ефективності, а головною умовою роботи з правопорушниками стала наявність жорсткої конкуренції серед надавачів подібних послуг. Наприклад, якщо траст (приватне об'єднання) не справляється зі своїми функціями, то обирається інша організаційно-правова структура, що може вплинути результатами своєї роботи на зменшення рецидиву злочинів.

Досвід трасту у м. Свонсі, який є приватним об'єднанням, свідчить, що мотивація ефективності її роботи зумовлена політикою Міністерства юстиції. Зокрема, державою поставлено завдання, що у разі досягнення зменшення рецидиву на 3 % протягом певного періоду зберігається бюджет фінансування трасту на цей самий період або збільшується. Якщо цей показник не виконується, то 10 % бюджету буде перерозподілено на інші організації, що надають більш якісні послуги з реабілітації правопорушників. Тому об'єктивно траст зацікавлений, зберігаючи свій статус, надавати більш якісні послуги з реабілітації правопорушників, ніж державна організація, діяльність якої раніше була спрямована лише на виконання посадових завдань. Станом на початок 2012 року у Великій Британії пробаційні послуги надавали 35 трастів пробації Англії та Уельсу, на їх обліку перебувало близько 225 тис. правопорушників, з якими працювало 20 тис. осіб персоналу [32].

Служба пробації в її нинішньому вигляді була реорганізована у 2021 році для виконання таких завдань діяльності:

1. Надання рекомендацій суду – містить підготовку звітів для суду, з метою надання допомоги у винесенні вироку та підтримку постійного зв'язку із засудженими, для надання роз'яснень стосовно законодавчої процедури призначення покарання та винесенні вироку, а також інших обставин, що стосуються покарання та звільнення від відбування покарання (включно з покараннями, що не пов'язані з позбавленням волі).

2. Керування вироками – раніше відоме як «Управління правопорушниками» – містить забезпечення ефективного виконання вироку шляхом проведення оцінки, управління ризиками винесення вироку та відбування покарання, планування, виконання та реабілітації.

3. Переселення –включає підготовку осіб до звільнення з-під варти шляхом надання їм необхідних послуг, практичної підтримки. Така допомога полягає також у підготовці до переходу від структурованого тюремного середовища до громади, а також продовження підтримки після звільнення з метою ресоціалізації особи та встановлення зв'язків з громадою.

4. Втручання – це виконання акредитованих програм, структурованих заходів або неоплачувана затверджена робота зі змінами, що допомагає людям змінити своє життя.

5. Послуги для потерпілих – тобто спільна робота із жертвами та злочинцями спрямована на їх примирення.

Інші реабілітаційні послуги, включають допомогу із проживанням, освітою, навчання та працевлаштуванням, а також когнітивні та поведінкові зміни можуть здійснюватися за домовленістю із платними агенствами, що діють відповідно до законодавства.

Електронний моніторинг є ефективним заходом Служби пробації у Великій Британії. Він є вагомим інструментом управління для підтримки та контролю за дотриманням умов перебування на обліку.

Електронний моніторинг може бути адаптований до індивідуальних ризиків кожного правопорушника та повинен контролювати дотримання встановлених періодів комендантської години, зон відвідування, зустрічей та/або перегляду місцезнаходження особи. Також вказаний моніторинг здійснює контроль за утриманням особи від вживання алкоголю чи наркотиків.

Поліграфологічний контроль використовується для посилення нагляду за конкретними особами, які становлять найбільший ризик вчинення подальших правопорушень і завдання шкоди. Він використовується як додатковий інструмент для перевірки відповідності визначених особі випробувальним терміном умов та інформування працівника пробації для прийняття рішень щодо управління ризиками.

Цілями Служби пробації Великобританії є: захист населення, зменшення повторної та рецидивної злочинності, гідні та безпечні в'язниці, висока якість

управління вироками, виправлення осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення тощо. Цілі підпорядковані принципам, які також є невід'ємною частиною реформи пробації 2021 року:

1. Виховання відкритості, розвиток культури та моралі: моніторинг та підвищення ефективності використання доказів, прозорості отримання даних, а також вивчення та обмін досвідом.

2. Трансформація через партнерство: покращення співпраці всередині органу та за його межами, з метою ефективного використання колективного досвіду і ресурсів, а також координації надання послуг для забезпечення доступності пробації.

3. Забезпечення широких можливостей для персоналу. Полягає у наборі до структури служби пробації різноманітних груп персоналу та створення інклюзивної культури, демонстрація турботи про добробут персоналу, а також залучення й утримання персоналу через надання можливостей для кар'єрного розвитку.

4. Модернізація приміщень і технологій: інвестування у давно створені та нові установи пробації та покращення технології та інфраструктури.

Первинне запобігання кримінальним правопорушенням – у сенсі громадського захисту – є одним із передбачених законом обов'язків служби пробації в Англії та Уельсі. Існує ряд домовленостей, що підтримують Службу пробації у виконанні цього обов'язку. По-перше, служби пробації за законом зобов'язані співпрацювати з іншими статутними органами (включаючи поліцію та місцеві органи влади) через Партнерства з безпеки громад (раніше відомі як Партнерства зі зменшення злочинності та безладдя, створені відповідно до Закону «Про злочинність та безладдя» 1998 року).

Ці партнерства засновані на місцевих органах влади та включають представників з поліція, місцевих рад, пожежної служби, служби охорони здоров'я та пробації, які повинні працювати разом для розробки та впровадження стратегій захисту своїх місцевих громад від злочинності та допомогти людям почуватися в безпеці. Вони встановлюють місцеві підходи до

вирішення проблем, включаючи боротьбу з антисоціальною поведінкою, зловживанням наркотиками чи алкоголем та вчинення повторних кримінальних правопорушень.

Вони також працюють з іншими групами та окремими особами, які можуть підтримати їхні стратегії запобігання кримінальним правопорушенням, включаючи громадські групи та зареєстрованих місцевих підприємців.

У 2021 році уряд запропонував зробити ці партнерства пріоритетними (через положення у законопроєкті про поліцію, кримінальні правопорушення, вироки та суди 2021 року) особливий акцент на скороченні та запобігання небезпечному насильству.

По-друге, служби пробації (разом із поліцією та в'язницями) є відповідальним органом у міжвідомчій системі захисту населення, обов'язком якої є забезпечення оцінки ризиків, що становлять сексуальні та насильницькі злочини. З цією метою вони уповноважені забезпечити скоординований нагляд за конкретними правопорушниками.

Вторинна профілактика злочинів також націлена на молодих людей, які фігурували у злочинах чи антигромадській поведінці або які ризикують стати причетними до кримінального правопорушення – це відповідальність молодих правопорушників (YOTs) функціонує під егідою Молодіжної юстиції Правління.

Важливим напрямком діяльності Служби пробації Англії та Уельсу є робота із жертвами злочинів, передбаченими Законом «Про домашнє насильство», злочини та жертви 2004 року. Цей обов'язок передбачає з'ясування бажання потерпілого на висловлення своїх умов щодо звільнення правопорушника (для умовно-дострокового звільнення лише виняткових випадках), а також доступ жертви до інформації про всі етапи призначення покарання та винесення вироку правопорушнику.

Спочатку така діяльність була зосереджена на жертвах, злочинців, засуджених до дванадцяти місяців або більше за насильницькі чи сексуальні злочини. Потерпілі самі можуть приєднуватись до програми роботи з жертвами.

Послуги відновного правосуддя (також відомі як конференції жертви-правопорушника) досить часто здійснюється за проханням поліції та комісарів з питань злочинності.

Рада відновного правосуддя (RJC), є незалежним органом третього сектору забезпечення якості відновного правосуддя, у тому числі шляхом встановлення та відстоювання чітких стандартів практики. Відновне правосуддя має на меті відшкодувати збитки за скоєне правопорушення, а також відновлення прав та обов'язків правопорушника та потерпілого.

Також у Великій Британії широко використовують послуги волонтерів пробації. Крім того, особи, які успішно пройшли реабілітацію, можуть зараховуватись до числа волонтерів пробації і зробити свій внесок на добровільних засадах на розвиток та надання послуг пробації. Наприклад, вони можуть бути залучені до схеми однорічного наставництва, що дозволяє їм надавати підтримку особам, які перебувають під вартою чи в громаді. Участь у цих програмах також може відбуватись шляхом працевлаштування колишніх суб'єктів пробації, у тому числі в рамках Служби пробації.

Служба пробації також співпрацює із благодійними організаціями, створеними колишніми суб'єктами пробації, які здійснюють керівництво ними, надають поради та підтримку правопорушникам.

Вважаємо, що активне використання допомоги осіб, які раніше самі були суб'єктами програми допоможе більш ефективно виконувати завдання органу пробації та усуне чимало проблем. Зокрема таких, як: бар'єр між засудженим та працівником пробації, недостатнє розуміння становища суб'єкта пробації працівником, що може призвести до неправильного вибору пробаційної програми для особи, недовіра суб'єкта пробації до працівників пробації тощо.

Залучення ж особи, яка раніше пройшла пробаційну програму, допоможе усунути вказані проблеми та сприятиме виконанню основного завдання пробації – виправлення та ресоціалізацію осіб. Вказаних осіб доцільно залучати за таких умов: успішного проходження пробаційної програми; дотримання чіткого порядку та виконання всіх умов протягом випробувального терміну; відсутність

порушень протягом часу обліку у працівника пробації; власне бажання особи надавати допомогу іншим суб'єктам пробації.

Окрім того, вказана діяльність може провадитись на платній основі на засадах подальшого працевлаштування колишнього суб'єкта пробації, що фактично вирішить питання із допомогою працівниками пробації у пошуку місця роботи для учасників пробаційних програм.

Отже, позитивним для України буде досвід організації діяльності Служби пробації в Англії та Уельсі.

Служба пробації в Англії та Уельсі розділена на 12 регіонів, 11 з яких в знаходяться Англії, а 1 – в Уельсі. Оперативне надання послуг пробації в кожному регіоні поділено між підрозділами пробації, географічні кордони яких збігаються з наявними кордонами поліції та місцевої влади. Кожен регіон в Англії підтримується структурою вищого керівництва. Оперативне надання послуг контролюється та забезпечується стратегічним керівництвом, керівником операцій, тоді як керівники регіонів відповідають за місцеве оперативне виконання та за місцеве стратегічне залучення з відповідними партнерами з кримінального правосуддя. Ведеться громадська охоронна діяльність на всій території регіону Головою громадського захисту.

Начальник відділу інтеграції громад контролює партнерські відносини та забезпечує надання послуг, які б відповідали місцевим потребам, сприяє у підвищенні переваг партнерської роботи та спільного проведення пробаційної роботи.

Таким чином, у різних регіонах країни сфера та механізм надання пробаційних послуг може дещо різнитись у залежності від криміногенного стану в кожному конкретному регіоні країни, що у підсумку сприяє в наданні тих послуг пробації, що є актуальними у вказаній місцевості та у вказаний період. Також така діяльність завжди провадиться із урахуванням думки місцевих громад, що відповідно підвищує її ефективність.

Саме тому пропонуємо перейняти досвід Великої Британії стосовно територіального розподілу та функціональних обов'язків підрозділу пробації,

щоб відповідали потребам відповідно регіону, із врахуванням думки територіальної громади.

Також слід не виключати можливість надання права територіальній громаді у поданні рекомендацій, стосовно доцільності призначення особі пробаційної програми, за умови, що така пробаційна програма призначається особі за її постійним місцем проживання. Проте в такому випадку слід враховувати аспект осілості, тобто час протягом якого суб'єкт пробації проживав у межах регіону органу пробації.

Шведська система пробації виходить з того, що відповідно до закону будь-який ув'язнений (за винятком злісних порушників режиму утримання або тих, хто вчиняє нові кримінальні правопорушення) звільняється умовно-достроково після закінчення двох третин строку тюремного ув'язнення. Так співробітники системи пробації фактично починають роботу зі своїми майбутніми піднаглядними ще у в'язниці та продовжують в умовах нагляду за її межами. Цим досягається безперервність процесу виправного впливу на засуджених [2, 91 с.].

У Данії першими надавати активно допомогу звільненим з тюрем почали приватні організації з 1850-х років, а з 1905 року з тюрем стали звільняти осіб на певних умовах проходження ними пробації, що забезпечували ці організації. У 1996 році з метою гарантії одноманітності у здійсненні пробаційного нагляду було видано нову інструкцію, в якій містяться конкретні вказівки про потребу періодичних зустрічей піднаглядної особи зі співробітником пробаційного центру [157].

Служба пробації у Норвегії є інтегрованим сегментом виправної системи, для якої головною метою є громадська безпека. Офіційним девізом Норвезької виправної системи є «Дійове виправлення – безпечне суспільство» [114; 21, с. 46].

У східноєвропейських країнах розвиток пробації відбувався по-різному. Деякі країни рухалися у цьому напрямі досить стрімко, інші надали перевагу більш поступальному, поетапному підходу. Однак, що характерно,

східноєвропейським країнам знадобилося набагато меншу часу порівняно з тим, який був потрібний для цього західним країнам.

В Угорщині система пробації розпочала діяльність 1976 року. Спочатку її завдання полягали в організації примусової праці звільнених із місць позбавлення волі. З 1993 року примусову працю замінено громадськими роботами, що призначаються судом за місцем проживання. Як правило, покарання полягає у безоплатній праці на користь громади від 1 до 50 днів. Система пробації Угорщини розвивалася на базі створених при обласних судах центрів. Більшість форм пробаційної роботи нині виконувалася такими центрами [61, с. 9-17; 39].

Цікавим для України є досвід Чеської Республіки, де система пробації запроваджена студентами факультету соціальної роботи Карлового університету в Празі, які організували 1994 року Асоціацію розвитку соціальної роботи у кримінальній юстиції. Метою діяльності цієї недержавної організації стала підтримка та запровадження альтернативних позбавленню волі видів покарань. Члени асоціації провели низку конференцій і семінарів з цієї проблеми за участю представників інших недержавних організацій, започаткували проведення досліджень щодо обґрунтування можливостей і потреби створення спеціальної служби, яка б опікувалася питаннями ресоціалізації умовно засуджених осіб. Ці передумови забезпечили введення з 1996 року посад офіцерів пробації при місцевих та обласних судах, відповідальних за впровадження як традиційних альтернативних видів покарань (виправні роботи, умовне засудження), так і нових видів (пробація, громадські роботи). Однією з функцій офіцерів пробації було здійснення соціального контролю за поведінкою засуджених, що вимагало їхньої спеціальної підготовки з питань права, психології, педагогіки, соціальної роботи, розвитку комунікативних і соціальних навичок.

Унікальність досвіду Чеської Республіки полягає й у тому, що 1991 року тут розпочато експеримент під назвою «Позасудові альтернативи для неповнолітніх», метою якого стало розгляд кримінальних справ, до яких

причетні діти, через застосування медіації. Ці проєкти відіграли важливу роль у визначенні майбутньої ролі служби пробації [86, с. 166-172].

Систему пробації та медіації у Чеській Республіці створено 2001 року відповідно до Закону «Про пробацію та медіацію», як показує дослідження, вона є однією з небагатьох служб, що навіть у своїй назві відображає таку головну функцію систем пробації, як медіація.

Отже, розвиток системи пробації у західних і східноєвропейських країнах проходив по-різному, однак її цілі та засоби їх досягнення схожі. Якщо західним державам знадобилося багато часу, то східноєвропейські країни здійснили ці кроки відносно швидко. Деякі країни рухалися у цьому напрямі доволі стрімко, інші надали перевагу більш поступальному підходу.

Основні тенденції розвитку пробації у зарубіжних країнах, зокрема Західної Європи, можна простежити за кількома основними лініями розвитку, до яких, зокрема, належать:

1) рух від приватної до громадської організації системи пробації;

2) виникнення, спад і відродження такої важливої складової, як участь волонтерів;

3) розвиток системи пробації на професійних засадах;

4) збільшення кількості виконуваних нею альтернативних видів покарань.

За останнє десятиріччя система пробації створена майже в усіх країнах Східної та Центральної Європи, кожна з яких, маючи за взірець багаторічний ефективний досвід функціонування систем пробації у країнах Західної Європи, обирала власну модель. Проте у деяких країнах і нині ведуться роботи щодо внесення змін до чинного законодавства у цьому напрямі, вивчається досвід зарубіжних країн з метою розроблення національного Закону «Про систему пробації» (наприклад, Україна, Азербайджан).

Окрім початкової ролі у наданні соціальної допомоги дорослим правопорушникам, засудженим до альтернатив тюремному ув’язненню, система пробації Великої Британії через закони взяла на себе обов’язки, багато з яких

виконувалися неформальним спсобом ще до прийняття відповідних законодавчих актів:

– нагляд за неповнолітніми правопорушниками;

– підготовка звітів про соціальне обстеження правопорушників (нині вони мають назву досудових доповідей) для судів;

– надання допомоги особам, яких достроково звільнено з місць відбування покарання;

– соціальна допомога ув'язненим;

– надання місця проживання правопорушникам;

– надання соціальної допомоги дітям у сімейних судових справах.

Значний позитивний досвід Великої Британії у сфері пробації може бути використано на початковому етапі створення служби пробації і в Україні, де ще досі не існує єдиної системи роботи із засудженими в умовах проживання їх у суспільстві.

Узагальнюючи викладене у підрозділі, ми дійшли висновку, що система пробації кожної країни відображає свій історико-правовий розвиток, однак мета всіх систем пробації єдина, і полягає вона у тому, щоб повернути у суспільство законослухняного громадянина, не залишити його наодинці зі своїми проблемами, а разом допомогти їх подолати.

На нашу думку, доцільно використати досвід європейських країн щодо застосування електронного моніторингу, який може використовуватися для посилення нагляду за конкретними особами, які становлять найбільший ризик вчинення подальших правопорушень або хочуть ухилитися від відповідальності.

Підвищенню ефективності діяльності органу пробації в Україні може слугувати зарубіжний досвід щодо активного використання допомоги осіб, які раніше самі були суб'єктами пробаційних програми, що сприятиме виправленню та ресоціалізації пробаціонерів, як одного з основних завдань даного інституту. Крім того, особи, які успішно пройшли реабілітацію, можуть зараховуватись до числа волонтерів пробації і зробити свій внесок на добровільних засадах на розвиток та надання послуг пробації.

Висновки до розділу 1

Перший розділ дисертації присвячений дослідженню питанням запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженими органами з питань пробації, визначення поняття уповноваженого органу з питань пробації як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням, його ролі та місця у системі запобіжної діяльності, вивченню зарубіжного досвіду запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації.

Варто зазначити, що до теперішнього часу проблема запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженими органами з питань пробації з кримінологічного погляду на це питання не була досліджена на дисертаційному рівні.

Інститут пробації розглядається з трьох позицій: а) загального, як соціально-правове утворення; б) особливого, як система уповноважених органів держави, які виконують комплекс функцій, передбачених законом (ст. 13 КВК, Закон «Про пробацію»); в) окремого, як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням.

Саме на останній позиції, що в науковій літературі і практиці досконало не розглядалася. Дисертантом зосереджена увага та науковий інтерес щодо виокремлення з комплексного поняття пробації її запобіжної функції. Тобто йдеться про кримінологічну складову в діяльності системи пробації. Тому й увага автора акцентується на уповноваженому органі з питань пробації, як на суб'єктах запобігання кримінальним правопорушенням. І саме на ґрунті концептуального бачення усіх компонентів системи пробації можна виокремити та дослідити її важливу роль щодо здійснення загальної та індивідуальної превенції (запобігання) у сфері реалізації завдань соціально-правовим інститутом пробації. Тому що ефективно організована превенція надає можливість запобігти надмірній стигматизації (необґрунтованих

репресій) з боку держави, а також негативного впливу на осіб, відносно яких діє пробація з боку кримінального середовища.

На основі аналізу наукових публікацій, а також законодавства у сфері пробації запропоновано власну періодизацію становлення інституту пробації в Україні. Виокремлено три основних етапи розвитку пробації, як окремого інституту.

Встановлено також, що інститут пробації можна вважати важливою складовою системи кримінальної юстиції у багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні. Важливим поштовхом до його розвитку став процес гуманізації Державної кримінально-виконавчої служби України, наближення юстиції нашої держави до міжнародних стандартів і впровадження нової системи заходів кримінально-правового характеру, що притаманна демократичному суспільству.

Розглянуто питання запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації та запропоновано комплекс заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання.

До заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного й індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням ми пропонуємо заходи в межах проєкту Комплексного цільового плану заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації на 2024-2029 р.р. (ДодаткуВ.)

У розділі проаналізовано зарубіжний досвід, що дозволив виявити шляхи та вдосконалити механізм запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні, взявши позитивний зарубіжний досвід у цьому питанні. Зазначено, що система пробації кожної країни відображає свій історико-правовий розвиток, однак мета всіх систем пробації єдина, і полягає вона у тому, щоб повернути у суспільство законослухняного громадянина, не залишити його наодинці зі своїми проблемами, а допомогти разом їх подолати. Запропоновано імплементувати в правову та практичну діяльність органу пробації України досвід європейських країн щодо застосування електронного моніторингу, який може використовуватися для посилення нагляду за конкретними особами, які

становлять найбільший ризик вчинення подальших правопорушень або хочуть ухилитися від відповідальності.

Підвищенню ефективності діяльності органу пробації в Україні може слугувати зарубіжний досвід щодо активного використання допомоги осіб, які раніше самі були суб'єктами пробаційних програми, що сприятиме виправленню та ресоціалізації пробаціонерів, як одного з основних завдань даного інституту. Крім того, особи, які успішно пройшли реабілітацію, можуть зараховуватись до числа волонтерів пробації і зробити свій внесок на добровільних засадах на розвиток та надання послуг пробації.

Запропоновано перейняти досвід Великої Британії стосовно територіального розподілу та функціональних обов'язків підрозділу пробації, які б відповідали потребам відповідно регіону, із врахуванням думки територіальної громади. Також слід не виключати можливість надання права територіальній громаді у поданні рекомендацій, стосовно доцільності призначення особі тієї чи тієї пробаційної програми, за умови, що така пробаційна програма призначається особі за її постійним місцем проживання. Проте в такому випадку слід враховувати аспект осілості, тобто час протягом якого суб'єкт пробації проживав у межах регіону органу пробації.

РОЗДІЛ 2.
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ЗАПОБІГАННЯ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОРГАНАМИ З ПИТАНЬ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Стан, рівень, детермінанти та інші кримінологічно значущі показники щодо оцінки кримінальних правопорушень, які вчиняються суб'єктами пробації

Вивчення та кримінологічний аналіз кількісних та якісних показників кримінальних правопорушень на сучасному етапі розвитку українського суспільства є необхідною передумовою реалізації кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні [9, с. 207]. Проблеми злочинності та умови їх розвитку завжди становили центральне місце в науковій доктрині дослідження вчених-кримінологів. Значний внесок у вивченні цієї проблематики було досягнуто А. І. Богатирьов, О. М. Джужа, О. Г. Колб, А. П. Закалюк, Д. В. Ягунов, Ю. Б. Курилюк, С. Ф. Денисов, Л. М. Давиденко та іншими. Проблеми злочинності серед осіб, які відбувають покарання, не пов'язані із позбавленням волі (перебувають на пробації), досліджували І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, В. М. Дрьомін, С. І. Халимон та інші. Вивчення наукових напрацювань вчених відіграють важливу роль щодо формування теоретичних засад кримінологічної науки, проте в процесі розвитку суспільних відносин, утворення нових правових інституцій зобов'язує уточнення й актуалізації результатів досліджень. Важливим елементом саме серед осіб, які знаходяться на обліку уповноваженого органу з питань пробації, – це дослідження стану, рівня, динаміки та структури злочинності.

Поняття «злочинність» характеризується невизначеністю й багатозначністю. Передусім при визначенні злочинності наголошують на соціальному аспекті. Злочинності не буває поза суспільством; вона соціальний

феномен не тільки онтологічно, але й гносеологічно. Злочинність породжується умовами суспільного життя. Статистичні дані з усією очевидністю доводять, що різкі зміни соціальних умов породжують зміни кількісних та якісних характеристик злочинності. Вона розглядається як один з факторів суспільного здоров'я, нормальний і необхідний феномен суспільства; закономірне явище, що відображає стан суспільного; властивість суспільства; побічний продукт цивілізації [97, с. 6; 65; 62;63].

Злочинність, як стверджують кримінологи, - це відносно масове, історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність всіх злочинів (кримінальних правопорушень), вчинених на певній території за відповідний період часу [73; 62; 63 с. 624-625; 4; 49]. На сьогодні змін зазнало національне законодавство, а саме з появою в ньому визначень «кримінальне правопорушення» та «кримінальний проступок», важливо також підкреслити що поняття «злочинність» включає в себе сукупність як злочинів, так і кримінальних проступків. Злочинність у свою чергу не є сталою, а змінює свою динаміку з різними факторами такими, як суспільно-політичними, які можуть зростати або навпаки зменшуватися. Необхідно звернути увагу на те, що у 2022 році на чисельність злочинності позначилися воєнні дії, які розпочалися на території України, у зв'язку з чим окремі показники видів злочинів зросли, а інші навпаки мали місце зниження.

Жодному суспільству, як свідчить історія, ніколи не вдавалося досягти повної стандартизації людських вчинків і позбутися вчинення антисуспільних діянь [62;63, с. 53]. Також слід зазначити, що з роками рівень злочинності не зникає, а навпаки, одні кримінальні правопорушення зникають а інші – приходять на заміну. Злочинність характеризується певними показниками, а саме: кількісні (стан, рівень, коефіцієнт, динаміка) та якісні (структура, характер, ціна, латентність). Дані про злочинність є основним матеріалом, з яким працюють багато кримінологів, наприклад, намагаючись пояснити, як і чому відбуваються певні кримінальні правопорушення, чому певні типи соціальних суб'єктів з більшою чи меншою ймовірністю беруть участь у

злочинній поведінці або чому загальний рівень злочинності може зростати або падати [62;63; 174, с. 33].

В дисертаційному дослідженні нами, використовуючи метод дедукції та сукупність показників злочинності, здійснено аналіз стану, рівня, динаміки та структури злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу пробації. Ураховуючи те, що здійснити аналіз злочинності серед зазначених осіб за всіма показниками не можливо через відсутність апробованих методик, аналіз буде проведений лише за окремими показниками. Для початку звернемо увагу та зазначимо коротку характеристику саме показників злочинності.

Перший показник злочинності – це її стан, число вчинених кримінальних правопорушень (кримінальних проступків і злочинів) та осіб, які їх вчинили, на певній території за визначений період часу [62; 63 с. 189; 64; 13].

За основу візьмемо кількість осіб, які вчинили повторно кримінальні правопорушення, перебуваючи на обліку уповноваженого органу пробації у період нагляду (відбування покарання) та після його завершення на території України (за виключенням тимчасово окупованих територій) у межах доступного часового простору (залежно від наявності статистичних даних). У нашому випадку береться кількість осіб, які вчинили повторні кримінальні правопорушення, адже з’ясувати достовірно кількість вчинених кримінальних правопорушень такими особами не є можливим (уповноважений орган пробації не веде такої статистики).

Другий показник злочинності – рівень або (коефіцієнт), що визначається із кількості кримінальних правопорушень, вчинених на тій чи тій території з урахуванням числа мешканців на певний період часу [62; 63, с. 57; 10].

Коефіцієнти дозволяють порівняти інтенсивність кримінальних правопорушень у різних адміністративно-територіальних одиницях з різною кількістю осіб, що перебувають на обліку, а також у різні періоди. Вибір величини стандартної кількості населення залежить від чисельності жителів даної території, зручності сприйняття даного показника та його порівняння з

аналогічними показниками в інших територіальних одиницях. Для великих територіальних одиниць (країна, область, велике місто) коефіцієнти розраховуються на 100 тис. населення, для середніх (район, місто) – на 10 тис., для невеликих (мале місто, мікрорайон в місті, селище тощо) – на 1 тис. [62;63 174, с. 57]. У зазначеному випадку для зручності розрахунків ми обрали величину 100 осіб, беручи до уваги той факт, що у певних регіонах кількість осіб, які перебувають на обліку, може бути меншою за 1000.

Третій показник злочинності – це її динаміка. Під динамікою злочинності розуміють її розвиток у часі (стан, рівень, структура). Динаміка злочинності – це кримінологічна категорія, що означає зміни у стані, структурі, характері, географії злочинності, які відбувалися протягом певного періоду [62;63; 174, с. 58].

У кримінологічній науці із цією метою використовують карти злочинності. Використання карт злочинності має допомагати правоохоронним органам визначити тенденції злочинності (головним чином у містах), визначити ресурси там, де вони, очевидно, найбільше потрібні, і розподілити сили та засоби [62;63;174, с. 37]. Зазвичай аналіз показників здійснюється за допомогою динаміки руху. Ми спробуємо порівняти показники повторної злочинності серед осіб, які перебували на обліку кримінально-виконавчої інспекції та уповноваженого органу пробації у межах 15 років (за наявності доступних даних). Аналіз динаміки злочинності в науково-практичному значенні для діяльності уповноважених органів пробації має таку мету: отримати уявлення про зміну показників за попередній (минулий) період, виявити тенденції та закономірності цих змін; здійснити прогноз про майбутній можливий характер злочинності у найближчій перспективі; вирішити питання про необхідну кількість та якість персоналу уповноваженого органу пробації. Четвертим показником злочинності є її структура, тобто співвідношення окремих видів кримінальних правопорушень в загальній їх кількості за певний період часу на визначеній території. Структура виразно говорить про те, чим є злочинність у конкретних умовах, якою є якість цього явища [62;63; 174, с. 58].

Основними показниками структури злочинності є: співвідношення за ступенем їх тяжкості; співвідношення умисних та необережних; частка злочинності неповнолітніх і молоді; частка групової та організованої злочинності; співвідношення жіночої та чоловічої злочинності.

Таким чином, використовуючи наявний статистичний матеріал, спробуємо здійснити аналіз кримінальних правопорушень серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу пробації за чотирма показниками: стан, рівень (коефіцієнт), динаміка, структура.

Для з'ясування стану (повторної) злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу пробації, необхідно проаналізувати кількісний склад осіб, які перебували на обліку за роками. Як видно з статистичних показників діяльності уповноважених органів пробації, у 2018 році на обліках уповноважених органів з питань пробації перебувало 56558 осіб. Це чотири категорії осіб, засуджені до громадських робіт, виправних робіт, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та звільнені від відбування покарання з випробуванням. Переважну більшість – 88% складають особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням. [160, с. 4].

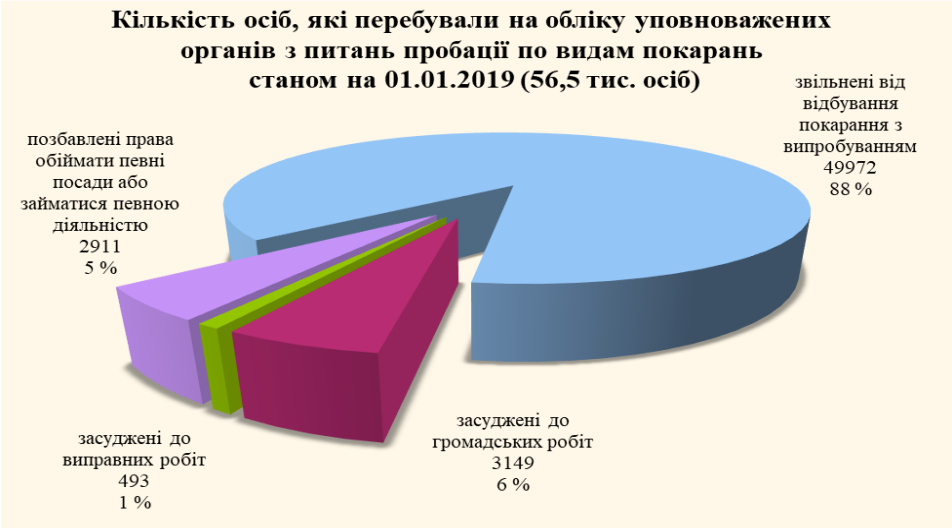

Кількість вчинених повторних кримінальних правопорушень складає 2026, що відповідно дорівнює 3,61% від загальної кількості, що пройшли за обліками [94].

Вивчаючи ступінь тяжкості вчинених повторних кримінальних правопорушень, установлено, що 6,3 % – це злочини невеликої тяжкості, 4,47 % – середньої тяжкості, 43,8 % – тяжкі злочини, 2,5 % – особливо тяжкі злочини [94].

Слід зазначити, що стабільне збільшення показника вчинення нових кримінальних правопорушень протягом 2016-2018 років спостерігалось у Дніпропетровській (з 1,56 % до 2,25 %), Закарпатській (з 1,53 % до 2,04 %), Запорізькій (з 1,44 % до 3,33 %) та Харківській (з 1,91 % до 3,76 %) областях [94;162].

Рис.1.2.1

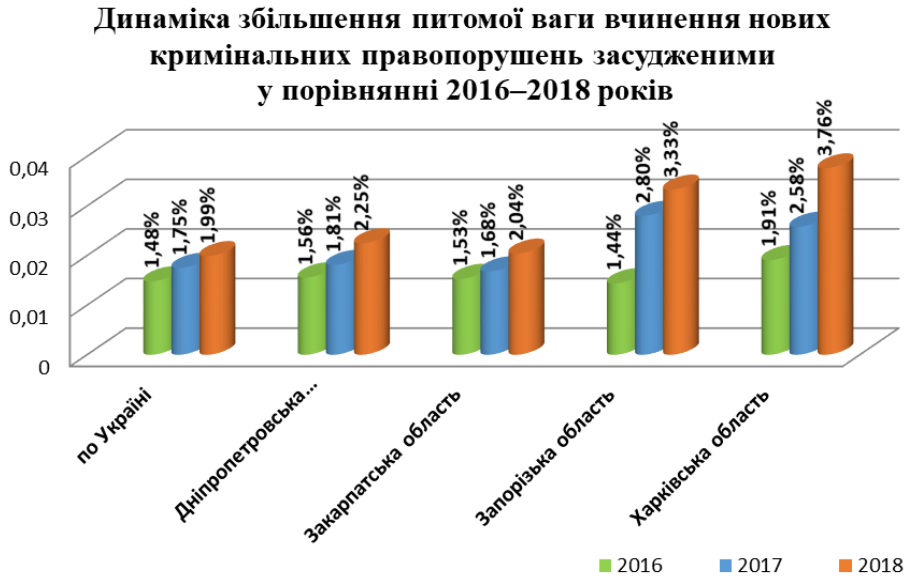

Вищий, ніж у середньому по Україні (1,99 %), цей показник у Закарпатській (2,04 %), Чернігівській (2,06 %), Вінницькій (2,14 %), Донецькій та Херсонській (по 2,21 %), Дніпропетровській (2,25 %), Сумській (2,61 %), Луганській (2,64 %), Полтавській (2,68 %) Запорізькій (3,33 %) та Харківській (3,76 %) областях [95; 96].

Рис.1.2.2

Стан повторних кримінальних правопорушень у 2019 році характеризується певним зменшенням. У 2019 році на обліку уповноважених органів пробації перебувало 56334 осіб, за цей період 1729 осіб вчинили повторні кримінальні правопорушення, що склало 3,1% від кількості осіб, які перебували на обліку, при тому, що кількість осіб, які пройшли за обліками, була на 222 особи більше [94; 95; 62; 63].

Стан повторних кримінальних правопорушень у 2020 році характеризується зменшенням кількості осіб, які перебували на обліках уповноважених органів пробації у порівнянні з минулим роком на 2,6%, що становило 54889 осіб. Проте стан повторних кримінальних правопорушень характеризується відносним збільшенням і складає 3,18% або 1746 осіб [94; 95; 62; 63].

Стан повторних кримінальних правопорушень у 2020 році характеризується зменшенням кількості осіб, які перебували на обліках

уповноважених органів пробації у порівнянні з минулим роком на 2,6%, що становило 54889 осіб. Проте стан повторних кримінальних правопорушень характеризується відносним збільшенням і складає 3,18% або 1746 осіб [94; 95; 62; 63].

Протягом 2021 р. по обліку уповноважених органів з питань пробації пройшло 90 528 осіб засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, у тому числі до штрафу. У даному році характерним є збільшення кількості осіб, які перебували на обліку уповноважених органів пробації в середньому на 2,5 тис. осіб і склало 59023, тоді як кількість осіб, що вчинили повторні кримінальні правопорушення за цей період, становить 1541 або 2,6% від всіх, що пройшли за обліками [96; 62; 63].

З 901 засуджених осіб щодо яких з початку року отримано інформацію про внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинення нового кримінального правопорушення у відношенні 22 (2 %) осіб кримінальне провадження закрито в ході досудового слідства, 242 особи (27 %) вчинили кримінальні правопорушення до ознайомлення з порядком і умовами відбування покарання.

Рис.1.2.3

Після ознайомлення з порядком та умовами відбування покарання вчинено 637 нових кримінальних правопорушень (0,78 % від кількості

засуджених, які перебували на обліку), що на 16,5 % менше, ніж за аналогічний торішній період (2020 р. – 763 засуджених осіб, що становить 0,98 % від кількості осіб, які перебували на обліку) [96; 62; 63].

Також, проаналізуємо стан повторних кримінальних правопорушень суб"єктами пробації за територіальною ознакою. Як зазначалося вище, за територіальною ознакою стану злочинності ми можемо визначити адміністративно-територіальні одиниці, де цей показник є більшим чи меншим. З'ясування цієї ознаки автоматично дає нам можливість визначити другий важливий показник злочинності – це її рівень або (коефіцієнт).

Рис.1.2.4

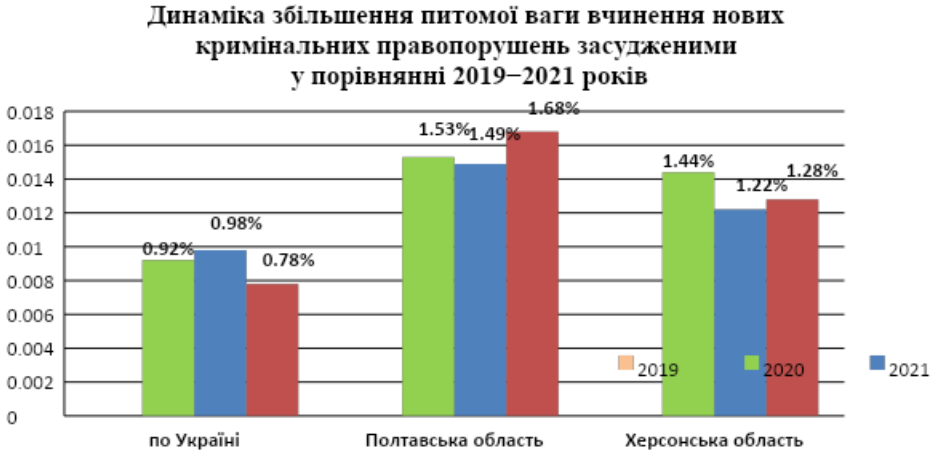

Вищий, ніж у середньому по Україні (0,78 %), цей показник у Черкаській (0,79 %), Донецькій (0,84 %), Дніпропетровській (0,89 %), Закарпатській (0,97 %), Сумській (1,11 %), Запорізькій (1,18 %), Херсонській (1,28 %), Луганській (1,31 %), Кіровоградській (1,33 %), Івано-Франківській (1,35 %) та Полтавській (1,68 %) областях [62; 63; 75].

Рис.1.2.5

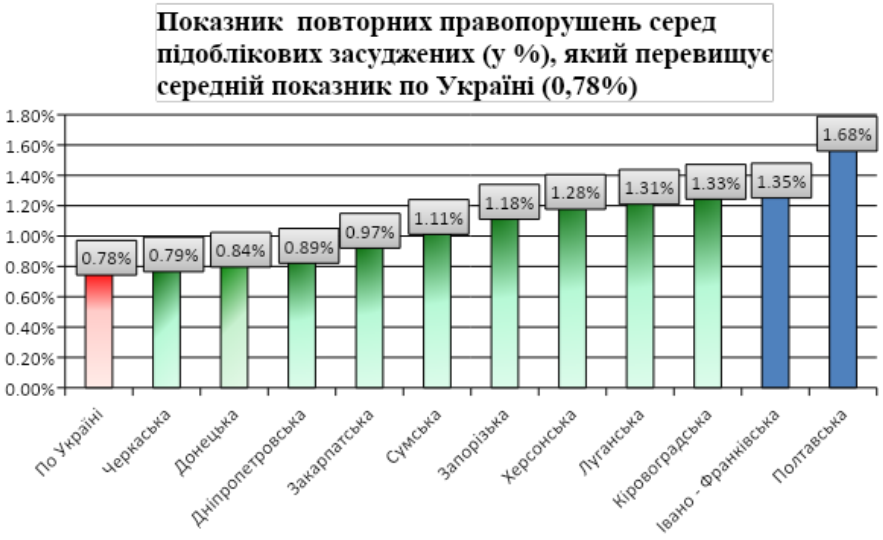

У розрахунку на 1 тис. підоблікових, які за вказаний період перебували на обліку уповноваженого органу з питань пробації, показник вчинення повторних кримінальних правопорушень становить 8 осіб.

Рис.1.2.6

Упродовж 2019 – 2021 рр. збільшення показника вчинення нових кримінальних правопорушень спостерігається в Полтавській (1,49 % – 1,68 %) та Херсонській областях (1,22 % – 1,44 %,) який перевищує середній по Україні [94; 95; 96; 62; 63].

Отже, підбиваючи проміжний підсумок щодо стану повторних кримінальних правопорушень, вчинених у 2018–2021 роках, слід звернути

увагу на їх відносну стабільність, тобто відсутність неконтрольованого зростання, а у 2021 році навіть тенденцію до зниження на тлі збільшення кількості осіб, які перебували на обліку [94; 95; 96].

Аналіз повторних кримінальних правопорушень, вчинених особами, які перебували на обліку уповноваженого органу пробації упродовж 2018–2021 років, свідчить, що середній коефіцієнт повторних кримінальних правопорушень по Україні у 2018 році становив – 3,33, у 2019 – 3,00, у 2020 – 3,13 у 2021 році знизився до 2,52, середній коефіцієнт по країні за чотири роки склав 3 кримінальних правопорушення. Як бачимо, 2021 рік має найнижчий коефіцієнт інтенсивності повторних кримінальних правопорушень за період спостереження. Водночас у деяких регіонах інтенсивність кримінальних правопорушень є вищою за середній показник. До таких областей належать: Запорізька – коефіцієнт інтенсивності кримінальних правопорушень за чотири роки склав 5,07 на 100 осіб, які перебувають на обліку; Івано-Франківська – 3,94; Луганська – 4,14; Полтавська – 5,47; Харківська – 4,17; Херсонська – 3,64. [62; 63; 96; 11, с. 452]

Досліджуючи рівень повторних кримінальних правопорушень, проведемо порівняння отриманих результатів із попередніми періодами. На жаль, у відкритому доступі відсутні достовірні статистичні дані щодо кількості осіб, які перебували на обліку у 2003–2007 роках, та кількості осіб, які вчинили повторні кримінальні правопорушення у цей період. Тому ми звернулися до статистичних даних, наведених у дисертаційних дослідженнях. [62; 63]

Так, С. І. Халимон у своєму науковому доробку наводить такі дані щодо осіб, які перебували на обліках у кримінально-виконавчій інспекції: 2003 рік – 297,3 тис., 2004 – 298,5 тис., 2005 – 316,5 тис., 2006 – 277,5 тис., 2007 –253 тис. Щодо повторних кримінальних правопорушень науковець наводить такі дані. У 2003 році повторно вчинили кримінальні правопорушення – 2980 осіб, 2004 – 3210, 2005 – 3413, 2006 – 3288, 2007 – 3101 осіб [62; 63, с. 4, 161]. Застосовуючи формулу визначення коефіцієнта інтенсивності вчинення повторних кримінальних правопорушень, нами встановлено, що середній

показник дорівнював 1,1 злочину на 100 осіб, які перебували на обліку, тобто сьогодні показник повторних кримінальних правопорушень є більшим у три рази, ніж до утворення в системі виконання покарань уповноваженого органу пробації.

На нашу думку, знайти обґрунтоване пояснення отриманим даним у межах цього дослідження не можливо. Єдине, що пояснює дані тенденції в діяльності новоутвореного органу пробації – це зміна підходів до оцінювання ефективності уповноваженого органу пробації та більша відкритість у підрахунку показників повторності.

Також феноменальним, на нашу думку, є коефіцієнт інтенсивності повторних кримінальних правопорушень у таких регіонах, як Київська, Львівська, Одеська області. Насамперед це пояснюється тим, що зазначені регіони традиційно мають високий рівень кримінальних правопорушень. Так, середні показники коефіцієнтів кримінальних правопорушень активності осіб на 100 тис. населення, що фіксувалися в регіонах України за період 2001–2013 років у Київській області, складав 9,26, Одеській – 6,04, Львівській 3,7 [62; 63; 174, с. 452].

Отримані результати свідчать про негативні тенденції у динаміці вчинення повторних кримінальних правопорушень особами, що перебувають на обліку уповноважених органів пробації. Одним із чинників, які впливають на рівень повторних кримінальних правопорушень, може бути також перехід від мілітаризованої системи уповноважених органів пробації до цивільної. Пострадянська ментальність і стереотипи асоціюють представника органу пробації у спеціальній формі з представником держави, а цивільна особа втрачає цей зв’язок. Цей аргумент на користь мілітаризації системи виконання покарань, але привід розробити спеціальну уніформу, яка даватиме можливість виокремлювати представників уповноважених органів пробації із загального середовища.

Збільшення рівня вчинення кримінальних правопорушень також викликане тим, що штатна чисельність підрозділів уповноважених органів

пробації не відповідає визначеним законодавством нормативам. Законами України «Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України» [64] та «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [10] визначено загальну чисельність персоналу кримінально-виконавчої інспекції (а з 2015 року уповноважених органів пробації) у розмірі п’яти відсотків кількості осіб, які перебувають на обліку. Штатна чисельність персоналу кримінально-виконавчої інспекції, встановлена на рік, залишається незмінною протягом року незалежно від зміни чисельності осіб, які перебувають на обліку. Перегляд персоналу уповноважених органів пробації здійснюється на початку року з урахуванням фактичної чисельності осіб, які перебували на обліку за минулий рік.

У 2018–2021 роках штатна чисельність підрозділів пробації визначена на рівні 3440 штатних одиниць. Отже, штатна чисельність є незмінною вже близько п’яти років. За даними Державної установи «Центр пробації» станом на 01.01.2019 фактична чисельність персоналу становила 3123 особи, з яких 2040 атестованих працівників та 1083 працівників, які працювали за трудовим договором [62; 63; 160]. Як бачимо, некомплект персоналу складає у середньому 9% від штатної чисельності, найбільший некомплект серед працівників, які працюють за трудовим договором, – 238 одиниць (17,3%). У наступному році фактична чисельність персоналу становила 3129 осіб, з яких атестованих 1846 осіб та 1436 працівників, які працювали за трудовими договорами. Некомплект також становив 9% від штатної чисельності персоналу, атестованих працівників – 71 та працівників, які працювали за трудовим договором, – 240 одиниць [62; 63; 11].

Станом на 01.01.2021 фактична чисельність персоналу становила 3354 особи, з яких атестованого персоналу – 1757 осіб та 1597 осіб, які працювали за трудовим договором. Загальний некомплект протягом звітного періоду в середньому становив 6–9 відсотків і станом на 01.01.2021 складав 228 одиниць (6,6%). За цей період спостерігається тенденція до збільшення штатних посад персоналу, який працює на умовах договору [62; 63; 118]. Співставлення

кількості осіб, які перебували на обліках уповноважених органів пробації, та штатної чисельності свідчить, що вона була затверджена навіть більшою, ніж передбачав Закон України «Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України». Саме тому некомплект персоналу у кількості від 6,9% утримувався, щоб не перевищувати вимогу у 5%.

Проте необхідно звернути увагу, що нами не враховується адміністративно - управлінський персонал уповноважених органів пробації, який не виконує функцій нагляду та виконання покарань. Шляхом експертних опитувань ми встановили, що адміністративно-управлінський персонал (керівна ланка) філій Державна установа «Центру пробації» в областях складає близько 10% штатної чисельності уповноважених органів пробації. Питання визначення оптимального обсягу справ і робочого навантаження для персоналу служби пробації є непростим не лише для України. Наприклад, в Англії це питання піднімається ще із 70-х років, оскільки уряди постійно прагнули узгодити конкуруючі цілі максимальної ефективності та співвідношення ціни та якості державних коштів, витрачених на пробацію. У різних юрисдикціях існують дуже різні моделі пробації. У європейських країнах співвідношення умовно засуджених на окремого працівника коливалося від 4,7; у Норвегії до 240,1; у Греції із середнім коефіцієнтом 32,8. Працівнки служби пробації вже давно переконані, що велика кількість справ впливає як на рівень рецидивів пробації, якими вони керують, так і на їхнє власне благополуччя. Наприклад опитані офіцери пробації Канади (94,2%) не погодилися з твердженням про те, що кількість випадків або частота контактів не впливають на громадську безпеку. Так само 86% офіцерів умовно-дострокового звільнення в установах і 87% офіцерів умовно-дострокового звільнення в громаді в тому ж опитуванні вважали, що їхнє робоче навантаження впливає на психологічне чи фізичне здоров’я [62; 63; 94, с. 140]. Офіцери пробації Каталонії, особливо групи, відповідальні за користувачів послуг, які виконують неоплачувану роботу, також скаржаться на високу завантаженість справами та збільшення кількості управлінських завдань, які вони сприймають як перешкоди для встановлення

якісних стосунків та більш ефективного виконання покладених обов'язків [62; 63; 95, с. 27].

Отже, враховуючи некомплект персоналу уповноважених підрозділів пробації, біля 9%, а також 10% адміністративно-управлінського персоналу, біля 2800 осіб здійснювали безпосередньо виконання покарань та організацію нагляду за підобліковими особами. Зважаючи на ці показники, середньорічне навантаження на одного інспектора складало біля 20 осіб, при цьому ми не враховуємо навантаження, пов'язане зі здійсненням пенітенціарної пробації. У середньому на рік уповноважені органи пробації обробляють біля 12000 запитів установ виконання покарань щодо можливості проживання, працевлаштування, соціального патронажу тощо [62; 63; 96].

У цьому контексті становлять інтерес результати дослідження, проведеного колективом авторів з Великобританії, які дійшли висновку: існують певні докази з методологічно надійних досліджень того, що чим менша кількість справ про пробацію, тим менший рецидив злочинності, хоча немає надійних доказів того, що менша кількість справ зменшує повторне вчинення кримінальних правопорушень, де повторне вчинення розуміється як засудження за нові кримінальні правопорушення, на відміну від технічних порушень чинного наказу про пробацію. Однією з ключових проблем є те, що менша кількість справ, природно, призводить до більшого контакту з умовно засудженими, і це може збільшити ймовірність більшого виявлення будь-яких порушень чи порушень умов нагляду [62; 63; 173, с. 154].

Результати аналізу стану повторних кримінальних правопорушень серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації, засвідчують, що питома вага таких кримінальних правопорушень у загальній структурі злочинності за 2018–2021 роки у середньому становить 0,32%.

Структура повторних кримінальних правопорушень осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів пробації, характеризується так. Упродовж чотирьох років спостереження (2018-2021) 90–93% повторних кримінальних правопорушень вчинено особами чоловічої статі. Такі результати цілком

відповідають статистичним даним щодо співвідношення жіночої та чоловічої злочинності.

Результати вивчення особових справ осіб-рецидивістів, які вчинили нові кримінальні правопорушення, перебуваючи на обліку в кримінально-виконавчій інспекції, проведеного С. І. Халимоном у 2004–2007 роках, показують майже аналогічні результати: чоловіків було 89,9%, жінок 10,1% відповідно [62; 63; 162; 176, с. 213]. Тобто така тенденція є незмінною упродовж останніх 15–17 років.

Співвідношення чоловіків та жінок не має особливої відмінності і в Іспанії, наприклад, суб'єктами пробації в Каталонії є 92% – чоловіків, а 8% – жінок [97, с. 28].

Співвідношення дорослих і неповнолітніх осіб, які вчинили повторні кримінальні правопорушення, виглядає так. Від загальної кількості вчинених повторних правопорушень частка неповнолітніх осіб склала у 2018 році – 3,06%, у 2019 – 3,3%, у 2020 – 4,11%, у 2021 – 2,71%. У попередні роки цей показник був значно вищим і досягав 15% від всієї сукупності осіб, які вчиняли повторні кримінальні правопорушення [161, с. 129]

Однією із ознак суспільно-небезпечності кримінальних правопорушень є вчинення їх у складі групи. За чотири роки спостереження у середньому 13,4% повторних кримінальних правопорушень вчинено у складі групи.

При вивченні ступеня тяжкості вчинених повторних кримінальних правопорушень установлено, що 13–14% − це кримінальний проступок, 36–38% – нетяжкі злочини, 36–44% – тяжкі злочини, 3% – особливо тяжкі злочини. Повторних особливо тяжких злочинів у 2018–2021 роках тримається у межах 51–55 злочинів (3%), суттєво знизившись у 2018 році з 288 злочинів (13,7%). Отримані нами результати виглядають досить оптимістично.

Таким чином, кримінальні правопорушення є змінним явищем, проте завжди характеризується протиправним характером та наявністю негативних наслідків для суспільства і держави загалом. Для характеристики поширення злочинності в країні чи окремому регіоні, в науці кримінології існує така

категорія, як динаміка кримінальних правопорушень, яка відображає зміни її кількісних та якісних показників протягом певного часового проміжку (один, два, десять років і т.д).

При визначенні злочинності в динаміці обчислюється абсолютне зростання (зниження) та темп приросту (зменшення), які залежать від мети і завдань дослідження, розраховуються двома способами: базисним і ланцюговим. Опосередкованим засобом протидії кримінальним правопорушенням вказаного виду є аналіз показників, що дає нам можливість з'ясувати динаміку ухилення від покарання не пов'язаного з позбавленням волі.

Оскільки характер злочинної поведінки визначається законами кожної конкретної держави, це призводить до існування великих відмінностей між країнами і навіть усередині однієї країни щодо того, які види поведінки слід вважати злочинами, а які ні. Так поведінка особи, яка може бути законним в одній країні або правовій системі, може бути злочинним в іншій, а дії, які прирівнюються до легкого проступку в одній юрисдикції, можуть вважатись серйозним злочином в іншій. Історичні зміни, соціальний та технологічний прогрес можуть призвести до змін у кримінальному середовищі.

Крім того, ухилення засуджених від відбування покарань, які уже призначені їм за вчинення кримінальних правопорушень в значній мірі підвищує рівень зростання злочинності. Відчуття безкарності перед законом та судом призводить до появи нових більш тяжких видів кримінальних правопорушень, методів та способів їх вчинення, а також пропагує культ неповаги до закону, прав та свобод людини і громадянина, тощо.

Важливою умовою запобігання кримінальним правопорушенням є перш за все визначення причин та умов злочинності, а також обставин та факторів, які мали негативний вплив на особу до моменту вчинення нею кримінального правопорушення, під час його вчинення, та після призначення їй покарання.

Питання про причини і умови злочинності в останні десятиліття широко дискутувалося в радянській і сучасній кримінологічній літературі. Вивчення різних аспектів обговорення цієї проблеми виходить за межі нашої роботи.

Відзначимо лише, що до теперішнього часу склалася досить стрункa система поглядів, які при всій їх різноманітності висловлюють загальні уявлення про поняття причин злочинності. Під причиною розуміється явище (чи сукупність явищ), яке є фундаментом народження іншого явища, що розглядається як наслідок [33].

Зростання або зменшення чисельності осіб, яким призначені покарання не пов’язані з позбавленням волі, звільнених умовно-достроково значною мірою пов’язано з вироками, які відображають ступінь тяжкості кримінальних правопорушень. Вироки повинні враховувати низку факторів і відображати всі обставини скоєння кримінального правопорушення. Для цього потрібне детальне вивчення інформації про особу та кримінальні правопорушення, які вона вчинила, і чи не становлять вони загрози для суспільства. Закони, які встановлюють обов'язкові мінімуми, сприяють ухиленню від ув'язнення, і надають особі яка вчинила кримінальне правопорушення виправитися. Оскільки у суспільстві існує злочинність, то виникає питання що її детермінує. Детермінувати (від лат. determinare) означає породжувати, припускати, обумовлювати. З цього приводу існує ряд висловлювань, і теорій. Подібне становище є наслідком різних методологічних підходів і посилань, з яких виходять автори та прихильники цих теорій. Найбільш плідною методологічною базою для пояснення джерел злочинності можуть служити такі принципи і закони діалектики, як закон про загальний, універсальний зв’язок предметів і явищ всесвіту, концепція соціального детермінізму, принцип історизму, вчення про діалектичні протилежності, вимоги системного підходу при дослідженні соціальних явищ і процесів.

Крім причин злочинності, існує поняття умов, що сприяють вчиненню злочинів. До них відносяться як природні, так і соціальні, або технічні фактори. Самі по собі ці умови не породжують злочинів, але сприяють їх реалізації. причини злочинності і умови, їй сприяють, об'єднуються загальним поняттям детермінації, об'єктивності взаємозв'язку причинної обумовленості її від інших явищ природи і суспільства. Якщо причини породжують слідство (злочинність,

злочин), то умови як різновид детермінації лише сприяють цьому, забезпечуючи можливість дії причин. Так, наприклад, низький рівень контролю діяльності підлеглих не породжує перевищення повноважень і хабарництво, не викликає їх як наслідок, а значить, і не є їх причиною але ця обставина створює сприятливий грунт - одне з важливих умов для скоєння посадових злочинів. Таким чином, представляється можливим зробити висновок, що саме взаємодія причин і умов злочину призводить до його результату.

Основні фактори, що впливають на вчинення злочинів особами, щодо яких встановлено нагляд з боку огранів пробації, слід розглядати як процеси і явища об'єктивної реальності, а також психічні стани особистості піднаглядних, які суттєво впливають на характер і рівень як загальної злочинності, так і її окремої частини, складовою з сукупності кримінальних правопорушень, скоєних особами, які перебувають під наглядом.

Вивчення кримінальних правопорушень, скоєних особами в стадії здійснення за ними пробаційного нагляду, з метою розкриття причинного комплексу обумовлює необхідність використання системного аналізу багатоступінчастої сукупності причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень. Причини і умови окремих кримінальних правопорушень, скоєних піднаглядними, являють собою сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, які породжують мотив, мета і рішучість особи вчинити конкретний злочин. Причинний комплекс, що обумовлює злочинну діяльність, в тому числі осіб, які перебувають під наглядом, органів пробації, базується на сукупності факторів і пов'язаних з ними соціальних суперечностей, що детермінують кримінальну активність зазначених осіб. Для того щоб розібратися в причинному комплексі досліджуваних кримінальних правопорушень і як можна в більш повному обсязі виявити його з метою своєчасної і цілеспрямованої реалізації заходів щодо усунення або нейтралізації входять в названий комплекс причин і умов, доцільно здійснити їх класифікацію.

Основними причинами та умовами вчинення кримінальних правопорушень особами, які перебувають під наглядом пробації є насамперед негативні криміногенні явища, а також процеси що детермінують злочинність. До причин та умовами вчинення кримінальних правопорушень вказаними категоріями осіб ми відносимо економічні, політико-правові, морально-психологічні.

З вище зазначених причин, що детермінують злочинність кримінальних правопорушень осіб, які перебувають під наглядом пробації в економічному плані виступає нестабільний рівень життя, прогресивність бідності погане забезпечення населення товарами, житлом, незначний рівень доходів, неврегульоване державою питання забезпечення робочими місцями.

Політико-правовими недоліками виступають розробка та реалізація економічної політики держави, що тісно пов'язана з економічними факторами, недосконале державне регулювання економічних процесів, правовий нігілізм, правова легковажність, відсутність політичної та правової культури.

Морально-психологічними недоліками суб'єктів, які перебувають під наглядом пробації недостатній освітній рівень населення, звичаї, традиції, стереотипи поведінки, які обумовлені етнопсихологічними, національними, релігійними, історичними та іншими особливостями.

Аналіз вивчених нами архівних матеріалів судових рішень свідчить про те, що частими суб'єктивними факторами, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, виступають:1) негативний вплив сім'ї в якій панує злиденність або навпаки надмірна забезпеченість; 2) вплив найближчого оточення в якому перебуває особа; 3) освітній та духовний рівень обізнаності особи; 3) почуття безкарності службових осіб та осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг; 4) низький рівень правової свідомості та правової культури особи; 5) фінансові проблеми пов'язані із відсутністю постійного місця роботи; 6) пошук легких проте протиправних шляхів збагачення.

До об’єктивних факторів, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень ми відносимо: відсутність ефективних інструментів та механізму контролю з сторони держави; низький рівень підготовки працівників правоохоронних органів щодо протидії кримінальним правопорушенням; відстність належного рівня взаємодії працівників пробації із правоохоронних органами та іншими органами державної влади і місцевого самоврядування, підприємствами, установами та огранізаціями, окремими громадянами.

Крім того, анкетування, проведене серед працівників органів пробації, дозволяє виокремити основні причини (фактори ризиків) вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми, так: у 66,9% випадках це негативний вплив сімї, 43,2% - тривала бездоглядність, 9% випаків це зайва опіка та суворість з боку батьків чи опікунів, 50,5% - конфлікні сімейні стосунки, 10,8% - низька профілактична робота з боку державних органів, 39% низький освітній і духовний рівень особи неповнолітнього, 45,1% - небезпечність проведення дозвілля, 69,4% - неблагополучна сім’я, в якій панує як злиденність так і забезпеченість[ДодатокА]. До основних причин рецедивної злочинності неповнолітніх за результатами опитування працівників пробації ми відносимо: у 11,3% випадках – неефективність заходів ресоціалізації щодо неповнолітніх, 15,4% - неналежна профілактична робота з неповнолітніми, 57,4% - негативний вплив сімї, 85,1% - негативний вплив найближчого оточення, у якому перебуває неповнолітній, 47% - низький освітній і духовний рівень особи неповнолітнього [ДодатокА].

Негативний вплив найближчого оточення, у якому перебуває неповнолітній, з чого випливає вседозволеність, відсутність покарань, ігнорування обов’язків та відповідальності призводить до негативних наслідків повтору рецидивної злочинності.

Крім того, до чинників, що можуть негативно впливати на динаміку вчинення правопорушень суб’єктами пробації належать: соціально-економічне, політичне, правове та безпекове становище в країні; збільшення рівня криміногенності осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення;

хибна оцінка особою заходів, що покладаються на неї у зв'язку із призначеним їй покаранням, не пов'язаним із позбавленням волі; затримки в судах розгляду подань органами пробації про скасування звільнення з випробуванням, необґрунтовані відмови в їх задоволенні; недосконаліть правової регламентації запобіжної діяльності органу пробації, низький рівень взаємодії працівників пробації з органами Національної поліції та іншими суб'єктами щодо запобігання вчинення кримінальних правопорушень; значна навантаженість персоналу працівників пробації; відсутність чи недостатність у працівників пробації відповідного досвіду роботи з особами, яким призначено покарання, не пов'язане із позбавленням волі; неналежний контроль за виконання особами обов'язків покладених на них покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі; несвоєчасне вживання заходів до осіб, які порушують такі обов'язки [119].

2.2. Особа кримінального правопорушника як суб'єкта пробації та її характеристика

Особа злочинця є одним із найважливішим чинників кримінологічних проблем.

За допомогою конструктивної моделі «кримінологічна характеристика особистості злочинця» можна найбільш повно і системно розкрити соціальні та психологічні особливості особистості людини, яка здійснює кримінальні правопорушення. Проаналізувавши причини та мотивацію злочинної поведінки, можна виявити певні зв'язки окремих морально-психологічних рис з характером протизаконної діяльності і в подальшому попередити їх повторення. Особа, яка вчиняє правопорушення, відіграє особливу роль серед чинників кримінальних правопорушень. При всьому різноманітті існуючих в кримінології підходів щодо структури особистості злочинця вважаємо за доцільне проводити вивчення такої особистості, використовуючи таку схему змістовних блоків кримінологічної характеристики особистості правопорушника: а) соціально-демографічні; б) кримінально-правові; в)

морально-психологічні; г) психічні ознаки; д) інтелектуальні, емоційні та вольові якості.

Вивчення особистості людини, яка вчинила злочин, має істотне значення для ретроспективного аналізу чинників злочинної поведінки та дає можливість повно та всебічно встановити всі умови вчинення злочину й істинну вину особи у скоєнні злочину [163, с. 64-65].

Вивчення особи кримінального правопорушника суб'єкта пробації дає можливість нам виявити, які саме особливі риси характеризують цю категорію осіб. За допомогою кримінологічних концепцій можна визначити особу кримінального правопорушення суб'єкта пробації, враховуючи думку О. Г. Кальмана щодо системи основних ознак кримінологічної характеристики особи злочинця, який виокремлював наступну її структуру:

1. Соціально-демографічна характеристика – певний статус особи, який визначається належністю особи до того чи того класу (соціального прошарку) та до групи із соціально-демографічною характеристикою (стать, вік, освіта, сімейний стан, службове становище, національна та професійна приналежність, рівень матеріального достатку тощо);

2. Кримінально-правова характеристика – спрямованість і характер учиненого кримінального правопорушення, наявність судимості, вчинення кримінального правопорушення в складі організованої групи або злочинної організації, роль у злочинній організації тощо;

Морально-психологічна характеристика – це спрямованість особи, система ціннісних орієнтацій, моральні якості особи, її соціальні позиції та інтереси, основні потреби, ставлення до норм моралі, рівень правосвідомості, звички; основні психічні та психофізіологічні особливості; соціальна поведінка, взаємини в колективі, сім'ї, навчальному закладі, найближчому оточенні, а також зв'язки з антисуспільним елементом і самооцінка [92, с. 113; 147, с. 133].

Основою характеристики, що розкриває поняття особи злочинця як суб'єкта пробації є його інтелектуальні, емоційні та вольові якості.

Особа кримінального правопорушника суб'єкта пробації, що розглядається в тексті зазначених правопорушень, характеризується егоїстичними мотивами, зневажливим ставленням до життя або здоров'я іншої людини, багатства, антисоціальним ставленням до прийнятих норм і правилам поведінки, безвідповідальним ставленням до обов'язків: *соціально-демографічні ознаки* особи злочинця включають у себе: стать, вік, освіту, сімейний стан, місце проживання, громадянство, матеріальне забезпечення, професійну приналежність й інші дані демографічного характеру. Ці ознаки властиві будь-якій особі та самі по собі не мають кримінологічного значення. Але у статистичній звітності стосовно осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, соціально-демографічні ознаки дають важливу інформацію, без якої неможлива повна кримінологічна характеристика особи злочинця [34, с. 136]. З віком пов'язані певні біологічні, психологічні та психічні зміни в структурі особистості. Що стосується вікової характеристики осіб, то необхідно зазначити, що за результатами анкетування, проведеного серед суб'єктів пробації, найбільш криміногенними особами, які направляються до виправних центрів є: 4,2 % особи віком від 14 до 18, 15,4 % – від 18 до 25, 37,3 % – від 26 до 35, 31,1 % – від 36 до 45, 11,9 % – від 46 і старше [Додаток Б].

У результаті аналізу даних показників слід зазначити, що переважна більшість таких осіб відноситься до категорії працездатних. Як бачимо, найбільш криміногенну питому вагу суб'єктів пробації, що вчиняє кримінальні правопорушення та знаходиться на обліку в уповноважених органів з питань пробації становлять особи більш старшого віку. Вік суб'єкта пробації є одним із основних соціально-демографічних факторів, що характеризує його як особистість. З віком пов'язане формування особистості, її життєдіяльності, з віком змінюється соціальний статус особи, її життєва позиція, способи вирішення конфліктних ситуацій і т.д. Також важливим елементом у характеристиці суб'єктів пробації є освітній рівень. За допомогою отриманої освіти можна визначити його соціальне положення, потреби, інтереси. За результатами дослідження серед осіб, які вчиняли правопорушення 46 % мали

середню освіту, 32,5 % – професійно-технічну, з повною вищою освітою налічувалось 14 % [Додаток Б]. Результати отриманих показників свідчать про малу частку осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення із вищою освітою.

Проте слід наголосити, що за загальним показником рівень середньої і професійно-технічної освіти серед суб'єктів пробації відповідає рівню освіти населення відповідних вікових груп. Однак особам з вищою освітою часто вдається приховати кримінальне правопорушення чи уникнути кримінальної відповідальності. Адже такі суб'єкти мають сплановану поведінку, уміння уникати відповідальності. Імовірними бувають і варіанти підкупу чи впливу на потерпілих, свідків, осіб, які особисто бачили дані події.

Дані про сімейний стан суб'єктів пробації свідчить про те, що у 26,1 % випадків вони були одружені, 50,7 % – неодружені, 18,4 % проживали у цивільному шлюбі [Додаток Б]. Із наведених показників випливає, що більшість осіб на час вчинення кримінального правопорушення чи відбування покарання не були одружені, а отже не мали обов'язку утримувати сім'ю, а також дбати про додаткові заробітки та збільшувати фінансові можливості. На нашу думку, значна кількість суб'єктів пробації, що знаходяться на обліку не мають сім'ї, і ведуть розгульний спосіб життя такий, як: пияцтво, наркоманія, безпорадні статеві зносини.

Стосовно питання трудової зайнятості суб'єктів пробації характерним є то, що серед опитаних осіб 21,6 % зазначили, що мають постійне місце роботи, 58,5 % – неофіційно працевлаштовані, 10,8 % – безробітні, 2,5 % – пенсіонери [Додаток Б]. Із наведеного випливає, що особи, які найчастіше вчиняють правопорушення не мають належної освіти, неодружені, і не можуть конкурувати на ринку праці.

Перш за все через відсутність достатньої кількості робочих місць, що призводить до низького рівня життя, у осіб з'являються протиправні думки, що підштовхують їх до вчинення кримінальних правопорушень.

Проаналізувавши кримінально-правові чинники, не можемо не погодитися з думкою Б.М. Головкіна, який зазначає, що аналіз комплексу

ознак, які охоплюються поняттям «кримінально-правова характеристика особистості злочинця», дозволяє зробити висновки про генезис злочинного посягання, антигромадської спрямованості злочинця, його суспільної небезпеки тощо [22].

Значний інтерес для побудови кримінологічного портрета особистості злочинця, становить аналіз попередніх судимостей. Вчинення умисного злочину знову при наявності незнятої або непогашеної судимості за вчинення нового умисного злочину може свідчити про стійкість антисоціальних поглядів особи, його ігноруванні загальновизнаних соціальних цінностей, нехтування нормами права і моралі [23, с. 105].

Протягом І півріччя 2021 р. по обліку уповноважених органів з питань пробації пройшло 90 528 осіб засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, у тому числі до штрафу (аналогічний період 2020 р. 87 018 осіб).

Рис.1.2.1.

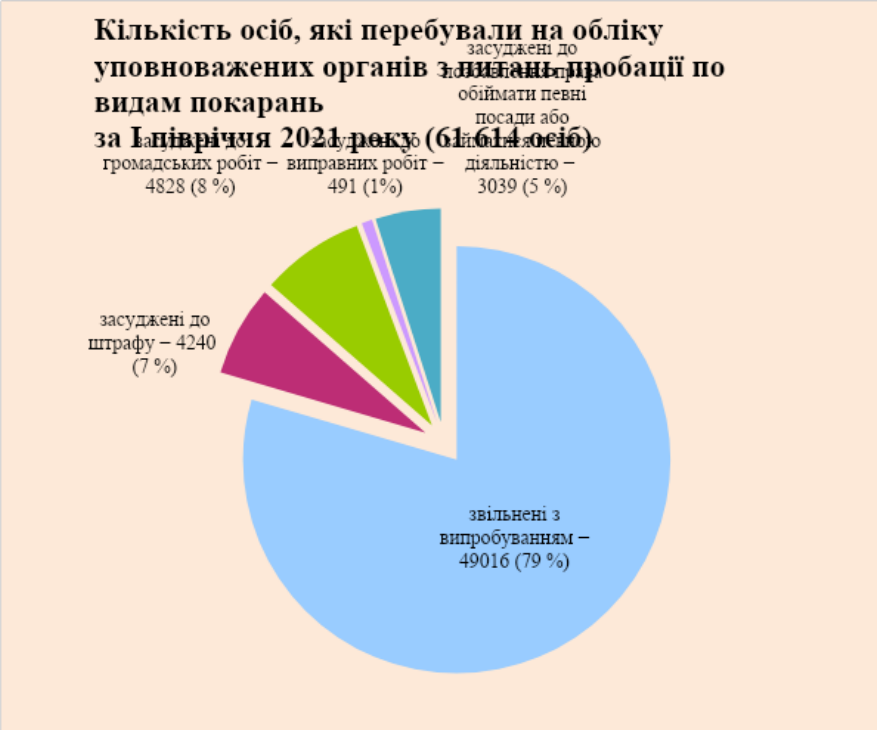

Засуджені до штрафу – 4,2 тис. осіб; засуджені до позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – 3 тис. осіб; засуджені

до покарання у виді громадських робіт – 4,8 тис. осіб; засуджені до покарання у виді виправних робіт – 0,5 тис. осіб [97, с. 105; 3].

Отже, бачимо, що у звітному періоді на обліках уповноважених органів з питань пробації знаходилося 653 особи, яким було призначено покарання у виді виправних робіт.

Станом на 01.07.2021 р. на обліку уповноважених органів з питань пробації перебувало 491 така особа, з них 36 % становлять особи, яким виправні роботи призначено відповідно до ст. 57 КК України, 64 % – особи, яким покарання у виді позбавлення або обмеження волі замінено виправними роботами на підставі до ст. 82 КК України.

Протягом звітного періоду до 62 осіб судами застосовано умовно-дострокове звільнення, що становить 9,4 % від кількості осіб, яким призначено покарання у виді виправних робіт та які перебували на обліку.

За результатами дослідження видно, що попередній показник збільшився на 1,4 % (2020 р. цей показник становив 8,8 % – 53 особи).

Необхідно зазаначити, що 01.07.2021 р. на обліках уповноважених органів з питань пробації перебувало 95 засуджених (19,3 % від тих, що перебувають на обліку), які ухиляються від відбування покарання у виді виправних робіт, 75,7 % становлять особи, яким виправні роботи призначено шляхом заміни у порядку ст. 82 КК України.

У зв’язку з ухиленням від відбування покарання: 1) 8 осіб оголошено в розшук; 2) стосовно 18 осіб внесено відомості до ЄРДР за ч. 2 ст. 389 КК України; 3) 8 осіб засуджено за ч. 2 ст. 389 КК України. 10 особам повідомлено про підозру в учиненні кримінального правопорушення [97, с. 23].

Життя людей у соціумі регламентується не тільки нормами права, а й моральною свідомістю. За словами О.М. Джужа, до моральної свідомість особи злочинця варто відносити світогляд, духовність, переконання, установки та ціннісні орієнтації, що порушують або негативно відображаються в поведінці злочинця, недотриманні правових норм, виборі законних засобів задоволення власних потреб [48, с. 90-92].

Цей важливий спектр особистості показує саме відношення суб'єкта пробації до норм моралі та права, способу життя, потреб, інтересів.

На думку більшості науковців, морально-психологічна підсистема особи злочинця містить чотири основні структурні елементи, серед яких є такі підструктури: 1) спрямованості (сукупність пов'язаних із правосвідомістю соціально значущих якостей особистості, зокрема світогляд, особистісні орієнтації, соціальні установки, ключові мотиви тощо); 2) психічних форм відносин, що виявляються в пізнавальних процесах, психічних, емоційних станах особи; 3) темпераменту й інших біологічних, спадково зумовлених властивостей, що поряд із соціальними чинниками впливають на формування характеру людини; 4) досвіду (знання, навички, звички та інші якості, що визначають вибір форм діяльності) [79].

Вітчизняна система охорони здоров'я не повною мірою безкоштовно забезпечує соматичне, психічне та психологічне здоров'я населення, а забрудненість повітря й інші екологічні проблеми сприяють психологічній напрузі, здатні посилювати агресивність людей і тривогу за власне здоров'я [166, с. 247-248].

Образ суб'єкта пробації кримінального правопорушника був би неповним без характеристики психологічної та психічної сторони особи. Психологічні властивості часто впливають і на рецидив злочинності. Зокрема виокремлюють такі психологічні детермінанти: примітивізація інтересів і потреб, орієнтація на безпосередні бажання і вигоди, закомплексованість, прагнення компенсувати низький соціальний статус, соціальну ізольованість, демонстративність в додержанні жаргону, традицій і звичаїв злочинного середовища, його ієрархії, озлобленість, нестриманість, неадекватність і примітивізм емоційних реакцій [67; 68, с. 15]. Варто також звернути увагу на те, що особам, які знаходяться на обліку в центрі пробації, добре відомі норми чинного законодавства, відповідальність і наслідки у разі їх порушення.

Вищенаведене підкреслює ущербність правосвідомості таких осіб, її деформацію, що характеризується зміною стану цієї правосвідомості, при якій у

носіїв формуються певні ідеї, уявлення, погляди, знання, почуття і настрої, переживання і емоції, що спотворено відображають юридичну дійсність і виражають негативне ставлення до чинного права, законності і правопорядку [101; 102].

Окрему увагу слід звернути на психічні аномалії та їх вплив на особу. Загалом, у більшості людей з психічними аномаліями переважають нормальні психічні явища і процеси, а тому вони в основному зберігають свої соціальні зв'язки: в переважній більшості випадків такі особи працездатні, дієздатні й осудні [74; 120, с.15; 103].

Інтелектуальні, емоційні та вольові якості.

Особа кримінального правопорушника суб'єкта пробації характеризується такими негативними моральними якостями, як: скупість, малодушність, підлість, нескромність, авантюризм, нігілізм, духовна порожнеча і цинічне ставлення до моральних цінностей суспільства і т.д. Але залишається в цій категорії осіб, які знаходяться на обліку в установах центру пробації, і позитивні моральні якості, на який направляється процес перевиховання підоблікових осіб, їхньої ресоціалізації та подальшої адаптації в соціумі. Психологи зазвичай вказують на те, що злочинцям притаманні сильні вольові якості. Існує думка, що саме сильна воля дає змогу особі піти проти устоїв, що існують у суспільстві.

Об'єднувальною ланкою між інтелектуальною, вольовою та емоційною сферами особистості виступає психологічна категорія «Мотивація».

Підсумовуючи вищевикладене, для характеристики особи кримінального правопорушника суб'єкта пробації були взяті до уваги основні соціально-демографічні, соціальні, морально-психічні якості та кримінально-правові. Особа злочинця є одним із найважливіших структурних елементів кримінологічної характеристики всіх кримінальних правопорушень.

2.3.Запобігання вчиненню кримінальним правопорушенням у виді ухилення засуджених від покарання, не пов’язаного з позбавленням волі

На сучасному етапі реформування Державної кримінально-виконавчої служби України питання запобігання ухиленню від відбування покарань, не пов’язаних з позбавленням волі, засудженими, які перебувають на обліку в органах пробації, є важливим напрямом діяльності.

За своїм характером ця діяльність є багатогранною, в тому числі охоплює кримінологічну складову частину, змістом якої є щоденна робота працівників органів пробації щодо виявлення й усунення причин і умов, що сприяють вчиненню ухилення від відбування покарань, не пов’язаних з позбавленням волі [74; 120].

Працівники пробації уповноважені здійснювати нагляд та соціально-виховні роботи, що позитивно впливають на суб’єктів пробації, а також дають їм можливість повернутися до нормального життя, а отже, однією з основних їх функції є здійснення нагляду та контролю за виконанням особою умов, передбачених призначеним їй покаранням, не пов’язаним із позбавленням волі.

У цій діяльності орган пробації керується КВК України та міжвідомчими підзаконними нормативно-правовим актами, зокрема Наказом Міністерства юстиції України від 29 січня 2019 року № 272/5, яким затверджено Порядок здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов’язаних з позбавленням волі, в якому зазначено, що метою наглядових і соціально-виховних заходів є гарантування безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Під час проведення соціально-виховної роботи уповноважений орган з питань пробації забезпечує: складання індивідуального плану роботи із засудженими особами з урахуванням оцінки ризиків; аналіз виконання індивідуального плану роботи із засудженими особами; аналіз виконання засудженою особою обов’язків, покладених на неї судом відповідно до закону;

застосування диференційованого підходу під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги засудженим особам; сприяння працевлаштуванню, залученню до навчання, участі у виховних заходах та соціально корисній діяльності засуджених осіб [40].

Відповідно до даних Генеральної прокуратури України органами внутрішніх справ було обліковано таку кількість кримінальних правопорушень, передбачених статтею 389 Кримінального кодексу України: у 2013 році – 2099 злочинів, у 2014 році – 1559 злочинів, у 2015 році – 1898 злочинів, у 2016 році – 1481 злочинів, у 2017 році – 1153 злочинів, у 2018 році – 1020 злочинів, у 2019 році – 1016 злочинів, у 2020 році – 963 злочинів, 2021 році – 1281 злочинів. Слід взяти до уваги показники щодо кількості осіб, яким було вручено підозру: у 2013 році – 1649, з яких до суду направлено з обвинувальним актом 1576 проваджень; у 2014 році – 1161, з яких до суду з обвинувальним актом направлено 1116 проваджень, у 2015 році – 1066, з яких до суду з обвинувальним актом направлено 1016 провадження; у 2016 році – 817, з яких до суду з обвинувальним актом направлено 784 проваджень; у 2017 році – 764, з яких до суду з обвинувальним актом направлено 741 проваджень; у 2018 році – 764, з яких до суду з обвинувальним актом направлено 749 проваджень; у 2019 році – 696, з яких до суду з обвинувальним актом направлено 675 проваджень; у 2020 році – 680, з яких до суду з обвинувальним актом направлено 668 провадження; у 2021 році – 1071, з яких до суду з обвинувальним актом направлено 1071 проваджень. З метою ілюстрації отриманих даних пропонуємо графік [148].

Так за даними Генеральної прокуратури України упродовж 2013–2021 рр. показники щодо кількості осіб, які передбачених ст. 389 раніше вчиняли кримінальні правопорушення, у 2013 р. становили 1109, з яких – 26 осіб у стані алкогольного сп’яніння, неповнолітніми або за їх участю – 14 осіб. Кримінальні правопорушення, у яких провадження було закрито – 1496. З яких місце знаходження невідомо – 35 осіб. За ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК 1490.

Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято про закінчення або закінчено – 481.

Варто також взяти до уваги, що у 2014 р. було 935 осіб, які вчиняли раніше це правопорушення. Водночас з яких 22 – місце знаходження підозрюваного невідомо. У стані алкогольного сп'яніння – 10 осіб. Також вчинення неповнолітніми або за їх участю – 3. Кримінальне правопорушення, які було закрито у цьому році – 976. За ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК – 974. Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято про закриття або зупинення – 418.

У 2015 р. – 822 особи, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. Місце знаходження підозрюваного не відомо – 15. У стані алкогольного сп'яніння – 9. Неповнолітніми або за їх участю – 18. Кримінальне правопорушення, у яких провадження закрито 930. За ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК – 925. Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято про закінчення або зупинено – 862.

У 2016 р. – 680 осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. Коли місце знаходження не відомо – 15. У стані алкогольного сп'яніння – 5. Неповнолітніми або за їх участю – 6. Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито – 1133. За ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК – 1132. Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято про закінчення або зупинено – 679.

У 2017 р. 657 осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. Коли місце знаходження підозрюваного не відомо – 7. У стані алкогольного сп'яніння – 4. Неповнолітніми або за їх участю – 6. Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито – 743. За ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК – 743. Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято про закінчення або зупинено – 401.

У 2018 р. – 666 осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. Коли місце знаходження підозрюваного не відомо – 3. У стані алкогольного сп'яніння – 2. Неповнолітніми або за їх участю – 3. Кримінальні

правопорушення, у яких провадження закрито – 546. За ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК – 545. Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято про закінчення або зупинено – 266.

У 2019 р. 597 осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. Коли місце знаходження підозрюваного не відомо – 2. У стані алкогольного сп'яніння – 6. Неповнолітніми або за їх участю – 1. Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито – 539. За ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК – 538. Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято про закінчення або зупинено – 335.

У 2020 р. – 563 особи, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. Коли місце знаходження підозрюваного не відомо – 3. Кримінальні правопорушення, за якими правопорушення направлено до суду п.п. 2,3 ст. 283 – 669. У стані алкогольного сп'яніння – 5. Неповнолітніми або за їх участю – 2. Кримінальні правопорушення у яких провадження закрито – 631. За ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК – 629. Водночас кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято про закінчення або зупинено – 289.

У 2021 р. – 897 осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. Коли місце знаходження підозрюваного не відомо – 0. Кримінальні правопорушення, за якими правопорушення направлено до суду п.п 2, 3 ст. 283 – 1071. У стані алкогольного сп'яніння – 2. Неповнолітніми або за їх участю – 7. Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито – 781. Крім того за ч.1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК – 781. У той же час кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято про закінчення або зупинено – 210.

Проведений аналіз статистичних даних, зареєстрованих за останніх дев'ять років, інформує про стан коливання від зменшення до збільшення осіб, які ухиляються від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. Отримані статистичні дані є основою для визначення причин, стану, заходів запобігання

та подальшому зниження кримінального правопорушення органами пробації спільно з правоохоронними органами та іншими державними органами влади.

Слід зауважити, що динаміка вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 389 КК України, в порівнянні за останні, п’ять років постійно змінювалась (див. таблицю № 1).

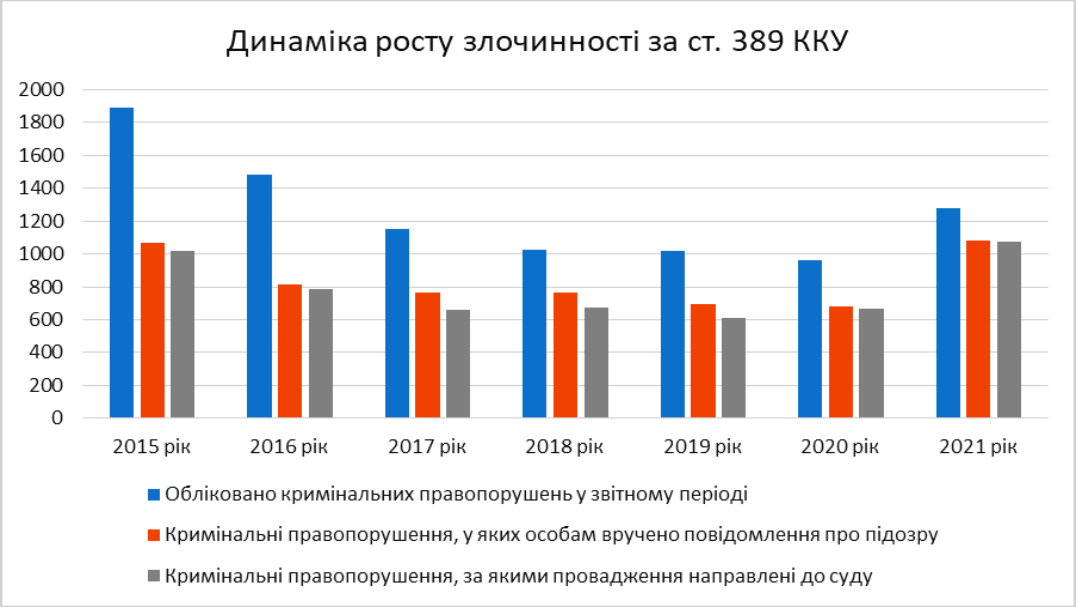

Таблиця № 1

Окремі аспекти запобігання ухилення від покарання, не пов’язаного з позбавленням волі розглядається як запобігання ухиленню засуджених від громадських і виправних робіт, запобігання ухиленню засуджених, від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю, запобігання ухиленню засуджених від сплати штрафу.

Основним заходом запобігання ухилення засудженого від громадських робіт є надання правопорушнику можливості під час винесення судового рішення на власний розсуд обрати тип виконання робіт у межах призначеного йому покарання, яке йому більш прийнятне, і яке він зобов’язаний добросовісно виконувати протягом періоду відбування покарання. Надане право вільного вибору типу громадських робіт надасть можливість відплатити громаді за його неправомірну поведінку та сприятиме реабілітації

правопорушника, розвиваючи та покращуючи навички, пов'язані з роботою. Громадська робота може допомогти правопорушникам почати нове життя, а також підвищити самооцінку та добробут, дати його життю нову мету та напрямок. Одним із заходів запобігання ухиленню правопорушника від громадських робіт також може бути надання державним установам право укладати договір про працевлаштування з особою, яка вчинила кримінальне правопорушення після того, як вона виконає всі умови та вимоги, передбачені громадськими роботами.

Вище зазначене дозволяє нам зробити висновок, що громадські роботи, як один з видів покарання, має на меті не тільки виправлення та ресоціалізацію засудженого, але й передбачає процес запобігання вчинення нових кримінальних правопорушень як засудженим, так і іншими особами. Доцільно звернути увагу про необхідність вдосконалення заходів щодо запобігання ухиленню правопорушника від громадських робіт на законодавчому рівні.

Ухиленням засудженого від відбування покарання у виді виправних робіт є: систематичне невиконання встановлених обов'язків; порушення порядку та умов відбування покарання; вчинення проступку, за який його було притягнуто до адміністративної відповідальності; допущення більше двох разів протягом місяця прогулів, а також більше двох порушень трудової дисципліни протягом місяця або поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння.

Стосовно засудженого до ВР, який ухиляється від відбування покарання у виді виправних робіт, уповноважений орган з питань пробації протягом десяти днів (без урахування вихідних та святкових днів) з моменту зібрання матеріалів, що свідчать про ухилення, надсилає до територіального органу Національної поліції України за місцем розташування уповноваженого органу з питань пробації подання та матеріали, що свідчать про ухилення, для вирішення питання про притягнення засудженого до ВР до кримінальної відповідальності. Копії цих матеріалів долучаються до особової справи засудженого до ВР. У поданні зазначаються кількість прогулів, час протягом

якого засуджений до ВР не приступав до роботи або не з'являвся без поважної причини до уповноваженого органу з питань пробації, заходи впливу, що застосовувалися до нього, наявність адміністративних стягнень, а також інші відомості про ухилення. Разом з поданням до територіального органу Національної поліції України за місцем розташування уповноваженого органу з питань пробації надсилаються такі документи: копія судового рішення, копія облікової картки (засвідчена підписом уповноваженої особи уповноваженого органу з питань пробації та скріплена печаткою), довідка про допущені порушення і вжиті заходи впливу, довідка про відбутий строк покарання на день направлення подання, інші матеріали, що свідчать про ухилення засудженого до ВР від відбування покарання.

Аналіз матеріалів судової практики вказує на те, що частою причиною ухилення засуджених осіб від виконання покарання у виді виправних робіт є неналежна діяльність судових органів, які часто призначили вказане покарання особам, які не мають постійного місця роботи, або які не працюють взагалі або ж працюють неофіційно. На нашу думку, вказане значно впливає на виконання особою умов, передбачених покаранням у виді виправних робіт, і зростання в останні роки показника ухилення засуджених від відбування покарання у вигляді виправних робіт.

Причинами також можуть бути низький рівень державного забезпечення для осіб, які шукають роботу, прогалини в роботі центрів зайнятості та відсутність соціальної підтримки осіб, які є безробітними.

Працевлаштування засуджених до виправних робіт, які не мають основного місця роботи, можливо лише на підприємствах, в установах і організаціях, визначених органами місцевого самоврядування і узгоджених з органами пробації, але за місцем проживання засудженого. Згідно з офіційними даними таких вакантних місць, на самих державних підприємствах, в організаціях та установах недостатньо, оскільки відбувається їх поетапне скорочення через реорганізацію житлово-комунального господарства, а також у зв'язку з тим, що ці органи зобов'язані забезпечити додаткові робочі місця і для

іншої категорії осіб – засуджених до обов'язкових робіт. У зв'язку з цим навіть у разі знаходження роботи вона буде низькооплачуваної.

На підприємствах іншої форми власності працевлаштування осіб цієї категорії також проблематично, тому що відносини з підприємствами, установами та організаціями, що не є державними, будуються на договірній основі, тобто потрібно укладання відповідного договору з керівництвом організації. Окрім цього, керівники підприємств відмовляють у прийомі на роботу цієї категорії засуджених, оскільки не відчувають нестачі в робочій силі і не зацікавлені у працевлаштуванні осіб, які в більшості випадків не мають відповідних навичок і негативно ставляться до роботи, а також у зв'язку з тим, що на адміністрацію організацій у такому випадку будуть покладені певні додаткові обов'язки, за невиконання яких передбачений той чи той вид відповідальності.

Основною складністю в діяльності з організації виконання досліджуваного покарання, як і раніше, залишається залучення засуджених до праці. Це обумовлено тим, що реальні організаційно-правові основи діяльності уповноваженого органу з питань пробації з залучення до праці осіб, засуджених до виправних робіт, навряд чи можуть вважатися досить дієвими.

Крім того, при призначенні судом покарання у виді виправних робіт працівник пробації повинен мати налагоджену систему із підприємствами, установами та організаціями, які готові сприяти особі, яка не має постійного місця роботи, у виконанні такого виду покарання. Вказане повинно відбуватись у формі подання рекомендацій до суду під час вирішення питання про призначення покарання у виді виправних робіт.

Отже, основними причинами, що призводять до скоєння нових кримінальних правопорушень, особами, які ухиляються від виправних робіт є: відсутність роботи, нестача коштів для існування, неможливість виконати накладений судом обов'язок і відшкодувати заподіяну матеріальну шкоду, потреба в перерахуванні аліментів і податків.

Запобігання ухиленню осіб від відбування покарання у виді виправних робіт полягає перш за все в усуненні правильній оцінці індивідуальних, соціально-демографічних, психологічних та інших характеристик особи правопорушника, а також відповідності покарання, що їй призначається. Якщо особа веде асоціальний спосіб життя, не має постійного місця роботи або ж не працює взагалі, систематично вчиняє дрібні правопорушення, має наркотичну чи алкогольну залежність тощо, призначення їй покарання у виді виправних робіт апріорі не матиме своєї ефективності та чинитиме негативний вплив на поведінку особи правопорушника. У такому разі працівник органу пробації повинен проаналізувати вказані характеристики та оцінити характер впливу на правопорушника, призначуваної йому міри покарання.

Визначення механізму запобігання ухилення осіб від виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю потребує здійснення ґрунтовного аналізу: стану нормативно-правового регулювання виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; причин та умов, що сприяють ухиленню осіб від виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; завдань, що покладені на орган пробації в частині запобігання ухилення осіб від виконання вказаного виду покарання; рівня взаємодії усіх суб’єктів, уповноважених на здійснення функцій із запобігання та профілактики вчинення кримінальних правопорушень, включаючи окремих громадян із характеристикою їх функцій у процесі виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; визначення впливу на поведінку особи, засудженої до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Стаття 55 КК України розкриває зміст покарання у вигляді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю. Норма передбачає два види заборони: заняття певної посади або заняття певною діяльністю. Позбавлення розглянутих прав – це недопущення фактичної і

юридичної можливості займатися певною діяльністю або обіймати певні посади.

Кримінальний закон також встановлює, що такий вид покарання може призначатися як основний або як додатковий вид покарання. У якості основного виду покарання позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, може призначатися на термін від двох до п’яти років. Додатково покарання призначається на строк від одного до трьох років.

При виконанні покарання у вигляді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю головною проблемою залишається неможливість здійснення контролю за засудженими і неповнота норм, що регламентують реагування співробітників органу пробації на невиконання ними вироку суду.

Ухилення засудженого від відбутого покарання завжди має спричиняти негативні для нього наслідки, проте інститут заміни покарання суворішим не відповідає зазначеній вимозі. До недоліків у законодавчій регламентації заміни покарання належить і те, що ухилення від кримінального покарання тягне за собою різну відповідальність залежно від виду, встановленого у вироку, покарання. Фактична можливість порушення заборони обіймати певну посаду з боку засудженого є сумнівною. Це може зробити лише відповідна посадова особа або особа, яка виконує управлінські функції, ухиляється від виконання вироку суду (не звільняє засудженого з посади, перейменовує посаду за збереження тих самих функцій тощо).

Належна реалізація позбавленні права займатися певною (професійною чи іншою) діяльністю перш за все залежить від засудженого. Тому виникає необхідність встановлення кримінально-правового регулювання відбування цього виду покарання.

Обіймання певної посади пов’язане із призначенням на посаду, що провадиться уповноваженою особою в установленому порядку. Подальше виконання обов’язків передбачає наявність конкретних повноважень, що закріплюються іншими органами та посадовими особами. Іншими словами,

посада – певний статус, яким суб'єкт наділяється ззовні. Самостійне надання зазначеного статусу неможливе. У разі звільнення з організації засудженого, який не відбув покарання, адміністрація вносить до його трудової книжки запис про те, на якій підставі, на який термін та яку посаду він позбавлений права обіймати. Зазначені заходи (при сумлінному їх виконанні) виключають перебування суб'єкта посади, обіймати яку йому заборонено. Ініціатива самого засудженого неспроможна змінити становище. Інша ситуація складається у разі позбавлення права займатися певною діяльністю. Виконання цього покарання передбачає заборону займатися відповідною діяльністю з боку організації, де працює засуджений (і внесення відомого запису до його трудової книжки при звільненні раніше закінчення терміну відбуття покарання) або анулювання дозволу займатися певною діяльністю органу, правомочного відкликати такі дозволи. Одночасно з цим не кожний вид діяльності вимагає ліцензії. Та й відсутність дозволу у випадках, коли він необхідний, не робить ту чи ту діяльність неможливою, а лише надає їй незаконного статусу. Виконання покарання у частині, тобто виключення самостійного неорганізованого здійснення забороненої діяльності, залежить від засудженого. Обвинувальний вирок у разі реалізується поведінкою особи, щодо якого його винесено. Як і при засудженні до виправних робіт або обмеження волі, забезпечення відбування покарання за таких обставин необхідне. За прикладом інших покарань воно могло б виражатися у встановленні відповідальності за злісне ухилення від відбування позбавлення права займатися певною діяльністю.

Позбавлення права обіймати певні посади та позбавлення права займатися певною діяльністю – два самостійні види покарання. За своїм характером відбуття першого не потребує кримінально-правового забезпечення. Реалізація другого, навпаки, має підкріплюватися відповідальністю за злісне ухиляння від його відбування.

Аналіз правової регламентації покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю дає підстави зробити висновок про необхідність внесення змін до кримінального закону шляхом

встановлення відповідної норми. Злісним ухиленням від позбавлення права займатися певною діяльністю слід вважати тривале заняття забороненою діяльністю, наприклад: протягом 30 днів повторний акт заняття такою діяльністю, що скоєний після письмового попередження органами пробації. Приховування засудженого з постійного місця роботи та місця проживання. Звісно ж, що кожного з цих випадків повинні встановлюватися окремі правила заміни при злісному ухиленні. По-перше, ухилення від основного і від додаткового покарань мають різний рівень небезпеки. По-друге, специфіка додаткових та основних покарань не дозволяє застосовувати до них загальні правила заміни. Так, додатковий захід неможливо замінити покаранням із розряду основних. Неважко помітити, що за один злочин винний несе два основні покарання. Покарання, що розглядається, спрямоване на те, щоб усунути винного з тієї сфери суспільної діяльності, де його участь завдає шкоди суспільним відносинам. Замінне покарання також має сприяти досягненню цієї мети. Слушними тут є покарання, пов'язані з позбавленням або обмеженням волі. Заміна позбавлення права займатися певною діяльністю, виправними роботами не дасть необхідного ефекту. Відбування виправних робіт не перешкоджає забороненій діяльності у вільний від відбування покарання час.

Встановлюючи співвідношення заміни, можна дотримуватись такого правила: позбавлення права займатися певною діяльністю, з одного боку, та обмеження волі, арешт, позбавлення волі, з іншого, знаходяться на різних щаблях у сходах покарань. З цієї причини обсяг карального впливу при заміні покарання не повинен змінюватися. Мірою відповідальності за ухиляння від відбування покарання тут виступає не додатковий обсяг кари, а різке посилення інтенсивності колишнього обсягу карального впливу. Умовно можна запропонувати таке співвідношення: одному дню обмеження волі відповідають три дні позбавлення права займатися певною діяльністю.

На нашу думку, зміна кримінального та кримінально-виконавчого законодавства в частині виконання покарання у виді позбавлення права

обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може в значній мірі сприяти виконанню цілей покарання, доповнити засоби впливу та проведення профілактичної роботи із засудженими, які перебувають на обліку в органах пробації, а також знизити рівень рецидивної злочинності серед зазначеної категорії громадян [24; 121].

Зважаючи на вказану проблему, одним із заходів запобігання під час ухилення засуджених від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю є безпосередній правовий і процесуальний впливи на посадову особу, яка є безпосереднім роботодавцем або яка відповідальна за кадрове переміщення працівника в межах підприємства, установи, організації. Вважаємо за необхідне встановити адміністративну та кримінальну відповідальність для роботодавців та інших осіб, відповідальних за переміщення працівника в межах підприємства, установи, організації, яка б передбачала покарання у вигляді штрафів, позбавлення ліцензій тощо, із відповідним внесенням змін до чинних законодавчих актів.

У працівників пробації будуть відповідні важелі впливу на роботодавця, що сприятимуть запобіганню ухилення особи від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Ухилення від відбування покарання у виді штрафу є одним із видів ухилення від покарань, не пов’язаних із позбавленням волі. Ухилення від досліджуваного нами виду кримінального покарання відбувається у формі добровільної відмови від сплати штрафу (несплати), що виявляється у небажанні засудженого сплатити штраф за наявності реальної можливості це зробити.

Відповідно, відмова від сплати штрафу розглядається науковцями як несплата засудженим вказаної у вироку суду суми грошей за реальної можливості її сплатити (наявності доходів від заняття підприємницькою чи незалежною професійною діяльністю, доходів у вигляді заробітної плати, пенсії, стипендії, а також доходів від продажу товарів, виготовлених на

власному виробництві, доходів від надання послуг, авторських гонорарів, доходів від продажу рухомого та нерухомого майна, здавання його в оренду тощо) [25, с. 52].

Для покарання у виді штрафу також характерними є інші форми невідбування призначеного вироком суду покарання, що не вважаються ухиленням від відбування покарання, зокрема: неможливість сплати штраф (складне матеріальне становище засудженого, що настало внаслідок нещасного випадку, стихійного лиха тощо); невідбування покарання у зв'язку зі звільненням особи від його відбування.

Однак, відповідно до ч. 2 ст. 53 КК України, розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного. Указаною постановою Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення кримінальних покарань» № 7 від 24 жовтня 2003 р. визначено, що призначаючи покарання у виді штрафу і визначаючи розмір та строки відповідного покарання, суди мають враховувати майновий стан підсудного, наявність на його утриманні неповнолітніх дітей, батьків похилого віку тощо. Також у постанові зазначається, що, відповідно до ч. 4 ст. 53 КК України, суд, призначаючи покарання у виді штрафу, може з урахуванням майнового стану особи прийняти рішення про розстрочку виплати штрафу певними частинами, встановивши періодичність і розмір таких виплат [122; 98, с. 176–177].

Поняття майнового стану не визначене законодавцем та є оціночним. Для оцінки майнового стану особи судом враховується: розмір заробітної плати, пенсії або стипендії винного; грошові доходи від його підприємницької або іншої законної діяльності; доходи у виді відсотків за банківськими вкладами; доходи від цінних паперів; доходи від земельної ділянки, нерухомого та іншого майна, взявши до уваги наявність на утриманні у винного непрацездатних осіб.

Також ч. 5 ст. 53 КК України передбачена можливість заміни покарання у виді штрафу іншим видом покарання за умови наявності об'єктивних на те причин. Мається на увазі, що, якщо у ході виконання вироку у засудженого

виникли труднощі, пов’язані з його неспроможністю сплатити штраф, у зв’язку з відсутністю необхідних коштів, постійного місця роботи та іншого джерела прибутку (відсутність (затримка) заробітної плати, грошових заощаджень, інших доходів), суд за поданням органу пробації може прийняти рішення про заміну покарання, виконання якого є непосильним для засудженого, покаранням у виді громадських, виправних робіт, позбавленням волі на певний строк залежно від розміру раніше призначеного штрафу.

Відповідно, такий вид кримінального покарання, як штраф, є доволі ефективним засобом впливу на осіб, винних у вчиненні злочинів. Але забезпечення належної його ефективності можливе лише за умови розумного застосування обмежень майнових прав осіб, коли, з одного боку, ці обмеження є відчутними для засудженого та здатні вплинути на його поведінку і на поведінку інших осіб, з другого – не ставлять винну особу в ситуацію, коли з об’єктивних причин вона не може виконати призначений вид покарання [98; 123].

Варто зазначити про те, що встановлений вид кримінального покарання у виді призначення штрафу, надає можливість особі уникнути ухилення від відбування покарання, але взамін за вчинені протиправні дії суд зобов’язує винну особу виплатити зазначену грошову суму. Наприклад, виплатити у порядку розстрочки.

Зокрема, на наш погляд, призначений вид покарання, ухилення від відбування покарання вигляді штрафу, дає можливість з’ясувати, що криється під цим визначенням. Насамперед, на нашу думку, під ухиленням від відбування покарання у виді штрафу, необхідно правильно оцінювати бездіяльність особи, яка відбуває це покарання, що виявляється у відсутності бажання виплачувати зазначену вироком суду грошової суми у місячний термін, враховуючи реальну можливість їхньої сплати, або ж систематичної несплата, визначеної судом суми платежу, визначеного у порядку розстрочки.

Крім того, окремі положення чинних нормативно-правових актів викликають сумніви через нелогічність у застосуванні їх на практиці, що інколи

призводить до колізій. Це стосується перш за все питання відповідальності особи, яка відбуває покарання і не має можливості здійснювати грошові платежі у виді виплати штрафу, визначених судом, і ухиляється від його відбування.

Відповідно до ч. 3, 4 ст. 26 КВК України, у разі несплати штрафу або його частини до засудженого може бути застосована судом заміна покарання іншим видом – покаранням у виді громадських, виправних робіт або позбавлення волі залежно від суми призначеного штрафу та ступеню суспільної небезпеки вчиненого діяння. Нормами КК України передбачено, що у разі ухилення засудженого від сплати штрафу суд може призначити покарання у виді виправних робіт на строк до двох років або обмеження волі на той самий строк (ч. 1 ст. 389) 98; 140].

Тобто мають місце дві форми невідбування покарання, зокрема: ухилення від відбування покарання у виді штрафу та неможливість його виконання, що є нетотожними поняттями та тягнуть за собою різні правові наслідки.

Неузгодженість норм двох чинних нормативно-правових актів у частині відповідальності за ухилення та неможливість сплати штрафу дає можливість засудженому уникнути більш суворого виду кримінального покарання.

Враховуючи вищенаведене, необхідно виокремити низку заходів, спрямованих на запобігання ухиленню від відбування покарання у виді штрафу, зокрема: удосконалити норми чинного законодавства (ст. 26 КВК України та ст. 389 КК України); створити інформаційну базу профілактики ухилення від відбування покарань, не пов’язаних із позбавленням волі; інформувати суспільство про кримінальний склад засуджених на вебсайті Міністерства юстиції України у відкритому доступі; своєчасно подавати запити до фінансових установ про здійснення платежу засудженою особою; збільшити строк виконання покарання у виді штрафу до трьох років; із засудженим до покарання у виді штрафу; проводити індивідуально-профілактичні бесіди та роз’яснювати, що у разі зміни матеріального становища засудженого та наявності реальної неможливості сплатити штраф він повинен негайно

проінформувати про це орган пробації, подавши необхідні документи; своєчасно реагувати на факти ухилення від відбування покарання у виді штрафу працівниками органу пробації та подавати до суду клопотання про притягнення засудженого до відповідальності за ухилення від відбування покарання; закріпити на законодавчому рівні можливість стягнення у примусовому порядку суми штрафу із заробітної плати засудженого. Адже покарання у виді штрафу може сприяти досягненню мети покарання лише тоді, коли воно буде для засудженого важким, але реальним для виконання.

Необхідно відзначити, що для досягнення мети спеціальної превенції ухилення від відбування покарання доцільно приділяти увагу вивченню мотиваційної сфери поведінки засуджених, яким вже винесено застереження у вигляді письмового попередження. Це забезпечить можливість виявлення та пояснення причин вчинків, вироблення механізмів формування правослухняної поведінки.

Слід наголосити, що невід'ємною складовою ефективності запобіганя органом пробації ухилення від відбування покарання не пов'язаного із позбавленням волі є здійснення комплексного планування вказаної діяльності, що повинно включати в себе такі етапи:

– підготовчий (оцінка факторів, що сприяли вчиненню особою кримінального правопорушення, причини ухилення засудженого від виконання покарання не пов'язаного із позбавленням волі, дослідження індивідуальних характеристик особи, підготовка на цій основі заходів запобігання);

– основний (безпосереднє застосування заходів запобігання ухилення особи від виконання покарання не пов'язаного із позбавленням волі);

– заключний (закріплення позитивних результатів, отриманих у процесі застосування заходів запобігання ухилення особи від виконання покарання не пов'язаного із позбавленням волі, корекція негативних елементів).

Проте проведення цілого комплексу вказаних заходів неможливе без якісної організації і координації спільних зусиль органів пробації, органів Національної поліції, органів місцевого самоврядування, служб зайнятості

населення, адміністрації організацій, на яких працюють засуджені, громадськості і засобів масової інформації з виявлення і усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів.

Саме тому, з метою повного, об'єктивного та всебічного застосування всіх необхідних запобіжних заходів органам пробації необхідно систематично здійснювати дослідження причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень та причин ухилення осіб від виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, здійснювати їх аналіз і динаміку, планування заходів з їх усуненню.

Підсумовуючи викладене, пропонуємо власне авторське визначення – *запобігання органами пробації ухиленню від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, – це соціально-виховна та наглядова діяльність органів пробації та інших суб'єктів, що полягає у здійсненні контролю та нагляду за виконанням особами, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі обов'язків, покладених на них, а також виявлення та усунення причин, що негативно впливають на їх виконання [124; 125]*.

2.4. Запобігання вчиненню кримінальних правопорушень засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням та іншими особами, які є суб'єктами пробації

Як свідчить практика, наглядова пробація, як один із видів пробації, застосовується до найбільшої частини осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації та на найбільш тривалий період часу.

Головною відмінністю наглядової пробації від системи виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, є її соціальна складова. Зокрема, у період наглядової пробації щодо суб'єктів пробації здійснюється не лише нагляд, а й соціально-виховна робота, яка полягає у здійсненні заходів, що проводяться згідно з індивідуальним планом роботи із засудженим з

урахуванням оцінки ризиків вчинення ним повторних кримінальних правопорушень і передбачає диференційований підхід під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги; сприяння працевлаштуванню; залучення до навчання; участь у виховних заходах і соціально корисній діяльності; проведення індивідуально-профілактичної роботи [87].

Наглядова пробація передбачає проведення індивідуально спланованої роботи для вирішення проблем особи (факторів ризику), що можуть призвести до вчинення ним повторного кримінального правопорушення, забезпечення надання йому необхідних соціальних, психологічних, юридичних, медичних та освітніх послуг; застосування спеціальних пробаційних програм. В основі всіх пробаційних заходів перебуває оцінка факторів ризику та використання спеціальних методик пробаційної роботи, що враховують стать і вік суб'єкта пробації, передбачають постійний моніторинг результатів та коригування для досягнення максимального ефекту [87; 88].

Законом України «Про пробацію» введено новий інструмент роботи із засудженими – пробаційні програми, що призначаються за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, що можливо об'єктивно перевірити (програми психологічної корекції та програми соціальної адаптації, спрямовані на усунення негативних факторів, що впливали та можуть у подальшому впливати на поведінку правопорушника) [103].

Завданням реалізації пробаційних програм є застосування комплексу заходів, необхідних для корекції соціальної поведінки суб'єктів пробації або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

Наказами Міністерства юстиції України від 11 червня 2018 року № 1797/5 «Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації»

та № 1798/5 «Про затвердження пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації» було затверджено та впроваджено в практику 6 пробаційних програм: 3 для повнолітніх та ще 3 для неповнолітніх суб'єктів пробації за трьома напрямами: «Подолання агресивної поведінки», «Зміна прокримінального мислення», «Попередження вживання психоактивних речовин». Спільно з Проектним офісом з питань пробації Міністерства юстиції України (EDGE) розроблено та забезпечено перевірку на практиці пробаційної програми «Формування життєвих навичок». Програма складається з 4 модулів: «Успішне спілкування», «Сім'я та цінності», «Освіта та працевлаштування», «Цілепокладання та побудова життєвих планів» [126; 127; 128].

Основною метою таких пробаційних програм є вжиття всіх необхідних заходів з виправлення осіб, стосовно яких здійснюється пробація та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. Оскільки пробаційна програма застосовується до кожного суб'єкта пробації індивідуально, то вона повинна проводитись на основі загальних вимог, проте із урахуванням особистісних характеристик її учасників.

За результатами анкетування, проведеного серед працівників пробації, нами було виокремлено найбільш дієві та ефективні програми для повнолітніх суб'єктів пробації: 35,5 % опитаних вказали, що це програма «Зміна прокримінального мислення», 5,1 % – «Попередження вживання психоактивних речовин», 8,4 % – «Подолання агресивної поведінки», 14,4 % – «Формування життєвих навичок» [Додаток А]. Такі результати, по-перше, можуть свідчити про те, що заходи, передбачені програмою «Зміна прокримінального мислення», сформовані найбільш точно та враховують усі аспекти, пов'язані із методами впливу на особу з метою зміни її моральних та етичних поглядів, формування правосвідомості особи та законослухняної поведінки.

Варто зазначити, що саме до вказаної програми найчастіше залучають суб'єкти пробації, про що свідчить опитування, проведене серед суб'єктів пробації, серед яких: 11,7 % відповіли, що вони є учасниками програми «Зміна

прокримінального мислення», 2,4 % – «Попередження вживання психоактивних речовин», 3,2 % – «Подолання агресивної поведінки», 5,4 % – «Формування життєвих навичок» [Додаток Б].

Разом з тим, працівники пробації зауважили на необхідності розроблення додаткових пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації таких, як: 1) програма для засуджених за статеві злочини; 2) програма на гарантування безпеки дорожнього руху; 3) програма для правопорушників, які вчинили злочини проти статевої недоторканості. Такі результати опитування свідчать про те, що наявні вже пробаційні прогарами для повнолітніх не можуть забезпечити виправлення та ресоціалізацію осіб, які засуджені за статеві злочини, порушення безпеки дорожнього руху тощо. Для такої категорії осіб необхідно розробити окремі пробаційні програми, що б включали в себе комплекс заходів, спрямованих на зміну їх поведінки. Зокрема, програма для осіб, які вчинили статеві злочини, повинна розроблятись спільно з відповідними спеціалістами у сфері статевого виховання та статевих патологій. Вона повинна враховувати можливість наявності у особи певних статевих відхилень, що можуть вимагати залучення як психологів, сексологів такі і лікарів.

Стосовно виокремлення програм, що є найбільш ефективними для неповнолітніх, то результати анкетування серед працівників пробації показали, що такими є: у 57,6 % випадках «Зміна прокримінального мислення», 15,2 % – «Попередження вживання психоактивних речовин» 21,8 % – «Подолання агресивної поведінки», 46,8 % – «Формування життєвих навичок» [Додаток А]

Указані відомості ще раз підтверджують те, що оскільки програма «Зміна прокримінального мислення» є найбільш дієвою, вона відповідно застосовується до найбільшого кола неповнолітніх суб'єктів пробації.

Також працівниками пробації було наголошено на необхідності впровадження таких додаткових пробаційних програм для неповнолітніх, як: 1) для осіб, засуджених за статеві злочини; 2) програма для батьків (опікунів) і

родичів; 3) програми для малолітніх та осіб, які вчинили кримінальне правопорушення у віці до 16 років [Додаток А].

Крім того аналіз анкетування серед суб'єктів пробації показав, що у 16 % випадках особа, пройшовши пробаційну програму, змінила думку щодо способу життя, у 7,3 % випадках програма жодним способом не вплинула на спосіб життя особи, у 5,4 % вплинула частково [Додаток Б].

Вказане свідчить про дієвість пробаційних програм та наявність позитивного впливу на зміну світогляду, формування законослухняної поведінки та виправлення особи.

Що стосується відвідування занять відповідно до затвердженого графіку реалізації пробаційної програми, то 20,3 % опитуваних вказали, що відвідували чи відвідують їх, 13,6 % дали відповідь «ні» [Додаток Б]

Призначення особі тієї чи тієї пробаційної програми передує проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення. Таку оцінку здійснюють спеціально уповноважені особи органу пробації.

За результатами опитуваннями суб'єктів пробації стосовно того, чи проводилася щодо них оцінка ризиків: 96,1 % відповіли «так», і тільки 2,9 % дали відповідь «ні» [Додаток Б].

Наказом Міністерства юстиції України від 26 червня 2018 року № 2020/5 затверджено «Методичні рекомендації оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення повнолітніми особами, які вчинили кримінальні правопорушення (обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень)».

Так відповідно до цього наказу повна форма оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, передбачає визначення ризику вчинення повторного кримінального правопорушення та проводиться:

1) на початку відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, для визначення криміногенних факторів та складання індивідуального плану роботи із засудженим, встановлення інтенсивності контрольних заходів;

2) у процесі пробаційного нагляду для здійснення моніторингу змін рівня ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення [129].

З метою забезпечення дієвості пробаційної програми для особи, щодо якої вона проводиться, орган пробації повинен систематично проводити оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення та враховувати ці результати для корегування заходів, передбачених пробаційною програмою чи її заміни.

Проте нині потребує вирішення питання стосовно затвердження рекомендацій до оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення неповнолітніми. Такі методичні рекомендації повинні враховувати вікові та психоемоційні характеристики осіб, які не досягли 18 років, враховувати всі фактори, що випливали чи впливають на поведінку неповнолітніх осіб до моменту та під час вчинення ними злочину.

Що ж стосується самої процедури та етапності реалізації пробаційних програм, то вона затверджена наказом Міністерства юстиції України від 28 березня 2018 року № 926/5 «Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм» [130].

Відповідно до даного Наказу реалізація пробаційної програми складається із таких основних етапів:

– складання графіка реалізації пробаційної програми;

– виконання заходів, передбачених пробаційною програмою;

– оцінку результатів проходження пробаційної програми;

– підготовку висновку про виконання заходів, передбачених пробаційною програмою [130].

Стосовно важливості доповнення вже існуючої групи пробаційних програм новими нами було зазначено вище. Варто додати, що запровадження пробаційної програми для батьків (опікунів) і родичів неповнолітнього є вкрай важливим етапом у реформуванні системи притягнення до відповідальності неповнолітніх. Оскільки значну частку впливу на психіку, психологію, світогляд дитини, формування її основних життєвих настанов і характеру в

цілому здійснюють саме батьки (опікуни) чи родичі. Саме тому частою причиною початку раннього кримінального побуту дитини є саме вплив з боку сім'ї (наприклад, перебування в неблагополучній сім'ї, де один з членів чи двоє ведуть аморальний, протиправний спосіб життя; насильство в сім'ї з боку інших членів тощо). Оскільки психіка дитини в ранньому віці є ще несформованою, то відповідно загальні початкові життєві позиції, що були сформовані в неї такими членами сім'ї, в подальшому формують прокримінальне мислення у особи та шлях до протиправної поведінки в майбутньому.

Окрім цього суб'єктний склад осіб, до яких можливе застосовування наглядових і соціально-виховних заходів, не враховує ще однієї категорії осіб. Зокрема, закон не передбачає застосування наглядової пробації та розроблення відповідних пробаційних програм щодо осіб умовно-достроково звільнених від відбування покарання.

Умовно-дострокове звільнення є важливими стимулом щодо осіб, які відбувають покарання і дають їм можливість для покращення поведінки, що може зменшити можливість в подальшому вчиняти нові кримінальні правопорушення. Важливу роль у запобіганні вчиненню кримінальних правопорушень засудженими має складання висновку та надання достовірної інформації представниками органу пробації, що направляється до суду для можливості оцінити поведінку засудженого протягом усього строку відбування покарання. При цьому не враховується те, що якщо засуджений протягом 6 місяців з моменту відбуття стягнення не має нових, вважається, що він не має стягнень (згідно з ст. 134 Кримінально-виконавчого кодексу України). Понад 90 % матеріалів суд розглядав з порушенням строків. За законом такі звернення суд має розглядати протягом 10 днів з дня їх надходження (ст. 539 Кримінально-процесуального кодексу України). Однак між подачею матеріалів та призначенням справи до розгляду могло пройти два чи навіть три місяці. У цей час засуджений, як правило, просто очікує рішення суду. Це перша проблема. Друга – відсутність єдиної практики розгляду судами справ щодо

УДЗ. Наприклад, розглядаючи матеріали щодо ставлення засудженого до праці, різні суди можуть відмовити людині в умовно-достроковому звільненні з таких причин:

– людина, відбуваючи покарання, не працює (незважаючи на те, чи є в УВП робота за спеціальністю засудженого, його напрямком підготовки чи навичками);

– людина працює, але є тенденції до зменшення заробітку;

– людина працює на добровільних засадах (наприклад, днювальним), а це не вважається роботою. Потрібно внести зміни до законодавства, визначивши однією з підстав для УДЗ низький або середній рівень вчинення повторного правопорушення;

– змістити акценти на можливість роботи з криміногенними факторами після звільнення: чи є де жити, працювати, як планує людина у разі наявних залежностей підтримувати себе;

– підвищувати обізнаність суддів щодо нових інструментів роботи із засудженими та нових критеріїв УДЗ через навчання та консультації [37].

Після розгляду судом заяви, якщо ним прийнято позитивне рішення, то після звільнення засудженого персонал органу пробації продовжує здійснювати за ним нагляд.

Потреба також полягає у необхідності розроблення програм для осіб, з умовно-достроковим звільненням стосовно яких може проводитись наглядова пробація, а також відповідно застосовуватись заходи, передбачені пробаційними програмами в умовах воєнного стану.

Пробаційна програма може змінити життя засудженого на краще, якщо він не лише відвідуватиме всі заняття, передбачені графіком, не порушуватиме вимоги і правила, а й виявлятиме власне бажання змінитися. Програма спрямована на зміну поведінки особистості через усвідомлення нею проблеми, збільшення її вмотивованості до змін, розвиток обізнаності та відповідних навичок. Перед початком проходження пробаційної програми за суб’єктом пробації закріплюється відповідний куратор із числа персоналу органу

пробації. Проте на сьогодні законодавством не встановлено чітких критеріїв і вимог до осіб, які можуть проводити реалізацію пробаційних програм і залучатись як куратори. Зокрема потребують визначення такі основні питання, як: освіта, якою повинна володіти особа, яка здійснює заходи, передбачені пробаційною програмою, а також перелік вимог до професійних компетентностей такої особи.

Куратор пробаційної програми визначає початок її реалізації із урахуванням того, що строк проведення не може перевищувати іспитовий строк, визначений судом. Куратор пробаційної програми у термін, не пізніше десяти робочих днів після повного виконання суб'єктом пробації заходів пробаційної програми, складає оцінку результатів проходження пробаційної програми та висновок щодо виконання заходів, передбачених пробаційною програмою, що погоджує керівник органу пробації. Висновок підтверджує виконання обов'язку, покладеного судом; оцінка результатів – ступінь досягнення мети (низький, середній, високий) та коротку характеристику досягнутих змін (позитивна динаміка щодо зміни у знаннях, навичках, установках та інше) [130; 131; 132].

При цьому низький ступінь досягнення мети не може вважатись невиконанням обов'язку суду. Висновок про реалізацію програми додається до матеріалів підрозділу органу пробації, що подаються до суду у випадках, передбачених законодавством. Порушення суб'єктом пробації реалізації пробаційної програми відповідно до ст. 166 Кримінально-виконавчого кодексу України є причиною внесення до суду подання про скасування звільнення від відбування покарання з випробовуванням.

Разом з тим, за результатами анкетування, недоліками чинних програм із засудженими (обвинуваченими) є: у 53,9 % випадків недоліки законодавства, 5,6 % – недостатня професійна підготовка працівників пробації, 53 % – надмірна завантаженість на роботі, 19,3 % – недоліки чинних інструментів роботи із засудженими (обвинуваченими), 21,5 % – відсутність належної взаємодії між органами пробації, установами виконання покарань і поліцією,

20,8 % – відсутність належної взаємодії між органами пробації та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами чи громадськими об'єднаннями [Додаток А].

Також працівниками пробації було наголошено на неналежному матеріально-технічному забезпеченні органів пробації, відсутність інструменту ефективного впливу на засуджених у зв'язку з ігноруванням соціально-виховної роботи та відсутність професійної освіти психолога у працівників пробації, оскільки під час проведення пробаційних програм самі виконують роботу психологів.

Крім того, за результатами анкетування, проведеного серед працівників органу пробації, було встановлено, що до проведення соціально-виховної роботи з засудженими залучаються такі суб'єкти: у 40,7 % випадків – державні органи, 39,5 % – органи місцевого смоврядування, 43,4 % – працівники правоохоронних органів, 18,4 % – працівники навчальних закладів, 19,1 % – об'єднання територіальних громад, 23,6 % – підприємства, установи й організації незалежно від форм власності, 50,5 % – органи соціального захисту, 6,8 % – працівники установи виконання покарань, 77,9 % – волонтери пробації, 24,2 % – релігійні організації. (Додаток А).

Щодо ставлення особи до вчиненого нею кримінального правопорушення, то 89,7 % респондентів відповіли, що вони щиро каються у вчиненому, 1,1 % виявило байдуже ставлення, 0,8 % не визнали своєї вини, і тільки 7,8 % частково визнають свою вину [Додаток Б]

З урахуванням вказаного, необхідно констатувати, що найчастішою причиною вчинення особами кримінальних правопорушень є наявність у них прокримінального мислення, що доволі часто закладається ще з ранніх років. Це може бути пов'язано перш за все із перебуванням особи у неблагополучній сім'ї, де з дитинства закладаються хибні погляди на суспільство, правопорядок і на спосіб життя загалом.

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що орган пробації під час наглядової пробації реалізує пробаційні програми стосовно осіб, звільнених від

відбування покарання з випробуванням, що дозволяє отримати переваги щодо подолання шкідливих звичок і зміни прокримінального мислення, формування безпечного суспільства, зниження злочинності та запобігання повторних кримінальних правопорушень. При цьому органи пробації стикаються із низкою соціальних проблем, у тому числі правового характеру.

Отже, не дивлячись на позитивні зміни, що стосуються впровадження пробаційних програм в межах наглядової пробації в Україні, сьогодні потребують вирішення низку питань у цьому напрямку, а саме:

1) вдосконалити нагляд і контроль щодо осіб, до яких застосовуються пробаційні програми, шляхом вирішення проблем засуджених, перш за все працевлаштування, місце проживання, освіта та забезпечення ним умов звільнення, з метою зменшення загрози скоєння нового кримінального правопорушення та завдання значних збитків суспільству.

2) затвердити рекомендації до оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення неповнолітніми. Ці методичні рекомендації повинні враховувати вікові та психоемоційні характеристики осіб, які не досягли 18 років, враховувати всі фактори, що впливали чи впливають на поведінку неповнолітніх осіб до моменту та під час вчинення ними кримінального правопорушення.

3) розробити методичну базу для ефективної роботи з особами, звільнених від відбування покарання в рамках створення психокорекційних програм.

Також нині законодавством не встановлено чітких критеріїв і вимог до осіб, які можуть проводити реалізацію пробаційних програм і залучатись як куратори. Зокрема потребують визначення такі основні питання, як освіта, якою повинна володіти особа, яка здійснює заходи, передбачені пробаційною програмою, а також перелік вимог до професійних компетентностей такої особи.

Окрім цього, на нашу думку, потребує законодавчого вирішення питання покладання функції здійснення нагляду за поведінкою осіб умовно-достроково

звільнених від відбування покарання на підставі ст. 81 Кримінального кодексу України на уповноважені органи пробації.

Одним із видів пробації, відповідно до Закону України «Про пробацію», є пенітенціарна пробація, зміст якої полягає у підготовці осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового та побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання.

Варто зазначити, що для цього дослідження важливою, на нашу думку, є інформація статистичних даних показників пенітенціарної пробації за період 2019– 2022, які свідчать: станом на 2019 р. отримано запитів від установ виконання покарання – 10492. Надіслано запитів уповноваженими органами з питань пробації щодо можливості для надання проживання – 7169. Працевлаштування отримало – 1941. Соціального патронажу (оцсупроводу) осіб до 35 років – 1672, влаштування до спецустанов для осіб старше 35років – 602. Отримано позитивних відповідей – 1822 (94 %).

На 2020 р. отримано запитів від установ виконання покарання – 11405. Серед них надіслано запитів уповноваженими органами з питань пробації щодо можливості проживання – 7299. Проживання (71 % отримано позитивних відповідей) – 5158; працевлаштування – 2553 соціального патронажу осіб до 35 років – 1745; влаштування до спецустанов для звільнення осіб старше 35років – 793.

У 2021 р. пенітенціарна пробація 7286 осіб, стосовно яких надійшли повідомлення-запити від установ виконання покарань. Вирішено питань у процесі підготовки до звільнення: позитивно – 6461 особа (89 %); на розгляді – 455 осіб (6 %); частково – 140 осіб (2 %); не вирішено – 230 осіб (3 %).

Очевидно, що у 2022 р. 535 осіб, стосовно яких надійшли повідомлення – запити від установ відбування покарань. Вирішено питання в процесі підготовки до звільнення: позитивно – 20 осіб (37,4 %); на розгляді – 326 осіб (60,9 %); частково – 8 осіб (1,5 %); не вирішено – 1 особа (0,2 %).

У рамках пенітенціарної пробації від установ виконання покарань з початку року до органів пробації надійшли повідомлення-запити про вирішення питань стосовно 3 953-х засуджених, які готуються до звільнення з установ закритого типу. Це майже вдвічі менше, ніж за аналогічний період минулого року. У 84 % випадків порушені питання вирішено позитивно; 2 % – частково; 10 % – перебувають на розгляді; 4 % – не вирішено [150].

Сучасне українське суспільство по-різному сприймає ставлення до злочинців та їх виправлення. Одні бачать її необхідним елементом для запобігання рецидивних злочинів, інші ж навпаки, сприймають як загрозу, що має негативний вплив на життя українського суспільства. Думка суспільства про те, що злочинець не може стати на шлях виправлення та свідомо хотіти цього, ставить на раніше засуджених тавро. Саме через це в подальшому після звільнення з місць позбавлення волі вони стикаються з безліччю проблем. Відбуваючи покарання у вигляді позбавлення волі, безперечно є негативним впливом на соціальну поведінку щодо адаптації та реінтеграції засуджених після звільнення. Повертаючись до звичайного життя, такі особи стикаються з проблемами в пошуках роботи, житла, психологічного та соціально побутового характеру, втрата соціальних зв’язків, контактів із сім’єю, складність самим приймати рішення у різних життєвих обставинах, розпоряджатися матеріальними ресурсами. Нерідко саме ці труднощі стають фактором для повторного скоєння кримінальних правопорушень та спричиняють зростання рівня рецидивної злочинності.

Відсутність психологічної та психіатричної реабілітаційної допомоги з боку держави, брак відповідних медичних закладів зумовлює загрозу рецидиву звільнених з місць позбавлення волі осіб з психічними розладами.

Крім того, аналіз відомостей, отриманих у ході проведення анкетування серед працівників пробації дозволяє виокремити такі основні проблеми здійснення пенітенцірної пробації: неналежне фінансове забезпечення – 49,5 %; відмова в наданні послуг з оренди житла особам, звільненим з місць позбавлення волі – 22,5 %; відсутність спеціально створених тимчасових

притулків (гуртожитків, інтернатів, хостелів) для звільнених з установ відбування покарань – 70,3 % [Додаток А].

До причин, що можуть перешкоджати вирішенню питань, пов'язаних із звільненням осіб з місць позбавлення волі, працівники пробації віднесли: 1) надання недостовірної інформації, що надають особи, які будуть звільнятися; 2) вибір місця проживання, до якого вони не мають жодного відношення; 3) відсутність документів у осіб, які звільняються. (Додаток)

Також слід звернути увагу на те, що є створення незаконних перепон для осіб, звільнених від відбування покарання у прийнятті на роботу, неформальні обмеження спілкування у побуті й інше.

Так результати анкетування, проведеного серед працівників органу пробації, дозволяє виділити такі проблеми, що виникають у процесі отримання необхідних документів особами, яких звільняють з установ виконання покарань: несвоєчасність надання необхідної допомоги звільненим особам – 28,2 %; недостатня поінформованість звільнених осіб про їх права та обов'язки – 39,7 %; відсутність фахівців із соціальної роботи та соціальних працівників, які можуть на належному рівні працювати в системі соціального захисту звільнених осіб – 46,8 %; неналежна взаємодія органів пробації та ДМС України – 21,1 % [Додаток А].

З метою мінімізації названих ризиків в України з 2015 року запроваджено пенітенціарну пробацію, що відповідно до ст. 11 Закону України «Про пробацію» полягає в підготовці осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання. Для вирішення окреслених питань і визначення механізму взаємодії в процесі виконання завдань пенітенціарної пробації Міністерством юстиції України спільно з Міністерством соціальної політики України, Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством внутрішніх справ України підписано спільний наказ від 03.04.2018 року № 974/5/467/609/280 «Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання

покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк». Зазначений нормативний акт надає можливість консолідації дій усіх зацікавлених державних органів у наданні допомоги особам, які звільняються з місць позбавлення волі.

Увесь процес звільнення особи з місці позбавлення волі із подальшим переданням її під патронат служби пробації передбачає такі кроки: не пізніше ніж за три місяці до закінчення строку покарання засудженого, під час підготовки засудженого до звільнення, адміністрацією установи виконання покарань здійснюється моніторинг проблемних питань засуджених, які готуються до звільнення та їхніх можливих потреб після звільнення. Залежно від отриманої інформації про потреби засудженого, з'ясувавши його наміри та прийнявши відповідну заяву, адміністрація установи виконання покарань надсилає до органу пробації відповідні повідомлення-запити. Отримавши таке повідомлення-запит, персонал органу пробації вживає заходів щодо його відпрацювання в безпосередній взаємодії з органами місцевого самоврядування, суб'єктами соціального патронажу за обраним засудженим місцем проживання і сприяє засудженим, які готуються до звільнення, у визначенні намірів щодо місця проживання після звільнення; працевлаштуванні працездатних осіб працездатного віку; влаштуванні до спеціалізованої установи для звільнених осіб, іншої установи (закладу) соціальної підтримки (догляду), закладу для бездомних осіб), закладів соціального обслуговування; наданні соціальних послуг; госпіталізації до закладів охорони здоров'я; вирішенні інших проблемних питань. Про результати проведеної роботи уповноважений орган з питань пробації сповіщає установу виконання покарань.

Для практики запобігання рецидивним злочинам може виявитися корисною інформація й про те, що за даними кримінологічних досліджень, для поведінки рецидивістів є характерним: тяжіння до частої зміни місця роботи та проживання; постійне вдосконалення прийомів і способів учинення

кримінальних правопорушень; ретельна підготовка злочину, приховування слідів і предметів, отриманих злочинним шляхом; сповідування колективізму у вигляді «кругової поруки»; прояви відкритої неповаги до законослухняних людей; некритичне ставлення до себе та своїх вчинків; неадекватне співвідношення потреб і способів їх задоволення; переважання матеріальних цінностей над духовними; підвищена збуджуваність; слабкий самоконтроль; залежність поведінки від ситуації; стійка антисуспільна спрямованість [69; 43].

Рецидивісти швидко адаптуються до умов злочинного середовища. Вони, як правило, не бажають виходити з нього практично все життя, фактично добровільно залишаючись вигнанцями із системи координат законослухняного способу життя [43]. Своє призначення у суспільстві раніше судимі особи визначають тим місцем, яке вони посідають у злочинній ієрархії [43].

При звільненні особи з місць позбавлення волі, гострим постає питання в необхідності забезпеченні таких осіб житлом. Оскільки, як свідчить практика, значна кількість осіб, яка вчиняє повторні злочини не мають місця постійного проживання.

Згідно опитування суб'єктів пробації стосовно того, чи надавалась їм допомога з боку працівників пробації у вирішенні питання із житлом: 9,3 % опитаних відповіло «так», 17,2 % – «ні», і тільки 5,7 % зазначили, що частково [Додаток Б]. Значна кількість осіб, звільнених із місць позбавлення волі, не мала підтримки з боку працівника пробації у допомозі із пошуком житла.

Окреслена проблема постає внаслідок невибудованого механізму та відсутності програми забезпечення житлом таких осіб. Одним із способів вирішення цієї проблеми може бути надання спеціальних гуртожитків для проживання на постійній основі.

Так в окремих випадках, як свідчать дані анкетування, проведеного серед суб'єктів пробації допомога з пошуку житла з боку працівників органу пробації мала такий характер: спільний пошук із працівником пробації становив 6,3 %; надання працівником пробації переліку інформації про можливе місце

проживання – 11,3 %; поселення працівником пробації в спеціальні гуртожитки, хостел чи місце для тимчасового проживання – 2,5 % [Додаток Б].

Анкетування, проведене серед працівників пробації, дозволяє виокремити такі основні форми, у яких вони здійснюють сприяння засудженим у здобутті освіти після звільнення: проведення профорієнтаційних бесід із засудженими – зазначили 81,3 % респондентів; подання рекомендацій навчальним закладам стосовно можливості прийняття на навчання засуджених – 16,4 %, направлення документів до навчальних закладів, з якими співпрацюють працівники пробації – 9,8 % [Додаток А].

Ще одним недоліком, що потребує вирішення, для осіб, які відбули покарання є недостатня кількість центрів реабілітації, хоча б на мінімальному рівні для осіб із захворюваннями на ВІЛ/СНІД, туберкульоз та інших хронічних хвороб.

На питання, чи сприяють працівники пробації у вирішенні питання про надання суб'єкту пробації медичної допомоги, 15,8 % дали відповідь «так», 16 % зазначили, що «ні», і тільки 5,7 % – «частково». Згідно анкетування суб'єктів пробації стосовно характеру такої допомоги: 15, 55 % вказали, що їм було надано направлення працівником пробації до медичного закладу, 10 % – надання працівником пробації переліку медичних закладів, до яких вони мали змогу звернутися [Додаток А].

На нашу думку, рецидиву злочинності більшу увагу приділяють на первинному та вторинному рівнях, це профілактика вчинення кримінальних правопорушень. Проте вирішальне значення має усунення цих недоліків.

Отже, як бачимо, причини рецидиву злочинів виявляється внаслідок відсутності механізму їх запобігання. Повертаючись з місць позбавлення волі до звичайного життя, такі особи стикають з низкою проблем, основними з яких є: труднощі у пошуку роботи, житла; проблеми психологічного та соціально побутового характеру, втрата соціальних зв'язків, контактів із сім'єю; складність самим приймати рішення у складних життєвих обставинах,

розпоряджатися матеріальними ресурсами. Недостатнє фінансове забезпечення з боку держави призводить до підвищення рівня рецидивності.

Орган пробації повинен здійснювати не тільки функції контролю за особами, які були звільненні з місць позбавлення волі, а й сприяти в наданні допомоги для усунення факторів зовнішнього середовища.

Серед опитування суб'єктів пробації, чи є довіра до працівника пробації було отримано таку відповідь: 93,8 % зазначило «так», 4,4 % – «важко відповісти» на це запитання, і тільки 1,1 % респондентів вважають, що «ні». У цьому опитуванні можна стверджувати, що присутня співпраця між суб'єктами та працівниками пробації [Додаток Б].

Суб'єктам пробації було поставлено запитання, чи надавалась допомога у працевлаштуванні: 38 % відповіло «так», 11,9 % – «ні», 8,2 % – «частковою була допомога». Який саме характер мала допомога від працівників пробації 4,4 % відповіло, що це було надання характеристики працівником пробації, 17,3 % – надання переліку підприємств, установ, організацій з якими співпрацюють органи пробації, 2,8 % – безпосереднє направлення на конкретно визначене місце роботи без можливості самостійного вибору, 35,1 % – сприяння під час постановки на облік у центр зайнятості [Додаток Б]

Між працівником пробації і особою, яка відбула покарання повинен укладатися договір про сприяння в працевлаштуванні. Також працівники пробації зазначили, що з боку влади повинна бути більша зацікавленість у працевлаштуванні суб'єктів пробації соціальний супровід, моніторинг у контроль наявних проблем лікування від алкогольної чи наркотичної залежностей.

Дані анкетування, проведеного серед працівників пробації дозволило виокремити такі форми надання допомоги у працевлаштуванні осіб, звільнених з місць відбування покарання: ініціювання реєстрації в центрі зайнятості – 53 %; співпраця з підприємствами, установами, організаціями – 37,3 %; надсилання повідомлень і запитів до суб'єктів соціального патронажу щодо

надання засудженому послуг трудового забезпечення за обраним ним місцем проживання – 50,5 % [Додаток А].

Реабілітація рецидивістів в Україні повинна бути налагоджена на всіх рівнях суспільного життя та фіксуватися окремим розділом у комплексних програмах із протидії рецидиву. В основу відповідних програм можна покласти залучення населення районів. Для профілактики рецидиву злочинів можуть бути створені спеціальні громадські організації, що працюватимуть на різних рівнях при місцевих радах чи територіальних громадах та тісно співпрацюватимуть із органами пробації регіону та поліцією. Держава, в тому числі і суспільство, перш за все зацікавлені в успішній ресоціалізації засуджених, а врегульований механізм гарантує безпеку суспільства. Байдужість суспільства, яке закриває усі двері у сприянні до покращення і гарантії у житті осіб, які звільнені, створює перепону на шляху до їх виправлення [89].

Відсутність комплексної допомоги звільненим особам уповільнює їх реінтеграцію у суспільство та відновлення їх соціального статусу повноцінного члена суспільства, трудового колективу, родини. Тому постає питання про необхідність розробки програм соціальної реінтеграції, основною метою яких є забезпечення нагляду за правопорушниками, а також надання їм належної допомоги, з метою запобігання вчинення ними повторних кримінальних правопорушень, а також успішної реінтеграції у суспільство та уникнення рецидиву злочинної поведінки. Загалом, можна виділити три основні категорії програм соціальної реінтеграції: (a) програми реабілітація у в’язниці; (b) програми реінтеграції та догляду після звільнення; і (c) програми, не пов’язані з ув’язненням, громадські програми.

Межі між цими категоріями не завжди чіткі, оскільки деякі заходи після звільнення фактично починаються, коли правопорушники все ще перебувають у в’язниці, що спрямовано на полегшення їх адаптації після звільнення з місць позбавлення волі.

Пробація Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії прийняла наступне визначення – «програма переселення». Інший термін для соціальної реінтеграції, інтервенція: «систематичний і заснований на доказах процес, за допомогою якого вживаються по співпраці із правопорушником, який перебуває в місцях позбавлення волі, з метою недопущення вчинення ним повторних кримінальних правопорушень. Воно охоплює сукупність роботи з ув'язненими, їхніми сім'ями та іншими особами, які перебувають у близькому оточенні правопорушника».

Проведення соціальної реінтеграції може мати місце на різних стадіях кримінального судочинства і навіть поза цим процесом, коли правопорушників перенаправляють на альтернативні служби і програми. Вони охоплюють широкий спектр послуг і реалізованих ініціатив або спонсоровані системою кримінального правосуддя, часто доповнені спільними схемами з громадськими організаціями та громадськими організаціями.

Подібні заходи найкраще проводити як частину комплексної програми, розробленої з метою вирішення конкретної проблеми та проблеми окремого правопорушника. Позитивні результати реінтеграції є більш імовірними, коли фактори, що схиляють правопорушників до злочинної поведінки, зіставляються, а їхні фізичні та соціальні потреби вирішуються постійно та цілісно як під час, так і після ув'язнення. З цієї причини важливо підкреслити комплексність заходів, що засновані на безперервному нагляді за особою і наданні допомоги правопорушникам як під час її ув'язненні, так і після звільнення. Підготовка до повернення до нормальних умов життя повинна розпочатися до того, як правопорушник буде звільнений. Після звільнення, робота з ними повинна сприяти плавному переходу від в'язниці до громади, зміцнювати досягнення, що були здобуті ними під час проведення роботи у в'язниці за допомогою різного роду програм та продовжувати працювати з особою, доки реінтеграція не буде успішно завершена.

Може бути використаний період ув'язнення – поміщення правопорушників під суворий контроль, аби стабілізувати та розпочати

усунення першопричин їх правопорушень; без відповідної підтримки соціальної реінтеграції правопорушників після звільнення, однак ці досягнення часто є недовговічними.

Слід зазначити, що багато заходів спрямовані на сприяння реабілітації правопорушника та соціальна реінтеграція може здійснюватися більш ефективно в суспільстві. Насправді, позбавлення волі часто може серйозно перешкоджати перспективам соціальної реінтеграції правопорушника.

Запобігання рецидиву вимагає вибір і вжиття ефективних заходів, заснованих на розумінні факторів, що спонукають особу до повторного вчинення кримінальних правопорушень та тих, які ускладнюють проведення успішної реінтеграції в суспільство.

Деякі фактори ризику є динамічними, тобто вони піддаються зміні, тоді як інші (статичні) фактори ризику не можуть бути зміненими. Статичні фактори ризику не змінюються з часом, але включають такі аспекти, як: стать злочинця, кримінальне минуле, вік на момент арешту, проблеми з психічним здоров’ям. З іншого боку, можна подолати динамічні фактори ризику шляхом втручання в систему кримінального правосуддя. Вказані програми відрізняються відповідно до факторів ризику та типу викликів соціальної реінтеграції.

За даними анкетування працівників пробації було з’ясовано, що під час застосування на практиці оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, що ґрунтується на використанні машинного навчання, яке діє у підсистемі КАСАНДРА Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту до 77,2 % осіб – її було використано, а 22,8 % – не застосовували на практиці цю підсистему. Також було зазначено, що достовірність прогнозу вчинення повторного правопорушення при використанні оцінки прогнозування вчинення повторного правопорушення при використанні оцінки ризиків підсистеми Єдиного реєстру КАСАНДРА на 82,4 % залежить від обсягу інформації, якою володіє працівник пробації, 38,5 % – від професійних навичок працівника, який проводить аналіз факторів ризику [Додаток А]. Отже, можна зробити висновок,

що через велике навантаження на працівника неможливо зібрати повний і достовірний обсяг інформації. Можлива також незначна похибка, що не впливає на правильність прогнозування від наявності достовірної інформації. Також можна зазначити, що у зв'язку з браком часу не враховуються всі фактори впливу через великий обсяг інформації, що суперечить одна одній.

Багато програм зосереджені на конкретних проблемах, з якими стикаються правопорушники, а саме: низький освітній рівень, безробіття чи вживання наркотиків. Розроблення інших програм спрямовано на конкретні категорії правопорушників, наприклад такі, як: молоді правопорушники, рецидивісти, правопорушники з наркотичною залежністю, правопорушниками з розумовими вадами або особи, які вчинили злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Більшість правопорушників, які звільняються з місць позбавлення волі стикаються з рядом соціальних, економічних та особистих проблем, що мають тенденцію стати перешкодою для їхньої соціальної інтеграції. Деякі з цих проблем є результатом соціального оточення правопорушника, проблем у сім'ї, низького рівня освіти. Такі особи можуть мати проблеми з соціальною ізоляцією та маргіналізацією, фізичним чи емоційним зловживанням, непостійною зайнятістю або безробіттям, а також перебувати у злочинному середовищі із раннього віку, що може стати перешкодою до їх соціальної інтеграції. Значна кількість правопорушників має серйозний дефіцит навичок, що заважає їм конкурувати та досягати успіху в суспільстві такі, як: низький рівень навичок міжособистісного спілкування, формальної освіти, порушене чи деформоване когнітивне або емоційне сприйняття, або відсутність навичок планування та фінансового управління.

Інституційні та громадські програми можуть усунути такі динамічні фактори ризику, які в основному повинні бути зосереджені на мотивації, освіті, розвитку навичок, працевлаштуванні, поглибленню міжособистісних стосунків, лікуванні від наркотичної та алкогольної залежності, нагляді за психічним здоров'ям та когнітивно-поведінкових втручаннях.

Згідно з наявними даними, до найбільш успішних стратегій соціальної реінтеграції правопорушників належать ті, що:

1) відображають пріоритети безпеки громади, для якої вони розроблені, в тому числі шляхом залучення цієї громади до планування та здійснення заходів виховувати власність громади;

2) розподіляють правопорушників на спеціальні категорії, застосовуючи спеціальні методи для оцінка їх ризиків і потреб, а також конкретних проблем соціальної реінтеграції, з якими вони можуть зіткнутися в процесі її поведення;

3) розпочинаються ще до моменту звільнення особи з під варти, в установах виконання покарання та тривають протяом усього періоду входження особи у суспільство;

4) містять у собі дієвий механізм притягнення правопорушників до відповідальності за невиконання програм, що були б спрямовані не на покарання особи, а на усвідомлення відповідальності за їхні власні рішення та дії;

5) досягнення балансу між спостереженням і контролем, з одного боку, підтримкою та допомогою, з іншого;

6) пропонують комплексну допомогу у формі скоординованих зусиль усіх залучених органів та організацій на основі міцної міжвідомчої співпраці;

7) підкріплюються практикою ведення подібних справ;

8) включають добре продуману стратегію комунікацій і відносин з суб’єктами, які залучаються до проведення відповідних пробаційних програм;

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, для досягнення успіху, необхідно поєднувати три дієвих методи протидії рецидивній злочинності: 1. Державну пропаганду про значні вигоди для злочинців-рецидивістів, якщо вони будуть дотримуватись правослухняної поведінки в суспільстві; 2. Стимулювання злочинців у випадку правослухняної поведінки (надання допомоги в побутовому і трудовому влаштуванні); 3. Репресивні методи (невідворотність покарання), що будуть застосовані до тих, хто продовжить вчиняти кримінальні правопорушення [133; 134].

Висновки до розділу 2

У даному розділі дисертаційного дослідження визначено стан, рівень та зміст інших елементів кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються суб'єктами пробації.

Щодо стану повторних кримінальних правопорушень, вчинених у 2018–2021 роках, слід звернути увагу на їх відносну стабільність, тобто відсутність неконтрольованого зростання, а у 2021 та 2022 роках навіть тенденцію до зниження на тлі збільшення кількості осіб, які перебували на обліку.

Аналіз повторних кримінальних правопорушень, вчинених особами, які перебували на обліку уповноваженого органу пробації упродовж 2018–2021 років, свідчить, що середній коефіцієнт повторних кримінальних правопорушень по Україні у 2018 році становив – 3,33, у 2019 – 3,00, у 2020 – 3,13 у 2021 році знизився до 2,52, середній коефіцієнт по країні за чотири роки склав 3 кримінальних правопорушення. Водночас у деяких регіонах інтенсивність кримінальних правопорушень є вищою за середній показник. До таких областей належать: Запорізька – коефіцієнт інтенсивності злочинності за чотири роки склав 5,07 на 100 осіб, які перебувають на обліку; Івано-Франківська –3,94; Луганська – 4,14; Полтавська – 5,47; Харківська – 4,17; Херсонська – 3,64.

Структура повторної злочинності осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів пробації, характеризується так. Упродовж чотирьох років спостереження (2018-2021) 90–93% повторних кримінальних правопорушень вчинено особами чоловічої статі.

Співвідношення дорослих і неповнолітніх осіб, які вчинили повторні кримінальні правопорушення, виглядає так. Від загальної кількості вчинених повторних правопорушень частка неповнолітніх осіб склала у 2018 році – 3,06%, у 2019 – 3,3%, у 2020 – 4,11%, у 2021 – 2,71%. У попередні роки цей

показник був значно вищим і досягав 15% від всієї сукупності осіб, які вчиняли повторні кримінальні правопорушення.

Однією із ознак суспільно-небезпечності кримінальних правопорушень є вчинення їх у складі групи. За чотири роки спостереження у середньому 13,4% повторних кримінальних правопорушень вчинено у складі групи.

При вивченні ступеня тяжкості вчинених повторних кримінальних правопорушень установлено, що 13–14% − це кримінальний проступок, 36–38% – нетяжкі злочини, 36–44% – тяжкі злочини, 3% – особливо тяжкі злочини. Повторних особливо тяжких злочинів у 2018–2021 роках тримається у межах 51–55 кримінальних правопорушень (3%), суттєво знизившись у 2018 році з 288 кримінальних правопорушень (13,7%).

Окремо здійснено кримінологічну характеристику особи кримінального правопорушника суб'єкта пробації. Зокрема, вивчено соціально-демографічну, кримінально-правову, морально-психологічну характеристику та інтелектуальні сторони суб'єкта пробації. Отже, можемо зазначити, що серед суб'єктів, які вчиняють кримінальні правопорушення найбільшу частку становить чоловіча категорія осіб 661 (83,8 %), віком від 26 до 35 років 296 (37,3 %), які мали середню освіту 365 (46 %), не були одружені та неофіційно працевлаштовані 464 (58,5 %).

За результатами дослідження виявлено найпоширеніші детермінанти, які впливають на вчинення кримінальних правопорушень суб'єктами пробації. Розглядаючи їх системно, можна розділити їх на такі групи: соціально-економічні, політико-правові, морально-психологічні.

До соціально-економічних детермінант належать такі, як: загальне зниження рівня життя, рівень безробіття, що з часом зростає, соціальне розшарування суспільства, негативні наслідки військово-політичних конфліктів. Морально-психологічні характеризуються змінами та негативними тенденціями у культурі суспільства; негативним впливом оточення; недопрацюванням школи у вихованні та співпраці з батьками; загальною деморалізацією суспільства; популяризацією ЗМІ жорстокості, неповаги до

особи та її гідності. До детермінант політико-правового характеру варто віднести недоліки у сфері розробки та реалізації економічної політики держави, що тісно пов'язана з економічними факторами, недосконале державне регулювання економічних процесів, нестабільність політичного режиму та кримінальної політики, правовий нігілізм, правова легковажність, відсутність політичної та правової культури, що спонукають злочинців до вчинення незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом.

Окремим питанням є розглянуті заходи запобігання кримінальним правопорушенням у виді ухилення засуджених від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. Проведеним аналізом статистичних даних, зареєстрованих за останніх 9 років за ст. 389 кримінальних правопорушень (проступків), дає інформацію про стан коливання від збільшення до зменшення осіб, які ухиляються від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. Серед таких правопорушників дуже часто зустрічаються особи, які ухиляються від виконання судового рішення, не зважаючи на те, що вони вчинили злочин, і не бажають бути покараними за це, а як альтернативу бачать, аби ухилитися від цього правопорушення. Для цього потребує можливого удосконалення ця стаття для більшої її ефективності.

Встановлено, що доволі тривалий період часу простежується стабільно високий показник вживаності виправних робіт. Очевидною перевагою досліджуваного покарання є: можливість зберегти або вдосконалити трудові навички засудженого; економічна вигода у вигляді фінансових відрахувань до бюджету; прищеплення і підтримання трудової дисципліни; збереження соціальних зв'язків засудженого, можливість підтримувати контакти з родичами, вступати в шлюб, виховувати дітей, займатися іншою соціальною діяльністю; відсутність негативного впливу засуджених – носіїв кримінальної субкультури, набагато менший ступінь соціальної стигматизації засудженого, ніж при позбавленні волі.

Визначено за необхідне встановити адміністративну та кримінальну відповідальність для роботодавців та інших осіб, відповідальних за переміщення працівника в межах підприємства, установи, організації, яка б передбачала покарання у вигляді штрафів, позбавлення ліцензій тощо, із відповідним внесенням змін до чинних законодавчих актів.

Проведений нами аналіз форм ухилення від відбування покарання у виді штрафу, зобов'язує нас визначити, що саме необхідно розуміти під цим поняттям. На нашу думку, під ухиленням від відбування покарання у виді штрафу необхідно розуміти бездіяльність засудженої особи, що виражається у небажанні сплатити призначену вироком суду суму грошей у місячний термін за наявності реальної можливості це зробити, а також несплата визначеної судом суми платежу, призначеного у порядку розстрочки.

Зроблено висновок про те, що, не дивлячись на позитивні зміни, що стосуються впровадження пробаційних програм у межах наглядової пробації в Україні, сьогодні потребують вирішення низка питань у цьому напрямку, а саме: а) вдосконалити нагляд і контроль щодо осіб, до яких застосовуються пробаційні програми, шляхом вирішення проблем засуджених, перш за все працевлаштування, місце проживання, освіта та забезпечення ним умов звільнення, з метою зменшення загрози скоєння нового кримінального правопорушення та завдання значних збитків суспільству; б) затвердити рекомендації до оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення неповнолітніми. Ці методичні рекомендації повинні враховувати вікові та психоемоційні характеристики осіб, які не досягли 18 років і враховувати всі фактори, що впливали чи впливають на поведінку неповнолітніх осіб до моменту та під час вчинення ними злочину; в) розробити методичну базу для ефективної роботи з особами звільнених від відбування покарання в рамках створених психокорекційних програм.

Встановлено, що причини рецидиву злочинів виявляються внаслідок відсутності механізму їх запобігання. Повертаючись з місць позбавлення волі до звичайного життя, такі особи стикають з низкою проблем, основними з яких

є: труднощі у пошуку роботи, житла; проблеми психологічного та соціально-побутового характеру, втрата соціальних зв’язків, контактів із сім’єю; складність самим приймати рішення у складних життєвих обставинах, розпоряджатися матеріальними ресурсами. Недостатнє фінансове забезпечення з боку держави призводить до підвищення рівня рецидивності.

Запобіжні заходи рецидивної злочинності найкраще проводити як частину комплексної реінтеграційної програми, розробленої з метою вирішення конкретних проблем і проблем окремого правопорушника. Позитивні результати реінтеграції є більш імовірними, коли фактори, що схиляють правопорушників до злочинної поведінки, зіставляються, а їхні фізичні та соціальні потреби вирішуються постійно та цілісно як під час, так і після ув’язнення. З цієї причини важливо підкреслити комплексність заходів, що засновані на безперервному нагляді за особою, і наданні допомоги правопорушникам як під час її ув’язненні, так і після звільнення. Підготовка до повернення до нормальних умов життя повинна розпочатися до того, як правопорушник буде звільнений. Після звільнення, робота з ними повинна сприяти плавному переходу від в’язниці до громади, зміцнювати досягнення, що були здобуті ними під час проведення роботи у в’язниці за допомогою різного роду програм, та продовжувати працювати з особою доки реінтеграція не буде успішно завершена.

РОЗДІЛ 3.
ОСНОВНІ НАПРЯМИ І ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОРГАНАМИ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Здійснення кримінологічної експертизи щодо чинних законодавчих та підзаконних нормативно – правових актів, які регламентують повноваження органів пробації у сфері запобігання кримінальним правопорушенням

Визначення «експертиза» походить від французького слова «expertise» та від латинського «expertus» (досвідчений) і означає розгляд, дослідження експертом будь-яких справ, питань, що потребують спеціальних знань [15, с. 237].

Водночас, у питанні визначення поняття «кримінологічної експертизи» серед науковців та практиків не існує єдності думок. Зокрема, А. П. Закалюк окреслив лише загальний підхід з цього приводу, обґрунтовано вважаючи, що кримінологічна експертиза – це експертне дослідження та прогнозування зміни кримінологічної ситуації в певній сфері суспільних відносин у зв’язку з новими обставинами (умовами) її функціонування, пов’язаними з прийняттям нормативно-правового акта, що має внести зміни в правове регулювання зазначеної сфери [15; 151, с. 196].

Усе це зумовлено, з одного боку, складністю соціально-правової природи зазначеного виду діяльності, а з іншого – неповнотою дослідження цієї проблематики на дисертаційному та доктринальному рівнях [44, с. 95–100; 35]. Як показує аналіз літературних джерел, питання кримінологічної експертизи розглянуто в роботах як учених радянської доби, так і в сучасних розробках [15; 99].

Серед сучасних (з 1991 р.) розробок науковців варто виокремити роботи О. М. Бандурки, Ю. В. Бауліна, В. В. Голіни, О. М. Джужі, В. М. Дрьоміна, А. Е. Жалинського, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О. Г. Кулика, О. М. Костенка, О. М. Литвака, М. І. Мельника, Ю. В. Орлова, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка, В. І. Шакуна, Ю. М. Шемшученка, Н. М. Ярмиш та ін.

Незважаючи на наявність наукових праць, присвячених розгляду проблеми, практика свідчить про відсутність робіт, у яких би детально розглядалися питання змісту й об'єктів проведення кримінологічної експертизи. Як показує аналіз наукової юридичної літератури, вчені по-різному визначають поняття «кримінологічної експертизи». Так, А. П. Закалюк поділяє думку, закріплену в проєкті Закону України «Про кримінологічну експертизу проектів нормативно-правових актів» від 4 липня 2005 р. № 7755 [15; 12], що кримінологічна експертиза – це дослідження та оцінка проєктів нормативно-правових актів, що проводяться на основі науково обґрунтованої методики з використанням кримінологічних знань з метою виявлення і запобігання нормативному закріпленню положень, реалізація яких може посилювати дію криміногенних чинників або послаблювати соціальні заходи, спрямовані на усунення останніх [15; 135, с. 238].

Аналогічне визначення міститься в роботах О. М. Джужі та А. В. Кирилюка, які зазначають при цьому, що, залежно від конкретних кримінологічних підходів та об'єктів експертизи, їй можна надати як вузьке, так і широке визначення [15; 100, с. 125-137].

Ю. В. Орлов, у свою чергу, вважає, що кримінологічну експертизу можна визначити як експертно-кримінологічне дослідження, спрямоване на виявлення кримінологічно значущих факторів, небажане виникнення чи негативні зміни яких пов'язані з об'єктом дослідження, а також розроблення рекомендацій щодо їх усунення, запобігання або стимулювання [15; 135, с. 23].

Крім цього, деякі вчені пропонують розглядати поняття кримінологічної експертизи нормативно-правових актів як у вузькому, так і в широкому розумінні. Так, О. М. Джужа та А. В. Кирилюк, визначаючи зазначену

категорію в широкому розумінні, класифікують її як частину функціональної дефініції влади, як спосіб бачення, як певну наукову платформу вибору цілей, стратегії і тактики протидії злочинності, а її законодавче оформлення може розглядатися як один з багатьох елементів прикладної завершеності в кримінології – її правотворчості та правозастосуванні, сприяючи формуванню комплексного специфічного правового напряму, що перебуває в певній «зоні тяжіння» багатьох законодавчих (нормативно-правових) інтересів, що перетинаються у сфері протидії кримінальним явищам [15; 100, с. 136].

З таким підходом можна погодитись, оскільки таке визначення відображає концептуальну сутність зазначеної категорії. У свою чергу, Ю. В. Орлов формулює визначення кримінологічної експертизи нормативно-правових актів у вузькому розумінні, вважаючи, що це – спеціальне, здійснюване на основі обґрунтованої методики кримінологічне дослідження нормативно-правових актів і їх проектів, спрямоване на виявлення, усунення або мінімізацію впливу таких її положень, що детермінують або ж можуть детермінувати злочинність чи блокують або можуть блокувати дію антикримінальних заходів (засобів), яких уживає суспільство та держава [15; 135, с. 51; 36].

Підтримуючи загалом визначення, що дають науковці, слід зауважити, що це поняття слід досліджувати, враховуючи детальнішу характеристику кримінологічної експертизи.

Отже, системно-утворювальними елементами, що складають зміст поняття «кримінологічна експертиза», є такі:

1) експертне дослідження. Висновок експерта має відповідати певним вимогам, зокрема, визначеним у ст. 4 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР [15; 101], тобто таке дослідження мають проводити фізичні особи, які мають високу кваліфікацію, спеціальні знання й безпосередньо здійснюють наукову чи науково-технічну експертизу та несуть персональну відповідальність за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованість рекомендацій відповідно до вимог завдання на

проведення експертизи; 2) об’єктами експертизи виступають проєкти законів та інших нормативно-правових актів у сфері протидії злочинності. Як правильно зауважив А. П. Закалюк, центральною в кримінологічній експертизі є операція з оцінки впливу об’єкта експертизи на кримінологічні чинники [15; 151, с. 219].

При цьому об’єктами такої експертизи мають бути лише ті правові акти, що регулюють суспільні відносини у сфері протидії злочинності, тобто в цьому аспекті вони мають збігатися з предметом кримінології; 3) дослідження мають проводити фахівці в галузі кримінології, які призначаються експертами відповідним нормативно-правовим актом уповноваженою на це особою (установою). Правовим підґрунтям проведення такого дослідження є положення Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері наукової й науково-технічної експертизи; 4) метою такого експертного дослідження має бути встановлення кримінологічно значущих чинників, виникнення чи негативні зміни яких пов’язані з об’єктом експертизи, розроблення науково-обґрунтованих пропозицій щодо їх блокування, усунення чи нейтралізації або стимулювання антикриміногенних тенденцій; 5) наслідки від прийняття проєкту нормативно-правового акта (бажані чи небажані).

До об’єктів кримінологічної експертизи в науці також існують різні підходи. Так, А. П. Закалюк у ст. 5 розробленого авторським колективом під його керівництвом проєкту Закону України «Про кримінологічну експертизу проектів нормативно-правових актів» запропонував до таких віднести як проєкти законів, указів Президента України, державних програм, постанов Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів інших органів державної виконавчої влади, постанови та накази Національного банку України та інших суб’єктів прийняття нормативних актів, що функціонують на загальнодержавному рівні, так і чинні на момент проведення експертизи законодавчі та інші нормативно-правові акти [15; 136, с. 100; 45].

Аналогічної точки зору дотримується й Ю. В. Орлов, який вважає, що, незважаючи на те, що чинним законодавством України передбачена можливість

проведення наукової експертизи виключно щодо проєктів нормативно-правових актів, таке положення не відповідає потребам сучасної системи права України, адже внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів також потребує наукового експертного забезпечення [15; 135, с. 41].

Без сумніву, такий підхід заслуговує на увагу та підтримку, зокрема, з огляду на суперечність нормативно-правових актів у сфері протидії злочинності один одному та кількості внесених змін і доповнень, тобто ці акти так чи інакше досліджували відповідні експерти. У свою чергу, С. В. Задиран [15; 46] та О. М. Литвинов [15; 26, с. 435] переконані, що кримінологічній експертизі мають піддаватися виключно проєкти законів та інших нормативно-правових актів. Зокрема, у ст. 4 «Об'єкти кримінологічної експертизи» проєкту Закону України «Про кримінологічну експертизу», що особисто розробив О. М. Литвинов, до об'єктів такої експертизи належать: а) проєкти законів, інших нормативно-правових актів Верховної Ради України, що стосуються сфери протидії злочинності; б) проєкти державних програм протидії злочинності; в) проєкти відповідних нормативно-правових актів, які стосуються сфери протидії злочинності, що подаються з ініціативи Президента України, Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади; г) проєкти інших рішень з питань протидії злочинності, прийняті рішення або їх фрагменти, що подаються з ініціативи органів представницької, виконавчої, судової влади або Ради національної безпеки і оборони України [15; 26, с. 435; 75].

Проте підхід до об'єктів кримінологічної експертизи, запропонований О. М. Литвиновим, не є беззаперечним. Зокрема, не можна погодитись з ним у тому, що експертизі повинні піддаватися лише проєкти нормативно-правових актів у сфері протидії злочинності, оскільки це суперечить логіці суспільного розвитку та динаміці правових відносин. Водночас слід підтримати пропозиції О. М. Литвинова щодо інших об'єктів кримінологічної експертизи (указів Президента, постанов Кабінету Міністрів України тощо), оскільки, згідно з вимогами Конституції України (ст. 106, 116), зазначені органи державної влади

належать до суб'єктів законодавчої ініціативи і в межах повноважень можуть видавати нормативно-правові акти, у тому числі з питань протидії злочинності [15; 76].

Проте, проаналізувавши значну кількість праць науковців, які незважаючи на те, що здійснення кримінологічної експертизи нормативно-правових актів, які регулюють чинне законодавство України інколи не відповідають сучасним вимогам сьогодення через постійні потреби внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів експертного забезпечення сучасної кримінологічної політики. Водночас дослідження проблемних питань полягає щодо становлення самого інституту пробації в Україні, а саме у здійсненні кримінологічної експертизи нормативно-правових актів, що потребують його вдосконалення. Нині залишається значна кількість проблем для вдосконалення цього інституту.

Пробація в Україні є доволі новим інститутом, що знаходиться на стадії активного розвитку та удосконалення. Після прийняття Закону України «Про пробацію» почали виникати нові питання пов'язані із доцільністю та обґрунтованістю деяких положень пробації, та необхідністю приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами. Все це обґрунтовує потребу удосконалення механізму правового регулювання у сфері пробації.

Спираючись на реалії сьогодення, результати сучасних досліджень слід констатувати, що серед завдань, що потребують вирішення є такі: законодавчі – це удосконалення правового механізму запобіжної діяльності органів пробації України, вирішення кадрового питання у підборі висококваліфікованих співробітників (психологів, педагогів) для роботи з засудженими. Також потребує врегулювання механізму взаємодії органів пробації з іншими суб'єктами запобіжної діяльності в Україні, а саме: правоохоронними органами, органами державної влади, громадськими, урядовими, релігійними організаціями. Необхідною умовою ефективного запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації є забезпечення індивідуального виховного та педагогічного підходу до роботи з засудженими особами, які перебувають на

обліках в органах пробації для недопущення повторного вчинення ними кримінальних правопорушень, зниження рівня рецидиву покращення напрямків діяльності органів пробації щодо надання допомоги засудженим особам і звільненим з місць позбавлення волі.

Починаючи з 1981 року, ООН та Рада Європи ухвалювали документи, спрямовані на розширення заходів, альтернативних тюремному ув'язненню. Основні з них це такі: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №45/110 про Стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила, 1990 р.), Європейська Конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками (ETS №51, 1964 р.), Рекомендація №R (92)16 Комітету Міністрів Ради Європи про Європейські правила стосовно альтернативних покарань і заходів. У цілому ухвалено близько 20 резолюцій, що спрямовані на розвиток у країнах-учасниках ООН або Ради Європи заходів, альтернативних тюремному ув'язненню.

Сьогодні світова спільнота, зокрема, і Європейський Союз розглядають пробацію не як альтернативу ізоляції правопорушників від суспільства, а як заходи кримінально-правового реагування, що необхідні для виправлення та запобігання вчиненню повторних кримінальних правопорушень. До позбавлення волі вдаються лише в крайніх випадках, коли це відповідає інтересам безпеки потерпілого та суспільства або ресоціалізації правопорушника [70].

Запровадження пробації в Україні викликано вимогами, що висуває Європейський союз (далі – ЄС) до України для її вступу у Європейське співтовариство держав і з метою укладення угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Угода не лише закладе якісно нову правову основу для подальших взаємин між Україною та ЄС, а й слугуватиме стратегічним орієнтиром для проведення системних соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС.

Створити власну систему пробації Україні було рекомендовано Європейським союзом ще у листопаді 2006 року, коли експерти надали оціночну доповідь, що стосувалася визначення пріоритетів та оцінки потреб широкомасштабного проєкту реформування кримінально-виконавчої служби. Ці рекомендації сприйнято як стратегічне завдання реформування пенітенціарної системи України та створення на базі кримінально-виконавчої інспекції органу пробації європейського зразку, що знайшло відображення в указах Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року, «Про Концепцію реформування кримінальної юстиції» від 8 квітня 2008 року, «Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України» від 8 листопада 2012 року тощо [4, с. 317].

Також не менш важливим етапом щодо вдосконалення інституту пробації запровадження в кримінально-виконавчу систему канадського проєкту «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» відносно застосування Концепції реформування кримінальної юстиції щодо неповнолітніх у період 2013 – 2015 рр. Цілями проєкту була розробка методичної бази для неповнолітніх правопорушників, програм щодо корекції їх поведінки.

Важливим кроком також стала ратифікація Україною Стандартних мінімальних прави ООН відносно заходів, не пов’язаних з тюремним ув’язнення («Токійські правила»). Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 45/110 від 14 грудня 1990 р., що затвердила Токійські правила, містить звіт основних принципі щодо сприяння використовуванню заходів, не пов’язаних з тюремним ув’язненням, а також мінімальні гарантії для осіб, відносно яких застосовуються альтернатива тюремному ув’язненню. Токійські правила поширюються на всі сфер кримінально юстиції (від стадії порушення кримінального провадження до подальшої ресоціалізації засудженого). Важливо те, що Правила мають рекомендаційний характер і повинні застосовуватися з урахування політичних, економічних, соціальних і

культурних умов кожної країни, а також цілей і завдань її систем кримінального правосуддя. Згідно з Токійськими правилами, альтернативою тюремному ув'язненню можуть бути такі, як: усні санкції; зауваження; догани і попередження; умовно звільненні від відповідальності; покарання, пов'язані з покращенням у громадських правах; економічні санкції і грошові покарання (штрафи); конфіскація або постанова про експропріацію; компенсації жертві; умовне покарання або покарання з відстрочкою; умовне звільнення і судовий нагляд; ухвала про виконання суспільно корисних робіт; направлення до виправної установи з обов'язковою щоденною присутністю; домашній арешт; будь-який інший вид поводження, не пов'язаний з тюремним ув'язненням або поєднання перерахованих вище заходів.

Важливим також є те, що Правила рекомендують здійснювати такі профілактичні заходи, як індивідуальна робота, групова терапія, програма з місця проживанням правопорушника і особливо поводження з різними категоріям правопорушників. Токійські правила рекомендують заохочувати участь громадськості в процесі застосування заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, що слід розглядати, як надання членам суспільства можливості зробити свій внесок у справу захисту інтересів суспільства [152].

Ще одним документом, що був прийнятий з метою узагальнення та перегляду положень ряду актів Ради Європи щодо застосування пробації, як заходу, альтернативного ув'язненню, в системі заходів покарання правопорушників, на який орієнтується наша держава є Рекомендація №СМ/(2010)1КМРЄ про Правила Ради Європи про пробацію, який було прийнято Комітетом Міністрів Ради Європи 20 січня 2010 року.

Отже, Україною здійснено серйозний крок у сфері наближення юстиції України до міжнародних стандартів і впровадження у державі принципово нової системи заходів кримінально-правового характеру, в забезпеченні справедливого кримінального правосуддя, скорочення кількості ув'язнених та зміцненні громадської безпеки шляхом попередження та зменшення ризику вчинення правопорушень.

Водночас, упроваджуючи систему пробації, європейська практика акцентує саме на реалізації безпеки суспільства. Дослідники пробації Великої Британії зауважують: якщо за допомогою пробації вдасться уникнути повторних кримінальних правопорушень щонайменше серед 5 % правопорушників, до яких застосовано пробацію, наслідком цього буде гарантування безпеки одного мільйона громадян країни [137, с. 113-115].

Правила Рада Європи визначають пробацію як систему виконання в суспільстві покарань, призначених правопорушнику, що становить комплекс заходів виховного впливу. Пробація передбачає широке коло заходів і засобів виховного впливу таких, як: нагляд, контроль і надання допомоги, метою яких є залучення засудженого до суспільного життя, а також безпека суспільства. Цей документ містить вісім розділів (визначення; основні принципи; організація роботи та персонал; підзвітність і співпраця з іншими органами й агенціями; пробаційна робота; процедура нагляду (супервізії) за суб'єктами пробації; процедура розгляду скарг щодо проведення пробації, інспекція, моніторинг; інші види роботи в межах пробації; дослідження та робота із засобами масової інформації) та глосарій термінів [152].

У Правилах «орган пробації» означає структуру, створену для реалізації зазначених вище завдань і обов'язків. Залежно від національних особливостей діяльність служби пробації може включати функції щодо подання інформації та рекомендацій до суду та інших зацікавлених відомств для надання їм сприяння у прийнятті обґрунтованого та справедливого рішення; надання допомоги і підтримки засудженим, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, у підготовці до звільнення та соціальної адаптації; надання допомоги достроково звільненим; проведення заходів у рамках відновного правосуддя; надання допомоги жертвам злочинів [77].

Також визначено поняття «Служба пробації», що означає будь-яке відомство, передбачене законом для здійснення мети та завдань. Залежно від національних особливостей діяльність служби пробації може реалізовувати функції щодо надання інформації та рекомендацій суду й іншим зацікавленим

відомствам з метою сприяння в ухваленні обґрунтованого та справедливого рішення; надання допомоги та підтримки засудженим, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, у підготовці до звільнення та соціальної адаптації; контролю і надання допомоги достроково звільненим; проведення заходів у межах відновного правосуддя; надання допомоги потерпілим від злочинів [152 с. 22]. Одним із напрямів діяльності пробації, визначених Правилами, є постпенітенціарна адаптація – процес реінтеграції злочинця в соціумі на конструктивній основі в умовах планування цієї діяльності та здійснення нагляду за злочинцем [77; 80].

Проаналізувавши чинне законодавство нашої держави в сфері пробації, варто зазначити, що поняття чіткого визначення постпенітенціарної адаптації у нас досі не має. Передбачена Законом України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» передбачена велика кількість учасників процесу постпенітенціарної адаптації. Однак, невизначеність багатьох понять цього закону помітно впливає на ефективність всієї реабілітаційної роботи із звільненими [81].

Крім того, цим Законом не достатньо врегулювано положення про соціальну роботу при звільненні засуджених до довічного позбавлення волі в порядку помилування. Необхідно відзначити, що ця група засуджених специфічна з точки зору психічних і психологічних особливостей, а також у тому, що перш ніж такі засуджені зможуть скористатися правом прохання помилування їх соціальні зв’язки будуть якщо не повністю, то значно зруйновані. Тому для такої категорії засуджених необхідний особливий порядок звільнення та допомоги у влаштуванні.

Постпенітенціарна адаптація є доволі важливою складовою, що містить не лише діяльність уповноважених органів у формуванні правомірної поведінки, але і забезпечення можливості подальшої адаптації та соціалізації осіб, які відбували чи були звільнені від відбування покарання, допомога таким особам в здобутті освіти чи подальшому їх працевлаштуванні. Саме тому

вирішення цієї проблеми можливе за допомогою врегулювання положень про соціальну роботу та їх працевлаштування після звільнення, посилення контролю за реалізацією законодавства у сфері надання соціальної допомоги засудженим тощо. Також вважаємо за необхідне надати визначення поняття «постпенітенціарна адаптація» у ст. 2 Закону України «Про пробацію» та відповідно доповнити її пунктом 9 і викласти у такій редакції: «Постпенітенціарна адаптація – це сприяння та належне повернення особи, яка звільнилась з місць позбавлення волі до соціуму [138; 103].

В Україні пробацію здійснюють державні органи та ограни місцевого самоврядування, а також громадські об'єднання, так звані волонтери пробації. Проте приватні установи, які б займались постпенітенціарною адаптацією осіб, звільнених від відбування покарання, нині поки не функціонують.

Також вважаємо за необхідне проводити державну політику стосовно стимулювання створення приватних установ, що надаватимуть пробаційні послуги.

У п.п 19-20 Європейських правил пробації ідеться про залучення недержавного сектору до надання пробаційних послуг. Приватизація національних пенітеціарних систем сьогодні є надзвичайно поширеним феноменом, і в Правилах зазначено, що, не залежно від того, чи надаються пробаційні послуги приватними або державними організаціями, вони повинні діяти відповідно до інструкції та правил, вироблених уповноваженою владою [77, с. 22; 139].

П.п 21-34 Європейські правила пробації присвячені статусу персоналу органу пробації, критеріями відповідності осіб, які бажають працювати у цих структурах, навчанню й перепідготовці персоналу, особливостям роботи з окремими категоріями злочинців і потерпілих, а також залученню волонтерів до роботи в органах пробації [77].

Частина IV Європейських правил пробації сфокусована на такій функції служб пробації, як підготовка досудових доповідей. Стандарти Ради Європи щоди досудових доповідей полягають у наступному:

1) орган пробації може готувати та подавати досудові доповіді з метою допомогти судовим органам вирішити питання щодо доцільності притягнення до відповідальності злочинця та в разі доцільності притягнення до відповідальності щодо застосування найбільш адекватних санкцій і заходів;

2) доповідь повинна будуватися на чітко визначеній інформації, що повинна постійно коригуватися та підтверджуватися в процесі судового розгляду справи;

3) злочинець повинен мати можливість брати участь у підготовці доповіді;

4) думка злочинця повинна відображатися у доповіді;

5) злочинець або його представники повинні мати можливість знайомитися з доповіддю [152, с. 22].

Наступний підрозділ частини IV Європейських правил пробації сфокусовано на особливостях здійснення нагляду за злочинцями. Зазначається, що органи пробації можуть здійснювати нагляд до упродовж або після судового процесу, наприклад:

1) при умовному звільненні до слідства або суду;

2) упродовж періоду застави;

3) при умовному звільненні від кримінальної відповідальності;

4) при умовному невинесенні або умовному невиконанні вироку;

5) у разі умовно-дострокового звільнення [152].

П.п 76-80 сфокусовано на питаннях проведення виправної роботи. Так, зокрема, зазначено, що виправний вплив має бути спрямований на реабілітацію та припинення злочинної поведінки, тому він має бути конструктивним і пропорційним покладеним на злочинця санкціям. Правила закріплюють за органами пробації таку функцію, як робота з потерпілими від злочинів. Органи пробації повинні співпрацювати з особами, які надають послуги потерпілим і постійно інформують потерпілих про внесення рішень щодо злочинця. З іншого боку, органи пробації повинні «донести» до злочинця, яку шкоду він спричинив своїми діями [152]

Сьогодні в Україні є надзвичайно популярними питання ресторативної юстиції. Вони знайшли своє відображення і в Правилах: «Відновне правосуддя також може бути однією з функцій служби пробацій, проте це потребує чіткого закріплення та відповідного навчання офіцерів пробації».

Важливо наголосити, що Правила містять визначення поняття «ресторативна юстиція» та «потерпілий». «Ресторативна юстиція» передбачає підходи та програми, що ґрунтуються на декількох припущеннях: реакція на вчинення злочину має бути пов'язана з максимальним відновленням шкоди, завданої потерпілому; злочинцеві необхідно дати зрозуміти, що його поведінка є неприпустимою і що вона спричинила певні реальні наслідки для потерпілого та громади; злочинці повинні нести відповідальність за свої дії; громада має сприяти цьому процесу [140; 41]

«Потерпілий» означає фізичну особу, якій було завдано шкоду (включаючи фізичну або психологічну шкоду, емоційне страждання або економічні втрати) внаслідок дій або бездіяльності, що є кримінально караними. Поняття «потерпілий» може включати близьких родичів потерпілого або осіб, які перебували на його утриманні [140].

В Україні інститут ресторативної юстиції нині поки що відсутній. Він передбачає процедуру, у які особа, яка скоїла злочин, і постраждала сторона спільно оцінюють негативні наслідки скоєного злочину та визначають заходи щодо ліквідації або зменшення даних наслідків. Введення є доволі актуальним, оскільки, по-перше, воно б спростило роботу органів пробації в частині діяльності, що стосується нагляду та перевихованню осіб, які скоїли злочин, по-друге, такий інститут допоміг би зменшити кількість осіб, які притягались до кримінальної відповідальності за незначні проступки. Саме тому вважаємо за необхідне перегляд чинних нормативно-правових актів у сфері пробації та запровадження інституту ресторативної юстиції з подальшою регламентацією його функціонування.

Також слід запропонувати власне авторське визначення поняття «ресторативної юстиції» як одного із напрямків пробаційної діяльності,

сутність якого виявляється у спільному проведенні пробаційних заходів між потерпілим і правопорушником, які полягають в оцінці причин і умов вчинення кримінального правопорушення та їх негативних наслідків, а також спільному виборі заходів, що були б найбільш сприятливими та ефективними для роботи із суб'єктом пробації.

Правила, спираючись на багаторічний західний досвід, чітко дають зрозуміти, що функції пробації не обмежуються тільки наданням допомоги затриманим і наглядом за звільненими. Вони поширюються на всі стадії кримінального процесу, починаючи з арешту підозрюваного і завершуючи винесенням вироку та його виконанням. Майже у всіх європейських країнах організація, підготовка, виконання альтернативних санкцій, включаючи моніторинг і нагляд, стали основними завданнями служби пробації. При цьому активно використовується громадський потенціал. Сьогодні правову основу інституту пробації в Україні та діяльності органів пробації становлять Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінально-виконавчий кодекс України і Закон України «Про пробацію» тощо.

Як було зазначено, Закон України «Про пробацію» розроблявся з урахуванням європейських стандартів пробації. Із дванадцяти функцій служб пробації, визначених Правилами Ради Європи про пробацію, на орган пробації України покладено дев'ять (за виключенням програм відновного правосуддя, роботи з потерпілими від злочинів, засудженими-іноземцями та умовно-достроково звільненими від покарання у виді обмеження або позбавлення волі): доповідь суду про особу обвинуваченого; громадські роботи; оцінка ризику вчинення повторного злочину; індивідуальне планування роботи, заходи виховного характеру, оцінка результатів реалізації запланованих заходів, допомога в соціальній адаптації, надання повноважень персоналу щодо мотивації засуджених до виконання обов'язків, профілактика злочинності (взаємодія із зацікавленими організаціями).

В Україні, незважаючи на проведений комплекс реформ, досі простежується невідповідність національної практики застосування заходів, альтернативних позбавленню волі, Мінімальним стандартним правилам Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, що виявляється у недостатній матеріально-технічній базі та чисельності персоналу органу пробацію України, невідповідності обсягу покладених на неї завдань і функцій, викликає цілу низку актуальних питань. Водночас процес виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, не забезпечує соціально-виховного впливу на засуджених і переважно зводиться до формального контролю за виконанням засудженими обов'язків, покладених на них судом.

Отже, варто зазначити, що Україна зробила значні кроки щодо приведення нормативно-правових актів України до високих гуманістичних стандартів. Однак роботу у цьому напрямі не можна вважати до кінця завершеною, у зв'язку з чим пропонуємо:

1. Вдосконалити діяльність зазначених органів із дотриманням загальновизнаних прав і свобод людини в процесі виконання кримінальних покарань і досудового розслідування шляхом корегування до європейських стандартів.

2. На основі Правил Ради Європи про пробацію надано визначення поняття «постпенітенціарна адаптація» шляхом внесення змін до ст. 2 п-9 Закону України «Про пробацію». «Постпенітеціарна адаптація» – це цілеспрямована діяльність спеціально уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських установ та організацій, спрямована на забезпечення соціальної адаптації та допомоги особам, які були звільнені з місць відбування покарання, з метою залучення їх до нормальних умов життя.»

3. З метою підвищення ефективності проведення постпенітенціарної роботи з особами, звільненими від відбування покарання, а також розширення організацій, що уповноважені здійснювати таку діяльність та, враховуючи положення Правил Ради Європи про пробацію, проводити державну політику

стосовно стимулювання створення приватних установ, що надаватимуть пробаційні послуги.

4. Здійснити перегляд чинних нормативно-правових актів у сфері пробації та запровадити інститут ресторативної юстиції з подальшою регламентацією його функціонування.

Питання впровадження та сучасного стану функціонування національної системи пробації є однією з найактуальніших тем сучасної української правової науки. Попри те, що пробація знайшла своє втілення в національній правовій системі, цю тему активно досліджують науковці та практики, адже діяльність держави постійно спрямована на розвиток і поліпшення функціонування державних інституцій. Загалом посилена увага до пробації пов'язана з наявністю значного потенціалу щодо запобігання рецидиву злочинів, обґрунтована економічною доцільністю для держави та суспільства, а також моральними цінностями, що дають змогу реалізувати мету кримінальної політики найгуманнішими засобами.

3.2. Удосконалення організаційно-правових засад діяльності органів пробації, а також професійної підготовки їх персоналу – як перспективні напрями підвищення рівня запобігання кримінальним правопорушенням цими суб'єктами

Запровадження служби пробації безумовно приносить свої позитивні результат, оскільки сприяє суб'єктам пробації повернутися до нормального способу життя та не відчувати себе відкинутими від соціуму. Більшість завдань, що перш за все покладаються на персонал пробації, – це здійснення контролю та нагляду за суб'єктами пробації. Однак сьогодні постає питання перед органом пробації щодо удосконалення організаційно-правових засад, що досі викликають труднощі в їх практичній діяльності. Необхідність внесення коректив, змін і нововведень щодо удосконалення організаційно-правових засад

у діяльності органів пробації підштовхнули й умови воєнного стану. Одним із важливих проблемних питань органу пробації стало здійснення контролю та нагляду за порядком відвідуванням суб'єктами пробації, які перебувать на обліку та знаходяться на тимчасово окуповоних територіях, питання щодо їх безпечного перевезення на більш мирну територію в Україні. Також залишається невирішена проблема пристосування чинних нормативно-правових актів у сфері пробації до реалій сьогодення.

Як слушно підкреслив В. О. Навроцький, питання тлумачення та застосування норм, розрахованих на воєнний період, так само як їх вдосконалення, тривалий час не були в пріоритеті [172, с. 37].

М. І. Хавронюк з цього приводу вказує, що до прорахунків законодавства України на початок повномасштабного вторгнення можна віднести: недосконаліть нормативно-правових норм, що підлягають застосуванню в умовах війни; невідповідність окремих із цих норм міжнародним стандартам; надмірність юридичної відповідальності за певні діяння; відсутність спеціалізованих елементів системи кримінальної юстиції [90, с. 251].

За останні роки в Україні було запропоновано значну кількість концепцій і стратегій реформування діяльності органу пробації, які враховували, у тому числі попередній досвід бойових дій в окремих районах Донецької та Луганської областей.

Проте на думку А. Х. Степанюк, відносно велику кількість зазначених вище концепцій можна оцінити швидше як недолік, оскільки кожна наступна свідчить про невиконання попередніх [164, с. 59].

У результаті цього нормативно-правове вдосконалення пробації зіштовхнулося з ново фазою проблем під час тепершніх подій, пов'язаних з повномаштабним вторгненням російської федерації в Україну. На початку активних воєнних дій і розширення лінії фронту тисячі суб'єктів пробації були вимушені терміново змінювати місце проживання, що викликало проблеми контролю в діяльності органу пробації.

Відповідно до п. 3 гл. 4 р. 4 наказу 272/5 від 29.01.2019 «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» засуджені особи мають повідомити уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання до такої зміни або протягом трьох днів після зміни у письмовій формі [102].

Зазначені вимоги часто не дотримувалися, а пошуки місця проживання займали велику кількість часу, що призводило до їх систематичного порушення. Для швидкого реагування, ДУ «Центр пробації» було опубліковано інформацію, про те, що у разі зміни місця проживання, суб'єкт пробації зобов'язаний телефоном, електронною поштою або звернувшись особисто до будь-якого підрозділу пробації, повідомити про своє нове місце перебування. Окрім того, особам, які залишились на тимчасово окупованій території або в зоні активних бойових дій і не мали можливості повідомити працівника органу пробації про своє місце перебування у телефонному режимі, було запропоновано зробити це за допомогою месенджера у фейсбуці [153].

Проте в такому разі важливою залишається необхідність належного нормативного врегулювання питання про вимушену зміну місця проживання та повідомлення про нього до відповідного органу пробації за новим місцем проживання в умовах воєнного стану. Також доцільним вбачається внесення змін у частині розширення засобів зв'язку для повідомлення про зміну місця перебування в умовах воєнного стану.

Крім того, відповідно до положень Наказу, у разі зміни засудженими особами місця проживання до уповноваженого органу з питань пробації за новим місцем проживання у триденний строк надсилається запит про перевірку факту прибуття та проживання засудженої особи за новою адресою. Уповноважений орган з питань пробації за новим місцем проживання у десятиденний строк здійснює таку перевірку і в разі позитивного результату робить запит на особову справу, після отримання якої у триденний строк надсилає підтвердження про її отримання [102].

Труднощі та зміни, що відбуваються на сьогодні під час воєнного часу не дають можливості своєчасно в зазначені строки провести облік суб'єктів, які знаходяться на обліку в пробації, через втрату повністю із ними зв'язку. Проблеми виникли і у питаннях взаємодії, оскільки як на практиці, так і в нормативно-правовому регулюванні увага приділяється здебільшого одностороннім діям працівників пробації, а не громадськості та органам поліції [16, с. 51].

З цього приводу доцільним вбачається доповнити положення постанови Кабінету Міністрів України № 934 від 07.11.2018 «Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану», порядком евакуації та координації дій органами пробації України [165].

Слід звернути увагу, що у зв'язку зі зміною місця проживання потреба полягає у вирішенні низки інших проблем, які пов'язані з тим, що на обліку органів пробації центральних і західних регіонів України збільшилась кількість суб'єктів пробації, з якими працівники цього органу не можуть належно проводити пробаційну роботу внаслідок нестачі кадрів.

При цьому, у зв'язку з воєнними діями на території України окремі підрозділи пробації, філії та апарат Державної установи «Центр пробації» було повністю переведено на дистанційну форму роботи [141; 82]. У зв'язку з цим постала проблема в зменшенні ефективності діяльності органу щодо застосування заходів індивідуального плану до суб'єктів пробації, а також зменшилася кількість зустрічей із особами, які перебувають на їхньому обліку.

Вказані вище події стали передумовою розробки мобільного застосунку «Моя пробація», що дозволить автоматизувати ряд наглядових функцій, виконуваних органами пробації та сприятиме реалізації дистанційної роботи із засудженими [142]. При цьому до кінця невирішеними залишаються проблеми щодо застосування дистанційних форм впливу та контролю на суб'єктів пробації, а також питання запровадження та застосування мобільних додатків,

що потребують подальшого вдосконалення їх на практиці та відповідного нормативно-правового врегулювання в умовах воєнного стану.

Підсумовуючи зазначене, слід наголосити, що сьогодні проблемними питаннями, що потребують вирішення в діяльності органу пробації залишаються перш за все: 1) удосконалення та адаптування законодавства, щодо нагляду та соціально-виховної роботи органів пробації в умовах воєнного стану, що передбачає вирішення проблем, пов'язаних з обліком та реалізацією індивідуальних планів роботи із суб'єктами, які знаходяться на обліку в центрі пробації; 2) врегулювання та доповнення положень органу пробації у зв'язку з вимушеною евакуацією окремих категорій осіб, які знаходяться на окупованих територіях воєнного стану, а також евакуації структурних підрозділів і документації ДУ «Центр пробації»; 3) вдосконалення положень нормативно-правових актів, щодо зміни місця проживання суб'єкта пробації та врегулювання питань, пов'язаних із необхідністю повідомлення про це електронною поштою, телефоном або у письмовій формі».

Також не менш важливим, на нашу думку, напрямом підвищення рівня запобігання кримінальним правопорушенням є професійна підготовка персоналу органу пробації. Персонал органу пробації – це в першу чергу соціальний працівник, який володіє технологією надання соціальної допомоги суб'єкту пробації, здатний організувати роботу свого громадського помічника та процес виховного впливу на суб'єктів пробації. З урахуванням призначення пробації в зазначених підрозділах має бути присутня нормальна робоча атмосфера, що теж є не менш важливою складовою у якісному виконанні поставлених задач перед персоналом пробації. Зокрема йдеться про необхідність проведення соціально-психологічної роботи з персоналом органу пробації, спрямовану на підвищення ділових якостей. Проте навіть за станом соціально-психологічної роботи, що проводиться з персоналом пробації, одним з першочергових питань формування нового інституту в кримінально-виконавчій системі, це сприяння суб'єктам пробації у виправленні та подальшій ресоціалізації в суспільство, як повноцінного громадянина держави. Зокрема

представники служби пробації повинні мати базові знання з психології. При спілкуванні з суб'єктами пробації представнику служби пробації важливо розуміти та аналізувати механізм вчинення кримінального правопорушення та особливості поведінки особи правопорушника.

Організаційні навички надзвичайно важливі, оскільки представники служби пробації зазвичай працюють із значною кількістю суб'єктів пробації. Важливо, щоб персонал служби пробації діяли з співчуттям і розумінням. Вони повинні бути готові допомогти суб'єктам пробації повернутися в суспільство і пропонувати допомогу, коли це необхідно. Представники органу пробації повинні бути здатні дотримуватися того курсу дій, що, на їхню думку, найкраще підходить для суб'єкта пробації, з яким вони працюють навіть якщо іноді злочинець не згоден. Крім того, представник персоналу служби пробації повинен вміти визнавати, коли він помиляється, якщо прийняте ним певне рішення не призвело до бажаних результатів. Створення моделі пробації майбутнього містить етапи, що передбачають певний зміст: наповнення банку даних певними ситуаціями; створення певних ситуацій, у яких розв'язуються завдання, що стоять перед персоналом органу пробації; визначення блоку знань, умінь і навичок, якими повинен володіти персонал органу пробації; визначення системи якостей, якими повинен володіти представник органу пробації.

На основі зазначених компонентів повинна складатися освітня діяльність для забезпечення планованої моделі пробації.

Основними цілями створюваної моделі пробації є такі: визначення сучасних кваліфікаційних вимог для представників пробації, підбір і розстановка кандидатів на службу в пробацію, постійне підвищення освітнього та професійного рівня на основі безперервного освітнього процесу за такою системою: навчальний заклад – підвищення кваліфікації – підготовка і перепідготовка.

Ми вважаємо, що необхідність наявності у працівника соціальної освіти або ж навичок роботи в соціальній сфері обумовлена тим, що це сприятиме:

– по-перше, кращому розумінню суб'єктів пробації, зокрема їх індивідуальних характеристик, сприйняття їх особистості, без прив'язки до скоєного ними кримінального правопорушення та їх кримінального минулого, що в свою чергу повинно сприяти позитивним змінам;

– по-друге, здійснення професійних суджень у складних ситуаціях, що можуть завдати шкоди як суб'єкту пробації, так і громадськості;

– по-третє, якісне планування відповідних заходів для кожного конкретного суб'єкта пробації з метою сприяння позитивним змінам у їх поведінці, зменшенні ймовірності вчинення ними повторного кримінального правопорушення та їх реабілітації;

– по-четверте, якісне збалансування потреб, прав та обов'язків як суб'єкта пробації, так і загальних потреб захисту громадськості.

Щодо проблеми визначення сутнісного змісту різних видів пробації, то доцільність відтворення в їхніх специфічних ознаках змістовної особливості різних етапів пробаційної діяльності відповідно до етапів кримінального правосуддя вимагає врахування сучасних тенденцій його реформування. Відповідно, досудова пробація, безумовно, має передбачати впровадження елементів відновного правосуддя, а отже, здійснення медіаційних процедур [143, с. 131].

Крім того, орган пробації може інформувати засоби масової інформації і громадськість про діяльність служби пробації для ліпшого розуміння її ролі та значення для суспільства [83].

Отже, проаналізувавши особливості здійснення діяльності органу пробації, акцентуємо увагу на проблемних питаннях, а саме: недосконалості механізму та нормативно-правової бази інституту. Пробація в Україні на сьогодні перебуває на етапі свого розвитку та вдосконалення, а отже, є низка невирішених питань у діяльності вказаного органу, що потребують вирішення. З цією метою важливим також є врахування досвіду прогресивних іноземних держав щодо основних напрямів діяльності органу пробації та шляхів його вдосконалення.

Особливу увагу слід приділяти діяльності начальника служби пробації, який повинен знати відносини в колективі і вживати заходів до створення в ньому нормальної робочої атмосфери.

Відповідно до п. 84.1 Європейських пенітенціарних правил (Рекомендація Rec (2006) 2, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 11 січня 2006 року) «кожна пенітенціарна установа повинна мати начальника, який мусить володіти достатньою кваліфікацією для заміщення цієї посади в плані своїх особистих якостей, адміністративних навичок, належної професійної підготовки та досвіду.

Як показує практика, складнощі в роботі керівника служби пробації виникають, як правило, на ґрунті службових відносин, у першу чергу це стосується навантаження на персонал органу пробації, який іноді носить нерівномірний характер. Один працівник працює в повну силу, інший переробляє, третій недопрацьовує або погано виконує свої обов'язки. У деяких випадках це призводить до упереджених відносин керівника до підлеглого. У колективі працюють різні люди зі своїм сформованим або складним світоглядом і свідомістю, своїми цінностями і ставленням до справи, що іноді призводить до психологічної несумісності між персоналом. Це дуже серйозна проблема, яку керівник служби пробації в деяких випадках при відсутності професійного або життєвого досвіду, невеликого стажу роботи не може сам вирішити. Керівник підрозділу повинен ці питання розв'язувати з вищим керівництвом і вживати відповідних заходів у колективі.

Водночас нами було розроблено анкету, що складається з 23 питань для оцінювання рівня розвитку показника мотиваційно-цілісного компоненту професійної компетентності персоналу органу пробації – наявність позитивної мотивації до оволодіння професією. Більшість питань анкети стосувалося певних критеріїв мотивації та бажання до виправлення суб'єктів пробації, запобігання новим правопорушенням, недоліки законодавства, належне матеріально-технічне забезпечення та бажання підвищувати власний професійний рівень.

На думку більшості опитаних працівників пробації, чи покращилась ефективність роботи органу пробації, порівняно з роботою кримінально-виконавчої інспекції, 17,1 % дали відповідь, що це один і той самий орган, 26,4 % вказали, що діяльність органу зорієнтована на надання допомоги суб'єктам пробації [Додаток А]. Підвищення у навантаженні щодо видів виконання покарань мало часу залишає для індивідуальної роботи з суб'єктом пробації, а це призводить до зменшення ефективності.

Переважна більшість опитаних 76,2 % вважає, що потрібне спеціальне проходження навчання для отримання відповідного сертифіката кураторам пробації, і 23,1 % вказали «ні». Працівники також зазначили, що необхідна також спеціальна психологічна освіта, оскільки для проведення тренінгів необхідна робота психологів. Серед мотивів підвищення кваліфікації роботи та розвантаження працівників пробації в штаті на постійній основі повинен бути психолог якого і так залучають у 88,2 % для надання допомоги суб'єктам пробації, педагогів у свою чергу залучають 6,8 %, і тільки у 3,2 % – лікарів. Також потреба була у задіяні соціальних працівників і працівників Національної поліції [Додаток А].

Отже, сьогодні, в процесі формування служби пробації необхідно знаходити основні шляхи вирішення складних ситуацій, розв'язувати питання матеріально-технічного забезпечення, рівномірно розподіляти навантаження між співробітниками. Все це виключить можливі порушення законодавства та буде сприяти нормальній організації роботи, дозволить знизити рецидив злочинів серед підоблікових осіб служби пробації, тому що основна роль служби пробації полягає в соціально-правовому контролі за особами, які залишаються на волі, в рамках виконання покарань, не пов'язаних з висновком. Фактично це особлива форма контролю за особами, які перебувають в умовах випробування.

У ціннісному аспекті важливо, щоб персонал пробації поділяв переконаність у важливості для суспільства своєї професійної діяльності, в

можливості виправлення правопорушників в суспільстві за допомогою соціального, попереджувального впливу.

За результатами анкетування, на запитання, чи викликає довіру у громадськості служба пробації як система, що спроможна забезпечити безпеку суспільству 53,2 % дало відповідь, що велика кількість громадян не знає про існування служби пробації, 49,8 % громадяни не знають, чим займається служба пробації, 24 % наголосило на поганому інформуванні через засоби масової інформації щодо діяльності центрів пробації. Працівниками також було зазначено, що суспільство не вірить в перевиховання засуджених, оскільки цього не можуть забезпечити силові структури [Додаток А].

Разом з тим, працівник органу пробації в сучасних умовах – це, перш за все, соціальний працівник, який володіє технологією надання соціальної допомоги піднаглядним, здатний організувати роботу свого громадського помічника та процес виховного впливу на піднаглядних.

Отже, пробаційна робота є спеціалізованим аспектом соціальної роботи, що відповідно зумовлює необхідність наявності у персоналу пробації кваліфікації та відповідної освітньої підготовки.

Варто зазначити, що протягом багатьох років склалася система підготовки та перепідготовки персоналу на професійній основі, в навчальних закладах та в установах є необхідна методична та навчальна література, сучасні програми і тести, що дозволяють в належній формі підтримувати статус персоналу органу пробації. Проводяться заняття та ділові ігри, навчання і тестування, робота з удосконалення кваліфікаційних вимог для персоналу, вивчення нормативних-правових актів, більш поглиблено здійснюється навчання майбутнього персоналу в навчальних закладах.

Разом з тим, потрібно серйозніше поставитися до створення вітчизняної моделі пробації, для чого необхідно ввести спеціальність «Організація роботи служби пробації», визначити її цілі, завдання і зміст, розробити для неї відповідність кваліфікаційним вимогам, а на їх основі – робочі навчальні програми та плани, блок тематичних і методичних матеріалів.

Створення моделі пробації майбутнього містить етапи, що передбачають певний зміст: наповнення банку даних певними ситуаціями; створення певних ситуацій, в яких вирішуються завдання, що стоять перед персоналом; визначення блоку знань, умінь і навичок, якими повинен володіти персонал; визначення системи якостей, якими повинен володіти персонал органу пробації.

На основі зазначених компонентів повинна складатися освітня діяльність для забезпечення планованої моделі пробації.

Основними цілями створюваної моделі пробації є: визначення сучасних кваліфікаційних вимог для персоналу органу пробації, підбір і розстановка кандидатів на службу в пробацію, постійне підвищення освітнього та професійного рівнів на основі безперервного освітнього процесу за такою системою: навчальний заклад – підвищення кваліфікації – підготовка і перепідготовка.

Звісно ж, що магістратура університетів, факультети права, психології та соціальної роботи вищих навчальних закладів могли б (з урахуванням світової практики) готувати фахівців для системи пробації, що дозволило б вузам реагувати на її потреби і коригувати робочі навчальні програми дисциплін, що викладаються.

Взаємодія з вузами (які могли б займатися професійною підготовкою персоналу пробації на основі державних бюджетних завдань) дозволить забезпечити служби і відділи пробації підготовленими фахівцями в сфері психології, педагогіки, соціальної роботи співробітник пробації в сучасних умовах – це, перш за все, соціальний працівник, що володіє технологією надання соціальної допомоги піднаглядним, здатний організувати роботу свого громадського помічника і процес виховного впливу на суб'єктів пробації.

Як зазначено в Пункті 10.4 Токійських правил (прийняті Резолюцією 45/110 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 г.) конкретизує, що «правопорушникам, повинна у разі потреби, надаватися психологічна, соціальна і матеріальна допомога і повинні надаватися можливості для

зміцнення зв’язків з суспільством і для полегшення їх повернення до нормального життя в суспільстві» [91].

Зміст соціально-психологічної роботи з персоналом органу пробації дозволяє виокремити групу якостей, якими повинен володіти співробітник. До них відносяться ділові, оптимальні та професійні. За діловими якостями визначають загальну професійну придатність персоналу; за оптимальними – його психоемоційний стан, що складається із загального стану особистості, його характеристик, що є основою співробітника, здатного вирішувати поставлені завдання. Спеціальні професійні якості складаються зі сукупності отриманих ним знань про професії, спеціальності в цілому та умінні правильно застосовувати їх у своїй службовій діяльності.

На нашу думку, слід зазначити, що навичками, якими повинен володіти персонал служби органу пробації мають бути такі, як:

1. Міжособистісне спілкування з різними людьми вербальними і невербальними засобами. Персонал служби пробації повинні чітко та зрозуміло роз’яснити суб’єктам пробації їх права та обов’язки, умови їх випробувального терміну, часто коригуючи свій стиль спілкування і мову тіла таким чином, щоб переконатися, що особи їх розуміють і відчувають себе з ними максимально комфортно. Вони також повинні мати навички співпраці та спілкування з іншими працівниками правоохоронних органів і соціальними працівниками для надання підтримки суб’єктам пробації. Персонал служби пробації оцінює ситуацію і вибирає кращий стиль спілкування, що допомагає їм виразити себе якомога зрозуміліше.

2. Працівники служби пробації повинні мати базові знання з психології. При спілкуванні з правопорушниками персоналу служби пробації важливо розуміти психологію злочину, що вчинив правопорушник. Персонал служби пробації виявляє співчуття, щоб краще зрозуміти, що відчуває злочинець, з метою надання йому допомоги, а також з’ясовує, як їх звільнення може вплинути на суспільство. Персонал служби пробації використовує навички консультування, щоб надавати правопорушникам корисні поради, які

вони можуть використовувати в процесі повернення їх до звичайних умов життя.

3. Організаційні навички надзвичайно важливі, оскільки працівники служби пробації зазвичай працюють із значною кількістю суб'єктів пробації. Організаційні завдання можуть передбачати організацію зустрічей з правопорушниками, допомогу правопорушникам в організації співбесід з потенційними роботодавцями, а також написання та подання звітів про умовно-дострокове звільнення.

4. Персонал служби пробації працює із засудженими злочинцями, і деякі з цих людей є рецидивістами. Важливо, щоб персонал служби пробації діяли зі співчуттям і розумінням. Вони повинні бути готові допомогти правопорушників повернутися у співтовариство та пропонувати допомогу, коли це необхідно.

5. Персонал служби пробації повинен бути здатний дотримуватися того курсу дій, що, на їхню думку, найкраще підходить для суб'єкта пробації, з яким вони працюють, навіть якщо іноді злочинець не згоден. Крім того, персонал служби пробації повинен вміти визнавати, коли він помиляється, якщо ухвалене ним певне рішення не призвело до бажаних результатів. Персонал служби пробації працює з людьми, які повертаються в суспільство, тому розвиток м'яких навичок таких, як: вирішення проблем, допомагає їм приймати обґрунтовані рішення та знаходити найбільш відповідні рішення, що відповідають вимогам або керівним принципам пробації. Крім того, персонал служби пробації, який використовує ефективні навички вирішення проблем, можуть потім навчити цим навичкам правопорушників, з якими вони працюють. Навчання правопорушників навичкам вирішення проблем, критичного мислення може допомогти їм краще зрозуміти наслідки своїх дій і те, як вони впливають на їх співтовариство.

6. *Гнучкість і відкритість до змін*. Щоденні завдання персоналу служби пробації можуть бути різними. Персонал органу пробації працює з кількома

правопорушниками, судами та громадськими службами, тому вони очікують, що їх розклад зміниться в залежності від цих інших факторів.

Зазначений комплекс якостей є основоположним у роботі персоналу органу пробації, тому що слабка професійна підготовленість не сприятиме його роботі із засудженими, що спрямована на надання їм допомоги та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. Слабкий у фізичному, моральному відношенні персонал не зможе працювати з раніше судимою людиною, яка може бути більш досвідченою в порівнянні з молодим персоналом пробації. У зв'язку з цим робота над вдосконаленням зазначених якостей персоналу є першочерговим. Для цього він повинен працювати над собою. Важливо, щоб йому надавали допомогу старші товариші, його керівники, психологи і фахівці в області бойової, фізичної та службової підготовки.

Досягненню поставленої мети сприятимуть повна комп'ютеризація робочих місць, використання програмного забезпечення, автоматизація робочих місць, що повинна бути забезпечена банком даних підоблікових осіб. Автоматизоване робоче місце (АРМ) – це не тільки сфера наукової організації праці, а й підвищення ефективності роботи співробітників, здатне забезпечити виконання поставленого завдання в більш швидкий час. Використання досягнень АРМ сприяє ідентифікації вкладених зусиль у загальну діяльність колективу пробації, створює певний порядок і послідовність проведених дій.

Введення нової спеціальності «Організація роботи служби пробації» в освітніх установах МВС і ДКВС, впровадження автоматизованого робочого місця співробітника пробації спрямовані насамперед на якісне зростання співробітників пробації, а в кінцевому результаті – на досягнення головної мети – ресоціалізації та недопущення повторних кримінальних правопорушень з боку підоблікових осіб.

Для прикладу в Ірландії ступінь соціальної роботи для працівників пробації був введенний у вересні 2004 року, що замінив диплом із соціальної

роботи та диплом сертифікат кваліфікації в галузі соціальної роботи. Проходження такої програми вимагає завершення дворічного (прискорене навчання) або трирічного курсу, під час якого студенти завершують академічні модулі, що охоплюють низку предметів, а також дві практики. Після завершення навчання та отримання відповідного ступеня, особі необхідно пройти річний курс стажування для того, щоб мати право стати працівником пробації. Окрім того, працівники пробації повинні бути зареєстровані як соціальні робітники та зобов'язані поновлювати свою реєстрацію в органі пробації кожні три роки, тим самим демонструючи збереження та постійний розвиток своїх професійних знань, навичок та умінь.

Підсумовуючи зазначимо, важливість наявності у працівника соціальної освіти або ж навичок роботи в соціальній сфері обумовлена тим, що це сприятиме:

– по-перше, кращому розумінню суб'єктів пробації, зокрема їх індивідуальних характеристик, сприйняття їх особистості, без прив'язки до скоєного ними кримінального правопорушення та їх кримінального минулого, що в свою чергу повинно сприяти позитивним змінам;

– по-друге, здійснення професійних суджень у складних ситуаціях, що можуть завдати шкоди як суб'єкту пробації, так і громадськості;

– по-третє, якісне планування відповідних заходів для кожного конкретного суб'єкта пробації з метою сприяння позитивним змінам у їх поведінці, зменшенні ймовірності вчинення ними повторного кримінального правопорушення та їх реабілітації;

– по-четверте, якісне збалансування потреб, прав та обов'язків як суб'єкта пробації, так і загальних потреб захисту громадськості.

Пробація визначається як виправна практика, що контролює та реабілітує засуджених для відбування покарання в громаді.

3.3. Підвищення рівня взаємодії уповноважених органів з питань пробації з іншими суб'єктами запобігання кримінальним правопорушенням – як один із шляхів удосконалення їх діяльності

Важливим завданням юридичної науки для підвищення ефективності боротьби зі злочинністю є вироблення напрямів кримінально-правової, кримінальної процесуальної та кримінально-виконавчої політики, в тому числі і визначення взаємозв'язку між суб'єктами, що здійснюють цю діяльність.

Сьогодні одним з актуальних питань, що потребує вирішення є забезпечення співпраці (взаємодії) органів пробаціїі з правоохоронними органами, іншими органами та організаціями, а також окремими громадянами, яка повинна ефективно впливати на роботу з правопорушниками, сприяти не лише запобіганню вчинення повторних кримінальних правопорушень серед осіб, які вже їх вчинили, а й виправленню таких осіб та їх ресоціалізацію. У цьому запорука успіху як персоналу служби пробації, так і суспільства в цілому. Враховуючи актуальність проблематики, необхідно визначити напрями, форми та механізм такої взаємодії, шляхом формування нових і вдосконалення норм законодавства та практики їх застосування.

Над дослідженням цього напряму працювали такі вчені, як: Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, О. Л. Копиленко, Є. Ю. Бараш, М. В. Буроменський, В. В. Голіна, О. Б. Загурський, К. П. Задоя, О. М. Лемешко, М. С. Строгович, П. Л. Фріс та ін. Проте ґрунтовне дослідження проблем, що виникають у процесі взаємодії органу пробації із правоохоронними органами, іншими органами та організаціями поки залишається актуальним та невирішеним.

Будь-яка система потребує цілісного функціонування, що неможливе без налагодженої взаємодії і якісної співпраці між різними владними структурами. Це стосується також діяльності служби пробації та її взаємодії з іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, громадськими організаціями та окремими громадянами.

При аналізі самого поняття «взаємодія» з філософської точки зору, Л. О. Фещенко виокремлює такі основні його положення:

– взаємодія має місце лише тоді, коли явища існують водночас;

– наявність у взаємопов'язних елементів схожих властивостей;

– взаємодія явищ, що мають між собою взаємний зв'язок і взаємообумовлені;

– при взаємодії об'єкти змінюються;

– здатність кожного із взаємопов'язних об'єктів виступати одночасно і причиною, і наслідком;

– можливість настання позитивних і негативних наслідків взаємодії [84, с.70].

Поняття взаємодія розглядається А. Кулішом, як спільна діяльність правоохоронних органів, яка повинна мати такі ознаки, як цілеспрямованість (прагнення до основної значимої мети); інтегрованість (взаємозв'язок і взаємозалежність суб'єктів спільної діяльності); структурованість (чіткість взаємного розподілу функцій і відповідальності); узгодженість (взаємна обумовленість дій взаємодіючих суб'єктів); організованість або керованість (підпорядкованість певному порядку діяльності); результативність (здатність досягати позитивних результатів) [158, с. 92].

На думку Ю.С. Назара, така позиція певною мірою звужує зміст поняття взаємодії. Оскільки на практиці відомі численні випадки реалізації узгоджених заходів кількома суб'єктами для досягнення спільної мети без її правової регламентації через недосконалість нормативно-правової бази або ж відставання правового регулювання від динаміки розвитку суспільних відносин. Тобто взаємодія можлива і без правового регулювання і відповідно вона, не є обов'язковою ознакою, але, безперечно, наявність нормативно-правової бази сприяє підвищенню дієвості такого процесу [71, с. 13].

Одним з найбільш поширених вказівок є те, що взаємодія – це «узгоджена діяльність» або просто «спільна діяльність». Також доволі поширені теоретичні позиції, акцентують увагу на узгодженості діяльності суб'єктів взаємодії за

програмними цілями системи. У значній кількості джерел вказується на множинність суб'єктів взаємодії, що, безумовно, є важливою ознакою, оскільки взаємодія можлива, як мінімум, при наявності двох сторін.

Досліджуючи категорію «взаємодії», не варто забувати про засоби реалізації цілей і завдань того чи того виду (форми) взаємодії, які в їх сукупності прийнято називати «механізмом взаємодії». Його суть полягає в тому, що він інтегрує основні елементи взаємодії, дозволяє розкрити їх взаємозалежність і порядок реалізації.

Отже, взаємодія – це певний вид взаємозв'язку суб'єктів, які вирішують єдині або спільні завдання і виявляється в їхній спільній або узгодженій діяльності.

Що стосується визначення поняття взаємодії органів пробації із правоохоронними органами, іншими органами та організаціями, то – це сукупність спільних взаємоузгоджених дій уповноважених суб'єктів, основною метою яких є виконання завдань, що покладені на орган пробації, зокрема спрямованих на виправлення та ресоціалізацію осіб – суб'єктів пробації, що може відбуватись у різних формах та за допомогою спільно визначеного плану дій.

У Рекомендації CP/REC (2010) 1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію зазначено, що служба пробації повинна співпрацювати у взаємодії з іншими державними або приватними організаціями та місцевими органами місцевого самоврядування для того, щоб сприяти залученню засуджених у життя суспільства. Необхідна скоординована та взаємодоповнювальна діяльність різних відомств на основі застосування різних галузей науки для вирішення часом складних проблем засуджених і гарантування безпеки суспільства.

Взаємодія органу пробації з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями здійснюється для ефективного виконання покладених на них завдань, якісної та своєчасної організації наглядових заходів, соціально-виховної роботи, здійснення заходів з

підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк до звільнення, реалізації інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та ін. Взаємодія уповноважених органів з питань пробації з органами влади, підприємствами, установами та організаціями здійснюється з початку і до завершення роботи з суб'єктом пробації.

У процесі своєї діяльності орган пробації тісно взаємодіє із такими суб'єктами: правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та організаціями, а також підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, а також окремими громадянами.

Водночас більшість опитаних нами респондентів на питання, які фактори ускладнюють взаємодію служби пробації з іншими правоохоронними органами й органами виконавчої влади зазначило, що: 57,1 % – недостатній рівень правової регламентації взаємовідносин суб'єктів пробації, 41,4 % – дефекти організаційного механізму взаємодії, 13 % – низький рівень науково-методичного забезпечення, 24,7 % – відсутність системи оцінки внеску взємодіючих структур у досягненні цілей. Також відсутність забезпечення пробації коштами на доставку засуджених у підрозділ призводить до зменшення їхньої ефективності у виконанні роботи [Додаток А].

Отже, більшість опитуваних вказали, що основними завданнями, що стоять перед системою підвищення кваліфікації персоналу органу пробації вважають набуття професійних компетентностей та отримання допомоги та співпраці у вирішенні проблем.

Персонал органу пробації прагне до взаємодії і підтримки з боку правоохоронних органів, органів виконавчої влади, а також виявляють ініціативу й активність у застосуванні нових пробаційних програм і технологій.

До основних форм взаємодії органу пробації з іншими суб'єктами належать: здійснення заходів, спрямованих на надання послуг щодо

ресоціалізації суб'єктів пробації, складання і погодження планів спільних дій; спільне визначення та погодження форм і методів соціальної роботи, спільна проектна діяльність інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування, обмін методичною літературою, аналітичними та інформаційно-довідковими матеріалами; організація та проведення науково-практичних конференцій, круглих столів; висвітлення у засобах масової інформації актуальних питань соціальної роботи з особами, які перебувають на обліку в уповноважених органах з питань пробації.

Основними напрямами взаємодії є надання послуг, спрямованих на мінімізацію виявлених криміногенних потреб суб'єктів пробації (житло, освіта, робота, матеріальне становище, контроль над поведінкою та мисленням, психічний стан, зловживання алкоголем, зловживання наркотичними засобами, стосунки у суспільстві, стосунки з рідними та близькими, ставлення до правопорушення, готовність до змін); організація контролю за поведінкою суб'єктів пробації під час їхнього перебування на обліку та виконанням плану індивідуальної роботи; залучення до процесу ресоціалізації суб'єктів пробації; внесення пропозицій щодо вдосконалення взаємодії сторін.

Орган пробації відповідно до законодавства взаємодіє як з державними органами, так і з недержавними інституціями. Під час здійснення своїх повноважень взаємодія відбувається із судами, прокуратурою, Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України, установами виконання покарань і слідчими ізоляторами, військовими комісаріатами, сервісними центрами МВС, з адміністрацією установ, підприємств та організацій, де працює засуджений, суб'єктами соціального патронажу (органами соціального захисту населення, центрами зайнятості, центрами соціальної адаптації, спеціальними будинками-інтернатами, закладами для бездомних осіб, центрами обліку бездомних осіб, територіальними центрами соціального обслуговування, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, закладами соціального обслуговування, службою у справах дітей, закладами соціального захисту дітей, закладами

охорони здоров’я, виконавчими органами сільської, селищної або міської ради), громадськими, благодійними, релігійними організаціями та ін. Крім того, орган пробації може інформувати засоби масової інформації і громадськість про діяльність служби пробації для ліпшого розуміння її ролі та значення для суспільства [83].

За результатами анкетування щодо суб’єктів, які залучалися як додаткові спеціалісти із якими в подальшому відбувалась тісна взаємодія та співпраця було отримано такі результати: у 4,2 % випадків це були лікарі, 19,4 % – психологи, і тільки 2,8 % з них – педагоги, 0,4 % – волонтери [Додаток Б].

В Україні на сьогодні створено близько 600 регіональних органів пробації, що працюють із засудженими, які відбувають покарання без ізоляції від суспільства або звільняються з місць позбавлення волі. Понад 400 із них уже залучають до роботи з правопорушниками волонтерів. Цей напрям лише набирає обертів, але з великою швидкість та впевненістю.

Волонтерство у пробації – це допомога людям, які оступилися в житті, вчинили кримінальне правопорушення, але не становлять загрози для життя і здоров’я інших людей і відбувають покарання в громаді. Ці люди прагнуть позитивних змін і хочуть стати частиною цієї громади, проте мають різноманітні проблеми та потреби, що самостійно не можуть вирішити. Надаючи підтримку суб’єктам пробації, вони дають їм надію на краще, а в суспільстві вони долучаються до гарантування безпеки. У наш час освіта є важливою для хорошого працевлаштування та розвитку навиків комунікації. А відсутність стабільного доходу, невміння безконфліктно вирішувати суперечки та доволі низький загальний рівень розвитку є одним з найпоширеніших проблем, що призвели до вчинення кримінального правопорушення. Невирішені проблеми є ризиком вчинення нових правопорушень. Волонтер може навчити, як взаємодіяти в команді, освоїти нове для перспективи в подальшому. Волонтер – це людина, яка інколи може стати для підопічного близьким та вірним товаришем, якому можна довіритись, відкритись і поділитись думками.

Основними завданнями волонтерів пробації є сприяння органу пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи. Волонтери пробації здійснюють свої повноваження під керівництвом персоналу органу пробації, положення про організацію діяльності волонтерів пробації затверджується центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері пробації. Волонтером пробації може стати фізична особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку, уповноважена органом пробації та волонтерською організацією на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній та безоплатній основі. До волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, не залучаються особи, які мають не погашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість, а також особи, які раніше були виключені уповноваженим органом з питань пробації зі складу волонтерів пробації через допущення дій і вчинків, що негативно вплинули на репутацію волонтера пробації, уповноваженого органу з питань пробації, порушили права суб'єктів пробації. Отже, волонтерська діяльність в пробації – це велика соціальна відповідальність і певний ризик, тому до здійснення волонтерства можуть бути допущені виключно громадяни, які це усвідомлюють і мають навички вирішення конфліктних та складних ситуацій. Волонтери пробації здійснюють свої повноваження під керівництвом персоналу органу пробації.

Волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією, здійснюється волонтерами пробації за такими напрямами: участь у проведенні соціально-виховної та індивідуально-профілактичної роботи із суб'єктами пробації, сприяння у працевлаштуванні суб'єктів пробації, залученні їх до навчання та соціально корисної діяльності, участь у перевірці виконання обов'язків, покладених судом на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, організація виховних і благодійних заходів, акцій за різними тематичними напрямами, надання консультацій правопорушникам та їх сім'ям (наприклад, у вигляді допомоги з отримання певних документів) [92].

Взаємовідносини служби пробації виступають сполучною ланкою всіх суб'єктів пробаційного процесу в запобіганні кримінальним правопорушенням.

Наприклад, з рецидивною злочинністю можна впоратися шляхом вибудовування системної взаємодії служби пробації з місцевими поліцейськими служби, з правоохоронними органами в цілому, з місцевими органами, органами місцевого самоврядування, охорони здоров'я, освіти, служби зайнятості та соціального захисту населення, а також з державними організаціями та засобами масової інформації.

Так, зокрема територіальні органи Національної поліції України виконують: ухвали суду та клопотання (подання) уповноваженого органу з питань пробації про передання матеріалів для проведення подальших розшукових заходів за формою щодо осіб, місцезнаходження яких невідоме; ухвали суду про привід засуджених осіб, які ухиляються від явки до суду, у зв'язку з розглядом внесеного уповноваженим органом з питань пробації клопотання (подання) [17].

Підрозділи інформаційно-аналітичної підтримки територіальних органів Національної поліції України за запитами персоналу уповноваженого органу пробації надають інформацію щодо розшуку, притягнення до кримінальної або адміністративної відповідальності засуджених осіб, які перебувають на обліку в уповноваженому органі з питань пробації. Після отримання повідомлення у вигляді сповіщення про засуджену особу ці підрозділи забезпечують унесення таких відомостей засобами інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» до відповідних баз (банків) даних єдиної інформаційної системи МВС [102].

Звертаємо увагу на те, що взаємодія пробації з іншими правоохоронними органами в запобіганні кримінальним правопорушенням повинна бути направлена на зміцнення законності і правопорядку, запобігання та профілактику правопорушень і кримінальних правопорушень особами, засудженими без ізоляції від суспільства.

Для ефективної взаємодії пробації з правоохоронними органами, іншими органами та організаціями в запобіганні кримінальним правопорушенням необхідне функціонування дієвого організаційного механізму. Основна його

мета повинна полягати у забезпеченні комплексного використання методів управління для сприяння раціональному розподілу завдань між вказаними органами та якісним плануванням спільних дій. Для цього в державі повинен бути розроблений механізм правового регулювання.

З огляду на те, що діяльність органу пробації в Україні є новою та лише починає розвиватись, відповідно механізм правового регулювання процесу взаємодії поки є нерозробленим. Відсутність ж правових норм, які б чітко регламентували умови та порядок взаємодії органу пробації з правоохоронними органами, іншими органами та організаціями є причиною виникнення прогалин та суперечностей, що призводять до відсутності взаємоузгодженості в діях вказаних органів.

З іншого боку, діяльність служби пробації, не обмежується лише контрольною функцією, що було притаманне її попереднику – кримінально-виконавчій інспекції, та відповідно не може стабільно розвиватися виключно в строгих рамках правових приписів. У такому випадку оптимальним варіантом слід визнати поєднання імперативних і диспозитивних норм, закріплених у нормативно-правових актах.

Окрім того, механізм взаємодії служби пробації з правоохоронними органами, іншими органами та організаціями повинен відповідати вимогам щодо їх функціональності, гнучкості, соціальної орієнтованості й інтенсивності. Саме тому, для того, щоб у нас склалася дієва модель функціонування пробації, потрібне формування та розвиток оптимального механізму взаємодії в цій сфері.

Оскільки основною метою пробаційної діяльності є не покарання особи за вчинене нею діяння, а саме виправлення та ресоціалізація, тобто пристосування її до нових умов життя після тривалого перебування її в ізоляції від звичайного способу життя в установах відбування покарання, формування у неї позитивних навичок та правової свідомості, відповідно і мета взаємодії органу пробації з іншими органами повинна бути спільною.

Для успішного здійснення пробації повинні бути застосовані як звичні методи впливу на осіб, які відбувають покарання без позбавлення волі, так і нетрадиційні, які не є характерними, зокрема для методів та форм, що використовуються у правоохоронній чи судові діяльності.

У цьому випадку необхідно спиратись на соціальну орієнтацію та обирати найбільш оптимальні методи та засоби спільної діяльності, що не пов'язані з покаранням, переслідуванням чи осудом осіб – суб'єктів пробації. Слід провести ретельний аналіз компетентностей органів пробації та правоохоронних органів, а також інших органів та організацій, здійснити моніторинг застосовуваних форм і методів роботи з правопорушниками, їх аналіз на предмет виявлення найбільш ефективних форм і методів. Усе це слід проводити з урахуванням змін поточного законодавства та виявленням потреб правозастосування на практиці, що сприятиме пошуку шляхів стабілізації кадрового персоналу служби пробації та інших суб'єктів пробаційного процесу.

Що стосується виокремлення основних форм взаємодії органу пробації із органами Національної поліції України, зокрема із дільничними офіцерами поліції, органами ювенальної превенції, то основний їх зміст полягає у нагляді за виконанням особами, звільненими від відбування покарань з випробуванням обов'язків, покладених на них законом і судом; обмін інформацією про суб'єктів пробації; повідомлення фактів про підготовку або вчинення нових кримінальних правопорушень суб'єктами пробації; контроль за способом життя і поведінкою осіб, звільнених від відбування покарань з випробуванням за місцем їх проживання та роботи; спільне планування та проведення не рідше одного разу на квартал заходів профілактичного характеру щодо осіб звільнених від відбування покарань з випробуванням, спільних нарад.

Слід зазначити, що більшість форм взаємодії мають декларативний характер, що не відбиває ступінь інтенсивності заходів (зокрема, в плані періодичності та інших параметрів) залежно від поведінки особи, яка знаходиться під наглядом в період пробаційного нагляду. Якщо обсяг обов'язків, які виконує засуджений і щодо виконання яких здійснюється

контроль служби пробації і поліції, визначається законом і судом, то сама поведінка засудженого має бути предметом впливу, з приводу якого і слід формувати ті чи ті форми взаємодії. Можна припустити, що діапазон можливих форм поведінки, засуджених від точного виконання вимог закону до злісного ухилення від виконання повинен припускати і диференціацію змісту спільно проведених заходів. Разом з тим, окремі пункти аналізованих проблем, на наш погляд, мають декларативний характер через труднощі їх реалізації.

Слід також зазначити серйозну диспропорцію взаємодії служб пробації з дільничними офіцерами поліції. Потреби служби пробації в «підключенні» дільничних інспекторів істотно вище, ніж зацікавленість останніх. Це пояснюється тим, що функції поліції є більш універсальними, в тому числі в частині можливості застосування заходів адміністративного примусу.

Причини неефективності взаємодії виявляється в низці чинників, що обумовлюють відомчу роз'єднаність правоохоронних органів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: недоліки кадрового забезпечення, слабке матеріально-технічне забезпечення, недосконалість методичних рекомендацій.

У свою чергу, потенціал примусового впливу служби пробації суттєво обмежений. Відповідно, співробітник служби пробації фактично перебуває у залежності від активності дільничних поліцейських, які нерідко дійсно не можуть надавати якісне сприяння через великий обсяг здійснюваних заходів за іншими напрямами правоохоронної діяльності. Вважаємо, що саме такі ділянки взаємодії повинні піддаватися найбільш детальній регламентації.

Є законодавчо визначені ресурси, за допомогою яких при проведенні оперативно-профілактичних або оперативно-розшукових заходів можлива оптимальна «розстановка сил», тим більше, з огляду на той факт, що галузева спеціалізація правоохоронної діяльності, по-перше, дозволяє отримувати кращі результати, а по-друге, більш точно визначає межу відповідальності конкретної посадової особи.

У Законі України «Про пробацію», міститься лише «схематичне» оформлення взаємодії суб'єктів пробаційного нагляду, що, частково компенсується тим, що взаємодія відображається у принципах пробації. Відповідно до статті 5 Закону України «Про пробацію» одним із принципів, на якій ґрунтується діяльність вказаного органу, є взаємодія з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами. Крім того ст. 21 Закону передбачено, що орган пробації під час виконання, покладених на нього завдань, взаємодіє в установленому цим Законом та іншими нормативно-правовими актами порядку з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями [103].

Проте більш деталізованої процедури взаємодії органу пробації з іншими суб'єктами Законом чи іншими нормативно-правовими актами поки нерегламентована, що призводить до відсутності узгодженості дій між вказаними суб'єктами під час здійснення пробаційної діяльності. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне розробку чітких, несуперечливих інструкцій, правил, наказів або ж єдиного нормативно-правового акта, що містив би відповідні норми.

Отже, проаналізувавши норми ЗУ «Про пробацію» слід зауважити, що його норми лише частково зачіпають процес взаємодії пробації з органами державної влади та місцевого самоврядування (ст. 21). Проте у вказаному нормативно-правовому акті відсутній порядок взаємодії із іншими органами та організаціями такими, як: суд, правоохоронні органи, громадські об'єднання, підприємства, установи, організації тощо. Враховуючи відсутність правової регламентації порядку взаємодії органу пробації з органами виконавчої влади та громадськими організаціями, вважаємо за необхідне внести відповідні зміни до ЗУ «Про пробацію», доповнивши його окремим розділом «Взаємодія органу пробації з державними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування України, підприємствами, установами, організаціями, незалежно від форм власності, громадськими організаціями та окремими

громадянами». У структурі вказаного розділу обґрунтовано визначити окремі статті загальних умов і порядку взаємодії органу пробації з: іншими правоохоронними органами, органами освіти, органами охорони здоров'я, судовими органами, громадськими об'єднаннями, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності та окремими громадянами.

Також доцільним було б прийняття спільного наказу (так званої міжвідомчої інструкції), що стосувався б регламентації взаємодії уповноваженого органу з питань пробації України з Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України, судами та установами виконання покарань у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами прбації, з визначенням таких окремих розділів, як: 1. Загальні положення, 2. Основні напрями взаємодії, 3. Основні форми взаємодії: 3.1. Організація реалізації державної політики у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами пробації; 3.2. Профілактика кримінальних та інших правопорушень; 3.3. Виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються пробаціонерами; 3.4. Контроль та нагляд за поведінкою підоблікових осіб; 3.5. Надання допомоги та сприяння у працевлаштуванні, здобутті освіти, медичного забезпечення суб'єктам пробації; 3.6. Розшук та затримання осіб, які ухиляються від виконання покарань не пов'язаних з позбавленням волі та підоблікових осіб місце знаходження яких невідомо. 3.7. Удосконалення правової бази профілактики кримінальних правопорушень суб'єктів пробації; 3.8. Забезпечення досудової пробації; 3.9. Здійснення пенітенціарної пробації. Автором запропоновано проєкт даного наказу, в якому викладено основні положення та визначено основні напрями взаємодії [Додаток Е].

Отже, результати дослідження поняття «взаємодія» в контексті обраної проблематики диктують необхідність визнання спільної мети суб'єктів пробації як безперечного атрибута їх взаємовідносин. Фактично ця мета визначена

Законом України «Про пробації» та полягає в забезпеченні необхідного рівня безпеки суспільства за допомогою корекційного впливу на особу, яка вчинила злочин. З огляду на факт того, що в кожній конкретній ситуації пробаційний вплив виявляється на ту чи ту персонально певну особу, що перебуває в тій чи тій мірі кримінальної занедбаності, вважаємо, що при наявності спільної сумісної мети слід також ввести мову про необхідність спільних результатів у вигляді досягнення стабільного поліпшення як життєвої ситуації, так і поведінки конкретної особи, яка перебуває під наглядом. Вважаємо, що така постановка питання дозволить більш ефективно організовувати взаємодію суб'єктів пробації.

2. Організаційно-правовий механізм взаємодії служби пробації з іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадськими організаціями та окремими громадянами – це сукупність спільних взаємоузгоджених дій уповноважених суб'єктів, основною метою яких є виконання завдань, що покладені на орган пробації, зокрема спрямованих на виправлення та ресоціалізацію осіб – суб'єктів пробації, що може відбуватись у різних формах та за допомогою спільно визначеного плану дій.

3. Взаємодія в рамках пробаційного процесу є не стільки одна з можливих форм організації діяльності служби пробації, скільки невід'ємна частина цієї діяльності. Взаємодія виступає системо утворювальною ознакою пробації як такої, а служба пробації – основною сполучною ланкою взаємовідносин між усіма суб'єктами пробаційного процесу.

4. Взаємодія суб'єктів повинна здійснюватися у формі спільної і узгодженої діяльності. Ознака спільності передбачає, що суб'єкти взаємодії цілеспрямовано використовують наявні у них ресурси (матеріальні, кадрові, організаційні) об'єднують їх, посилюючи ефективність відповідних заходів. Узгодженість передбачає наявність необхідного рівня синхронізації взаємодії з часу, простору, об'єкта впливу й іншим параметрам. Спільність і гласність дій є

необхідними умовами досягнення ефективності взаємодії. Без цього неможливий соціально корисний результат, на який розраховує законодавець, формулюючи відповідні правові приписи, і який є предметом соціального очікування в контексті функціонування інституту пробації.

5. Специфіка пробаційної діяльності, а саме соціальне призначення інституту пробації передбачає потребу взаємодії, пошуку його нових форм, однією з яких може стати співпраця, що передбачає укладання відповідних угод. Необхідний також постійний моніторинг поточної ситуації у сфері пробації, пошук нових ресурсів, здатних підвищити ефективність пробаційного впливу на осіб, які перебувають під наглядом. А це передбачає необхідність тісних контактів суб'єктів пробації, як в режимі «постійного часу», так у вигляді різних спільних заходів як «разового» характеру, так і здійснюваних на постійній основі. При організації діяльності з виконання покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства, територіальні підрозділи служби пробації завжди стикалися з необхідністю встановлення контактів з іншими державними органами та інститутами громадянського суспільства (хоча в менш вираженому ступені). Це відповідає вимогам міжнародних правових норм. Як вказується в п. 17.1 Мінімальних стандартних правил ООН від 14 грудня 1990 р. щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, «слід заохочувати участь громадськості, оскільки в ньому закладені великі можливості і оскільки воно є одним з найважливіших чинників зміцнення зв'язків між правопорушниками, щодо яких вжито заходів, які пов'язані з тюремним ув'язненням, і їх сім'ями, та суспільством. Воно має доповнювати зусилля органів кримінального правосуддя».

Висновки до розділу 3

Пробація в Україні є доволі новим інститутом, що знаходиться на стадії активного розвитку й удосконалення. Після прийняття Закону України «Про пробацію» почали виникати нові питання, пов'язані із доцільністю та обґрунтованістю деяких положень пробації та необхідністю приведення їх у

відповідність із міжнародними стандартами. Усе це обґрунтовує потребу удосконалення існуючого механізму правового регулювання у сфері пробації.

Проаналізувавши чинне законодавство нашої держави у сфері пробації запропоновано, внести зміни до ст. 2 п-9 Закону України «Про пробацію», доповнивши його поняттям «Постпенітенціарна адаптація», та викласти в такій редакції – це цілеспрямована діяльність спеціально уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських установ та організацій, спрямована на забезпечення соціальної адаптації та допомоги особам, які були звільнені з місць відбування покарання, з метою залучення їх до нормальних умов життя.

Також, в Україні на даний момент поки що відсутній інститут ресторативної юстиції. Введення цього інституту є доволі актуальним, оскільки, по-перше, воно б спростило роботу органів пробації в частині діяльності, що стосується нагляду та перевихованню осіб, які скоїли кримінальне правопорушення, по-друге, інститут допоміг би зменшити кількість осіб, які притягались до кримінальної відповідальності за незначні проступки. Тому, вважаємо за необхідне здійснити перегляд та редагування чинних нормативно-правових актів у сфері пробації, з метою запровадження інституту ресторативної юстиції з подальшою регламентацією його функціонування. На підставі чого запропонувано власне авторське визначення поняття «ресторативної юстиції» – як одного із напрямків пробаційної діяльності, сутність якого виявляється у спільному проведенні пробаційних заходів між потерпілим та правопорушником, які полягають в оцінці причин та умов вчинення кримінального правопорушення та їх негативних наслідків, а також спільному виборі заходів, які були б найбільш сприятливими та ефективними для роботи із суб’єктом пробації.

Встановлено, що основними цілями створюваної моделі пробації є: визначення сучасних кваліфікаційних вимог для представників пробації, підбір і розстановка кандидатів на службу в пробацію, постійне підвищення освітнього та професійного рівня на основі безперервного освітнього процесу

за такою системою: навчальний заклад – підвищення кваліфікації – підготовка і перепідготовка.

Професійна підготовка персоналу органу пробації є важливим напрямом підвищення рівня запобігання кримінальним правопорушенням. Тому персонал органу пробації в першу чергу має бути зорієнтований на соціальну роботу, володіти технологією надання соціальної допомоги суб'єкту пробації, здатний організувати роботу свого громадського помічника та процес виховного впливу на суб'єктів пробації. Запопоновано введення нової спеціальності «Організація роботи служби пробації» в освітніх установах МВС і ДКВС, впровадження автоматизованого робочого місця працівника пробації, що сприятиме зростанню кваліфікованих кадрів, а в кінцевому результаті і ресоціалізації та недопущення повторних кримінальних правопорушень з боку підоблікових осіб.

Окрім цього, для підвищення рівня кваліфікованості визначено якості, якими повинен володіти персонал служби органу пробації, а саме:

1. Міжособистісне спілкування з різними людьми вербальними і невербальними засобами. 2. Працівники служби пробації повинні мати базові знання з психології. При спілкуванні з правопорушниками персоналу служби пробації важливо розуміти психологію кримінального правопорушення, яке вчинив суб'єкт пробації. 3. Організаційні навички надзвичайно важливі, оскільки працівники служби пробації зазвичай працюють із значною кількістю суб'єктів пробації. 4. Важливо, щоб персонал служби пробації діяли зі співчуттям і розумінням. Вони повинні бути готові допомогти правопорушників повернутися у співтовариство та пропонувати допомогу, коли це необхідно. 5. Персонал служби пробації повинен бути здатний дотримуватися того курсу дій, що, на їхню думку, найкраще підходить для суб'єкта пробації, з яким вони працюють, навіть якщо іноді злочинець не згоден. 6. Гнучкість і відкритість до змін. Щоденні завдання персоналу служби пробації можуть бути різними. Персонал органу пробації працює з кількома

правопорушниками, судами та громадськими службами, тому вони очікують, що їх розклад зміниться в залежності від цих інших факторів.

Акцетовано увагу на те, що сьогодні труднощі та зміни, що відбуваються під час воєнного часу не дають можливості своєчасно в зазначені строки провести облік суб'єктів, які знаходяться на обліку в пробації, через втрату повністю із ними зв'язку. Проблеми виникли і у питаннях взаємодії, оскільки як на практиці, так і в нормативно-правовому регулюванні увага приділяється здебільшого одностороннім діям працівників пробації, а не громадськості та органам поліції. Тому доцільним вбачається доповнити положення постанови Кабінету Міністрів України № 934 від 07.11.2018 «Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану», порядком евакуації та координації дій органами пробації України.

Зосереджено увагу на те, що у зв'язку зі зміною місця проживання потреба полягає у вирішенні низки інших проблем, які пов'язані з тим, що на обліку органів пробації центральних і західних регіонів України збільшилась кількість суб'єктів пробації, з якими працівники цього органу не можуть належно проводити пробаційну роботу внаслідок нестачі кадрів.

Також, у зв'язку з воєнними діями на території України окремі підрозділи пробації, філії та апарат Державної установи «Центр пробації» було повністю переведено на дистанційну форму роботи . У зв'язку з цим постала проблема в зменшенні ефективності діяльності органу щодо застосування заходів індивідуального плану до суб'єктів пробації, а також зменшилася кількість зустрічей із особами, які перебувають на їхньому обліку.

При цьому до кінця невирішеними залишаються проблеми щодо застосування дистанційних форм впливу та контролю на суб'єктів пробації, а також питання запровадження та застосування мобільних додатків, що потребують подальшого вдосконалення їх на практиці та відповідного нормативно-правового врегулювання в умовах воєнного стану.

Визначено, що в умовах сьогодення потребують вирішення такі організаційно-правові питання в діяльності орану пробації:

1) удосконалення та адаптування законодавства, щодо нагляду та соціально-виховної роботи органів пробації в умовах воєнного стану, що передбачає вирішення проблем, пов'язаних з обліком та реалізацією індивідуальних планів роботи із суб'єктами, які знаходяться на обліку в центрі пробації; 2) врегулювання та доповнення положень органу пробації у зв'язку з вимушеною евакуацією окремих категорій осіб, які знаходяться на окупованих територіях воєнного стану, а також евакуації структурних підрозділів і документації ДУ «Центр пробації»; 3) вдосконалення положень нормативно-правових актів, щодо зміни місця проживання суб'єкта пробації та врегулювання питань, пов'язаних із необхідністю повідомлення про це електронною поштою, телефоном або у письмовій формі».

Окрім цього визначено за необхідне внести відповідні зміни до ЗУ «Про пробацію», доповнивши його окремим розділом «Взаємодія органу пробації з іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, громадськими організаціями та окремими громадянами». У структурі вказаного розділу обґрунтовано визначити окремі статті загальних умов і порядку взаємодії органу пробації з: іншими правоохоронними органами, органами освіти, органами охорони здоров'я, судовими органами, громадськими об'єднаннями, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності та окремими громадянами.

Запропоновано проєкт спільного наказу (так звану міжвідомчу інструкцію), яким регламентовано взаємодію уповноваженого органу з питань пробації України з Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України, судами та установами виконання покарань у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами прбації, з визначенням таких окремих розділів, як

загальні положення, основні напрями та форми взаємодії, якими передбачено заходи щодо: реалізації державної політики у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами пробації; профілактики кримінальних та інших правопорушень; виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються пробаціонерами; контроль та нагляд за поведінкою підоблікових осіб; надання допомоги та сприяння у працевлаштуванні, здобутті освіти, медичного забезпечення суб'єктам пробації; розшук та затримання осіб, які ухиляються від виконання покарань не пов'язаних з позбавленням волі та підоблікових осіб місце знаходження яких невідомо. удосконалення правової бази профілактики кримінальних правопорушень суб'єктів пробації; забезпечення досудової пробації; здійснення пенітенціарної пробації.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та вирішено наукове завдання, що полягає у розробці комплексу заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні. На ґрунті концептуального бачення усіх компонентів системи пробації виокремлено та досліджено її важливу роль щодо здійснення загальної та індивідуальної превенції (запобігання). На основі узагальнення теоретичних положень та емпіричних матеріалів дисертаційного дослідження, сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вирішення зазначеного завдання. Головні з них такі:

1. Сьогодні удосконалення запобіжної діяльності пробації та ресоціалізація засуджених передбачає створення повноцінної системи пробації, що здатна забезпечити реабілітацію правопорушників і створити баланс між безпекою суспільства та запобіганням скоєння ними кримінальних правопорушень.

В сучасних умовах спеціальних досліджень, присвячених комплексному аналізу запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні на дисертаційному рівні не проводилось. Також погляди науковців щодо поняття «пробація» різняться між собою, а їх наукові публікації з цього питання переважно висвітлюють деякі аспекти правової й організаційної сутності пробації. Саме їх аналіз дозволив переконатися у потребі подальшого ґрунтовного дослідження діяльності органу пробації з позицій його кримінологічної запобіжної функції.

1. Дослідження наукових публікацій та аналіз правової регламентації становлення інституту пробації в Україні, дали можливість виокремити та запропонуванувати періодизацію даного процесу.

І етап: 2001–2010 рр. – період адаптації та прийняття законодавчих змін, щодо можливості індивідуалізації системи кримінальних покарань та забезпечення виправлення правопорушників без ізоляції від суспільства, що

послужило початком становлення інституту пробації. Характерними особливостями цього періоду є: прийняття нового Кримінального кодексу України, яким було введено інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням; затвердження Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; прийняття Кримінально-виконавчого кодексу України; прийняття Закону України «Про Державну кримінально виконавчу службу України».

II етап: 2010–2015 рр. – період оптимізації та наближення кримінально-виконавчого законодавства України до європейських стандартів. У межах цього періоду були прийняті такі важливі законодавчі акти, як: Указ Президента України Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади, яким фактично було реорганізовано Державну кримінально-виконавчу службу України; Закон України» Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або обмеження волі на певний строк»; схвалено концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. В Даний період здійснено поступальні кроки, спрямовані на запровадження Європейських стандартів щодо переваг системи наглядових, соціальних, виховних і профілактичних заходів.

III етап: з 2015 р. та триває до сьогодні – період трансформацій нормативно правових змін та подальшого вдосконалення законодавства в сфері кримінально-виконавчої політики, який розпочався з моменту прийняття Закону України «Про пробацію». За цей період було прийнято низку законодавчих актів у сфері пробації, якими фактично на загальнодержавному рівні затверджено інститут пробації, а також діяльність його органів та запровадження різноманітних програм щодо суб’єктів пробації для їхньої подальшої адаптації та реінтеграції в соціум.

3. Здійснено порівняльний аналіз організаційно-правових заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в зарубіжних країнах. На основі вивчення законодавства та відповідної правозастосовної практики США, Великої Британії, Швеції, Данії, Чеської Республіки,

Нідерландів, Норвегії, Угорщини встановлено, що система пробації кожної країни відображає свій історико-правовий розвиток, однак мета всіх систем пробації єдина, і полягає вона у тому, щоб повернути у суспільство законослухняного громадянина, не залишити його наодинці зі своїми проблемами, а разом допомогти їх подолати.

Запропоновано імплементувати в правову та практичну діяльність органу пробації України досвід європейських країн щодо застосування електронного моніторингу, який може використовуватися для посилення нагляду за конкретними особами, які становлять найбільший ризик вчинення подальших правопорушень або хочуть ухилитися від відповідальності.

Підвищенню ефективності діяльності органу пробації в Україні може слугувати зарубіжний досвід щодо активного використання допомоги осіб, які раніше самі були суб'єктами пробаційних програми, що сприятиме виправленню та ресоціалізації пробаціонерів, як одного з основних завдань даного інституту. Крім того, особи, які успішно пройшли реабілітацію, можуть зараховуватись до числа волонтерів пробації і зробити свій внесок на добровільних засадах на розвиток та надання послуг пробації.

Запропоновано перейняти досвід Великої Британії стосовно територіального розподілу та функціональних обов'язків підрозділу пробації, які б відповідали потребам відповідно регіону, із врахуванням думки територіальної громади. Також слід не виключати можливість надання права територіальній громаді у поданні рекомендацій, стосовно доцільності призначення особі тієї чи тієї пробаційної програми, за умови, що така пробаційна програма призначається особі за її постійним місцем проживання. Проте в такому випадку слід враховувати аспект осілості, тобто час протягом якого суб'єкт пробації проживав у межах регіону органу пробації.

Заслуговує на увагу досвід служби пробації в Англії та Уельсі, де впроваджено первинне та вторинне запобігання. Первинне запобігання, передбачено законодавчо та здійснюється у виді домовленостей з іншими органами, що підтримують Службу пробації у виконанні цього обов'язку. По-

перше, служби пробації за законом зобов'язані співпрацювати з іншими статутними органами (включаючи поліцію та місцеві органи влади) через Партнерства з безпеки громад. Ці партнерства засновані місцевими органами влади та включають представників з поліції, місцевих рад, пожежної служби, служби охорони здоров'я та пробації, які повинні працювати разом для розробки та впровадження стратегій захисту своїх місцевих громад від злочинності та допомагати людям почуватися в безпеці. Діяльність вказаних органів спрямована на вирішення проблем, включаючи боротьбу з антисоціальною поведінкою, зловживанням наркотиками чи алкоголем та вчинення повторних кримінальних правопорушень. Вони також працюють з іншими групами та окремими особами, які можуть підтримати їхні стратегії запобігання кримінальним правопорушенням, включаючи громадські групи та зареєстрованих місцевих підприємців. По-друге, служби пробації (разом із поліцією та в'язницями) є відповідальним органом у міжвідомчій системі захисту населення, обов'язком якої є забезпечення оцінки ризиків, що становлять сексуальні та насильницькі злочини. З цією метою вони уповноважені забезпечити скоординований нагляд за конкретними правопорушниками. Вторинна профілактика кримінальних правопорушень також націлена на молодих людей, які фігурували у кримінальних правопорушеннях чи антигромадській поведінці або які ризикують стати причетними до злочину – це відповідальність молодих правопорушників (YOTs) функціонує під егідою Молодіжної юстиції Правління.

4. Визначено стан, рівень та зміст елементів кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються суб'єктами пробації. Щодо стану повторних кримінальних правопорушень, вчинених у 2018–2021 роках, слід звернути увагу на їх відносну стабільність, тобто відсутність неконтрольованого зростання, а у 2021 та 2022 роках навіть тенденцію до зниження на тлі збільшення кількості осіб, які перебували на обліку.

Аналіз повторних кримінальних правопорушень, вчинених особами, які перебували на обліку уповноваженого органу пробації упродовж 2018–2021

років, свідчить, що середній коефіцієнт повторних кримінальних правопорушень по Україні у 2018 році становив – 3,33, у 2019 – 3,00, у 2020 – 3,13 у 2021 році знизився до 2,52, середній коефіцієнт по країні за чотири роки склав 3 кримінальних правопорушення. Водночас у деяких регіонах інтенсивність кримінальних правопорушень є вищою за середній показник. До таких областей належать: Запорізька – коефіцієнт інтенсивності злочинності за чотири роки склав 5,07 на 100 осіб, які перебувають на обліку; Івано-Франківська –3,94; Луганська – 4,14; Полтавська – 5,47; Харківська – 4,17; Херсонська – 3,64.

Структура повторних кримінальних правопорушень особами, які перебувають на обліку уповноважених органів пробації, характеризується так. Упродовж чотирьох років спостереження (2018-2021) 90–93% повторних кримінальних правопорушень вчинено особами чоловічої статі.

Співвідношення дорослих і неповнолітніх осіб, які вчинили повторні кримінальні правопорушення, виглядає так. Від загальної кількості вчинених повторних правопорушень частка неповнолітніх осіб склала у 2018 році – 3,06%, у 2019 – 3,3%, у 2020 – 4,11%, у 2021 – 2,71%. У попередні роки цей показник був значно вищим і досягав 15% від всієї сукупності осіб, які вчиняли повторні кримінальні правопорушення.

Однією із ознак суспільно-небезпечності кримінальних правопорушень є вчинення їх у складі групи. За чотири роки спостереження у середньому 13,4% повторних кримінальних правопорушень вчинено у складі групи.

При вивченні ступеня тяжкості вчинених повторних кримінальних правопорушень установлено, що 13–14% − це кримінальний проступок, 36–38% – нетяжкі злочини, 36–44% – тяжкі злочини, 3% – особливо тяжкі злочини. Повторних особливо тяжких злочинів у 2018–2021 роках тримається у межах 51–55 злочинів (3%), суттєво знизившись у 2018 році з 288 злочинів (13,7%).

5. За результатами аналізу статистичних даних, проведеним анкетуванням окреслено кримінологічну характеристику кримінальних правопорушників суб’єктів пробації за соціально-демографічними, соціально-рольовими,

кримінально-правовими, морально-психологічними ознаками. На основі чого встановлено, що серед суб'єктів пробації, які вчиняють кримінальні правопорушення найбільшу частку становить чоловіча категорія осіб – 661 (83,8 %), віком від 26 до 35 років – 296 (37,3 %), які мали середню освіту – 365 (46 %), не були одружені і неофіційно працевлаштовані – 464 (58,5 %).

6. Встановлено найпоширеніші детермінанти, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень суб'єктами пробації, серед яких виділено та охарактеризовано соціально-економічні, політико-правові, морально-психологічні.

До чинників, які негативно впливають на динаміку вчинення правопорушень суб'єктами пробації належать: соціально-економічне, політичне, правове та безпекове становище в країні; збільшення рівня криміногенності осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення; хибна оцінка особою заходів, що покладаються на неї у зв'язку із призначеним їй покаранням, не пов'язаним із позбавленням волі; затримки в судах розгляду подань органами пробації про скасування звільнення з випробуванням, необґрунтовані відмови в їх задоволенні; недосконаліть правової регламентації запобіжної діяльності органу пробації, низький рівень взаємодії працівників пробації з органами Національної поліції та іншими суб'єктами щодо запобігання вчинення кримінальних правопорушень; значна навантаженість персоналу працівників пробації; відсутність чи недостатність у працівників пробації відповідного досвіду роботи з особами, яким призначено покарання, не пов'язане із позбавленням волі; неналежний контроль за виконання особами обов'язків покладених на них покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі; несвоєчасне вживання заходів до осіб, які порушують такі обов'язки.

Анкетування, проведене серед працівників органів пробації, дозволяло виокремити основні причини (фактори ризиків) вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми, так: у 66,9% випадках це негативний вплив сімї, 43,2% - тривала бездоглядність, 9% випаків це зайва опіка та суворість з боку батьків чи опікунів, 50,5% - конфлікні сімейні стосунки, 10,8% - низька

профілактична робота з боку державних органів, 39% низький освітній і духовний рівень особи неповнолітнього, 45,1% - небезпечність проведення дозвілля, 69,4% - неблагополучна сім'я, в якій панує як злиденність так і забезпеченість[ДодатокА]. Негативний вплив найближчого оточення, у якому перебуває неповнолітній, з чого випливає вседозволеність, відсутність покарань, ігнорування обов'язків та відповідальності призводить до негативних наслідків повтору рецидивної злочинності.

7. При аналізі сучасного стану запобігання злочинності органом пробації, враховано загальні теоретичні та практичні підходи, визначені кримінологічною наукою, які передбачають загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи .

Заходи загально-соціального запобігання кримінальним правопорушення органами пробації визначені в концепціях: Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України. Наголошено, що на даному рівні, слід продовжити впровадження євроінтеграційних процесів, у межах яких необхідне прийняття відповідних нормативних актів у сфері запобігання кримінальних правопорушень органами пробації.

Встановлено, що спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності органами пробації повинні здійснюватися в тісній співпраці з державними органами, громадськими організаціями, правоохоронними і судовими органами, спрямованих на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення кримінальних правопорушень на різних стадіях злочинної поведінки.

На індивідуальному рівні передбачено наступні заходи: 1) здійснення контролю за місцем проживання засудженого до покарання не пов'язаного з позбавленням волі та проведення соціально-виховної роботи; 2) проведення роботи з суб'єктами пробації в рамках пробаційних програм: «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки»,

«Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок», з метою зміни їх поведінки та корекції психосвідомості для подальшої реінтиграції в соціум; 3) проведення соціально-виховних робіт і здійснювати нагляд за засудженими звільненими від відбування покарання з випробуваннями з метою недопущення вчинення ними повторних кримінальних правопорушень; 4) роз'яснення засудженим порядку виконання обов'язків покладених судом; 5) організація першочергових заходів з виявлення засуджених, місця знаходження яких не відомо; 6) організація та забезпечення розшуку суб'єктів пробації, з якими втрачено контакт, у зв'язку з воєнними діями в державі чи за інших обставин (внутрішньопереміщені особи та особи, які перебувають на окупованих територіях, особи, які, можливо, виїхали за кордон).

Для реалізації завдання щодо підвищення ефективності запобіжної діяльності органами пробації в Україні розроблено пропозиції щодо проєкту Комплексного цільового плану запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку та діяльності даного інституту на період 2024-2029 років, який передбачає загально-організаційні та правові, спеціально-кримінологічні, індивідуальні, організаційно-технічні заходи. Зокрема, запропоновано: організувати облік та створити реєстр суб'єктів пробації, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях та вимушено переселених осіб; конкретизувати цілі, завдання та функції служби й окремих працівників щодо їх участі у профілактичній діяльності, враховуючи умови воєнного стану в державі; створити інформаційну базу профілактики ухиленню від відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; удосконалити нагляд і контроль щодо осіб до яких застосовуються пробаційні програми, шляхом вирішення проблем засуджених перш за все працевлаштування, місце проживання, освіта і забезпечення умов звільнення, з метою зменшення загрози скоєння нового кримінального правопорушення; організувати проходження спеціалізованої підготовки та перепідготовки кадрів, враховуючи спеціалізацію щодо

виявлення та запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації; провести моніторинг пробаціонерів, які є суб'єктами дозвільної системи, особливу увагу звернути на дотримання умов зберігання зброї, набоїв і сильнодіючих речовин, аналогічні заходи провести стосовно індивідуальних власників зброї; налагодити взаємодію з громадськістю з метою сприяння запобіганню вчинення кримінальних правопорушень під обліковим; проводити правову пропаганду щодо покращення роботи органу пробації у сфері забезпечення правопорядку[Додаток В].

7. Запропоновано внести зміни до ст.2 Закону України «Про пробацію», доповнивши його п. 9, та викласти у такій редакції: «запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженим органом з питань пробації, це система заходів, які здійснюються уповноваженим органом з питань пробації спрямованих на виявлення та усунення детермінантів, що впливають на протиправну поведінку особи пробаціонера, з метою її виправлення та ресоціалізації».

8. Проведений аналіз статистичних даних, зареєстрованих за останніх дев'ять років, інформує про стан коливання від зменшення до збільшення осіб, які ухиляються від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. Отримані статистичні дані є основою для визначення причин, стану, заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні спільно з правоохоронними органами та іншими державними органами влади.

Окремі аспекти запобігання ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі розглядається як запобігання ухиленню засуджених від громадських і виправних робіт, запобігання ухиленню засуджених, від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю, запобігання ухиленню засуджених від сплати штрафу.

До заходів запобігання кримінальним правопорушенням у виді ухилення засуджених від громадських робіт запропоновано після винесення рішення судом правопорушникові самому на власний розсуд обрати тип виконання

робіт, що йому більш прийнятне для добросовісного виконання, а державним установам – право укладати договір про працевлаштування з особою, яка вчинила кримінальне правопорушення після того, як вона виконає всі умови та вимоги, передбачені громадськими роботами.

У разі ухилення засудженого, від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю запропоновано встановити адміністративну та кримінальну відповідальність для роботодавців і осіб, які відповідають за переміщення працівника в межах установи, яка передбачала покарання у вигляді штрафів, позбавлення їх ліцензій.

Щодо заходів, спрямованих на запобігання ухиленню від відбування покарання у виді штрафу, слід зокрема: удосконалити норми чинного законодавства (ст. 26 КВК України та ст. 389 КК України); створити інформаційну базу профілактики ухилення від відбування покарань, не пов’язаних із позбавленням волі; інформувати суспільство про кримінальний склад засуджених на вебсайті Міністерства юстиції України у відкритому доступі; своєчасно подавати запити до фінансових установ про здійснення платежу засудженою особою; збільшити строк виконання покарання у виді штрафу до трьох років; із засудженим до покарання у виді штрафу; проводити індивідуально-профілактичні бесіди та роз’яснювати, що у разі зміни матеріального становища засудженого та наявності реальної неможливості сплатити штраф він повинен негайно проінформувати про це орган пробації, подавши необхідні документи; своєчасно реагувати на факти ухилення від відбування покарання у виді штрафу працівниками органу пробації та подавати до суду клопотання про притягнення засудженого до відповідальності за ухилення від відбування покарання; закріпити на законодавчому рівні можливість стягнення у примусовому порядку суми штрафу із заробітної плати засудженого.

9. Проведення цілого комплексу вказаних заходів неможливе без якісної організації і координації спільних зусиль органів пробації, органів Національної

поліції, органів місцевого самоврядування, служб зайнятості населення, адміністрації організацій, на яких працюють засуджені, громадськості і засобів масової інформації з виявлення і усунення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень. Саме тому, з метою повного, об'єктивного та всебічного застосування всіх необхідних запобіжних заходів органам пробації необхідно систематично здійснювати дослідження причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень та причин ухилення осіб від виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, здійснювати їх аналіз і динаміку, планування заходів з їх усуненню.

На підставі зазначеного, запропоновано власне авторське визначення запобігання органами пробації ухиленню від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, – це соціально-виховна та наглядова діяльність органів пробації та інших суб'єктів, що полягає у здійсненні контролю та нагляду за виконанням особами, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі обов'язків, покладених на них, а також виявлення та усунення причин, що негативно впливають на їх виконання.

10. З метою покращення діяльності в межах наглядової пробації в Україні, запропоновано:1) вдосконалити нагляд і контроль щодо осіб, до яких застосовуються пробаційні програми, шляхом вирішення проблем засуджених, перш за все працевлаштування, місце проживання, освіта та забезпечення ним умов звільнення, з метою зменшення загрози скоєння нового кримінального правопорушення та завдання значних збитків суспільству; 2) затвердити рекомендації до оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення неповнолітніми. Дані методичні рекомендації повинні враховувати вікові та психоемоційні характеристики осіб, які не досягли 18 років, враховувати всі фактори, що впливали чи впливають на поведінку неповнолітніх осіб до моменту та під час вчинення ними злочину; 3) розробити методичну базу для ефективної роботи з особами, звільнених від відбування покарання в рамках створення психокорекційних програм.

Сьогодні також законодавством не встановлено чітких критеріїв і вимог до осіб, які можуть проводити реалізацію пробаційних програм і залучатись як куратори. Зокрема потребують визначення такі основні питання, як освіта, якою повинна володіти особа, яка здійснює заходи, передбачені пробаційною програмою, а також перелік вимог до професійних компетентностей такої особи. Проведеним опитуванням працівників органу пробації встановлено, що переважна більшість 76,2 % опитаних вважає, що для отримання відповідного сертифіката кураторам пробації потрібне спеціальне проходження навчання. Окрім цього, респонденти зазначили, що необхідна також спеціальна психологічна освіта, оскільки для проведення тренінгів необхідна робота психологів. Серед мотивів підвищення кваліфікації роботи та розвантаження працівників пробації в штаті на постійній основі повинен бути психолог якого і так залучають у 88,2 % для надання допомоги суб'єктам пробації, педагогів у свою чергу залучають 6,8 %, і тільки у 3,2 % – лікарів. Також потреба була у задіяні соціальних працівників і працівників Національної поліції .

10. Встановлено, що повертаючись з місць позбавлення волі до звичайного життя, такі особи стикають з низкою проблем, основними з яких є: труднощі у пошуку роботи, житла; проблеми психологічного та соціально-побутового характеру, втрата соціальних зв'язків, контактів із сім'єю; складність самим приймати рішення у складних життєвих обставинах, розпоряджатися матеріальними ресурсами. Недостатнє фінансове забезпечення з боку держави призводить до підвищення рівня рецидивності.

Запобіжні заходи рецидивної злочинності найкраще проводити як частину комплексної реінтеграційної програми, розробленої з метою вирішення конкретних проблем і проблем окремого правопорушника. Позитивні результати реінтеграції є більш імовірними, коли фактори, що схиляють правопорушників до злочинної поведінки, зіставляються, а їхні фізичні та соціальні потреби вирішуються постійно та цілісно як під час, так і після ув'язнення. З цієї причини важливо підкреслити комплексність заходів, що засновані на безперервному нагляді за особою, і наданні допомоги

правопорушникам як під час її ув'язненні, так і після звільнення. Підготовка до повернення до нормальних умов життя повинна розпочатися до того, як правопорушник буде звільнений. Після звільнення, робота з ними повинна сприяти плавному переходу від в'язниці до громади, зміцнювати досягнення, що були здобуті ними під час проведення роботи у в'язниці за допомогою різного роду програм, та продовжувати працювати з особою доки реінтеграція не буде успішно завершена.

11. Обґрунтовано перспективність запровадження низки змін і доповнень до нормативно-правових актів: 1) стосовно порядку здійснення психологічної та педагогічної діяльності щодо суб'єктів пробації шляхом внесення змін і доповнень до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про пробацію», виклавши її в такій редакції: «Наглядова пробація – це здійснення наглядових, соціально-виховних, *психологічних і педагогічних* заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів»; 2) нормативного закріплення визначення поняття «постпенітенціарна адаптація» шляхом внесення змін до ст. 2 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»; 4) до Закону Уаїни «Про пробацію», а саме запропоновано доповнити, визначення поняття «ресторативної юстиції» – як одного із напрямків пробаційної діяльності, сутність якого виявляється у спільному проведенні пробаційних заходів між потерпілим і правопорушником, що полягають в оцінці причин та умов вчинення кримінального правопорушення та їх негативних наслідків, а також спільному виборі заходів, які були б найбільш сприятливими та ефективними для роботи із суб'єктом

пробації; 5) до Закону України «Про пробацію» в частині правової регламентації порядку взаємодії органу пробації з органами виконавчої влади та громадськими організаціями, доповнивши його окремим розділом «Взаємодія органу пробації з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, громадськими організаціями та окремими громадянами». У структурі вказаного розділу обґрунтовано визначити окремі статті загальних умов і порядку взаємодії органу пробації з: іншими правоохоронними органами, органами освіти, органами охорони здоров'я, судовими органами, громадськими об'єднаннями, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності та окремими громадянами.

Аргументовано доцільність прийняття та запропоновано проєкт наказу Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії уповноваженого органу з питань пробації України з Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України, судами та установами виконання покарань у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами прбації, зміст якого містить загальні положення, напрями та форми здійснення взаємодії, якими передбачено заходи щодо: організаціїї реалізації державної політики у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами пробації; профілактики кримінальних та інших правопорушень; виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються пробаціонерами; здійснення наглядової пробації; надання допомоги та сприяння у працевлаштуванні, здобутті освіти, медичного забезпечення суб'єктам пробації; розшук та затримання осіб, які ухиляються від виконання покарань не пов'язаних з позбавленням волі та підоблікових осіб місце знаходження яких невідоме; удосконалення правової бази профілактики кримінальних правопорушень суб'єктів пробації; забезпечення досудової пробації; здійснення пенітенціарної пробації [Додаток Е].

12. Акцентовано увагу на необхідність, вирішення в діяльності органу пробації завдань, які викликані сучасними подіями в Україні: 1) удосконалити та адаптувати законодавство, щодо нагляду та соціально-виховної роботи органів пробації в умовах воєнного стану, що передбачає розв'язання проблем, пов'язаних з обліком та реалізацією індивідуальних планів роботи із суб'єктами, які знаходяться на обліку в центрі пробації; 2) врегулювати та доповнити положення органу пробації, у зв'язку з вимушеною евакуацією окремих категорій осіб, які знаходяться на окупованих територіях, а також евакуації структурних підрозділів і документації ДУ «Центр пробації»; 3) вдосконалити положення нормативно-правових актів, щодо зміни місця проживання суб'єкта пробації та врегулювати питання, пов'язані із необхідністю повідомлення про це електронною поштою, телефоном або у письмовій формі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адаменко К. А. Особливості позбавлення волі в окремих зарубіжних країнах. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2017* : зб. наук. пр. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О. В. Козаченко. Миколаїв, 2017. С. 191–194.

2. Адаменко Є. В. Пенітенціарна система Швеції : досвід функціонування та шляхи його впровадження в Україні : дипломна робота магістра / Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2021. 91 с.

3. Аніщук В. Організація служби пробації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 224–226.

4. Богатирьова О. І. Пробація в Україні: гуманізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2014. 512 с.

5. Богатирьова О. І. Пробація в Україні: гуманізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : автореф. дис. … д-ра юрид.наук : 12.00.08.Київ, 2014. 36 с.

6. Беца О. В. До питання про створення служби пробації в Україні. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2002. Спец. вип. С. 34–41.

7. Богатирьов І. Г. Пробація – як альтернатива позбавленню волі в Україні : наук. вид. Хмельницький: ХмЦНТЕІ, 2010. 76 с.

8. Бондарчук О. Г. Кадрове забезпечення діяльності пенітенціарної системи в Україні : адміністративно-правовий аспект : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2009. 25 с.

9. Бесчастний В. М. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 207–213.

10. Бесчастний В. Кримінологічний аналіз сучасних тенденцій злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і* право. 2017. № 2. С. 245–250.

11. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання : дис. … д-ра. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 515 с.

12. Бібліографія (кримінологія та профілактика злочинів) / [упоряд.: В. В. Василевич, С. І. Мінченко, Т. О. Сіродан, В. Г. Сюравчик та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ: Атіка, 2008. 296 с.

13. Впровадження альтернативних видів кримінальних покарань в Україні / за ред. О. В. Беци. Київ : Леся, 2003. 314 с.

14. Виноградова С. О. Гуманізація системи виконання покарань в умовах євроінтеграційних процесів : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2019. 202 с.

15. Василевич В. В. Експертиза нормативо-правових актів у сфері запобігання злочинам: поняттям та об'єктам. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, № 1, 2013. [сайт]. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/3190/1/2013_1_vasylevych.pdf.

16. Важливо! До уваги клієнтів пробації. Державна установа «Центр пробації». *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/?p=12048.

17. Волонтерська діяльність в пробації. Пробація. Можливості для змін. URL: https://sofotg.gov.ua/news/volonterska-diyalnist-v-probatsii-2022-08-29.

18. Гуманізація кримінального судочинства шляхом розвитку елементів служби пробації та реалізації програм примирення потерпілих та правопорушників : метод. матеріали / за заг. ред. Н. М. Прокопенко. Київ, 2007. 64 с.

19. Голіна В. В. Запобігання злочинності. *Велика українська юридична енциклопедія* : в 20 т./ [редкол. В. І. Шакун (голова), В. І. Тимошенко та ін.]. Харків, 2019. Т. 18. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. С. 153–156.

20. Головкін Б. М. Віктимізація населення в Україні: стан, детермінанти, запобігання. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_33.

21. Голина В. В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений : учеб. пособ. Киев : УМК ВО при Минвузе УССР, 1989. 72 с.

22. Головкін Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері : монографія. Харків : Нове слово, 2004. 252 с.

23. Голина В. В., Маршуба М. О. Криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника в Украине: монография. Харьков: Право, 2014. 280 с.

24. Гура Р. М. Виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 20 с.

25. Горох О. П Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (окремі проблеми судової практики). *Наука і правоохорона*. 2014. № 1. С. 49–56.

26. Голина В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

27. Джужа О. М. Постпенітенціарна профілактика рецидивної злочинності в Україні. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (17 берез. 2016р., ДДУВС). Дніпропетровськ, 2016**.** С. 63–65.

28. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2011. 38 с.

29. Дрьомін В. М. Застосування пробації як засіб декриміналізації суспільства. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / голов. ред. С. В. Ківалов. 2005. № 25. С. 372–377.

30. Дука О. А. Розвиток професійної компетентості персоналу органу пробації у відомчих навчальних закладах державної кримінально-виконавчої служби України. : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. Київ,

2019. 296 с. URL: http://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2019/DUKA_diser_pas.pdf.

31. Дрьомін В. М. Пробація: зарубіжний досвід обмеження тюремної популяції. *Право України*. 2000. № 12. С. 120–123.

32. Досвід діяльності служби пробації Великої Британії, який вивчено під час службового відрядження до цієї країни міжвідомчої делегації від Державної пенітенціарної служби України протягом 19–24 березня 2012 року у рамках проекту Ради Європи "Підтримка в'язничної реформи в Україні". *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/03/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D1%8F-2012.03.-19-24.pdf.

33. Денис Малюська: *Застосування* пробаційного *нагляду* в *якості* альтернативного виду *покарання* дозволить більш *ефективно забезпечити безпеку суспільства. Міністерство юстиції* : [сайт].URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-zastosuvannya-probatsiynogo-naglyadu-v-yakosti-alternativnogo-vidu-pokarannya-dozvolit-bilsh-efektivno-zabezpechiti-bezpeku-suspilstva.

34. Джужа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством : монографія. Київ: Атіка, 2009. 240 с.

35. Джужа А. Кирилюк А. Кримінологічна експертиза як один з напрямів кримінологічної практики. *Право України*. 2003. № 10. С. 95–100.

36. Джужа О. М., Кирилюк А. В. Кримінологічна експертиза як зсіб удосконалення законотворчого процесу. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2003. № 8. С. 125–137.

37. 4 етапи умовно-дострокового звільнення в Україні: як це працює і що необхідно змінити. *FREE ZONE* : [сайт]. URL: https://freezone.org.ua/umovno-dostrokove/.38.

38. Єдиний реєстр засуджених та осіб, узятих під варту, та система «касандра» як елемент штучного інтелекту в роботі із засудженими https://moi-

nikopol.dp.ua/iedinij-reiestr-zasudzhenih-ta-osib-uzjatih-pid-vartu-ta-sistema-kasandra-jak-element-shtuchnogo-intelektu-v-roboti-iz-zasudzhenimi.

39. Єфремова О. Концептуальні засади пробаційної діяльності в деяких європейських країнах. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 228–230.

40. Єрмоленко Д. О. Правосвідомість молоді: теоретико-правові засади : монографія / Класичний приватний університет. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2012. 291с.

41. Європейські правила пробації: загальна характеристика. *Пробація в Україні* : [сайт]. URL: https://probation.at.ua/index/epp_general_ukr/0-36.

42. Злочинність в Україні: соціально-економічна обумовленість, стан, структура та динаміка : (Діаграми. Графіки). Київ, 2016. 14 с.

43. Запобігання рецидивній злочинності. *Мего-Інфо - Юридичний портал № 1* : [сайт]. URL: http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/3%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%D0%B9%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.

44. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: підручник : підручник : у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2008. Кн. 3. Практична кримінологія. 320 с.

45. Закалюк А. П. Про правове регулювання та порядок проведення кримінологічної експертизи проєктів законодавчих актів. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / НДІ вивчення проблем злочинності АПрНУ. 1998. Вип. 2. С. 96–124.

46. Закалюк А. Теоретична характеристика та обгрунтування системи державної протидії проявам злочинності. *Право України*. 2012. № 1–2. С. 216–227.

47. Іванов Ю. Ф., Джужа О. М. Кримінологія : навч. посіб. Київ : Паливода А. В., 2006. 264 с.

48. Іванов Ю. Ф., Джужа Ю. Ф. Кримінологія: навч. посіб. [2-ге вид., допов. та переробл.]. Київ: Паливода А. В., 2008. 292 с.

49. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № *2341*-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/253776___548561.

50. Колб О. Г. Кримінологія і соціальна профілактика злочинів у виправних установах : навч. посіб. Луцьк, 2007**.** 399с.

51. Колб О. Г. Пробація як один з напрямів протидії кримінальній субкультурі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 141–150.

52. Книженко О. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 20 с.

53. Кримінальний кодекс УРСР : прийнятий 28 груд. 1960 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. № 2. Ст. 14.

54. Клевцов А. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх за кримінальним законодавством України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2009. 196 с.

55. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 лип. 2003 р. № 1129-IV. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T031129?an=814.

56. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

57. Кернякевич-Танасійчук Ю. Субєкти реалізації кримінально-виконавчої політики. *Національний юридичний журнал: теорія і практика.* 2018. № 29 (1–2). С. 144–148. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/1/part_2/32.pdf.

58. Кузнецова Л. О., Тітко А. В. Пробація: перспективи впровадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Вип. 20, ч. 2. С. 47–49.

59. Кримінологія : навч. посіб. / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.]. Київ : Атіка, 2009. 312 с.

60. Кулик О. Г. Пробація. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.].Київ, 2003. Т. 5. П–С. С. 146–147.

61. Кулик О. Г. Тенденції злочинності в м. Києві у 1996–2002 рр. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2004. № 6. С. 9–17.

62. Колодчин Д. В. Стан, рівень, динаміка та структура злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації. *Юридичний науковий електронний журнал*. : [сайт]. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2022/134.pdf.

63. Кримінологія : підручник / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Чернєй, С. С. Чернявський та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернєя ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.

64. Кількісні та якісні показники злочинності. *Lib-Net* : [сайт]. URL: http://lib-net.com/content/9245_Kilkisni_ta_yakisni_pokazniki_zlochinnosti.html.

65. Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання : монографія / МВС України ; ДНДІ. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 287с.

66. Конспект лекцій з дисципліни «Кримінологія та профілактика злочинів». Дніпро : ДДУВС, 2016. 142 с.URL: https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/082923.1.pdf.

67. Костицький М. В. Психологічні фактори впливу на особу злочинця. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2014. № 10. С. 12–19.

68. Костицький М. В. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції : вибрані наукові праці. Чернівці : Рута, 2009. Кн. 1. 580 с.

69. Коренюк А. А. Взаємодія органів пробації з релігійними організаціями у запобіганні рецидивним злочинам неповнолітніх в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 263 с.

70. Конституція України : Закон України від 28 черв.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

71. Куліш А. М. Поняття та ознаки взаємодії правоохоронних органів України. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 11. С. 91–93.

72. Ломако В. А. Применение условного осуждения.Харьков :Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1976. 126 с.

73. Лановенко І. П. Злочинність. *Юридична енциклопедія*:: в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1999. Т. 2. Д–Й. С. 624–625.

74. Людмила Остапчук, Поняття «Уилення» та «Запобігання ухиленню» від відбування покарань, не повязаних з позбавленням волі. *Підприємство господарство і право. 11/2019. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/53.pdf.*

75. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2008. 446 с.

76. Литвинов О. М. Нова кримінологічна парадигма і політика протидії злочинності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2 (53) Спецвипуск. С. 95–101.

77. Міжнародні стандарти, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань та діяльності органів і установ виконання покарань : метод. рек. / [уклад. О. В. Романюк, В. О. Човган]. Біла Церква : Білоцерківське училище ППП ДКВС України, 2016. 131 с. URL: https://i-rc.org.ua/files/posibnik-mijnarodni-standarty.pdf. doi: https://doi.org/10.34015/2523-4552.2019.1.13.

78. Митник О. Я., Томаржевська І. В. Психологічне консультування : навч.-метод. посіб. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Слово , 2016. 124 с.

79. Максименко С. Д., Медведєв В. С. Юридична психологія:підручник для студ. та курсантів юрид. та психол. спец. ВНЗ. Київ : Слово, 2018. 450 с.

80. Маршуба М. О. Служба пробації в Україні: проблеми впровадження в систему кримінальної юстиції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2016. № 19. С. 113–115. URL: http://vestnikpravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc19/32.pdf.

81. Міжнародні стандарти в пробації. *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=207.

82. Ми дещо змінюємо формат роботи, але залишаємося на зв'язку. *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/?p=12033.

83. Меркулова В. О. Міждисциплінарнийінститут «пробації»: сутністьтапроблемиреалізаціїсоціальноїконвергенціївідповіднихправоохоронни хорганівізгромадськістю*Південноукраїнський правничій часопис.* 2022. № 1–2. С. 126–132. DOI: https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.23.

84. Мінімальні стандартні правила ООН стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) : прийняті Резолюцією 45/110 Генеральної Асамблеї ООН від 14 груд. 1990 г. *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=207.

85. Назимко Є. С. Депеналізація як елемент пенальної політики України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Донецьк, 2010. 254 с.

86. Негодченко А. В. Преступность, ее основные показатели и оценка качества борьбы с преступностью. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України.* Дніпропетровськ, 2001. № 2. С. 166–172.

87. Наглядова пробація. *Пробація України*: [сайт]. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=131.

88. Наглядова пробація. *Sofotg* : [сайт]. URL: https://sofotg.gov.ua/news/vmachvaipsvait-2021-02-10

89. Неживець О. М., Жук Л. А., Жук І. Л. Ресоціалізація засуджених та осіб, звільнених з місць позбавлення волі : монографія / Київський нац. авіаційний ун-т. Юрид. ін-т (ІПКП). Київ : Кондор, 2009. 221 с.

90. Навроцький В. О. Виклики, що постали перед українським кримінальним правом з початком українсько-російської війни. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (20 квіт. 2022 р.) / Нац. акад. внутр. справ ; Львів. держ. ун-т внутр. справ ; Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 36–41.

91. Науково-практичний коментар до Закону України «Про пробацію» /за заг. ред.О. Л. Копиленка, Є. Ю. Бараша. Київ : Кандиба Т. П., 2019. 114 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/YevgenBarash/publication/332230121_NAUKOVPRAKTICNIJ_KOMENTAR_DO_ZAKONU_UKRAINI_PRO_PROBACIU/links/5ca75f63a6fdcca26dffe0c6/NAUKOVO-PRAKTICNIJ-KOMENTAR-DO-ZAKONU-UKRAINI-PRO-PROBACIU.pdf.

92. Назар Ю. С. Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 160 с.

93. Остапчук Л. Поняття «ухилення» та «запобігання ухиленню» від відбування покарань, не пов’язаних з позбавленням волі. *Підприємництво господарство і право*. 2019. № 11. С. 307–312. URL: http://pgpjournal.kiev.ua/archive/2019/11/53.pdf.DOI:https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.52.

94. Огляд результатів діяльності державної установи «Центр пробації» за 2018 рік. Київ : ДУ «Центр пробації», 2019. 70 с.

95. Огляд результатів діяльності державної установи «Центр пробації» за 2019 рік. Київ : ДУ «Центр пробації», 2020. 56 с.

96. Огляд результатів діяльності державної установи «Центр пробації» за 2020 рік. Київ : ДУ «Центр пробації», 2021. 56 с.

97. Огляд результатів діяльності державної установи «Центр пробації» за 2021 рік. Київ : ДУ «Центр пробації», 2022. 103 с.

98. Остапчук Л. Г Запобігання ухиленню від відбування покарання у виді штрафу. *Право і суспільство*. 2018. № 2, ч. 2. С.176–177.

99. Орлов Ю. В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів : науково-методичне забезпечення : монографія. Сімферополь : Кримнавчпеддержвидав, 2010. 265 с.

100. Орлов Ю. В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проєктів: науково-методичне забезпечення : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 237 с.

101. Орлов Ю. В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проєктів: науково-методичне забезпечення : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 21 с.

102. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі : наказ Міністерства юстиції від 29 січ.2019 р. № 272/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19#n14.

103. Про пробацію : Закон України від 05 лют. 2015 р. № 160-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19.

104. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text.

105. Письменський Є. О. Звільнення від покарання та його відбування: проблеми кримінального законодавства та практики його застосування : монографія / наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. О. Дудоров. Луганськ: Віртуальна реальність, 2011. 386 с.

106. Письменський Є. О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2014. 39 с.

107. Про Концепцію Загальнодержавної *програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу* : Закон України від 21листоп. 2002 р. № 228-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 3. Ст. 12.

108. Пробація в Україні https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.

109. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 2 лип. 2014 р. № 228. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text.

110. Перепічка Н. Г. Інститут пробації в Україні: відповідальність нормам міжнародного законодавства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2019. Вип. 4 (113). С. 134–144. DOI: https://doi.org/10.33270/01191134.134.

111. Профілактика злочинів : підручник / [О. М. Джужа (ред.), В. В. Василевич, О. Ф. Гіда, В. В.Коваленко та ін.]. Київ : Атіка, 2011. 719 с.

112. Пампура І. І. Роль пробації в системі превентивних заходів щодо злочинності неповнолітніх. *Наука і правоохорона*. 2020.№ 3 (49). С. 183–290.

113. Перепічка Н. Г. Аспекти реалізації пробаційних програм в межах здійснення наглядової пробації. *Науковий вісник Національна академія внутрішніх справ*. 2020. Вип. 3 (116). С. 95–102. DOI: https://doi.org/10.33270/01201163.95.

114. Пазиніч В. І. Питання 1. Виконання та відбування покарань, пов’язаних з позбавленням волі : конспект лекції. Київ : Національна академія внутрішніх справ України. URL: https://studfile.net/preview/5130718/page:2/.

115. Перепічка Н. Г. Механізм запобігання рецидиву злочину в межах здійснення пенітенціарної пробації в Україні. *KELM*. 2020. № 8. С. 179–184. (Республіка Польща).

116. Перепічка Н. Г. Реформування системи пробації в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали ІУ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.). Київ, 2019. Ч. 2. С. 402–404.

117. Перепічка Н. Г. Особливості тлумачення кримінологічних понять у контексті української наукової мови. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. з проблем розвитку та функціонування державної мови (Київ, 28 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 171–174.

118. Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України : Закон України від 2 берез. 2000 р. № 1526-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1526-14#Text.

119. Перепічка Н. Г. Взаємодія органу пробації з іншими суб'єктами у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2021. № 5. doi: https://doi.org/10.33270/01191134.134.

120. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні: монографія / [Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін.]. Харків: Право, 2009. 352 с.

121. Пузирьов М. С. Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2018. 39 с.

122. Про практику призначення кримінальних покарань : постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24 жовт. 2003 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text.

123. Пономаренко Ю. А. Штраф як вид покарання у кримінальному праві України (за результатами реформи 2011 року) : наук. нарис / наук. ред. Ю. В. Баулін. Харків : Право, 2012. 80 с.

124. Перепічка Н. Г. Особливості встановлення впливу криміногенних факторів на поведінку особи у процесі реалізації досудової пробації. *Науковий вісник Національна академія внутрішніх справ*. 2020. № 4 (117). С. 112–118. DOI: https://doi.org/10.33270/01201174.112.

125. Перепічка Н. Г. Соціально-виховна робота, як різновид здійснення наглядової пробації в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С 248–251.

126. Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації : наказ Міністерства юстиції України від 11 черв. 2018 р. № 1797/5. *Пробація України*: [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7-%D0%9C%D0%AE-%D0%B2%D1%96%D0%B4-11.06.2018-%E2%84%96-1797_5-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%85-%D1%81%D1%83%D0%B1%D1%94%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf.

127. Про затвердження пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації : наказ Міністерства юстиції України від 11 черв. 2018 р. № 1798/5. *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7-%D0%9C%D0%AE-%D0%B2%D1%96%D0%B4-11.06.2018-%E2%84%96-1798_5-%D0%BF%D1%80%D0%BE-

%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%85-%D1%81%D1%83%D0%B1%D1%94%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf.

128. Пробаційна програма, що це? *Крижопільська районна державна адміністрація*: [сайт]. URL: http://www.kryzh.gov.ua/ru/novosti-i-ob-yavleniya/novosti/9362-probatsiyna-prohrama-shcho-tse.

129. Про затвердження Методичних рекомендацій оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення повнолітніми особами, які вчинили кримінальні правопорушення (обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень) : наказ Міністерства юстиції України від 26 черв. 2018 р. № 2020/5. *Пробація України* : [сайт]. URL: http://www.probation.gov.ua/?p=2308.

130. Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм : наказ Міністерства юстиції України від 28 берез. 2018 р. № 926/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18.

131. Пробаційні програми для неповнолітніх. *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=150.

132. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінки ефективності проходження пробаційних програм : наказ Міністерства юстиції України від 20 груд. 2019 р. URL: https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Metodichni-rekomendacii-shhodo-ocinki-efektivnosti-prohodzhennja-probacijnih-program.pdf.

133. Перепічка Н. Г. Особливості здійснення досудової пробації. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 4 листоп. 2021 р.). Київ, 2021. С. 178–181.

134. Перепічка Н. Г. Актуальні проблеми діяльності органу пробації в Україні. *Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених* : міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 10 листоп. 2022р.). Київ, 2022.

135. Про кримінологічну експертизу проектів нормативно-правових актів : проект Закону України від 4 лип. 2005 р. № 7755. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=7755&skl=5

136. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закону України від 10 лют. 1995 р. № 51/95-ВР. *Освіта. ua*: [сайт]. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/law/2256.

137. Правила Рада Європи про пробацію. Рекомендація CM/Rec(2010)1. Рада Європи, 2010. 22 с. URL: https://rm.coe.int/16806f4097.

138. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3160-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/3160-17.

139. Постпенітенціарний вплив і заходи соціальної адаптації щодо осіб, звільнених з установ виконання покарань. *Мего-Інфо - Юридичний портал № 1* : [сайт]. URL: http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/3-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2-%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8-%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D

0%BE%D1%97-
%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-
%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1-
%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%B7-
%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2-
%D0%B2%D0%B8%D0%BA

140. Прищепа М. М. Постпенітенціарна пробація в системі профілактики злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 192–194.

141. Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 07 листоп. 2018 р. № 934. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/934-2018-п .

142. Про закріплення повноважень уповноважених органів з питань пробації на виконання судових рішень стосовно осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях: наказ державної установи «Центр пробації» від 07 черв. 2022 р. № 248/од-22. *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/4614fef6-6f26-41a0-af0b-9bd30668b93c-1-копія.pdf.

143. Пробація у смартфоні. *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/?p=12458.

144. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

145. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки : комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія Київ : КНТ, 2007. 596 с.

146. Савченко А. В. Федеральні правоохоронні органи США: місія, організаційна структура та застосування кримінального законодавства : навч. посіб. / НАВСУ. Київ : Текст, 2003. 121 с.

147. Структура. *Державна кримінально-виконавча служба України* : [сайт]. URL: https://kvs.gov.ua/about-service/structure/.

148. Статистика. *Офіс Генерального прокурора*: [сайт]. URL: https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika.

149. Селезньов М. О. Кримінально-виконавча характеристика покарання у виді виправних робіт : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.

150. Статистика «Центру пробація». *Пробація України* : [сайт]. URL: https://www.probation.gov.ua/.

151. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція Української енциклопедії, 1997. 775 с.

152. Севрюков В. В., Петровська Л. О. Нормативно-правове регулювання інституту пробації в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 34. С. 76–90.

153. Степанюк А. Х. До питання про реформи у сфері виконання покарань. *Право України*. 2019. № 7. С. 53–65.

154. Тема 8. Організація запобігання злочинності. *Основи запобігання злочинності* : конспект лекцій. 2020. URL: https://mix.sumdu.edu.ua/textbooks/16599/1027583/index.html.

155. Типове положення про сектор ювенальної пробації : затв. наказом Міністерства юстиції України від 18 серп. 2017 р. № 2649/5. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/RE30899.

156. Тичина Д. М., Джужа О. М. Глава 4. Причини та умови злочинності. *Кримінологія* : підручник / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Чернєй, С. С. Чернявський та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернєя ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ, 2020. С. 72. URL: https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php/520868/mod_resource/content/3/2020_%D0%9F

%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf.

157. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. *WikiLegalAid: платформа правових консультацій. Безоплатна правова допомога*: [сайт]. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%A3%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2%D1%96%D0%B4_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B1%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BE%D1%97_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%88_%D0%BC%E2%80%99%D1%8F%D0%BA%D0%B8%D0%BC.

158. Фещенко Л. О. Взаємодія органів внутрішніх справ з державною податковою службою у здійсненні правоохоронної діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 217 с.

159. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

160. Халимон С. І. Запобігання злочинам серед осіб, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2008. 254 с.

161. Халимон С. І. Запобігання злочинам серед осіб, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2008. 20 с.

162. Халімон С. І. Кримінально-виконавча інспекція як суб'єкт запобігання злочинам серед осіб, що перебувають на її обліку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ України*. Дніпропетровськ, 2006. № 4 (30). С. 245–255.

163. Храмцов О. М. Особистість злочинця та практичне значення її кримінологічного аналізу. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2004. Вип. 26. С. 64–70. URL: http://visnyk.univd.edu.ua/index.php?controller=service&action=download&download=31198.

164. Хавронюк М. І. Кримінально-правові норми, розраховані на застосування в умовах війни, чинні до початку відкритої російської агресії проти України: досягнення і прорахунки українського законодавства та правозастосовної практики. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни*: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 черв. 2022 р.) / ЛьвДУВС. Львів, 2022. С. 246–257.

165. Чабаненко Т. В. Взаємодія пробації з органами поліції, місцевого самоврядування та громадськими формуваннями при здійсненні нагляду за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро, 2017. 249 с.

166. Шевченко Л. О. Ціннісні орієнтації злочинців. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.*Серія: Психологія. 2012. № 1032, вип. 50. С. 246–249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2012_1032_50_59.

167. Ягунов Д. В. Державне управління пенітенціарною системою України: механізми ресоціалізації засуджених : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Одеса, 2004. 20 с.

168. Яковець І. С. Зауваження та пропозиції щодо проекту Закону України «Про пробацію». *Тюремний портал* : [сайт]. URL: https://ukrprison.org.ua/expert/1220519696.

169. Ягунов Д. Принципи пробації: європейські стандарти та проблеми їх реалізації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2012. Т. 4, вип. 19. С. 172–175. URL: http://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2019/DUKA_diser_pas.pdf.

170. Ягунов Д. В. Європейські правила пробації як стандарт управління службами пробації у країнах-членах Ради Європи: філософія, структура, спрямованість. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць . 2012. Вип. 2 (50). С.125–129.

171. Ягунов Д. В. Філософсько-концептуальні засади впровадження категорії «offender management» (на прикладі пенітенціарної системи Англії та Уельсу). *Формування пенітенціарної системи України: сучасні проблеми* : матеріали наук.-практ. конф. Одеса, 2012. С. 139–145.

172. Ягунов Д. В. Європейські стандарти діяльності служб пробації та впровадження концепції пробації до національної системи кримінальної юстиції. *Вісник адвокатури*. 2012. № 3. С. 31–37.

173. Fox C., Harrison J., Hothersall G., Smith A., & Webster R. A Rapid Evidence Assessment of the impact of probation caseloads on reducing recidivism and other probation outcomes. *Probation Journal*. 2022. № 69 (2). P. 138–158. URL: https://doi.org/10.1177/02645505211025595.

174. Martin O'Brien, and Majid Yar. Criminology : thekeyconcepts. RoutledgeisanimprintoftheTaylor&FrancisGroup. 2008. 219 p.

175. Prison Department under Ministry of Justice of the Republic of Lithuania (2013-2019) Reports on the number of persons under the supervision of the Lithuanian Probation Service. URL: http://kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ ataskaitos/metu.html (accessed 15 november 2022).

176. Vasilescu C. Probation officers working with women offenders in the community: Evidence from Catalonia. *ProbationJournal*. 2022. № 69 (1). P. 24–44. URL: https://doi.org/10.1177/02645505211070087.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати анкетування працівників служби пробації України Львівської, Одеської, Харківської та Київської областей
(опитано 539 співробітників)

		Кількість працівників	Частка у %
1	**Обіймана посада**		
	а) начальник	101	17,1
	б) заступник начальника	40	6,8
	в) працівник пробації	422	71,3
	г) інша посада	20	3,4
2	**Недоліки чинних програм роботи із засудженими (обвинуваченими)**		
	а) недоліки законодавства	319	53,9
	б) недостатня професійна підготовка працівників пробації	33	5,6
	в) надмірна завантаженість на роботі	314	53
	г) недоліки чинних інструментів роботи із засудженими (обвинуваченими)	114	19,3
	д) відсутність належної взаємодії між органами пробації, установами виконання покарань та поліцією	127	19,3
	е) відсутність належної взаємодії між органами пробації та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями чи громадськими об’єднаннями	123	20,8
	є) інше	16	0,16
3	**Чи підвищилась ефективність роботи органу пробації порівняно з роботою кримінально-виконавчої інспекції**		
	а) це один і той самий орган, лише зміна назви	101	17,1
	б) діяльність органу пробації переважно зорієнтована на надання допомоги клієнту пробації	156	26,4
	в) орган пробації зорієнтований на виправлення засуджених, а не лише на виконання покарань	358	60,5
	г) інше	36	0,36
4	**Яка із зазначених у наказі Міністерства юстиції України програма для повнолітніх суб’єктів є**		

	найбільш дієвою та ефективною?		
	а) зміна прокримінального мислення	210	35,5
	б) попередження вживання психоактивних речовин	30	5,1
	в) подолання агресивної поведінки	50	8,4
	г) формування життєвих навичок	85	14,4
	д) усе вище зазначене	304	51,4
5	**Чи вважаєте Ви необхідним розроблення додаткових пробаційних програм для повнолітніх субєктів пробації? Якщо так, то яких (Ваш варіант відповіді).**		
	а) так	77	13
	б) ні	511	86,3
	в) інше	7	0,7
6	**Яка із зазначених у наказі Міністерства юстиції України програма для неповнолітніх суб'єктів є найбільш дієвою та ефективною?**		
	а) зміна прокримінального мислення	341	57,6
	б) попередження вживання психотропних речовин	90	15,2
	в) подолання агресивної поведінки	129	21,8
	г) формування життєвих навичок	277	46,8
7	**Чи вважаєте Ви за потрібне впровадження інших пробаційних програм для неповнолітніх? Якщо так, то яких (Ваш варіант відповіді)**		
	а) так	70	11,8
	б) ні	511	86,3
	в) інше	10	0,1
8	**Чи є обов'язковим, на Вашу думку, проходження спеціального навчання та отримання відповідного сертифіката кураторами пробації?**		
	а) так	451	76,2
	б) ні	137	23,1
	в) інше	4	0,4
9	**Яких фахівців слід найчастіше залучати на постійній основі до реалізації пробаційних програм?**		
	а) лікарів	19	3,2
	б) психологів	522	88,2
	в) педагогів	40	6,8
	г) інше	11	0,11
10	**Чи була потреба в залученні Вами додаткового спеціаліста під час проходження програми?**		
	а) так	177	29,9
	б) ні	415	70,1

11	**Які органи організації чи окремі групи громадян залучаєте до проведення соціально-виховної роботи з засудженими?**		
	а) державні органи	241	40,7
	б) органи місцевого самоврядування	234	39,5
	в) працівники правоохоронних органів	257	43,4
	г) працівники навчальних закладів	109	18,4
	д) об’єднання територіальних громад	113	19,1
	е) підприємства, установи й організації незалежно від форм власності	140	23,6
	є) органи соціального захисту	299	50,5
	ж) працівники установ виконання покарань	40	6,8
	з) волонтери пробації	461	77,9
	л) релігійні організації	143	24,2
	м) інше	6	0,6
12	**На Вашу думку, які фактори ризиків мають найбільший вплив на зміну прокримінального мислення суб’єкта пробації?**		
	а) відбування занять, що проводять з метою корекції поведінки в межах пробаційних програм	322	54,4
	б) сприяння у здобутті освіти	124	20,9
	в) сприяння у працевлаштуванні	360	60,8
	г) інше	18	0,18
13	**З Вашої практики, які причини (фактори ризиків) вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми переважають?**		
	а) негативний вплив у сім’ї	396	66,9
	б) тривала бездоглядність	256	43,2
	в) зайва опіка та строгість	53	9
	г) конфліктні сімейні стосунки	299	50,5
	д) низька профілактична робота з боку державних органів	64	10,8
	е) низький освітній і духовний рівень особи неповнолітнього	231	39
	є) незабезпеченість проведення дозвілля	267	45,1
	ж) неблагополучна сімя, в якій панує як злиденність, так і забезпеченість	411	69,4
	з) інше	13	0,13
14	**Які, на Вашу думку, основні причини рецидивної злочиннсті неповнолітніх?**		
	а) неефективність заходів ресоціалізації щодо неповнолітніх	67	11,3
	б) неналежна профілактична робота з	91	15,4

	неповнолітніми		
	в) негативний вплив сім’ї	340	57,4
	г) негативний вплив найближчого оточення, у якому перебуває неповнолітній	504	85,1
	д) низький освітній і духовний рівні особи неповнолітнього	278	47
	е) інше	7	0,7
15	**Які, на Вашу думку, основні причини (криміногенні фактори) впливають на рецидивну злочинність осіб?**		
	а) негативний вплив найближчого мікросоціального оточення	378	63,9
	б) труднощі в побуті та працевлаштуванні після звільнення	402	67,9
	в) відсутність контрольно-профілактичного впливу (відсутність спеціального органу, який би займався постпенітенціарною опікою звільнених)	154	26
	г) інше	11	0,11
16	**Чи застосовуєте Ви на практиці оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, яка ґрунтується на використанні машинного навчання, що діє підсистемі «КАСАНДРА» Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту?**		
	а) так	457	77,2
	б) ні	135	22,8
17	**Від чого, на Вашу погляд, залежить достовірність прогнозу вчинення повторного правопорушення при використанні оцінки ризиків підсистеми Єдиного реєстру «КАСАНДРА»?**		
	а) від обсягу інформації, яким володіє працівник пробації	488	82,4
	б) від професійних навичок працівника, який проводить аналіз факторів ризику	228	38,5
	в) інше	20	0,20
18	**Яким чином працівники пробації сприяють працевлаштуванню осіб, звільнених з установ відбування покарань?**		
	а) співпрацюють з підприємствами, установами, організаціями	221	37,3
	б) ініціюють реєстрацію в центр зайнятості	314	53
	в) надсилають повідомлення та запит до суб’єктів соціального патронажу щодо надання засудженому	299	50,5

	послуг трудового забезпечення за обраним ним місцем проживання		
	г) інше	10	0,10
19	**Які причини можуть перешкоджати вирішенню питання щодо забезпечення житлом осіб, звільнених з установ відбування покарань?**		
	а) неналежне фінансове забезпечення	293	49,5
	б) відмова в наданні послуг з оренди житла особам, звільненим з місць позбавлення волі	133	22,5
	в) відсутність спеціально створених тимчасових соціальних притулків (гуртожитків, інтернатів, хостелів) для осіб звільнених з установ відбування покарань	416	70,3
	г) інше	6	0,6
20	**Які заходи здійснюють працівники пробації в сприянні засудженим у здобутті освіти після звільнення?**		
	а) проводять профорієнтаційні бесіди із засудженими	481	81,3
	б) подають рекомендації навчальним закладам стосовно можливості прийняття на навчання засуджених	97	16,4
	в) направляють документи до навчальних закладів, з якими співпрацюють	58	9,8
	г) інше		
21	**Визначте причини виникнення труднощів у процесі отримання необхідних документів особами, яких звільняють з установ виконання покарань?**		
	а) несвоєчасність надання необхідної допомоги звільненим особам	167	28,2
	б) недостатня поінформованість звільнених осіб про їх права та обов’язки	235	39,7
	в) відсутність фахівців із соціальної роботи та соціальних працівників, які можуть на належному рівні працювати в системі соціального захисту звільнених осіб	277	46,8
	г) неналежна взаємодія органів пробації та ДМС України	125	21,1
22	**Чи викликає довіру у громадськості служба пробації як система, що спроможна гарантувати безпеку суспільства?**		
	а) велика кількість громадян не знає про існування служби пробації	315	53,2

	б) громадяни не знають, чим займається служба пробації	295	49,8
	в) погане інформування через засоби масової інформації щодо діяльності центрів пробації	142	24
	г) інше	78	0,78
23	**Що, на Ваш погляд, ускладнює організацію взаємодії служби пробації з іншими правоохоронними органами й органами виконавчої влади?**		
	а) недостатній рівень правової регламентації взаємовідносин суб'єктів пробації	338	57,1
	б) дефекти організаційного механізму взаємодії	245	41,4
	в) низький рівень науково-методичного забезпечення	77	13
	г) відсутність системи оцінки внеску взаємодіючих структур досягнення цілей взаємодії	146	24,7
	д) інше	20	0,20

Додаток Б

Результати анкетування суб'єктів служби пробації України Львівської, Одеської, Харківської та Київської областей
(опитано 793субєктів)

		Кількість працівників	**Частка у %**
1	**Стать**		
	а) чоловіча	661	83,8
	б) жіноча	127	16,1
2	**Ваш вік**		
	а) від 14 до 8	33	4,2
	б) від 18 до 25	122	15,4
	в) від 26 до 35	296	37,3
	г) від 36 до 45	247	31,1
	д) від 46 і старше	94	11,9
3	**Освіта**		
	а) середня	365	46
	б) професійно-технічна	258	32,5
	в) вища	111	14
	г) інше	59	7,5
4	**Сімейний стан**		
	а) одружений	207	26,1
	б) неодружений	402	50,7
	в) цивільний шлюб	146	18,4
	г) інше	38	4,8
5	**Працевлаштування**		
	а) постійне місце роботи	171	21,6
	б) неофіційне працевлаштування	464	58,5
	в) безробітній	86	10,8
	г) пенсіонер	20	2,5
	д) інше	52	6,6
6	**Ваше ставлення до вчиненого Вами правопорушення?**		
	а) щире каяття	711	89,7

	б) байдуже	9	1,1
	в) не визнаю своєї вини	6	0,8
	г) частково визнаю вину	62	7,8
	д) інше	5	0,6
7	**Чи було Вам доступно роз'яснено про Ваші права та обов'язки працівниками пробації?**		
	а) так	783	98,7
	б) ні	4	0,5
	в) інше	6	0,8
8	**Чи допомагають Вам працівники пробації вирішувати Ваші питання?**		
	а) так	730	92,1
	б) ні	9	1,1
	в) важко відповісти	30	3,8
	г) інше	24	3
9	**Чи довіряєте Ви працівнику пробації?**		
	а) так	744	93,8
	б) ні	9	1,1
	в) важко відповісти	35	4,4
	г) інше	5	0,7
10	**Оцініть, будь ласка, за 5-бальною шкалою якість роботи служби пробації де: 1 – дуже погано, 2 – погано, 3 – задовільно, 4 – добре, 5 – відмінно?**		
	а) 1	3	0,4
	б) 2	0	
	в) 3	26	3,3
	г) 4	227	28,6
	д) 5	534	67,3
	е) інше	3	0,4
11	**Як Ви сприймаєте візити до служби пробації (можна обрати декілька варіантів відповіді)?**		
	а) умову залишитись на волі	388	49
	б) можливість довести власне прагнення до змін	316	39,9
	в) можливість покращити своє життя, отримати ефективну допомогу	343	43,3
	г) інше	11	1,1
12.	**Чи відомі Вам пробаційні програми?**		
	а) так, я є її учасником	151	19
	б) ні, не відомо про дані програми	466	58,8
	в) інше	176	22,2
13	**Якщо Ви є учасником пробаційної програми, то якої?**		
	а) зміна прокримінального мислення	93	11,7

	б) попередження вживання психотропних речовин	19	2,4
	в) подолання агресивної поведінки	25	3,2
	г) формування життєвих навичок	43	5,4
	д) інше	613	77,3
14	**Чи вважаєте Ви, що пробаційна програма, яку Ви пройшли, змінила Вашу думку щодо способу життя та мислення?**		
	а) так	127	16
	б) ні	18	2,3
	в) частково	43	5,4
	г) інше	565	71,5
15	**Чи відвідуєте Ви заняття, відповідно до затвердженого графіку реалізації пробаційної програми?**		
	а) так	161	20,3
	б) ні	108	13,6
	в) інше	524	66,1
16	**Які причини найчастіше перешкоджають Вам відвідувати заняття, передбачені пробаційною програмою?**		
	а) стан здоров'я	35	4,4
	б) незручний графік відвідання заходів програми	0	
	в) ненормований робочий день	65	7,1
	г) сімейні обставини	56	7,1
	д) інше	170	21,4
17	**Чи залучалися додаткові (крім працівника пробації) спеціалісти для роботи з Вами під час проходження пробаційних програм. Якщо так, то зазначте такого спеціаліста?**		
	а) лікарів	33	4,2
	б) психологів	154	19,4
	в) педагогів	22	2,8
	г) інше	120	15,1
18	**Чи проводилась стосовно Вас оцінка ризиків?**		
	а) так	762	96,1
	б) ні	23	2,9
	в) інше	8	1
19	**Якщо у Вас існували / існує проблема з житлом, чи допомагали Вам працівники пробації у вирішенні питання щодо забезпечення житлом?**		
	а) так	74	9,3
	б) ні	136	17,2
	в) частково	45	5,7

	г) інше	538	67,8
20	**Якщо так, то якою була ця допомога?**		
	а) спільний пошук житла із працівником пробації	50	6,3
	б) надання працівником пробації переліку інформації про можливе місце проживання	90	11,3
	в) поселення працівником пробації в спеціальні гуртожитки, хостел чи місце для тимчасового проживання	20	2,5
	г) інше	224	28,2
21	**Якщо ви не маєте / не мали роботи, чи надавались вам допомога у працевлаштуванні?**		
	а) так	301	38
	б) ні	94	11,9
	в) частково	65	8,2
	г) інше	333	41,9
22	**Якщо так, то який характер мала ця допомога?**		
	а) надання характеристики працівником пробації	35	4,4
	б) надання переліку підприємств, установ, організацій, з якими співпрацюють органи пробації	137	17,3
	в) безпосереднє направлення на конкретно визначене місце роботи без можливості самостійного вибору	22	2,8
	г) сприяння під час постановки на облік у центр зайнятості	278	355,1
	д) інше	141	17,8
23	**Якщо у Вас виникали / є потреба у лікуванні, чи сприяли працівники пробації у вирішенні Вашого питання**		
	а) так	125	15,8
	б) ні	127	16
	в) частково	45	5,7
	г) інше	496	62,5
24	**Якщо так то, якого характеру була ця допомога?**		
	а) направлення працівником пробації до медичного закладу	79	10
	б) надання працівником пробації переліку медичних закладів, до яких Ви можете звернутися	123	15,5
	в) інше	189	23,8

Додаток В

Проєкт
Комплексного цільового плану запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації
на період 2024 – 2029 роки

Вступна частина

Аналіз стану запобігання кримінальним правопорушення органами пробації свідчить про наявність значної кількості проблем і невирішених питань щодо протидії цим правопорушенням з боку держави та правоохоронних органів. Насамперед, ці проблеми та недоліки мають місце у сфері правоохоронної діяльності органів України, прокуратури, органів пробації та інших державних установ України. Вони впливають на ефективне та якісне виконання ними своїх обов'язків стосовно запобігання та припинення кримінальних правопорушень, що вчиняються особами, які перебувають на обліку в органах пробації. На стан роботи також впливають стрімкі зміни кримінально-виконавчого законодавства, недостатня урегульованість правовідносин у сфері пробаційної діяльності, неналежна координація спільних дій у чітко визначеній системі суб'єктів діяльності. Поряд із цим діють й інші негативні чинники та обставини, що знижують ефективність правоохоронних органів у запобіганні кримінальним правопорушенням і завдають певних збитків інтересам держави, її економічному та демократичному розвитку. На сучасному етапі,у зв'язку з воєнним станом у державі, виникають несприятливі умови як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру, що унеможливлюють здійснення належного запобігання і припинення кримінальних правопорушень, які вчиняють суб'єкти пробації. Кримінологічна діагностика цієї проблеми дає підстави для висновків щодо необхідності подальшого вдосконалення і прийняття відповідних організаційно-управлінських рішень, а також спеціально-запобіжних заходів загального й індивідуального характеру.

На виконання Закон України «Про пробацію» 5 лютого 2015 року № 13. Положення про організацію діяльності волонтерів пробації, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 17.01.2017 № 98/5. Порядок складення досудової доповіді, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2017 № 200/5. Наказ Міністерства від 08 жовтня 2021 р. за № 1315/36937 Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації працівників державної установи «Центр пробації». Наказ Міністерства юстиції України від 06 січня 2022 року № 27/5 «Про затвердження кваліфікаційних вимог до професійної придатності осіб рядового та начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 січня 2022 року за № 14/37350. Постанова Кабінету міністрів України від 24 січня 2020 р. № 20, Київ «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції», з метою підвищення ефективності діяльності щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які

вчиняються суб’єктами пробації, вважається доцільним здійснення відповідних заходів.

№ з/п	Заходи	Відповідальні за виконання	Строк вико-нання	Приміт ка про вик о-нан ня
1	2	3	4	5
1. Загально-організаційні та правові заходи				
1.1.	Забезпечити організацію і контроль за систематичним проведенням аналізу ходу виконання вимог чинних нормативно-правових актів щодо забезпечення діяльності органів пробації та законності пробаційного процесу в Україні.	Державна установа «Центр пробації», обласна філія Державної установи «Центр пробації»	Постійно	
1.2.	Розглянути на розширених нарадах органів з питань пробації взаємодію з облдержадміністраціями і правоохоронними органами щодо здійснення аналізу рівня злочинності, дотримання законності і правопорядку в області з наданням систематизованих і класифікованих матеріалів про оперативну ситуацію, об’єктивних показників характеристики злочинності, її причин і умов, порушень законності й оцінки якості роботи щодо боротьби зі злочинністю, а також прийняття рішення стосовно розгляду і затвердження комплексних, координаційних планів та інших заходів профілактики кримінальних правопорушень.	Обласна філія Державної установи «Центр пробації», УМВС в області, обласна прокуратура,облдержадміністрація (керівники структурних підрозділів).	Щоквартально	
1.3.	Вивчити передові форми і методи роботи органів з питань пробації та впровадити їх у практичну діяльність органів та підрозділів філії	Державна установиа «Центр пробації», обласна філія.	За окремим планом	

1.4.	Розробити та внести пропозиції з удосконалення законодавства, аналізу правових актів України, що регулюють діяльність органів пробації. Удосконалити взаємодію між уповноваженими органами пробації з іншими правоохоронними та державними органами, волонтерами пробації, громадськими організаціями в процесі боротьби зі злочинністю. Проведення місцевих колегій, нарад і семінарів	обласні філії Державної установи «Центр пробації» МВС, УМВС в області, прокуратура, облдержадміністрації, громадські організації, волонтери пробації.	За окремим планом	
1.5.	Забезпечити проведення комплексних заходів щодо організації постійного контролю і оцінки діяльності органу з питань пробації із запобігання кримінальним правопорушенням.	Державна установа «Центр пробації»	За окремим планом	
1.6.	Забезпечити виконання в повному обсязі вимог програм постанов, законів, наказів, розпоряджень, положень, що регламентують діяльність органів пробації.	Міністерство юстиції, Державна установа «Центр пробації», філії Державної установи «Центр пробації»	Протягом Усього періоду	
1.7.	Проаналізувати та узагальнити стан роботи з розгляду листів, скарг громадян, їх особистого прийому, депутатських звернень і запитів. Заходи щодо покращення цієї роботи доповідати керівництву «Центру пробації».	керівник структурного підрозділу обласної філії. Державної установи «Центр пробації»	Кожного місяця	

1	2	3	4	5
1.8.	Організувати та взяти участь у комплексних перевірках, підготовці матеріалів щодо здійснення наглядової, досудової та пенітенціарної пробації для розгляду на нараді МЮ України та спільних колегіях з іншими зацікавленими органами та відомствами з питань профілактики правопорушень з органами пробації.	Державна установа «Центр пробації», керівник структурного підрозділу обласної філії.	За окремим планом	

1.9.	Розробити та внести пропозиції керівництву Міністерства юстиції України Державній установі «Центр пробації» з питань посилення боротьби зі злочинністю в умовах воєнного стану.	Державна установа «Центр пробації», керівник структурного підрозділу обласної філії.	По мірі надходження	
1.10.	Запровадити проведення міжвідомчих семінарів-нарад для вирішення спільних актуальних питань профілактики кримінальних правопорушень, а також проведення зустрічей і семінарів з цих проблем в умовах воєнного стану за участю представників органу пробації та державних органів сусідніх країн (Канада, Швеція, Польщі, Румунії, Угорщини тощо)	МЮ, Державна установа «Центр пробації», МВС, УМВС в області прокуратура, Державна прикордонна служба, представники органу пробації зарубіжних країн	За окремим планом	
1.11.	Інформувати суспільство про кримінальний склад засуджених, які перебувають на обліку в органах пробації на вебсайті обласної філії Державної установи «Центр пробації» у відкритому доступі та через ЗМІ.	Обласна філія Державної установа «Центр пробації»	Постійно	
1.12	Переглянути накази МЮ України з метою приведення їх у відповідність до чинного законодавства, підготовку пропозицій щодо внесення до них змін і доповнень чи визнання їх такими, що втратили чинність.	Обласна філія Державної установа «Центр пробації.	Як вони надходять	

1	2	3	4	5
2. Спеціально-кримінологічні заходи				
2.1	В органах та філіях центру пробації, створити оперативні штаби, з метою забезпечення відстеження стану криміногенної та суспільно-політичної ситуації й оперативне реагування на їх зміну.	Державна установа «Центр пробації», обласна філія.	Постійно	

2.2	Здійснювати щоденний контроль та аналіз тенденцій і динаміки розвитку ситуації на території обслуговування, на підставі якого визначати фактори негативного впливу на її стан, здійснювати заходи їх локалізації та усунення.	Обласна філія, Державної установа «Центр пробації.	Постійно	
2.3	Удосконалити роботу та розвиток підсистеми «КАСАНДРА», що оцінює ризики повторного правопорушення, використовуючи алгоритми автоматизованих висновків.	Обласна філія, Державної установа «Центр пробації.	Постійно	
2.4.	Організувати облік і створити реєстр суб'єктів пробації, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях та вимушено переселених осіб.	Обласна філія, Державної установа «Центр пробації	І-півріччя	
2.5.	У взаємодії з органами прокуратури (до яких належить контроль за діяльністю органу пробації) створити робочі групи з числа найбільш уповноважених працівників для забезпечення неухильного додержання вимог кримінально-виконавчого законодавства, ефективного та оперативного реагування на факти порушень прав суб'єктів пробації.	Державної установи «Центр пробації», прокуратура, керівник обласної філії.	За окремим планом	
2.6.	Конкретизувати цілі, завдання та функцій служби й окремих працівників щодо їх участі у профілактичній діяльності, враховуючи умови воєнного стану в державі.	Державна установиа «Центр пробації», керівник обласної філії.	Постійно	
2.7	Створити інформаційну базу-профілактики ухиленню від відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.	Державної установи «Центр пробації», керівників структурних підрозділів і всіх обласних філій.	За окремим планом	

2.8	Вдосконалити нагляд і контроль щодо осіб до яких застосовуються пробаційні програми, шляхом вирішення проблем засуджених перш за все працевлаштування, місце проживання, освіта та забезпечення ним умов звільнення, з метою зменшення загрози скоєння нового злочину.	Обласна філія Державної установи «Центр пробації».	Постійно	

2.9	Розробити методичну базу для ефективної роботи з особами звільненими від відбування покарання в рамках, створених психокорекційних програм.	Державна установа «Центр пробації», обласна філія.	II-півріччя	
2.10	Організувати проходження спеціалізованої підготовки та перепідготовки кадрів, враховуючи спеціалізацію щодо виявлення та запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації.	Державної установи «Центр пробації», керівник обласної філії.	За окремим планом	
2.11	Проводити цільові перевірки оперативно-службової діяльності працівників філії з питань, пов’язаних із зміцненням правопорядку та дисципліни. Вживання відповідних заходів щодо усунення виявлених недоліків та прийняття управлінсько-організаційних рішень	Державна установа «Центр пробації», в області, прокуратура, керівник обласної філії.	Щоквартально	
2.12	Забезпечити контроль за використанням бюджетних коштів, що надходять на виконання державних програм, вжити заходів для своєчасного недопущення та викриття зловживань у цій сфері	Державна установа «Центр пробації», Голов КРУ, прокуратура, керівник обласні філії.	Постійно	

2.13	Систематично, з метою недопущення будь-яких протиправних дій з боку осіб, віднесених до категорії ризику, здійснювати перевірку осіб раніше засуджених за вчинення навмисних злочинів, які не стали на шлях виправлення, ведуть антисуспільний спосіб життя; осіб звільнених від відбування покарання або звільнених умовно-достроково; тих осіб, які перебувають на різноманітних профілактичних обліках органу пробації; осіб схильних до вчинення хуліганських та інших антигромадських діянь, різноманітних порушень;	Обласна філія Державної установи «Центр пробації».	Один раз на тиждень	
2.14	Провести моніторинг суб'єктів пробації, які є суб'єктами дозвільної системи, особливу увагу звернути на дотримання умов зберігання зброї, набоїв і сильнодіючих речовин, аналогічні заходи провести стосовно індивідуальних власників зброї.	Обласна філія Державної установи «Центр пробації».	Постійно	
2.15	Налагодити взаємодію з громадськістю з метою сприяння запобіганню вчинення кримінальних правопорушень підобліковими.	Обласна філія Державної установи «Центр пробації».	Постійно	
2.16	Проводити правову пропаганду щодо покращення роботи органу пробації у сфері забезпечення правопорядку: трансляція радіопередач профілактичного змісту; розміщення плакатів з текстами профілактичного характеру; проведення роз'яснювальної роботи серед населення з використанням теле- і радіомереж	МВС, УМВС, Державної установи «Центр пробації», прокуратура, керівників структурних підрозділів і всіх обласних філій.	Постійно	

3. Індивідуальні заходи				
3.1.	Здійснювати контроль за місцем проживання засудженого до покарання, не пов'язаного з позбавленням та проведення соціально-виховної роботи	Обласна філія Державної установи «Центр пробації».	Постійно.	

3.2	Проводити роботу з суб'єктами пробації в рамках пробаційних програм: «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок», з метою зміни їх поведінки та корекції психосвідомості для подальшої реінтиграції в соціум.	Обласна філія Державної установи «Центр пробації».	За планом	
3.3	Проводити соціально-виховну роботу та нагляд за засудженими звільненими від відбування покарання з випробуваннями з метою недопущення вчинення ними повторних кримінальних правопорушень.	Обласна філія Державної установи «Центр пробації».	Постійно	

3.4.	Роз'яснювати засудженим порядок виконання обов'язків, покладених на них судом, в рамках нагляду вживати заходів з припинення порушень судових рішень.	Обласна філія Державної установи «Центр пробації».	Постійно	
3.5.	Організовувати першочергові заходи з виявлення засуджених, місце знаходження яких не відомо.	Обласна філія Державної установи «Центр пробації	Постійно	
3.6	Організувати та забезпечити розшук суб'єктів пробації, з якими втрачено зв'язок, у звязку з воєнними подіями в державі чи за інших обставин (внутрішньопереміщені особи та особи, які перебувають на окупованих територіях, особи, які можливо виїхали закордон)	Обласна філія Державної установи «Центр пробації, ДМС, ДПС, УМВС.	Постійно	
4. Організаційно-технічні заходи				
4.1	Забезпечити персонал органу пробації комп'ютеризованими та автоматизованими робочими місцями для професійної праці та ефективного виконання роботи	Державної установи «Центр пробації», керівник обласної філії.	Постійно	

4.2	Організувати для працівників пробації робочі кабінети з дотриманням усіх необхідних технічних вимог.	Державної установи «Центр пробації», керівник обласної філії.	Постійно	
4.3	Забезпечення транспортним засобами персонал органу пробації для відвідування суб'єктами пробації.	Державної установи «Центр пробації», керівник обласної філії.	Постійно	
4.4	Розробити і запровадити із застосуванням сучасних засобів телефонного та радіозв'язку системи зв'язку між працівниками пробації та їх суб'єктами.	Державної установи «Центр пробації», керівник обласної філії.	Постійно	
5. Контроль за виконанням комплексного цільового плану				
	Контроль за виконанням Комплексного цільового плану покласти на _____			

Додаток Д

Індикатор	**Базове значення**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Кількість осіб, засуджених до позбавлення волі / обмеження волі, осіб	29800/1400	29500/1400	29200/0	28900/0	28500/0	28200/00
Співвідношення кількості засуджених до покарань, пов’язаних із позбавленням волі та засуджених до покарань, не пов’язаних із позбавленням волі, осіб	31200/59029	30900/59329	29200/61000	28900/61300	28500/61600	28200/61900
Відсоток досудових доповідей на обвинувачених, у яких висновок про можливість виправлення без позбавлення або обмеження волі на певний строк збігається з думкою суду, відсотків	92	93	94	95	96	97
Кількість осіб, узятих під варту (зменшення), осіб	17800	17500	16500	15000	14000	13000
Частка осіб, які успішно пройшли реабілітацію під час пробації без ізоляції від суспільства, відсотків	98	94	95	98	98	98
Частка осіб, які успішно пройшли ресоціалізацію під час	-	70	72	75	78	80

пробаційного нагляду та не вчинили повторних кримінальних правопорушень, відсотків						
Частка осіб (суб'єктів пробації), до яких застосовано покарання у виді громадських робіт, відсотків	6	6	6,5	7	7,5	8
Частка осіб, які сплатили штраф (кримінальне покарання), відсотків	78	80	82	85	87	90
Кількість невійськовослужбовців, до яких застосовано арешт, осіб	450	450	0	0	0	0
Частка осіб, до яких застосована оцінка ризиків порушення обов'язків у межах умовно-дострокового звільнення, відсотків	-	-	25	100	100	100
Частка засуджених, охоплених заходами за участі волонтерів пробації, відсотків	22	23	25	27	29	30

Додаток Е

Проєкт

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ

НАКАЗ

«___» _____р. №_____

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
«___» ___ р
за № _____

Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії уповноваженого органу з питань пробації України з Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України, судами та установами виконання покарань у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами прбації

1. Загальні положення

1.1. Ця Інструкція визначає основні напрями та форми взаємодії у вирішенні питань запобігання кримінальним правопорушенням Міністерства юстиції України, Державної установи «Центр пробації», Державної кримінально-виконавчої служби, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби, Державної судової адміністрації.

1.2. Основними принципами взаємодії у запобіганні кримінальним правопорушенням є: суворе дотримання законності; оперативність розгляду та прийняття рішень з питань, що потребують спільного вирішення та забезпечення їх виконання у межах визначеної компетенції; комплексне використання у разі необхідності сил і засобів, що є в розпорядженні взаємодіючих сторін.

1.3. Зазначені в пункті 1.1. Міністерства та відомства здійснюють взаємодію на основі законів України, постанов Верховної Ради України, указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, відомчих нормативних актів та цієї Інструкції.

2. Основні напрями взаємодії

2.1. Організація реалізації державної політики у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами пробації.

2.2. Профілактика кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються суб'єктами пробації.

2.3. Виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються пробаціонерами.

2.4. Контроль та нагляд за поведінкою підоблікових осіб;

2.5. Надання допомоги та сприяння у працевлаштуванні, здобутті освіти, медичного забезпечення суб'єктам пробації.

2.6. Розшук та затримання осіб, які ухиляються від виконання покарань не пов'язаних з позбавленням волі, та підоблікових осіб місце знаходження яких невідоме;.

2.7. Удосконалення правової бази профілактики кримінальних правопорушень суб'єктів пробації.

2.8. Забезпечення досудової пробації.

2.9. Здійснення пенітенціарної пробації.

3. Основні форми взаємодії

3.1. У реалізації державної політики у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами пробації.

а) проведення спільних засідань колегій міністерств і відомств, що взаємодіють, оперативних нарад керівників їх структурних підрозділів з метою розгляду найбільш актуальних проблем правоохоронної діяльності, прийняття погоджених рішень щодо реалізації державних програм запобігання кримінальним правопорушенням, виконання нових законів та правових актів органів влади України з питань боротьби із злочинністю;

б) розробка та реалізація спільних планів, програм профілактики кримінальних правопорушень;

в) видання спільних відомчих нормативних актів, регламентуючих порядок взаємодії під час реалізації правових актів органів державної влади України та здійсненні заходів боротьби із злочинністю, у тому числі з окремими її видами;

г) створення спільних робочих груп представників органів пробації та правоохоронних органів для вивчення окремих проблем боротьби із злочинністю та розробки пропозицій щодо їх вирішення;

д) надання штабами у складі працівників апаратів міністерств і відомств комплексної практичної допомоги підпорядкованим підрозділам у реалізації правових актів, програм боротьби із злочинністю, виконанні спільних рішень колегій та оперативних нарад центральних органів, вдосконаленні форм взаємодії між їх підрозділами на місцях;

е) спільна підготовка та подання до органів влади країни узагальненої інформації про стан криміногенної ситуації, пропозицій про заходи щодо її поліпшення.

3.2. У профілактиці кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються субєктами пробації:

а) розробка та подання до проєктів державних програм боротьби із злочинністю погоджених пропозицій з питань профілактики кримінальних та інших правопорушень, в тому числі загальної та індивідуальної профілактики, запобігання найбільш поширеним видам правопорушень, що вчиняються пробаціонерам;

б) взаємне інформування правоохоронними органами один одного про виявлені ними в процесі здійснення своїх функцій причини та умови, що сприяють кримінальним та іншим правопорушенням вчинених суб'єктами пробації;

в) погоджене визначення переліку інформації, оперативний обмін якою та використання може сприяти своєчасному вжиттю заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням. Нормативне закріплення, у разі необхідності, порядку обміну такою інформацією між уповноваженим органом з питань пробації та іншими органами;

г) спільне вивчення проблем профілактики кримінальних правопорушень і розробка пропозицій та заходів щодо їх вирішення;

д) підготовка та внесення до відповідних інстанцій, міністерств і відомств спільних пропозицій про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень суб'єктами пробації.

3.3. Виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються суб'єктами пробації.

а) своєчасне інформування суб'єктів взаємодії один одного про відомі їм факти готування чи вчинення злочинів, дізнання або розслідування яких законом покладено на той орган, якому про це повідомляється. Забезпечення вжиття підпорядкованими підрозділами невідкладних заходів по запобіганню таким кримінальним правопорушенням, їх припиненню, затриманню осіб, які їх вчинили, охороні місця події та зберіганню слідів кримінального

правопорушення до прибуття працівників іншого правоохоронного органу. Прийняття за ними, у разі необхідності, рішень згідно з кримінально-процесуальним законодавством;

б) визначення спільними нормативними актами порядку взаємодії оперативних і слідчих підрозділів у розкритті та розслідуванні конкретних видів злочинів з детальним регламентуванням дій цих підрозділів;

в) взаємообмін інформацією, що міститься в централізованих, обласних та інших банках даних оперативно-розшукового, оперативно-довідкового та іншого призначення. Спільне визначення порядку надання та користування такою інформацією при припиненні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень;

г) створення спільних банків даних про осіб, які займаються чи можуть бути причетні до бандитизму, вимагання, контрабанди, незаконного обігу зброї та наркотиків, злочинів у кредитно-фінансовій сфері та зовнішньо-економічній діяльності, незаконної міграції, колаборайної діяльності та іншої злочинної діяльності;

д) виділення в підрозділах Міністерства внутрішніх справ, судах, прикордонній службі, міграційній службі, Національній Поліції працівників, відповідальних за організацію взаємодії з органами пробації.

3.4. Контроль та нагляд за поведінкою під облікових осіб.

а) ведення обліків засуджених осіб;

б) виклик засуджених осіб до уповноваженого органу з питань пробації;

в) роз’яснення засудженим особам порядок та умови відбування покарання;

г) здійснення контролю за виконанням засудженою особою обов’язків, встановлених законом та покладених на неї судом;

д) здійснення профілактичних та виховних бесід із засудженою особою;

е) відвідання засуджену особу за місцем проживання (у разі необхідності) з метою забезпечення контролю за поведінкою та способом життя;

ґ) здійснення збору інформації, необхідної для оцінки ризиків вчинення повторних кримінальних правопорушень

і) проведення спільно із працівниками відділів ювенальної превенції Національної поліції ознайомлювальних, профілактичних бесід з батьками неповнолітніх, їх законними представниками, членами сім’ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення кримінального правопорушення;

ї) вжиття заходів щодо недопущення, а в разі настання - до негайного припинення порушень вимог судових рішень;

ж) організація першочергових заходів з виявлення засуджених осіб, місцезнаходження яких невідоме;

з) надсилання до підрозділів інформаційно-аналітичної підтримки територіальних органів Національної поліції України запити з метою з'ясування випадків учинення засудженими особами нових кримінальних правопорушень, а також з'ясування випадків учинення засудженими особами адміністративних правопорушень;

и) у разі отримання інформації про вчинення засудженими особами нових кримінальних правопорушень надсилання запитів до компетентних органів, які здійснюють досудове розслідування відповідно до статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, з метою отримання інформації про внесення відповідних відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань та копії ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу стосовно засудженої особи або повідомлення слідчого, що такий захід не застосовувався;

й) погодження виїзду за межі України засудженим особам, яким встановлено законом або покладено судом обов'язок не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації;

к) у разі необхідності, але не менше ніж раз на три місяці, стосовно засуджених осіб, яким заборонено виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації, надсилання запитів до Головного центру обробки спеціальної інформації Державної прикордонної служби України із зазначенням номера особової справи для встановлення факту перетину засудженими особами державного кордону. Головний центр обробки спеціальної інформації Державної прикордонної служби України у місячний строк після отримання таких запитів за наявності відомостей для однозначної ідентифікації осіб надає інформацію про перетинання засудженими особами державного кордону на виїзд з України та їх повернення в Україну без погодження уповноваженого органу з питань пробації.

л) виконання ухвали суду та клопотання (подання) уповноваженого органу з питань пробації про передання матеріалів для проведення подальших розшукових заходів за визначеною формою;

м) виконання ухвали суду про привід засуджених осіб, які ухиляються від явки до суду, у зв'язку з розглядом внесеного уповноваженим органом з питань пробації клопотання (подання).

3.5. Надання допомоги та сприяння у працевлаштуванні, здобутті освіти, медичного забезпечення суб'єктам пробації.

а) сприяння працевлаштуванню, залученню до навчання, участі у виховних заходах та соціально корисній діяльності засуджених осіб;

б) сприяння у вирішенні соціальних проблем неповнолітнього, конфліктних ситуацій у сім'ї, зокрема інформування відділи ювенальної превенції Національної поліції України щодо батьків, законних представників, які не займаються вихованням дітей чи вчиняють стосовно них домашнє насильство;

в) сприяння в залученні неповнолітніх засуджених осіб до навчання та здобутті ними повної загальної середньої освіти;

г) ініціювання перед службами у справах дітей, структурними підрозділами з питань охорони здоров'я місцевих державних адміністрацій питання щодо направлення неповнолітнього до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги;

д) надання інформації (повідомлення) до міського, районного, міськрайонного центрів зайнятості, філій регіонального центру зайнятості державної служби зайнятості за обраним місцем проживання стосовно працездатних засуджених працездатного віку для надання допомоги в їх працевлаштуванні відповідно до Закону України "Про зайнятість населення".

е) сприяння у оформленні, набуття громадянства та її скасування, оформлення та видача громадянам України, які постійно проживають в Україні, документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство; ідентифікація громадян, які втратили документи, що посвдчуюють особу; реєстрація або зняття з реєстрації місця проживання фізичних осіб тощо.

3.6. У розшук та затримання осіб, які ухиляються від виконання покарань не пов'язаних з позбавленням волі та підоблікових осіб місце знаходження яких невідомо.

а) своєчасне повідомлення органів Національної поліції, про злочинців, які розшукуються, надання найбільш повної інформації про них, що може сприяти їх впізнанню та затриманню. Спільне визначення порядку обміну інформацією про таких осіб та проведення заходів щодо їх розшуку та затриманню;

б) організація здійснення підпорядкованими підрозділами заходів по розшуку злочинця, який розшукується іншим правоохоронним органом. Вжиття заходів, у разі необхідності, щодо його затримання;

в) видання спільних нормативних актів з питань розшуку та затриманню злочинців, озброєних дезертирів;

г) організація першочергових заходів з виявлення засуджених, місце знаходження яких не відомо;

д) забезпечити розшук суб'єктів пробації, з якими втрачено зв'язок, у зв'язку з воєнними подіями в державі чи за інших обставин (внутрішньопереміщені особи та особи, які перебувають на окупованих територіях, особи, які можливо виїхали закордон).

3.7. В удосконаленні правової бази профілактики кримінальних правопорушень суб'єктів пробації.

а) спільне вивчення практики застосування законодавства з питань боротьби із злочинністю з метою розробки єдиних рекомендацій по його виконанню, виявлення недоліків та прогалин і підготовки погоджених пропозицій щодо їх усунення;

б) обмін інформацією про практику виконання правових актів з питань пробаційної діяльності та проблеми, що при цьому виникають, пропозиціями та рекомендаціями щодо їх вирішення;

в) створення робочих груп за ініціативою уповноваженого органу з питань пробації для підготовки нових законопроектів, пропозицій про зміни і доповнення законодавства;

г) спільне обговорення керівниками визначених в інструкції органів (суб'єктів взаємодії) законопроектів, що стосуються питань боротьби із злочинністю та вироблення погоджених рішень.

3.8 У забезпеченні досудової пробації.

а) дослідження соціального оточення обвинуваченого, його психологічної характеристики, з метою з'ясування причини та умов вчинення кримінального правопорушення;

б) отримання інформації про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та громадян;

г) відвідування обвинуваченого за місцем його проживання або перебування, роботи або навчання;

д) відвідування місця попереднього ув'язнення, якщо до обвинуваченого застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою;

е) заявляти клопотання суду про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження щодо обставин, передбачених пунктами 4 та 5 частини першої статті 91 КПК, а у кримінальних провадженнях щодо неповнолітнього обвинуваченого - додатково статтями 485, 487 КПКв порядку, передбаченому статтею 317 КПК;

є) участь у проведенні судового засідання.

3.9 У забезпеченні пенітенціарної пробації.

а) здійснення моніторингу проблемних питань засуджених, які готуються до звільнення, та їхніх можливих потреб після звільнення.

б) здійснення соціального супроводу, визначеного на підставі акта оцінки потреб особи.

в) інформування (із значеням переліку питань, що потребують роз'яснення, необхідність в госпіталізації до закладів охорони здоров'я, інші проблемні питання) органів місцевого самоврядування за територіальним принципом розташування установи виконання покарань (слідчого ізолятора) для направлення працівників, фахівців із соціальної роботи, працівників надавача соціальних послуг .

г) надіслання запиту разом персоналом установи виконання покарань (слідчого ізолятора), до уповноваженого органу з питань пробації за територіальним місцем розташування обраного засудженим місця проживання для з'ясування можливості проживання засудженого після звільнення за обраним місцем проживання.

д) відправлення персоналом установи виконання покарань (слідчого ізолятора) повідомлення стосовно працездатних засуджених осіб працездатного віку установою виконання покарань (слідчий ізолятор) до уповноваженого органу з питань пробації для організації заходів щодо їх подальшого працевлаштування.

е) направлення установою виконання покарань (слідчим ізолятором) запиту стосовно засуджених осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду та комплексу реабілітаційних заходів, до уповноваженого органу з питань пробації для організації заходів щодо надання соціальної послуги стаціонарного догляду (влаштування до спеціального будинку-інтернату, іншого надавача соціальної послуги стаціонарного догляду).

є) надіслання адміністрацією установи виконання покарань (слідчого ізолятора) повідомлення та копії документів щодо здобутої освіти та спеціальності (професії) відносно засуджених, які звернулись за допомогою у працевлаштуванні після звільнення, до уповноваженого органу з питань пробації для організації трудового і побутового влаштування засудженого за обраним ним місцем проживання.

ж) надсилання установою виконання покарань (слідчого ізолятора) додатково повідомлення про звільнення стосовно засуджених, які на день

звільнення не досягли вісімнадцятирічного віку, до підрозділу превентивної діяльності територіального органу Національної поліції України.

з) надсилання уповноваженим органом з питань пробації повідомлення до центру зайнятості за обраним засудженим місцем проживання для організації трудового влаштування засудженого після звільнення, при отриманні повідомлення з установи виконання покарань (слідчого ізолятора) стосовно осіб, які звернулись за допомогою у працевлаштуванні.

4. Організація здійснення взаємодії:

4.1. Взаємодія здійснюється:

а) на державному рівні - між центральними апаратами Міністерства юстиції, Міністерства внутрішніх справ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Державної установи «Центр пробації», Державна кримінально-виконавча служба, Державна міграційна служба України, Державна судова адміністрація України.

б) на обласному рівні - між Головним управлінням юстиції в Криму, управліннями юстиції в областях і містах Києві та Севастополі, філії Державної установи «Центр Пробації» в областях, Головними управліннями, управліннями МВС України в Криму, областях, містах Києві і Севастополі, Районні територіальні (відокремлені) підрозділи Головного управління Національної поліції у областях, регіональні управління Державної прикордонної служби; установи виконання покарань, слідчі ізолятори, управління Державної міграційної служби в областях, обласні суди, Верховний Суд АРКрим та Київський і Севастопольський міські суди.

в) на міському та районному рівні - між (районними управліннями) управлінь МВС України, міські та районні відділи філій Державної установи «Центр Пробації», установи виконання покарань, слідчі ізолятори, районні управління Національної поліції, районні та міські відділи Державної міграційної служби, районні, міські суди.

Додаток Є

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Перепічка Н.Г. Інститут пробації в Україні: відповідальність нормам міжнародного законодавства.*Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2019. Вип. 4(113). С. 134–144.DOI: https://doi.org/10.33270/01191134.134

2. Перепічка Н.Г. Аспекти реалізації пробаційних програм в межах здійснення наглядової пробації. *Науковий вісник Національна академія внутрішніх справ*. 2020. Вип.3(116). С. 95–102.DOI: https://doi.org/10.33270/01201163.95

3. Перепічка Н.Г. Особливості встановлення впливу криміногенних факторів на поведінку особи у процесі реалізації досудової пробації. *Науковий вісник Національна академія внутрішніх справ*. 2020.№ 4(117). С. 112–118.DOI: https://doi.org/10.33270/01201174.112.

4. Перепічка Н.Г. Взаємодія органу пробації з іншими суб'єктами у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2021. № 5. doi: https://doi.org/10.33270/01191134.134.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

5. Перепічка Н.Г. Механізм запобігання рецидиву злочину в межах здійснення пенітенціарної пробації в Україні. *KELM*. 2020. № 8. С. 179–184. (Республіка Польща).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Перепічка Н.Г. Реформування системи пробації в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали ІУ Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 12 груд. 2019 р.).Київ,2019. Ч. 2. С. 402–404.

7. Перепічка Н.Г. Особливості тлумачення кримінологічних понять у контексті української наукової мови. *Українська мова в юриспруденції: стан,*

проблеми, перспективи:матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції з проблем розвитку та функціонування державної мови (Київ, 28 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 171–174.

8. Перепічка Н.Г. Соціально-виховна робота, як різновид здійснення наглядової пробації в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*:матеріали конференції круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.).Київ, 2020. С 248–251.

9. Перепічка Н.Г. Особливості здійснення досудової пробації. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу (Київ, 4 листоп. 2021 р.). Київ, 2021. С. 178–181.

10. Перепічка Н.Г. Проблемні питання щодо діяльності органу пробації в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу (Київ, 24листопада 2022р.). Київ, 2022. С. 187-189.

Додаток Ж

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник начальника ГУНП в Сумській області
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції
Максим КАЛАТУР
__.__.2022

АКТ

про впровадження у практичну діяльність результатів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ Перепічки Надії Григорівни на тему: «Запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні»

Комісія у складі:

Комісія у складі: начальника СУ ГУНП в Сумській області полковника поліції Мовчана Миколи Івановича, заступника начальника СУ ГУНП в Сумській області майора поліції Щербини Інги Анатоліївни, слідчого СУ ГУНП в Сумській області капітана поліції Пушко Марії Григорівни склала даний акт про те, що окремі пропозиції, аспіранта кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ Перепічки Надії Григорівни до Комплексного плану запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні несуть в собі сукупність заходів, які здійснюються уповноваженими суб'єктами, спрямована на виявлення та усунення негативних факторів, що впливають на протиправну поведінку особи з метою її виправлення та ресоціалізації, а також недопущення вчинення нею нових кримінальних правопорушень.

Рекомендації мають практичне значення та можуть використовуватися при підготовці та реалізації комплексних заходів, спрямованих на взаємодії пробації з органами та підрозділами Національної поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням направлених на зміцнення законності і правопорядку.

Члени комісії:
Начальник СУ ГУНП в Сумській області **Микола МОВЧАН**

Заступник начальника СУ ГУНП в Сумській області **Інга ЩЕРБИНА**

Слідчий СУ ГУНП в Сумській області **Марія Пушко**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

С.С. Чернявський

«__» _____ 2022 р.

АКТ

про впровадження матеріалів дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінології а кримінально-виконавчого права Перепічки Н.Г. у освітній процес та науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: головного наукового співробітника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, доктора юридичних наук, професора Джужі О.М. (голова комісії); завідувача кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, кандидата юридичних наук, професора Левченка Ю.О. та провідного наукового співробітника наукової лабораторії з проблем протидії злочинності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Тичини Д.М. склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача Перепічки Надії Григорівни на тему: «Запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні», на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість, використовуються у науково-дослідній роботі наукових відділів та лабораторій під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем кримінології та кримінального права в межах реалізації тем наукових досліджень «Актуальні питання протидії злочинності на сучасному етапі розвитку української держави» (номер державної реєстрації 0111U0011288), а також у освітньому процесі – у процесі підготовки освітньо-кваліфікаційних характеристик працівників слідства та оперативних підрозділів, навчальних планів і програм, лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань, тренінгів і дидактичних матеріалів, а також безпосередньо під час проведення різних видів занять за дисциплінами кримінально-правового та кримінологічного циклів й оперативно-тактичних навчань і комплексних вчень у системі підготовки та підвищення кваліфікації працівників, Національної поліції України, їх державної атестації.

Голова комісії: **О.М. Джужа**

Члени комісії: **Ю.О. Левченко**

Д.М. Тичина